

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

GS 0 37 326

COBISS *

37326

Blôdne duše.

Roman.

Češki spisal Václav Beněš-Třebizský.

Preložil I. Gornik.

(Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.)

V Ljubljani, 1889.

Samozaložba. — Natisnila „Narodna Tiskarna“.

030026212

Prvi del.

Kake tri ure od Slanega vije se ob vsem zapadnem obzorji obokovita proga črnih gozdov. K nam doli gledajo večne veke s temnimi glavami, kakor bi na nje božje solnce nikdar ne posinilo. Ko se spomladi okrog in okrog povsodi smeje zelenje, so njihova čela temna kakor noč; ko je po leti okrog in okrog povsodi samo zlato, so njihovi vrhovi kakor oblačen mrak, ki nosi v sebi nevihto; ko leta v jeseni po golih pobočjih „posvitanje“, ne dotakne se niti zamračencev; ko pa je po zimi povsodi vse belo in ko se ta belota leskeče kakor nevestino atlasno krilo, gledajo ti gozdi še mračneje na nas, kakor bi bili polni jeze in gneva tija do kren.

Raztezajo pa se daleč; nekaj ur hoda imaš po njih.

A mej temi gozdovi dremajo v dolinicah tihe vasice še ravno tako, kakor so bile za onih dnij, ko je moral naš narod korakoma prehoditi vse „štacijone“ križevega pota. Večinoma so lesene, strehe slamnate, na tej slami zeleni jasneji mah, kakor po koreninah dreves v bližnjih gozdih.

Tem vasicam pravijo Podlesje in vaščanom Podlesci. Ta priimek dela sicer vročo krv; ali meni bodo morebiti to odpustili, ker jih potem pohvalim. Dobri so, nepokvarjeni so; vetri, ki k nam prihitevajo iz tujine, se njihovih streh niti ne dotaknejo. Po vseh v Podlesji samo čujejo šum viharjev in vender zabašajo v lesenih stenah vsako špranjo, da bi niti jeden dih teh strupenih vetrov ne prodrl v njihove kočice.

Ve mile, ve priproste češke vasice! Kdo pač vas ne bi imel rad in kdo pač ne bi o tem narodu bivajočem pod vašimi krovi rad ne pripovedoval in poslušal?

Podlesci vi! Ne sramujte se teh svojih lesov; le oprimate se svojih domov, teh milih kočic še z večo ljubeznijo in ohranite si stari tip svojega češkega značaja, da bi ga podedovali vaših vnukov

vnuci! Bodite ponosni na to, da vam tako rekajo, in ostanite „Podlesci“ vse bodoče dni!

I.

„Ne boga!“ rekel je nekega jesenskega večera Iiriški seljak Květ. Sedel je zamišljen pri mizi v stari sobi, za koje strop so sekali tramove še v letih, ko je odhajal iz Čehov poslednji Šved.

Ura, ki je visela pri dverih v temnomodrem toku, kazala je devet. Ob devetih pa je za listopadovih večerov na deželi, kakor po ulicah velikih mest ob dveh po polunoči. Vasice podobne so po zunanosti izmrlim naselbinam in razsežni domovi v njih z mahom porastenim mogilam, pod katerimi rajniki že sto let dremajo. Vender se za to življenje javlja tem ljubezniveje v sobah z lesenimi, sajastimi stropi pri plamenih v veselem praskotu migljajočih na ognjišči, o lepi pesni na mladih ustnih, ali o dolgi pripovedki, katera se časih raztegne tudi na dva večera.

Kmet Květ bil je šestdesetnik: visok, s povzdignjeno glavo, s čelom brez gube in z ogorelim obrazom, na katerem je pa oralo šeste desette

ostavilo že vidne sledove. A brazde neso rujavega obraza vaškega sodnika Květu delale neprijetnega; pristajale so mu in izraz obličja bil je resnejši, v pravem pomenu besede seseden.

Poteze v ogorelem obrazu njegovem menjavale so se poredkoma; objestnim in radovednim očem ni dovoljaval sodnik Květ, da bi mu gledale v dušo. Ali čemu bi vam že zdaj podajal verno sliko njegovo! Saj se bodete spoznali ž njim in upoznali ga bodete dosta.

Seljak Květ ustal je s stola, na katerem je sedel z rokama čez prsi prekrižanima, stopil k polici, stegnil roko in vzel knjigo; potem obrnil se je k mladi devojki, ki je sedela blizu precej prostornega ognjišča, na katerem je na železnem trinožci z jasnim plamenom gorela luč.

„Ali pomniš, Světluška, kje si nehala?“

Glas seljaka Květa zvenel je kakor veliki zvon v farni cerkvi, a pristaviti moram še, kadar zvoni na praznik. Poteze na ogorelem, resnem in sesedenem obrazu so se premaknile, ustni sta se nasmehnili, ali z lehka, tako kakor bi se bil ta nasmehek le v lětu dotaknil obličja. Devojka vzela je

knjigo v roko in molče jo odprši začela je čitati. Znala je izvrstno. V poglavji, katero je odprla, popisani so bili zli časi za Otona Braniborskega v Čehih, ko so trije najhujši gostje, kakeršnih pozna naša zemlja brez števila, glad, kuga in vojska, prišli k Čehom in posedli k polnim mizam, ker je bilo kraljestvo češko takrat sirota, veliki Otakar ležal je v daljnem, tujem Dunaji ubit, mladega Vaclava pa so vlačili opekuni od gradu do gradu, dokler ga neso izvlekli za mejo . . .

Knjigi nedostajalo je nekaj prednjih listov; po vsem bila je stara češka kronika. Seljak Květ imel je nekoliko takih knjig, to pa je bilo tedaj že nekaj znamenitega. Imeli so sveto pismo, imeli pesmarico, imeli popotovanja Krištofa Haranta iz Polžic v sveto deželo, a nedostajali jim niso niti Trojanski letopisi. V nekaterih iz teh knjig bile so na pojedinih listih cele vrste počrnene, prečrtane da bi niti najbistreje oko ne moglo razbrati, kaj je prvotno ondu stalo. Květov otec moral jih je pred leti odnesti k fari. Kjer so o kom sumili, da ima knjige, moral je z njimi k fari, z vsemi. Jedenkrat hodil je po vasi sodnik s sveto-

valci, povsodi so vse pregledali, in vse moral je k fari nesti birič. V Lstiborji jih je neki prinesel nekaj košev, da se je zvijal pod njimi, in ljudje so se mu spotoma smejali, češ da se je s temi knjigami „prevzdignil“; hodil je tudi odsihdob zgrban. V faravah pregledali so knjige, in katere so bile okužene, od onih so se morali imajitelji hočeš nočeš ločiti; a poleg tega imeli so še dolga preiskovanja: kje so jih dobili, od koga in če jih niso izposojevali. Knjige, ki so našle pred očmi sodnikov milost, povrnilo so se zopet, a pazno popravljene in skrbno počrnene . . .

Svētluška čitala je o bedah, ki so prišle na češko zemljo za Braniborcev. A danes tresel se ji je zvonki, srebrni glasek, jedenkrat je tudi za trenotek obmolknila, kakor da bi ji za to povest pohajala sapa, kakor bi njene oči ne videle danes dobro velikih švabskih črk. V sobi bilo je tiho, kakor bi bil obstal v tem trenutku čas, ki leti čez gore in čez strehe; le tikanje ure pri vratih svedočilo je, da čas leti dalje in dalje in da nikjer ne stoji. Seljak sedel je oddaljen z očesoma uprtima v čitateljico, majka si je včasih otrla oči z zastorom, deca

pa ni niti dihala. Čitateljica bila je že tam, kako so siroto odtrgali od matere, kako so ga odpeljali za mejo nekam do Žitave, kako je živel v potrebi, kako je trpel lakoto in imel obleko kakor beraško dete.

Svētluška čitala je tako mirno in tako lepo, da ni bilo čuda, da so se majki po odcvelih licih, v katerih se je zrcalila utelešena dobrotā, polile solze, in da sta se svetili v teh solzah, kakor kedar pade na uvelo travo pomladni dež.

„Moj Bog — in vender je bilo to dete kraljevo!“ vzdihnila je nemogoč udušiti notranjega razburjenja.

Potem prišla so poročila o veliki lakoti, deci sršili so se lasje; za lakoto o veliki kugi, in deci zavrtilo se je v glavi. Seljak Květ nehal je zreti svoji hčeri v obraz in sive njegove oči zagledale so se v plamen; videti je bilo, kakor bi se v njih nekaj svetilo — jeza ali tudi solza? Ne vem, ker je naglo odvrnil glavo in pogledal na uro, kjer je kazalec že kazal blizu desete. V izbi bilo je doslej tiho, da je bil čuti vsak močnejši oddihljaj.

Potem se je baje vrnilo kraljevo sirotče, bilo je slabotno, izzeblo, lici sta mu bili blede, oko medlo,

kakor bi ugašalo, glava naklonjena . . . Tako prihajal je v svojo dedno zemljo in čim dalje je prihajal, zgrinjalo se je k njemu ljudstvo z vseh strani in ni bilo konca radosti. In mnog Čeh pozdravljaj je od gladu umorjen, od tujcev odrt, s poslednjim grkanjem mladega kralja, češkega varuha in umrl potem. Ljudstvo, katerega niso uničili oni trije gostje, tolažilo se je na boljše čase, ker je neki prorokovala jasna mavrica neobičajne krasote, ki se je razprostrla nad Prago segajoč od mestnih zidov na polunočni strani tija na drugi breg Vltave, za mavrico pa se je zablestela zvezda, ki se je pokazala poleg mesečevega roga . . .

Světluška prečitala je poglavje.

„Že je dosti, dekle!“ dejal je otec, ko ga je hči vprašuje pogledala. Vzel ji je knjigo iz roke, a danes ni shranil kronike na polico. Ostavil jo je na mizi ležečo. V sobi bilo je še tiho. Vsem so bile še na misli grozne vesti, kako zlo je bilo nekdanj v Čehih. Stara, lesena ura odbila je deseto. Deca izgubila se je kmalu z običajnim „Bog vam daj lahko noč!“ V izbi ostali so samo kmet z ženo in hčerka čitateljica.

Plameni na ognjišči obsevali so baš s polnim žarom devojkino lice. Ako bi rekel, da je bilo obličje njeno ljubezujivo nad mero, bilo bi že preveč običajno. Ako bi zapisal, da je bil mladi sveži obraz lep, povedal bi zopet malo. Bil je nekamo bled, a le na lahuo, kakor bi bilo pomladno solnce pritisnilo nanj svoj poljubec, ko ga je ugleдалo prvokrat. Na vsakem ličici zasajen je bil popek ko se jame razvijati in ko je njegova rudečica tako nežna, kakor bi bila sam cvetlični prah. Kadar pa sta se ustnici zganili v smeh, pokazala se je na vsakem lici jamica. Takih popisov čitali ste že gotovo mnogo; v jedru bivajo si jednaki in brzi čitatelj slične vrstice često samo preleti z očesom. Ako bi pa moral tu prenehati zakrivil bi greh na spomin hčere Květove.

Sam Bog vedi, kaj je bilo v njenih očeh, kadar so se odprle in so koga pogledale. Bile so globoke, kakor vodnjaki s kristalno vodo v zakletih gradovih, pri katerih je ostal zablodilec kakor prikovan in je moral večno vanj gledati, ako se je jedenkrat vanje ozrl. In sam Bog ve tudi, kako diven je bil izraz v pribledem obrazu že od ra-

nega detinstva, da se je bajè človeku o pogledu na prvi ta mladi cvet oko razjasnilo in da je slednje čelo, in naj so se po njem razprostirale najtemnejše megle, zabliščalo kakor čisto nebo. In vendar pravijo ljudje, da se to dogaja le takrat, ko se oko umirajočega zagleda v obličje angeljsko, in kadar na čelo zemljana zaveje dih dubov iz krogov zazvezdnih. Tedaj v žalostni Češki angeljev niti ni moglo biti. Takrat so uboge češke zemlje menda celo v nebu pozabili, rekel je nekdanj neki mož. Jaz pa pravim, da so mej našimi predniki morali biti angelji, morali so mej njimi živeti, morali jih braniti in tešiti.

Kdo pa bi bil otrl sicer z nagubanih čel krvavi pot, kakor roka angeljska? Kdo pa bi bil sicer s starih razbrazdanih lic odgnal otožnost, kakor roka angeljska? Kdo pa bi bil srca, ki so tako burno bila, umiril, kakor roka angeljska? Kdo pa bi bil ucepljal upanje našim prednikom, tem starim češkim rabotnikom, ti posužnjeni, ubogi češki krvi, kakor usta angeljska? Kdo pa bi bil učil potrpljenja ljudstvo, kateremu so upognili glavo v prah in čegar noge so s svojimi grehi obtežili, kakor usta angeljska? Idite in vprašajte, če govorim resnico!

Seljak Květ povedal bi vam bil, da je vse to umelo dete njegovo; vendar on bi vam več povedal. Žal, da je nad njim že davno uvela trava, in da danes niti za njegov grob ne vedo!

Poglejte to devojko, sedi še ob ognjišči, roki ima sklenjeni v naročji in temnomodri oči uprte v plamen; rujavi, gladki lasje sčesani v tilnik vijejo se ji v bujnih kitah po vratu. Zaglejte se v divno, mlado lice in uvideli bode, da ne bode hoteli iz tega domovja in da bode pozabili vsega . . .

V sobi še je tiho, ura gre dalje svojo pot; seljak sedi za mizo, majka pri peči, nad streho njihovega domu, nad vasico in okrožujočimi jo lesovi pa leti čas — in kaj nosi? Dobrega malo, novega mnogo in zlega še več.

Seljak je naglo ustal, stopil k oknu in poslušal. Nekdo bližal se je hiši. Psi zalajali so že drugič ali nekako radostno in stari Sultan skakal je do polu vrat in čuda, da ni podrl seljaka na zemljo, ko je šel odpirat. Prišlec bil je gotovo dober znanec, in po besedah sodeč, katere smo začuli v sobi Květovih, pričakovali so ga brez dvojbe.

„Tako pozno, dragi prijatelj? Deseta je že odbila?“

„Zadržali so me, mislil sem že, da ne pridem.“

„Le da si prišel. Ali si prinesel?“

„Prinesel.“

Roka stisnila je roko gorko in istinito. Sultan je zopet skakal, znova lajal, da so kokoši v kurniku dvigale glave, ni-li dan, in da je petelin zapel, ni-li že zore na vzvodu, a le tako v spanji — v sredi je obmolknil, ker je bila še povsodi črna tema.

Prišlec ustopil je v izbo s starodavnim krščanskim pozdravom, pristavivši še: „Bog blagoslovi,“ podal je kmetici roko, pristopil k devojki pri ognjišči, pogladil jo po čelu in laseh in šel za mizo. Bil je mož z nenavadno prezeblim obrazom in sivimi dolgimi lasmi. Roki njegovi bili sta sama kost in koža. Oblečen bil je v volnato haljo, blače imel je ozke, meča in nogi tičale so v ponošenih čevljih, na kojih so se bliščale medne zapone. Čepico, črno kučmo z belim robom, položil je na mizo. Kmetica položila je predenj kruha in sira.

Svētluška ni mogla več tako mirno gledati v plamen na ognjišči. Kadar zaveje nad vodo oster

veter, nagne se nad njo bičevje in loček v obok, gladina njena pa se vender razvalovi in razburi. In ko je visoki mož z nenavadno prezeblim obrazom prestopil izbini prag, prinesel je s saboj tudi zunanji ostri veter. V temnomodrih očeh devinih pojavila se je plahost, kakor kadar mlada srnica ob gozdnem potoku sluti zdaleka nesrečo. Ko pa se je prišlec dotaknil njenega čela, in ko je suha roka, sama kost in koža, pogladila krasne njene lase, zdihotela je, kakor bi segala po njej Morana. Imel je roko tako mrzlo, še mrzlejšo kakor so veje, ko jih ovija ivje.

Pozni gost zarezal je v hleb kruba jako globoko. Bil je lačen.

„Priloži!“ rekel je seljak hčeri, ko je prenočevalec pojedel, in devojka zbrala je v verbasu najmastnejšo luč, uravnala jo je na trinožki in za trenotek bilo je svetlo videti tija do mize — poznemu obiskalcu premo v obraz.

Ako sem prej zapisal, da je bil nenavadno prezebel, nesem povedal še vsega. Bil je kakor okamenel, kakor bi bile gube pred očmi, okrog ust in na čelu nepremične; bil je tak, kakor mrt-

vec, kojega so v rudniku izvlekli iz apnenih skladov. Oči njegove pod belimi gostimi obrvmi bile so nahmurjene, kakor ne bi mogle prenesti svetlobe, kakor bi dremale.

Naglo odpel je haljo in izvlekel izpod leve pazduhe z jermení skrbno prevezano potno torbo. Položil jo je na mizo, oprezno jo razvezal in vzel iz nje neke knjige.

„Tu imaš, čitateljica“, rekel je, ustal od mize in podal prvo knjižico Světluški. Bila je osmerka na grobem, sivem papírji. Devojka pogledala je knjigo in globoke, temnomodre oči so se jej zalesketale, kakor kedar v pravljicah išče sestra sledu bratovega in ga najde. Napis na knjižici se je glasil: „Zdeněk ze Zásruk“. Pozni gost izvlekel je drugo knjižico in jo zopet dal devojki; imenovala se je „Hrabrě Rožmberk“. Světluški zasmejala so se usta. Stari muž z nenavadno prezeblim licem opazil je ta nasmeh. Gube na obrazu so se mu prvič skrivile, videti je bilo kakor v smehlaj; a tega neso umele. Smehu so se menda davno odvadile, a pod belimi, gostimi obrvmi odprlo se je dvoje jasnih oči, kakor bi hotele ujeti mili nasmeh okrog dekletovih ust,

kakor da bi se ž njim hotele veseliti, dokler ne preleti. Ali nesem rekel, da je uplival smeh na licih sodnikove hčere, kakor pomladno solnce na led? Ne, — pozabil sem poprej.

Prenočevalec segel je še jedenkrat v zveženj in izvlekel knjižico „Mnislav a Světivína“. Dal jo je zopet mladi devojki. Světluška dotaknila se je z desnico njegove roke; a brzo jo je zmaknila, ker je bila še mrzlejša, in knjižica padla je na zemljo. Stari mož pogledal jo je zopet v obraz, oči odprle so se mu zopet; videti pa je bilo, da je postalo v njih najedenkrat kalno in brzo jih je zatisnil.

Imel je še jedno knjigo; to je vzел od njega sodnik.

„To bo čitanja na zimo!“ sklenila je roki kmetica.

„Saj te naše že vse znamo na pamet“, dostavil je kmet.

Světluška pa je jemala knjižice drugo za drugo v roke kakor dragocen zaklad, obračala jih je na rob in na lice, in okrog ust zibal se ji je zopet oni divni, mili nasmeh. Staremu možu odpirale so se zopet pod belimi obrvmi oči, kakor bi

ga hotele ujeti, in brazde na ogorelem, upalem lici gibale so se, kakor bi ledenost njegovega obličja ginila, tajala se, kakor bi okamenelost na njem se zgubljala.

Seljak pregledal je knjižico tudi tako skrbno, kakor dan danes obračajo v roki desetice, neso-li ponarejene, potem pa jo je položil na poličico v omari, kakor dandanes pokladajo hranilnične knjižice.

„Imam jih še nekoliko tu, dve za v Srbeč, jedna v Bdin, jedna v Pochvalov, dve v Pozdno in jedna do Milega,“ dejal je mož, previdno zopet zavezuje zveženj z jermeni.

„Na vero, ako bi tebe ne bilo, nobena knjiga ne bi zablodila v naše lesove,“ rekel je s poudarkom seljak.

„Saj me že sicer zasledujejo; vohajo tihotapstvo.“ Stari mož hotel se je nasmejati, a šlo mu je še slabeje kot pred trenutkom. — „Tako brez uzroka nečejo nad-me; boje se me.“

Zdaj zasmegal se je pozni gost, a tako, kakor kedar skozi suhe, gole veje dreves zahrušči močen veter.

Devojka pri ognjišči je zdrhtela in le tako

mimogrede ozrla se k mizi, kjer je sedel prenočevalec, kojega se boje uradi.

Takrat ni prišlo nikomur na misel, da bi se mogli uradi bati, takrat se ni bal niti mušketir niti birič nikogar.

Tega moža poznala je že mnogo let, skoro tako dolgo, kar je na svetu in kar ima pamet v glavi, ali takega ga še ni nikdar videla. Bele, goste obrvi stopile so mu više na čelo, oči so se mu razširile in bliskalo se je v njih kakor na nebu o nevihti, brazdice po obrazu raztegnile so se širje in živci okrog ust se pokazali, da seljak Květ ni veroval svojim očem.

„Rečem ti, stari prijatelj, ujeli me bodo — videl boš. Že danes poslali so za menoj ogleduhe. Plazili so se po mojem sledu kakor psi, kedar dobro vohajo. Slišiš, seljače? In zato sem se tako v noč zapoznil. A naj le začno z menoj!“

Stari visoki mož, z nenavadno premrzlim obrazom je ustal, položil si subo, koščeno roko na prsi in vskriknil, da je čitateljici padla knjiga iz rok v naročje: „In videli bodo, da se jih Refunda ne bo bal!“

„Čas je že, dekle! Poglej, na najednajte gre,“ rekel je kmet, prerušivši za trenotek tihoto, ki je najedenkrat zavladala po izbi. Kmetica dremala je pri peči.

„Za Boga, najednajte! Res da je čas! „Svjetluška, pusti to!“ rekla je manoč si oči, in hčerka je ubogala. Šla je položiti knjige v omaro, a ločila se danes ni rada od njih. Prebudela bi nad njimi sklonjena celo noč. Prenočevalec ostal je s kmetom še dober čas v sobi. Lesena ura na steni pri dverih bila je s hruščecim glasom dvanajst, a v hiši Květovi lesketala se je še svetloba v črno temo, ki se je razprostrela nad vasico.

Vetrovi leteli so nad staro slamnato streho tiše, lesovi so že davno dremali in le včasih, ko so vetri ljubeznivo zapihali, prebudili so se za trenotek in zašumeli; za nekoliko migljajev pa so si povedali iz spanja svoje starodavne, večne veke jednake novice.

Nočni čuvaj Adamec odtrotil je že jedno, a pri Kvētu so še svetili.

„Menda vendar nemajo bolnika — ne daj Bog, da bi Svjetluška! Seveda — dobri ljudje morajo običajno največ križev prenašati.“

Adamek je umolknil, obesil svetlo kositaro trombo preko rame, oprl se ob palico, ki je bila malo podobna helebardi, obšel trikrat vas okrog in okrog in ustopil v svojo kočico. Stala je koncem vasi. A v izbi ni se usedel, stopil je k oknu in se zagledal v dom Květovih, kjer je še vedno bliščala skozi razpoko v oknici svetloba, kakor bi kje od tam letela veša.

„Pravil sem, to dekletce ne doraste in če doraste, vzcveto ji na licih mesto rož solzice. Obvaruj vas božja roka, dobri ljudje!“

Adamec sédel je potem na stol, a vedno imajoč obraz obrnjen na vas proti oni strani, kjer je stala hiša Květova.

Bolnika neso imeli ondu. — Světluška bila je zdrava kakor riba. Že davno spala je v svoji sobici in zdelo se ji je, da čita iz stare knjižice povest, kako je imel v neki deželi kralj jedino hčer, tako lepo, da so radi nje prihajali kraljeviči od vseh strani sveta na njegov dvor. A najedenkrat, ko je najbujneje razcvèla, začela je veniti, usihati. Govorili so, da jo je nekdo smrti zagovoril, takemu zagovoru potem ni pomoči. Nad vodo govore

se lahko najčudotvorneje besede, čudotvorni vozal naj bo še tako umetno zavozlan, ubožec mora umreti. Kralj iskal je pomoči po vsem svetu, hči pa je od dne do dne ginila, z obledelih lic odpadal ji je cvet za cvetom, dokler ni prišel jedenkrat slok, mlad, neznan mož z bledim obrazom in v črni obleki. Bilo je po letu, v vrtih docvitale so poslednje rože. Sloki, mladi mož z bledim obrazom in v črni obleki šel je h kralju, da ozdravi hčer. Kralj mu jo je obljubil, ž njo pa ne polovico, temveč vse kraljestvo. Tujec šel je na vrt, kjer je ljubimka kraljeva najraje sedevala, na osehli travi belela so obledela peresca uvelih in osuvših se rož. Mladi mož pobiral je drugo za drugim, potem pa jih vrgel v veter na vse štiri strani sveta. Peresca so se razletavala, tujec pa je klical za njimi: „Uvelo listje odletaj, odletaj — na licih svežost razcvetaj, razcvetaj!“ Čudni mož pa je hodil na kraljevi vrt tri dni vselej pred solničnim vzhodom in zahodom. In vedno, kjer je bila kaka roža, kjer kako peresce na zemlji, zagnal ga je na jedno iz štirih strani sveta in pri tem peval, da je ves grad poslušal in niti ne dihal: „Uvelo listje odletaj, odletaj — na

licih svežost razcvetaj, razcvetaj!“ In minili so trije dnevi, v kraljevem vrtu ni bilo na zemlji ne jednega uvelega peresca, zato pa polno vzcvelih listkov najlepše rudečine na licih hčere kraljeve . . .

Adamec pa je mislil, da je Světluška bolna, po glavi blodila mu je zopet slutnja, da ne doraste da ji mesto rož na licih zacveto solzice. Divna slutnja, ti stara glava! Ura bila je: dve. Adamec se je vzdignil, vzel trombo v levico, palico v desnico in šel čuvat. Trobil pa je nekako tiše, kakor bi mu pohajala sapa. Vender kadar je sicer Adamec čuval, tresla so se baje okna, in ljudje so včasih v polusnu mislili, da trobi angelj k poslednjemu dnevu.

Pred domom Květovim je obstal, vender ustnika trombe ni naslonil na ustni. In sicer je to delal vselej. Prsi napel je vselej kar je najbolj mogel in pihnil je v trombo, kar najmočneje. Sodnik Květ je imel to rad, Adamcu pa je bilo do njegove naklonjenosti, ker sta imela oba tako jednako trde, svojevoljne glave.

Skozi razpoke oknice svetloba ni več bliščala. Ponočni čuvaj šel je na okolu skoro po prstih, da bi jih ne zbudil, ako je kdo bolan ali če spi.

Vas Jiřice ležala je v tihem, razkošnem žlebu. Okrog vasi raztezala so se polja, za katerimi so v širokem podolgastem krogu moleli temni gozdi kakor oblačna zgradba. Njive pretrgovale so sem ter tija logove in po lokah hitel je potok, ki bi lahko gnal dva mlina. Po bregovih mladele so sloke olše in starele medle, zelene vrbe.

Po letu bilo je tu kakor v raji, a v maji, kakor v nebu.

V vrbovji skrivalo se je že mnogo in mnogo let pet gnezd; vedel je za nje vsakdo, a ostali so nedotaknjeni. Niti Jedličkov Francek — in ta vendar ni pustil ne jednega gnezda pri miru — ni si upal po njih seči. Skril se je vselej daleč in upal se samo gledati sivomodra jajčka. V teh gnezdih bilo je deset slavčkov, pet samic in pet samcev.

Po svetem Juriji oživele so stare vrbe, zadržtele so sloke olše in voda v potoku polzela je tiho, kajti slavci začeli so peti. Imeli pa ste jih slišati, kedar je solnce zapadlo in je iz gozdov stopal mrak ter nad lokami vzbajal mesec. Začeli so drug za drugim. V vasi umolknila je deca po pragih, starcem pogasnile so pipe, mladež približavala se

je, a le po prstih, da bi ne motila pevkov in marsikateri devojki zahotelo se je take pesni, takih glasov. A molčala je in poslušala pozorneje, da bi si zapomnila divni ta spev.

Slavci peli so nekdam žalostno, kakor bi bila to pesen pogrebna. Ljudem v vasi delalo se je na jok, mladim devojkam kalile so se oči, in starci zmajevali so z glavami. In ko so jedenkrat tudi tako na jok peli, ojunačil se je Jedličkov Francek da gre do gnezd, zlezal je na vrbo, jastrebje oči njegove ozrle so samico z razprostrtima kriloma in s povešeno glavo in bilo mu je je žal. Jedlička sicer nikdar ničesar ni obžaloval. Potem plezal je s pritajenim dihom, približal se gnezd in vzel samico v roko. Mimo so hodili iz hiš na polje, Francek šel je za njimi, solze je imel v očeh, v obeh rokah držal je nekaj kakor zaklad, zastopil je lepi devojki pot, pogledal ji v temne, rosne oči in rekel: „Slavčku umrla je samica, pokopaj jo Světluška!“ In devojka pokopala jo je na bregu potoka v vrbovji. Tisti večer peli so slavci zopet; zletelo si jih je na olši devet in začeli so iz devet grl na jedenkrat. In kar imenujejo vas Jiřice, v istini neso

slišali takega speva. Slavci spevali so nad grobom družice samice. Světluški, takrat še šolarici, bilo je v mladi glavici tako težko in v otroškem srci tako tesno, da je odšla v sobo, da bi ne slišala divnega pogrebnege speva slavčjega . . .

Nekoliko sem zašel, a to je pripadalo vasi, kakor mahovite strehe tukajšnjim hišam, kakor vrbe in olše tukajšnjemu potoku in kakor temni lesi tukajšnjemu ljudstvu.

V vasi bilo je deset domov drug poleg drugega. Vili so se v polukrogu, v drugem polukrogu pa so belele kočice in kočice.

Poslopja bila so si na las podobna, kakor bi bila vsa rodni bratje. Vsakemu gledalo je v okno drevo, tu hruška, ondu jablana, tam zopet visoka, košata lipa, pred jednim pa je bil pod okni še vrt, ki je imel temno pobarvan plot za ograjo. Ta dom bil je lastnina seljaka Květa. Bil je mej vsemi najrazsežnejši in imel je največ polja in travnikov. Květ bil je poleg tega sodnik. Od tukajšnjih bivših naseljencev ostal je izza švedskih vojsk jedino njegov rod. Predniki Květovi skrivali so se v gozdih, ko pa je nastal mir, vrnili so se zopet na dom.

Ostalce morali so neki prignati; do gospodarstva ni bilo nikomur nič, ker je bil na vsakem posestvu takrat privezan gnjusen nestovo, kateremu so rekali robota.

Jiříški pribežniki bili so sami Čehi, drugam gonili so izza mej Nemce. (Radi tega je tako mnogo nemških imen po čeških kmetih.)

V Jiřicah o svetu tako rekoč niti vedeli neso, le če je prišel včasih kdo od vojakov, pripovedoval je, da je za tukajšnjimi gozdovi širji kraj z nepreglednimi mesti, z neštetimi ljudmi in z neverjetno veliko gospôdo.

Ko se je vrnil seljak Květ od vojakov, trajalo je skoro leto dnij, predno je vse povedal. Služil je cesarja celih štirinajst let; ves ta čas videl je tukajšnje gozde samo jedenkrat, a še takrat zdaleka, ko so po državni cesti korakali na Saško. Iz čeških bojišč za sedemletne vojske ni bilo nobenega, na katerem ne bi bil stal proti Braniborcem.

Potem pa se je jedenkrat na leto, vselej v maju, ločilo nekoliko ljudij od tukajšnjih lesov za tri dni in se podalo na božjo pot k svetemu Janezu v Prago. A po božji poti pripovedovali so celih

štirinajst dnij, kaj so v Pragi vse videli in kaj so vse slišali.

Takrat bilo je v Pragi mnogo videti, a slišati še več. Od samega gledanja so se baje človeku kalile oči, da je trajalo cel teden, dokler se neso izčistile, dokler neso zopet poznale temnega zelenja domačih gozdov in dokler se neso privadile domačim slamnatim streham. Od tega pa, kar so slišali, razumeli neso niti jedne besede, ker so jim od vseh stranij na uho zveneli tuji glasovi, ki so bili podobni posmehu temu priprostemu češkemu ljudstvu, ki je prišlo vedno čez leto dnij gledat, če še stoji Praga, če je v Pragi nad Vltavo še kameniti Karlovi most, če je na vrhu še Svetovidski hram in če v tem hramu še stari kralji počivajo in če je v njem še srebrni grob svetca Nepomučana. Ko pa so potem odšli, prinesli so do domačih gozdov vesti, da Praga še stoji doslej, da bode še preživela otroke njihovih unukov, da se nad Vltavo še pne kameniti Karlovi most, da še stoji Svetovidski hram a da je bedno slab, a da v tem hramu stari kralji do današnjega dne počivajo, a da so na njihovih grobeh razprostrli pajki svoje mreže, in da sre-

brnega groba svetega Janeza Nepomučana doslej še neso raztopili v tolarje in dvajsetice.

Dvakrat ali trikrat na leto prihajal je v vas z novicami o svetu tudi Refunda, a ta ni šel v vsako hišo. Najraje prestopal je prag pri Květu.

Kje je dobil to čudno ime, ni vedel nihče, in tudi nihče po tem ni povpraševal. Poznali so ga že dobrih dvajset let in nihče ga ni slišal drugače imenovati. Kedar je prišel Refunda v Jiřice, šlo je po vasi, kakor bí na boben bíl.

Refunda znal je povedati najčudovitejše novice. Imel je nekak značaj povestničarja, a povestničar ni bil. Rekel je, da takim ljudem neče jemati kruha, da ga oni bolj potrebujejo. Le včasih začel je povest, a ta je bila vedno kakor drag kamen mej kremenjem, kakor zlata ruda mej železno, kakor cepljena stolista roža mej divjimi rožami. Povestničarji so se ga bali in ga na skrivnem sovražili, ker kadar so prišli za njim v vas, poslušali so jih ljudje le z jednim ušesom in včasih so o njihovih povestih tudi zaspali; to pa je bila največja sramota, če je kdo popotnemu povestničarju mej pripovedovanjem zaspal.

Danes zjutraj odprle so se v vratih pri Květu dveri in v vas stopil je iz njih Refunda. S seljakom stisnila sta si roki, pogledala se, nasmejala si, a trpko, in Refunda je odhajal z besedami: „Saj pridem zopet, takrat pa prej, mej tem z Bogom!“

Refunda šel je po vasi, kakor hodi v Mšecem knez Švarcenberk, drugje so zopet govorili o njegovi hoji: „Hodi kakor knez Kinsky“, in drugje zopet: „Koraka kakor Lobkovic“. Refunda imel je v istini v tej hoji nekaj neobičajnega. Šel je s povzdignjeno glavo, z očmi uprtimi pred se in volnata halja pristajala mu je kakor knezu suknja z zlatimi našivi in od najdražjega sukna . . .

„Bog vam daj zdravje, Refunda!“

„In vam, seljače, srečo!“

„Ne greste noter?“

Tako ga je v tej vasi ogovoril že tretji kmet, a Refunda odgovoril je vselej: „Drugikrat, oče“. In ni se ozrl, dasi so se povsodi, mimo katerekoli biše je šel, gnetli na prag ali na okna in gledali za tem čudnim človekom, katerega so poznali že mnogi od mladih nog, katerega so se bali, a kateremu bi vender, ako bi od njih zahteval, storili Bog vedi kaj.

„Pozdravljeni, stopite, stopite k nam!“ čul se je danes že sedmi glas za njim v vasi.

„Refunda se je ozrl, prvič je obstal, nenavadno upali obraz njegov zategnil se je v smehljaj, desnica njegova se je zganila in v trenutku stiskalo se je dvoje starih, koščениh rok: Refundova in ponočnega čuvaja Adamca.

„Tako brzo od nas? Kedaj vas že nisem videl, mislil sem, da morebiti niste več živ.“

Adamec držal je še s svojo desnico roko Refundovo, čegar upalo lice se je zopet zgubalo v nasmech in čegar bele goste obrvi so trikrat zdrhtele. — „Adamec, Adamec, ali ne veste, da me črvi ne dobodo? Škoda, da ste nočni čuvaj, pa da imate tako slab spomin. Ali ste pozabili, da bodo večne veke mučili ljudi in da večne veke ne bodo imeli od mene pokoja?“

Adamcu se je izmaknila desnica iz koščene roke Refundove.

„Jaz da bi umrl? — Vse tu vas bom preživel, videl bom unuke vseh tukajšnjih seljakov. Ali ne verujete, Adamec?“

In Refunda je že zopet korakal kakor knez

Švarcenberk v Mšecem, kedar izide na travnike. Adamec gledal je za ujim, kakor zamakujen in pozabil ga vprašati, kake novice so po svetu. V tem trenutku šinile so mu v glavo vse povesti, katere so si ljudje pripovedovali o Refundi, kjer so ga poznali. Adamec se za take stvari nikdar ni menil, a danes mu je to rekel Refunda sam . . .

„Zato torej so imeli tam danes tako dolgo luč — prenočeval je pri njih“, rekel je za trenotek sam v sebi in obrnil oči proti oni strani, kjer je Refunda odšel. Korakal je ob potoku, mimo uvelega, orujavelega olševja in potem se obrnil po stezi v gozd.

„Vrag vedi, kaj imata ta dva skupaj,“ rekel je seljak Ouřada svoji ženi, ko je videl Refundo stopati iz domu Květovega. „Rečem ti, žena, ta človek mi ne ugaja, odkar ga poznam, tudi dober kristijan ne bo. Kedaj pa smo ga videli v cerkvi? Rečem ti, žena, kdor je ž njim dober, je ravno tak.“

Seljak Ouřada pogledal je proti beli hiši z vrtom pod okni; bil je v vasi svetovalec. Pred kakimi dvajsetimi leti priženil se je nekod od Slanega; mnogo ni dobil. Dote ni imel nikake, in neki večer so baje pripeljali za njim brezrogo

kravo, to je bil njegov delež; drugič pa so zopet zvečer pripeljali brcavega konja. Hlapec je rekel, da je dal za njega sto „šajnov“, kupil pa ga je v resnici od nekega potujočega konjederca za nekoliko grošev. V Jiřicah pa se je delal gospoda, na sosede pogledoval je zviška in zbadal jih, kjer je mogel. Uklanjal se je gospodi in zato postal je svetovalec; pred nekojimi leti zaskominalo se mu je tudi po dostojanstvu sodnikom.

„Glej moř, pri njem je bil čez noč, za te se niti zmenil ni, in ti si ga vender vabil,“ očitala je pri Kočárkovih mati seljaku z ostrim jezikom. „Prav vam je! Saj še govoriti ne znate! Kakor v jazbini tičite. Vedno pravim, kam me je zanesel zli duh! Lahko bi bila prišla na dvor, bila bi vlastelinka, tu pa se ne zmeni za nas niti berač niti postopač! Pri nas bi takemu vrgli skorjico, in nihče se ne bi pečal ž njim, mej vami pa je kakor knez. Tako smo tu, kakor v Ameriki!“

Mamki Kočárkovi se niti usta niso zapirala, tako izborna in tako brzo vršil ji je jeziček svoj posel. Moř dobrak je molčal, povetil glavo in šel vèn pogledat telico. Ona bila mu je jedina radost,

in kadar je telica zamukala, pozabil je Kočárek vsega in najprej tega, da mati v sobi godrnja pred deco, kam da so jo vsi vrági prinesli, da je prišla z vsega na nič . . .

Primožila se je od Velvar, pred svatbo pripeljali so ji na cizah balo: staro, pred časom módro skrinjo z rudečimi tiči. Ko so odprli skrinjo, bil je v nji polurazdrt verbas, dva brezuha lonca, kuhalnice in jedna blazina od dvotkanine z Bog vedi kolikoletnim perjem. A mamka z dežele se je pri Kočárku v petindvajsetih letih ošopirila, da je postala iž nje popolna pavica. Seljak Kočárek nakupil je v Rakovnici na semnji težke svile in potem nekoliko lehtij ošitkov dva prsta širokih, da bi bila njegova žena ostalim jednaka. Za nekaj časa nosila je že tudi z zlatom izšit telovnik. Kočárek pa se je dobrovoljno nasmihal, kadar se je ozrl na svojo ženo, kako ima lepo zrasteno telo, kako ji vse pristaja, kako se v tem vrtil kakor po strunah, in radi svoje žene razbesedil se je že nekolikrat z ostalimi sosedi, v Milini na semnji se je jedenkrat celo stepel.

Žena pa je hotela, da bi bil svetovalec, da bi ne ostal vedno priprost kmet, češ da je Ouřada

prihajač in da se je vender skrival. Jiras niti ne ume treh križev prav zapisati, pa je tudi svetovalec in tudi gospôda govoré ž njim.

Danes bil je v Jiřicah vsem v glavah ves dan Refunda, zvečer stoprav pri ognjišči porazgovorili so se o njem. Ni jim hotelo iz glave, da se danes ni nikjer ustavil, šel je mimo njihovih hiš, kakor da bi še nikdar ne bil v njih in srečaval je kmete, kakor bi jih niti ne poznal.

„Kaj vam je povedal, Adamec?“ vprašal je Hrdlička nočnega čuvaja.

„Da so zli časi, oče,“ rekel je Adamec in se obrnil v stran.

„To vemo že od onih časov, ko smo hodili — v šolo.“

Hrdlička je zajeceljal, spomnil se je hitro, da so, ko mu je bilo sedem let, prišli jedenkrat šolarji domov in mu povedali, da se je v Okrouhlíni podrla šola na starega kantorja, kako je poskočil in kako je zavriskal, a od tega časa ni bil več v Okrouhelski šoli. Listek s petelinom prilepil je na kurník, tablico pa je založil na kaščino okno. — Od Adamca ni zvedel niti besedice več.

„Kaj je prinesel Refunda novega?“

S tem vprašanjem ustavil je zvečer nočnega čuvaja svetovalec Ouřada.

„Da so bajè tam nekje daleč poslali kmetje cesarju na Dunaj pisanje po občinskem slugi.“

Ouřada zaškripal je z zobmi in stisnil pesti, Adamec pa se ni zmenil za to in šel po svoji poti.

Refunda učinil je danes v Jiřicah pravi strah, kakor ko bi kedaj v prosinci, ko je povsod vse belo, ko se po grmovjih leskečejo sreberni lanci, nad zasneženimi strehami najedenkrat zapel škrjanec. In vendar je bil danes žalosten listopadni dan, škrjanci so že davno odleteli, slavčja gnezda v vrbovji zapadlo je uvelo listje, in glave črnih lesov začele so se gibati, ker so jim na senci sedali prvi poslanci zime: jata črnih, neuljudnih tičev.

Zvečer sešlo se je k sodniku na spomenek nekoliko sosedov, sami dobri znanci, sami pravi Podlesci. In ko so na ognjišči zapraskotali veseli plamenčki, zasmeljal se je Květ, stopil k omari, izvlekel knjižico, dal jo Světluški in sedši mej goste rekel: „Prinesel nam je iz Prage novega čitanja. Te knjige so bajè kakor bi jih metal na ogenj.“

Začni Světluška!“ In devojka začela je o „Zdeňku ze Zasmuk“ ali o „Blaniških vitezih“.

Seljaki sedeli so kakor panjači, deca danes na pričkanje niti ni pomislila, in Adamec bi bil skoro pozabil, da lesena ura pri vratih bíje deveto in da je čas čuvanju, in morebiti je prvič vzel svetlo trombo nerad, in ko je trobil, niso in niso mogli v vasi razbrati, koliko je ura. Zategnjeni glasovi splivali so se v jednega in bili so nekako slabši, kakor da bi v trombo ne pihal Adamec. Za nekoliko trenutkov bil je že zopet v sobi pri Květu.

Pri fari v Okrouhlini, kake polu ure od Jiřic, pričakovali so novega kapelana. Pobelili so sobico, oprali pod, umili dveri in odprli okno, da bi se lepo prezračilo. Kaplanija v Okrouhelski fari bila je malenkostna, ravno za jedno dušo. Stari nepravilni oboki pričali so, da tu ni vedno bival kaplan. Nekdaj je bila baje tu soba s kuhinjo. Imela pa je to ugodnost, da je bilo z jednega okna daleč videti. Kaplanije v župnijah so navadno najskritejši kot. Ako je prišel kak gost v tukajšnjo faro, vselej se je čudil razgledu iz kaplanije. Prejšnji gospod duhovnik se je vedno takemu začudenju na-

smehnil, imel je gotov uzrok. Ako je rekel kdo iz starih gospodov: „Skoro vam to zavidam, brat,“ vselej je odgovoril: „Zamenjajva, častiti gospod!“ Stari gospod se je potem obrnil in se je prestal čuditi razgledu. Okrouhelski gospod župnik stopil je pred nekolikim časom pred župnijo in gledal po cesti, se-li ne vidi kak voz. Nagibalo se je že na večer, in kaplan je imel biti danes na mestu; saj je moral že tako o Vseh svetnikih vse sam opraviti. Gospod župnik prestopal se je nestrpno z jedne pete na drugo. Najedenkrat začul se je za njim slab, nekamo nesmel glas. Bil je latinsk pozdrav.

Gospod župnik obrnil se je brzo, zahvalil po latinski in dvorljivo pozdravil novega sodelavca v tukajšnjem vinogradu.

„Saj vas, gospod brat, niti dočakati nesem mogel; a kako, recite mi, prišli ste s te strani? Iz mesta naravnost prihajate, ali ni res?“

„Zašel sem, čestiti gospod; obrnil sem se skozi gozd rekli so mi, da je tu najbliže in da si prihodim menda dobro uro.“

Gospod župnik se je nasmejal: „Stara Bra-d'čka bi rekla, da bodete imeli pri naš nesrečo.

A ne bojte se, v Podlesji so dobri ljudje in pridnega duhovnika imado radi, in jaz upam, da bode te vi, čestiti gospod, pridni. V meni imate pravega in odkritosrčnega brata; videli bode te, da vam se bo tu priljubilo. Bode te mi še jedenkrat srčno pozdravljen! — Najprej pokažem vam vaše stanovanje. Kaplanija je najlepše mesto v tukajšnji župniji, takega razgleda, kakor ga imate vi, nima sam knez ne. — Poglejte!“

In o teh besedah približala sta se oba oknu, odkoder je bilo videti na gozde.

„No — ali vam ugaja?“

Mladi duhovnik pokimal je samo z glavo. Veliko, temnomodro njegovo oko počivalo je na temnem zeleaji bližnjih gozdov, kakor bi po glavah starih, stoletnih dreves nečesa iskalo, kakor bi hotelo na temnih, zamišljenih čelih njihovih nekaj čitati.

„Tukajšnji gozdje razprostirajo se v daljavo nekaj milj; a povejte mi, kako pa ste pravo pot našli?“

Mladi duhovnik pouzdignil je glavo in odgovoril: „Prišel sem v neko vas, zdi se mi, da so jo imenovali Jiřice.“

„Da, da, Jiřice pripadajo nam.“

„In tam so mi povedali, kod se gre k fari. Neki sosed me je spremil.“

„Saj sem rekel, da so tu dobri ljudje in da imajo pridnega duhovnika radi. Brez dvojbe je bil sam sodnik; visok je bil, že siv in resen mož, ni-li res?“

Mlademu duhovniku zdelo se je, da bi se niti otec niti rodni brat ne mogel ljubezniveje vesti proti njemu kakor gospod župnik.

„In vaše stvari?“

„Čudim se, da še voza tukaj ni.“

„Že pride, že pride, bratec, trudni bodete, v kuhinji dali vam bodo kaj krepčila. Pojdite!“

Mladi duhovnik moral si je pripoznati, da se ni nadejal tako uljudnega uprav bratskega vsprejema. Njegovi sošolci bili so že skoro vsi na svojih mestih, od nekaterih dobil je že poročilo, kako so bili vsprejeti, in današnji dan napolnjeval ga je s strahom. Na nekem mestu kaplan niti v župnijo priti ni mogel, na drugem se župnik prezirno niti zmenil ni zanj, tukaj pa je bilo, kakor bi prišel na drugi svoj dom. Morali so v klet po vino, po „ono ren-

sko z zlatim papirjem," in potem trkal je župnik ž njim na odkritosrčno prijateljstvo.

„Nečem vam biti predstojnik, temveč prijatelj, svetovalec, brat, oče. — Veste-li, Katra, da je naš gospod kaplan zašel in iskal fare v Jiřicah?“ obrnil se je stari gospod k priletni ženi, ki je sedela oddaljena opazujoč z motrečimi očmi novega kaplana, pri tem pridno pletoč nogovico.

„Ne bilo bi tako čudno; vedno pravim, da smo tu kakor v puščavi, nihče ne vé za nas in mi tudi ne za nikogar; kakor pozabljeni smo tu in morda nas jedenkrat še Bog pozabi!“

Katra se je zasmejala; gospod župnik ji je pomagal in odgovoril: „Okrouhline pomnijo v nebu. Čujete častiti gospod? Pri nas je čudno! Hočemo-li dež, dežuje, in hočemo-li jasno, je lepo, polja sicer tu neso najlepša, ali plodovi vzhajajo na njih. Po-božne župljane imamo, človeku bi obistinili misli, znesli bi vse do zadnjega. K velikonočni spovedi hodijo vsi, pri sodniku jib je pri pouku kar natlačeno. Delo bodete imeli lahko, a na nekaj vas moram opozoriti. Nekaj je tu — da rečem naravnost — podpihovalcev, v cerkev hodijo sicer vsako nedeljo

in vsak praznik, a le zato, da bi duhovnika preskušali, da bi njegov govor potem doma prereševali; saj jih poznate in zato vam polagam na srce, bratec, delajte pridno svoje govore, nikdar ne veste, kdo vas posluša.“

Nekdo potrkal je na vrata.

„Najbrže je moj voznik“, rekel je kapelan in ustal.

„Le ostanite, brate, ostanite! Katra recite jim, naj stvari puste do jutri na vozu, vozniku pa dajte večerje, da nas ne bodo v Podlesji opravljali.“

Župnik se je šaljivo nasmehljaj, in okroglemu obrazu njegovemu pristajal je ta nasmeh izborna.

„In z domačijo bodete pri nas tudi zadovoljni, gospodinja je pridna in previdna žena, moja sorodnica,“ pristavil je župnik, ko je odšla Katra v vežo. Potem povprašal je še po raznih stvareh, po bogoslovskih razmerah, po gospôdi predstojnikih, po profesorjih, čudil se je mnogemu, prikimal vsemu, mnogega ni razumel, smehljaj se je, rekal „tako, tako“ in gladil si lice. Prišel je tudi na jezuvite, poznal je menda skoro vse iz Pražkega kolegija in nekatere iz njih je na svoji fari po nekoliko dni pregoščeval.

Začela sta tudi o političkem položju, o cesarji Jožefu, o njegovih reformah, svetlih in temnih straneh glavnega bogoslovja, razpredla sta pogovor tudi o roboti, govorila o revoluciji v Franciji . . . Gospod kapelan vedel je vse izvrstno, o marsikateri razpravi njegovi obstali so možjani gospodu župniku. Mladi duhovnik pa mu ni dal časa premišljati, vedno je na druge in druge predmete navajal njegove misli.

Bila je že jednajsta ura, ko ga je župnik spremil v spalnico za danes z najpotrebnejšimi rečmi opravljeno.

Kaplan ni vender niti mislil na spanje. Sedel je na starodoben stol k štirioglati, hrastovi mizi, na katerej je gorela voščena sveča v mednem, čisto osnaženem svečniku.

Oko njegovo zagledalo se je v praznoto, bela roka se mu je zganila in prijela še belejše čelo. Zdaj pa zdaj je ustal, premeril dvakrat ali trikrat spalnico in zopet sedel.

Bil je sredne postave, slok; črna sukneni halja do vratu zapeta segala mu je tesno oprijemajoč se telesa čez kolena.

Čez nekaj časa izvlekel je neko knjigo, vezana

je bila v črno usnje z zlato obrezo. Čital je v nji kake pol ure in odloživši jo zopet oprl je mlado glavo ob roko in premišljal. V nedeljo moral je imeti govor, imel je župljanom reči, da je nastavljen tukajšnji kapelan, imel jih je prepričati o svojem odkritosrčnem prizadevanji, imel jim je povedati, da prihaja k vsakemu z ljubeznijo in imel jih je poprositi, da bi mu njegovo ljubezen in njegovo prijateljstvo vračali; a na to gospod kaplan ni mislil, to delalo mu je najmanj skrbi; bil je dober govornik. Po glavi rojile so mu vse drugačne misli, brez dvojbe hotel jih je že prej z ono knjigo odpoditi in morda se mu ni posrečilo. Spominjal se je roditeljev, kojih jeden že počiva pod zeleno travo in prišlo mu je na misel, če ve, da je njegov jedinec danes na fari, da je kapelan v Okrouhlini, in če je videl, kako srčno in prijazno je bil vsprejet. V očesi zablestela je solza, in svit voščence spreminil jo je v biser.

Roditelje je imel revne. Preživela sta ga s svojimi žuli in odgojila v Bogu. Stari otec pošiljal je sinu v Prago zadnji srebrnjak, majka spekla mu je vselej maslene stružice, reveža v koči s slamnato

streho pa sta jedla suh trd kruh. Tako uzgajajo do danes mnogi roditelj svoje sinove Bogu . . . In ko so videli ljudje v vasi, kako otec dela, kako si ničesar ne privoši, kako se mati ubija, smejali so se, češ, da sta starca blazna, in marsikdo je rekel to otcu tudi v oči. Stari mož zakimal je z glavo in ni se zmenil za take stvari. Le jedenkrat se je razjezil, stopil je pred kočico in dejal: „In ko bi s te kočice strgal tudi poslednji snopek in ga dal sinu, ko bi iz teh dverij iztrgal stebre in jih dal sinu, nikomur ni nič mar, prav nič, kar vas je tu, in kruha ne pridem prosit!“

In prišel ni nikoli. Nikogar ni z ničemer nadlegoval, živel je pošteno in umrl s pokojnim nasmehom na starih ustnih. V poslednjem trenutku orosile so se mu oči in gledale sina, katerega so imeli čez nekoliko tednov posvetiti v duhovna, in osušeni ustni sta zašepetali: „Škoda, dečko, da te ne bom videl, ko pojdeš prvič k oltarju. Moj Bog!“

Potem pa je bilo v revni izbici z zatemnelim, lesenim stropom tiho, grozno dušilno, k stari glavi uagnil se je mlad obraz in skozi sveže ustni po-

tekle so besede: „Utolažite se, oče, s tem, da vaša skrb ni bila zaman.“ Stari oče odprl je še jedenkrat oči, uprl jih je na ono stran, odkoder je čul glas, in se nasmejäl. Ta nasmeh bil je zadnji. Nad slamnato streho pa je letela visoko k hladnemu nebu duša dobra, duša poštena, duša pravična . . .

Jaz pa pišem z nova: Z odrekanjem sebi in z žuli odgajajo do danes roditelji svoje otroke Bogu.

V Čehih vladala je takrat tihota; včasih so jo res rušili streli belosuknjarjev na kmečke tolpe, a le jako redkokedaj. Hoteli so s svojih nog otresti roboto, hoteli so se vzravnati, hoteli so biti ljudje z neumrjočo dušo in ne nema stvar. Hoteli so gospôdi povedati, da se ta tlà, katera mora za nje razoravati, s katerih zvažajo božji plod v inozemstvo, češka že skoro poldrugo tisoč let, da pripadajo njim, oni pa samim sebi.

A jedva začeli so to pripovedovati, zaprla so se usta selskih govornikov na veke, roke njihovih pristašev bile so ukovane v težko železje, in glave ostalcev povesile so se še niže, da bi Bog v nebu ne videl obupnega izraza na njihovih obličjih.

„Šibajte ostreje,“ rekli so gospodje, „škoda je vsakega udarca, ki zgreši!“ Grajski biriči bili so popolni vragi.

Povsodi godilo se je robotnikom zlo, v Podlesji še huje. Drugje imeli so nad seboj delektorja, justicijarja, oskrbnika, valpeta, pisarja in mušketirje, v Podlesji pridružili so se tem še gozdarji in vrtnarji. Prvi bili so običajno Nemci, iz tujine prišli služabniki, sosebn po nekaterih vlastelinstvih. Življenje češkega človeka zdelo se je takemu prišlecu desetkrat manj vredno kakor življenje zajca.

Najhuje pa je bilo, ko so se mej ljudstvom samim pokazale črne duše; žalibože da tudi teh ni nedostajalo. Pomilujmo jih, a ne kolnimo jih. Kadar je zamorjen sleharn čut, ko šumi človeku v uho od mladih nog do starih let psovka za psovko, ko ne sme niti pesti stisniti, ko mora pri vsem molčati in ne sme niti z zobmi škripniti, kako čudo potem, da je čast v telesu zamrla. — Gospôda nagrajala je take črne duše z odličnimi mesti: ta dobil je pravo sodnika, inega morali so zopet hočeš nočeš v občini izvoliti svetovalca, temu zopet so pregledali vso roboto, drugim pa so dovolili pravice

do gospodskih travnikov ali do gospodskih lesov. A Podlescem v pohvalo rečem, da je bilo mej njimi malo takih, če pa se je kdo spozabil, gotovo ni bil pravi Podlesec. V Jiřicah bil je taka nesrečna duša seljak Ouřada.

Drugi dan potem, ko je odšel Refunda, nataknil je za rana temne, suknjene hlače, uzel dolgo, rujavo suknjo in prijel za palico.

„Kaj pa imaš vender s to gospôdo, povej mi moř! Zaman tratiš denar in napajaš vsakega široko-ustneřa; da bi se brigal za otroke!“

„Molči, žena, molči, sodnikinja bodeš, in Vavřina ne pojde v vojake.“

Kmetica je za trenotek odrevenela. Da bi nje-nega najstarejšega sina mogli vzeti v vojake, to je že davno mislila, tega bala se je bolj nego smrti. Res da je bil mir, vojske so pred nedavnim dovi-hrale in kralji napijali so si s cesarji na zdravje in večni mir.

„In za kaj si hočeš kupiti sodstvo?“ — Kme-tica zastopila je naglo Ouřadi pot. „Ali me slišiš, moř?“

„Kaj ti tega mari, žena, le da bomo imeli

pravico,“ — in seljak se je zasmeljal, kakor kadar zasiče gad.

„Zopet greš z nečim proti njemu, vidim ti v dušo, ne skriješ mi ničesar. Zopet ga greš črniti in pozabljaš, da je tvoj svak, moj rodni brat, pozabljaš, da je nekdanj . . .

Seljak Ouřada jeel se je glasno smijati.

„Moj svak, tvoj rodni brat! Zrastla sta skupaj pod jedno streho in igrala se skupaj. — In za tako malenkost, naj bi se kaj brigal jaz svetovalec v Jiřicah, jaz sin Lysoviškega zemljaka? Z mojim otcem govoril je knez, moja majka znala je občevati tudi s knjeginjo, vi krtiči tu pa spodrivate zemljo, da bi vas nihče ne videl! Pri nas v okraji je lepša kočica, kakor tu vlastelinski dvor, in jaz Ouřada da bi jih tu posušal? Kar imam jaz v mezinci, nimajo oni v vseh glavah skupaj. — Ti, a na večer pridem!“

In zaloputnivši dveri odšel je kakor razšopiren petelin. Majka sedla je na stol pri peči, sklenila roci, in videla ni niti do oken, tako so se ji kalile oči. Kolikrat, kar je vzela Ouřada, je že sedela tako brez tolažbe, in kolikrat prišlo ji je od

one dobe na misel, da ne bode prej dobro, kakor v grobu. A molčala je, tožila ni nikomur, in solze v njenih očeh videl je le malokdo.

Bila je sestra sodnika Květa; najprej videla je Ouřado na božji poti v Turanih, drugič v Lounih na trgu in tretjič prišel je snubec. Otec je branil, da je bilo joj, mati ni hotela o tujcu niti slišati, a Liduška je trmoglavila. Snubci govorili so o ti-sočih, obljubovali gore in doline, ko pa je prišel sam Ouřada, rekel je, da mu domú ni mar. Da mu vzame Liduško saboj brez nobenega goldinarja. Znal je govoriti, umel se je tako prilizovati otcu, da bi se lahko star maček učil od njega zvitosti. Liduška hodila je, kakor bi bila ostavila dušo v Lounih na trgu, in ko je Ouřada odšel, ne da bi bil kaj opravil, jela je močno jokati, ni jedla, ni pila, in mati se je že bala za njeno življenje. Ouřada drugič ni prišel sam; poslal je zopet snubca z zadnjo besedo. Otec zaprl je pred preganjalcém dveri in rekel, da se njegova hči ne prodaja kakor na semnji. Ženini prihajali so od drugod, a Liduška se jim ni pokazala, Ouřada pa je čakal. V tretje prišel je zopet sam. Liduška mu je menda jako ugajala; iz

rodu Květovih bili so vsi od davna kakor naslikani. Ouřada prosil je njene roke s solzami v očeh. Takrat govorila je mati zanj, in stari dal mu je besedo.

Svatba je bila hitro potem, streljali so, da so se gozdovi tresli, in pirovali, da so gore zelenele. Prišli so na svatbo dudlarji s cimbalom, a Ouřada jih je odgnal, ker si je pripeljal godcev iz mesta. Po svatbi hotel je z Liduško proč, a Květovim prišlo je takrat od nekod iz Lahov pismo, da je njih najstarejši sin pri vojakih umrl, in seljak je rekel:

„Ostala bodeta v oni-le hiši, vajina je!“ Drugi dan pa so to zapisali pri uradu. — Ouřadi pa roditelja nekamo dolgo nesta poslala novcev; kar se je ženil, bil je že dvakrat pri njiju, tretjič pa je prinesel vest, da so doma pogoreli, in da je skrinja s tolarji ostala v plamenih. Stari Květ se radi tega ni prepiral ž njim; hotel je le, da bi bil dober napram Liduški. In Ouřada je tudi ni žalil in stara roditelja je spoštoval. Jedva pa je od vojakov prišel svak Prokop, sedanji sodnik, postal je iz Ouřade popolen tujec.

S Prokopom sprla sta se koj najprej; hotela sta v Rakovnik na semenj konja kupit. Vender

Ouřada ni sédel na Květov voz, dal si je delati nov voz s košem od protja, kakor jih imajo pri njih doma, Prokop pa je imel voz s košem od lubja. Potem pa so prê Kvetova kljuseta pravi Podlesci. In takrat zaklel je Ouřada prvikrat na Podlesji in pristavil, kam ga je prinesel vrag v to luknjo.

Ko so pokopavali stara roditelja, zasuli so z grudami, katere so metali na njuni rakvi, tudi dobro voljo mej Kvetom in Ouřado popolnoma. Ko pa je Ouřada zavrgel irhaste hlače in jih zamenil s suknenimi in ko je opustil kučmo ter si kupil klobuk, rekel je Květ starim znancem: „Na vero, prijatelji, sramujem se takega svaka, nečem govoriti ž njim in nočem ga niti videti!“ Ko pa je gospoda naredila Květa sodnika, rekel je zopet Ouřada zbadljivo: „Saj ne bo dolgo užival te časti!“ Potem pa sta postala sovražnika na življenje in smrt.

Kmetici sta sicer govorili druga z drugo, a le da ja moža nesta videla, otroci pa so se morali mejsobojno odstranjati. In če bi bil prišel Ouřadi sam vrag in mu rekel: „Ako mi daš svojo dňšo, uničim sodnika,“ ne premišljaj bi se ter rekel:

„Vzemi si mojo dušo, le maščuj se za mene na njem.“

Kmetica Ourada sedela je tako že lep čas, kakor bi bila brez sebe, in je pozabila, da bo hotela družina opoludne obed. Naglo ustopil je v sobo mlad fant, slok, kakor najlepše zrasla jelka v tamošnjih gozdih in lep, da bi ga človek, kar gledal s prvim mahom nad gornjo ustnico, v rumenih irhastih hlačah, v temnozeleni suknjici in s čepico, koje okraje je robila sivkasta kožuhovina.

„Kam so odšli otec? — Vi ste zopet plakali:“

„Odšli so k uradu“, zašepetala je mati.

„Zopet proti stricu?“

„Menda, da bi ti ne bil vojak.“

Mladeneč se je zamislil, sveža, zdrava barva v obrazu se mu je menjavala, kakor bi se rudečica aglo ž njega zgubljala in oči imel je uprti skozi okno v sive oblake listopadne.

„Ako bi imeli biti otec sodnik“, dejal je potem, „in ako bi šuntali na strica gospôdo, veste kaj bi naredil, mamica? Šel bi in ustopil sam v vojake! — To mamica bi naredil!“

Potem odšel je s trdimi koraki iz sobe. Za

zaprežena konja na dvorišči se ni zmenil in rezganja njunega ni čul. — Ploska ozrla se je trikrat za njim; Vavřina pa danes ni imel za njo nobene besede, tem manj, da bi jo pogladil po razčesani grivi. — Imel je iti po drva v gozd in hote otca vprašati do katere poseke predvčeranjem pripovedoval mu je, da je gospod gozdar dovolil, da bi si izbrali v vsem najetem prostoru najlepši kup lesa.

Z dvorišča zavil je za gumna, sedel v venečo travo in se zagledal v levo na vrt Květovih. Jablane na njem bile so že skoro gole, na bruškah bilo je začrnelo listje in nad glavami jim otožne megle. Kake četrte ure odtod temneli so gozdje in nad njimi poletavale so vrane, kakor bi se hotele poigravati z zamračenci. V gozdih pa se ni genila nobena veja; stari borovci moleli so v megle, kakor nezadovoljneži, črni ptiči pa so leteli dalje k vasi. Potem naleteli so se k drevesu nad glavo mladencevo.

Vavřini hodil je na misel včerajšnji večer; bil je pri Květu, prikral se je tija z ostalo družino. Květ ga je sicer pozdravil, a pregovoril ni ž njim nobene besede. Mladeneč sedel je v sobi v kot,

odkjer je najbolje videl k ognjišču, ko pa je Svetluška čitala, ni se niti dihniti upal. Zdaj zdelo se je njegovi mladi glavi, da je zopet večer, da zopet sedi v oni sobi in da se njegove oči upirajo v drugi dve, v uho pa da mu zveni glas, kakor sreberni kraguljčki, s katerimi ima knez Svarcenberk ovešene belce, kedar se vozi na saneh v snegu.

Konja zaprežena na dvoru rezgetala sta nepretrgoma. Mladeneč dvignil se je, šel nazaj na dvorišče, odpregel konja, odvedel ja v hlev in zopet ni se zmenil za Plosko, kakor bi ne bila oni verni konj skoro jednako star ž njim. Ko je začel hoditi v šolo, bila je Ploska ljubezniva žrebica, sama odprla je dveri v vežo, Vavřina pa je imel vedno za njo shranjeno sladčico; potem rastla sta skupno in bila boljša prijatelja, kakor so ljudje. Ploska trpela ni na sebi drugega, kakor Vavřino. Imeli so sicer hlapca, a zasesti je ni smel nihče nego Vavřoušek.

Ko je prišel v leta, hotel je otec prodati Plosko na semnji, češ, da je poluslepa, da je brezzoba, da se jej podkove ne drže kopit. Vender je sin govoril za njo, misleč si pri tem: „Ti, Ploščica, pripelješ

mi nevesto, če bi imelo biti le nekoliko korakov!“ In gladil jo je po čelu, po grivi, po šrsti, in Ploščica je gledala, kakor bi bila razumela in zarezgetala, kakor bi hotela reči: „Tu je najlepše, tu najmilejše“ Vavruški pa se je zdelo, da je vedno pogledavala tija, kjer je stal Květov dom. Danes pa je povedla glavo in piče se ni dotaknila, dasi ji jo je mladenec nasul v žleb nad mero.

V hiši Ouřadovi bilo je tiho, kakor bi se kdo pripravljaj na zadnjo uro; mati ni spregovorila besede, družina je žlice le v juho pomakalaj, Vavřina pa niti h kosilu ni prišel. Šel je predpoludnem pogledat na polje, kako raste ozimina in kako odpevajo sveži, zeleni barvi črni ptiči, ker se približaj zima in vse zakrije s svojo belo odejo.

Bilo je v nedeljo po rani službi božji. — Danes trajala je za dobro četrť ure dlje nego običajno. Ko pa so šli ljudje iz cerkve, govoril ni nihče o drugem, kakor o novem gospodu kaplanu in njegovi propovedi.

Saj sem vam, zdi se mi, povedal, da je bij novi Okrouhelski kaplan rojen govornik. Za podlago prvega svojega govora na tukajšnji službi izbral si

je besede iz evangelija svetega Matevža: „Učenik, vemo da si resničen in pot božjo po resnici učiš, in da Ti ni mari nikogar, ker ne gledaš veljave ljudij.“

Ljudje v cerkvi bili so jedno oko in jedno uho. Ko jim je pravil: „Narodil sem se pod slamnato streho, kakeršne so vaše, zrastel sem mej ljudstvom, ki misli in čuti kakor vi, prihajam mej vas, da bi živel z vami, da bi vam kazal pot, kako se služi zemlji, v kateri ste se narodili vi, v kateri počivajo vaši otcí in v kateri se bode te jedenkrat odpočili tudi vi, da bi vas učil ljubiti Boga in ljubiti jezik, v katerem k temu Bogu, mojemu in svojemu, molite,“ — za'okalo je vse po cerkvi.

Cerkev ta bila je pred Belogorsko bitvo kalikstinska, župnikoval je tu duhovnik utrakvist, potem prišle so vojske in vsa nadloga, ki je le mogla priti na zemlji. Švedi požgali so cerkev, župnijo so že prej cesarski vojaki razrušili, in stoprav, ko je nastal mir, postavili so novo cerkev in poleg cerkve novo župnijo; a kar stoji ta hram, gotovo še ni bilo takih besed čuti v njem.

Cerkvenik zmajeval je v žagradu ozbiljno z

glavo, zdaj zašepetal je nekaj temu sosedu, čez trenotek zopet drugemu in pri tem si vedno gladil skrbno počesane lase in otiral usta s čisto, belo ruto. Kmetje pa neso slišali njegovih opomenj, v ušesih zveneale so vsem besede propovednikove o zemlji in jeziku njihovem kakor nov, doslej še neslišan zakon. V njihovih glavah, v katerih so imeli mir, kar so živi, in tako tihoto, kakeršna je v lobanjah po mrtvašnici razmetanih, začelo je nekoliko svitati o teh besedah, in videti je bilo, kakor bi se njihove oči lesketale jasneje in lica kakor bi se zardevala. Mladi duhovnik znal je govoriti srcem priprostega ljudstva. Morda je bila jedinemu cerkveniku današnja propoved dolga in poleg tega tudi nekoliko posvetna. Preživel je že lepo vrsto let v službi zakristana pri hramu Marijinem v Okroublini. Na kolikih božjih potih je že bil z gospodom župnikom; — a tako neso še nikjer govorili, in bili so tako dobri govorniki. V Slano klicali so o porcijunkuli z okolice vse najboljše, a vsak je drugače opravil svojo stvar. Ko je na primer propovedal tukajšnji župnik, poslušal je malokdo v vsi cerkvi; v žagradu pogovarjali so se kmetje o roboti, mamke

dremale so v klopeh, devojke mislile so na popoldan in mladenči gledali so „parado“. Gospod župnik propovedal je vedno isto; iz današnjega evangelija na primer ni vzel nikedar drugega teksta, kakor: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega!“ Bil je v Okrouhlini župnik že nad trideset let in o tem izreku tridesetkrat propovedati je umetnost . . .

„Verujte, kar sem živ, še nisem slišal takega!“

„Ta bo hitro velik gospod!“

„Saj bi ne bilo prvič iz tukajšnje fare; pokojni moj otec pripovedovali so, da je jeden iz tukajšnjih kaplanov postal škof.“

„Ne sramuje se nas; slišali ste, kako je rekel, da je njegova zibelka stala pod ravno tako streho, kakor so tukajšnje.“

„A kaj je pač hotel s tem, da moramo ljubiti svoj jezik, v katerem Boga molimo! Kdo pa in kje zdaj govori češki? Na uradu sramuje se tega najzadnji mušketir, v gospodski službi ponemči se rad vsak čednik, ako pa se sestaneta iz okraja dva kmeta in znata skupaj ducat tujih besed, gledata nas kakor pav.“

Tako govorili so oni, ki so se napotili iz cerkve v Bdin. Tudi mej temi, ki so se obrnili proti Jiřicam bil je mladi dubovnik predmet živega razgovora.

„Bog daj, da bi le dolgo mej nami ostal“ rekel je sodnik Květ.

Krovec Skûra pa se ni mogel zdržati, da ne bi, dasi so bili vsi zjutraj pri maši, popoldne pri krojači današnje propovedi od besede do besede ponovil. Skûra imel je navadno vselej stvar še malo osoliti, danes pa je solil neprenehoma. Bil je jeden iz najbudnejših kristijanov v naselbini. A gospod župnik se ga je bal, ker si je zapomnil, kaj je kdo v Okrouhlini pred tridesetimi leti in morda še prej propovedal. Cerkvjenik ogibal se je Skûri na sto korakov in mu rekal „stari furijant“. Skûra je bil sedemdesetnik in vender še kakor mladeneč; s svojo staro imel je nekaj otrok, a ti ga neso sosebnost ljubili, on pa tudi njih ne. Imel je trdo glavo, in ljudje začenjali so neradi kaj ž njim. Skûra ni nikdar izbiral besed, dvorljivosti pa je bilo pri njem le mrvica. Za mladih let bil je znan pretepač; bali so se ga celo huzarji, ki so bili takrat tudi okoli

nastanjeni. Vender pozneje, ko je moral živiti nekaj glav, umirila se mu je burna kri. Spomladi in v jeseni popravljaj je strehe. Hodili so po njega od daleč; nihče ni umel tako uravnati, shoditi in počesati kakor Skûra iz Jiřic. Na sto korakov bilo je razznati, katero strebo je imel on pod svojima rokama. Kadar je sedel na latab, bilo ga je slišati četrť ure daleč, kako je prepeval. Po leti je hodil onostran vode k Nemcem žet in ko se je vrnil, pripovedoval je, kako so se Nemci za njega ruvali, ker je pod njegovimi grabljami ostajalo strnišče, kakor bi je pomel. In vrnil se je vselej z lepimi novci. — Kadar pa je nehal pripovedovati, ozrl se je po poslušalcih, kakor bi hotel reči: „Ali ne umem ega?“ Na glas pa je dejal: „Večna škoda, da se te razumem v knjigah, potem bi vam ne bilo treba hoditi v Okrouhlino.“

Prvo šolo je dokončal Skûra pri občinskem čredniku, ostale baje na dvoru v Tuhani.

„Zdaj pa nam bo moralo biti na tem, da bomo spoštovali pot do Okrouhline. Gospod kaplan plačal nam bo vselej pot. Ko je danes začel, ga skoro razumel nesem, potem pa je razvezal govor,

da so nam drhtele duše, da se nam je vrtelo po glavi, da so se kalile oči.“

Ko so danes v župniji sedali k obedu, nasmihal se je gospod župnik kar najljubezniveje.

„Ali ste imeli mnogo ljudstva? — Saj sem rekel, da imamo tu dobre župljane. Niti pričakati neso mogli, vedno oblegali so župnijo z vprašanji, kdaj pridete.“ Gospod župnik izbral je svojemu kaplanu najtečnejši kos izborne divjačine. V Okrouhulski župniji ni bila nikdar potreba za srne. Po obedu prinesla je Katra dobro zapečaćeno steklenico.

„Na vaše zdravje gospod brat! Na najino prijateljstvo!“

Gospod župnik upiral je, napivši kaplanu in sedši v naslonjač, nanj sivkaste oči in okrog usten poigraval mu je zopet najuljudnejši nasmeh; potem začel je pripovedovali o sosednih župnikih.

„Saj vas bom kar najpreje možno soznanil ž njimi; izvrstni gospodje so. Božja pota slave vse našem okraji slovesno; pravi bratski sestanki so, pride tudi Turanjski. Starikov gospod je že, a zaloga njegovih dovtipov je neizcerpna. In bisernejš so, kakor ta-le Melničan, dasi je pristen. Pozdensk

pozna v tukajšnjih gozdih vsako cvetico in poleg tega je globok mislec. Marsičesa se nauči od njega. — Le jedenkrat sta se nam pokoj in bratska ljubezen tu skalila; temu bo že kakih dvajset let. Žalibog, da je bil rušitelj svete harmonije sobrat v neki nadaljni župniji. Z nikomur ni imel nič, duhovnikov se je ogibal, njih družbe ni ljubil. Najgotoveje našli bi ga še mej kmeti. Tu pa jim je pripovedoval, česar kmečki možgani prenesti ne morejo. Kadar pa je propovedoval, prezrl je čestokrat božjo besedo, govoril je o narodu, o ljubezni do domovine, o ljubezni do Boga pa le tako mimogrede. Ljudje so ga seveda radi poslušali in videli so v njem svojega zastopnika; gospôda pa je v njem videla upornika. Gospod direktor šel je jedenkrat tudi nalašč v cerkev, sedel v predstojniško klop, nataknil si na nos očala, podprl si bok in poslušal. Mladi duhovnik hotel je menda takrat govoriti o dolžnostih podancev do predstojnikov. A Bog vedi, kaj mu je prišlo v glavo, da je začel o dolžnostih predstojnikov do podancev! Ko pa so šli ljudje iz cerkve, zbirali so se seljaci in jeden prašal je, če se mora po zakonu božjem robotau

in če je po evangeliji dovoljeno gospôdo mesariti. In potem čule so se novice: tu neso hoteli na roboto, tam zopet ne v gozd, drugje zasmehovali so uradne posle in še drugje navalili so kamenja na cesto, kjer se je imel peljati gospod predstojnik z justicijarjem; in vsa ta trma kmečkih glav pripisovala se je neizkušenemu duhovniku. — Moj Bog! — Saj pravi vender sveti Pavel od besede do besede: Vsaka duša bodi višji vlasti pokorna. Pravili so o njem, da je tako učen, da je studoval sam Bog vedi kje in kaj, in tega ni vedel. Prašajte to pri nas šolarje, in vsak vam pove. Potem je bil opominjan, a nič ni pomoglo. Morali smo se varovati njegove družbe, da bi ne rekli, da vlečemo ž njim za isto vrv.“ — Gospod župnik je vidno pozabil, da je rekel pred nekolikimi trenotki, kako se jih je mladi brat ogibal. — „Jedenkrat pretepli so v Žavbovreskah mušketirja, da je imel modre madeže tri tedne, drugokrat odrezali so najlubšemu konju gospoda direktorja rep in jedenkrat ujeli so mu za Srbčem psička in ga obrili. Jedenkrat prišel je zopet valpet z oteklim licem s polja, in vse to pisali so na rovaš gospodu kaplanu. Zgodilo se je

tudi ž njim slabo. V naselbini do dandanes pripovedujejo, kako je prišel neki dan črn voz, ves zakrit, okrog voza jahali so štirji huzarji, dva gospoda prišla sta po kaplana, poklicala sta ga v voz in se odpeljala ž njim, da nihče ni zvedel kam. Vidite, to je imel od tega! In zato rečem: na propovednico spada beseda božja! Odsihdob pa je vladala tu mej nami bratska ljubezen neprestano.“

Zvonili so k blagoslovu, ko je Katra prinesla kavo; gospod kaplan je ustal.

„Sedite, sedite, zvonili bodo še jedenkrat. Poslužite se gospod bratec, — saj ste doma, kakor pri roditeljih.“

In mladi duhovnik primerjal je v duhu tukajšnjo župnijo z ono kočico, na kateri je sivela slamnata streha semtertija ozelenela z mahovjem, pod njo soba z začrnelim, lesenim stropom, in v tej sobi na pročelni steni vrsta starih podob. Povesil je glavo, in nekaj mu je govorilo: „Vender si v tujini, a v tujini je teže biti kakor doma.“

Današnja nedelja bila je jeden iz najkrasnejših dnij v letošni jeseni. Krasna jesen! Trda je, odvela in vender vabi. Uprite le svoj pogled v vino-

toku ali listopadu po kmečki krajini, nad katero se boči nebo kakor orjašk zvon od kaljenega jekla, za-
glejte se v divno rumenje olš in v sivost starih,
naklonjenih vrb. Nad glavami vašimi plujejo lahke
prozorne megle, bele, kakor tilova obleka priprav-
ljena za na ples. Solnce gleda na vas s kalno-
modrega neba, kakor bi mu bili preko žgočih lic
obesili kopreno, da bi mu ne bilo videti smebru na
obličji; okrog ušes pa vam šumi tihoten vetrec.
Uvela trava dviga se vam pred nogama in hrešči,
kakor bi vpraševala, če je že čas? in zopet polega,
noga vaša pritisne jo k zemlji, češ naj se le zdrema
in prespi. In noče se vam odvrniti očij od žoltih,
preklanih olš, od polupreperelih vrb z golimi gla-
vami, od kalnomodrega neba, od zavešenega solnca,
dokler se zapadni vetrec ne spremeni v polunočnega
in jame po pobočjih gorskih zvižgati, da se ponar-
rejeno zlato po drevji in po cestah razletuje, kakor
kedar razsipa bajni bogataš zlate mej ruvajočo se
množico.

Kaplan sedel je po blagoslovu v svoji sobi nad
odprto knjigo, bila je cerkvena zgodovina Euzebijeve.
Sedel je tako že lep čas, a prečital je jedva jedno

stran, potem zaprl je naglo knjigo izvlekel iz miznice polo popirja, preganil jo in začel pisati, a že čez malo časa odložil je pero, ustal in stopil k oknu kjer se je odpiral hvaljeni razgled. Jesenska krasota razprostirala se je pred njegovimi očmi po brdih, lokah in po gozdih, a javaljne ga je vezala nase. Blodil mu je po glavi črni voz, štirji husarji, dva gospoda in nesrečnik, potem pa je v mlado njegovo glavo odločneje in neodbitneje sililo vprašanje, čemu mu je župnik vse to pripovedoval? — Najedenkrat vzel je suktnjo, klobuk in šel ven. Pod jesenskim nebom mej vrti in ob temnih lesovih diha človek pokojneje in misli prosteje. Za gumni krenil je po starem drevoredu v ono stran, kjer stoje Jiřice in odkoder je bil tudi prišel.

Šel je polagoma, toliko da sta se nogi premikali, včasih je obstal, ozrl se na okrog, kalno oko se mu je ujasnilo in težkoba mu je ginila iz mladih prsij, čim dlje je prihajal od fare.

Gospod župnik gledal je za njim, dokler mu ni izginil iz vida — a zdaj brez nasmeha: rudeče, okroglo lice se je skoro mračilo. Opazil je to tudi mali psiček na stolu poleg njega. Prestal ga je

namreč župnik po gladki kodrasti dlaki gladiti, dokler ga ni opomnil tega s prodirnim lajanjem.

„Ne vem, kaj jim zdaj tiči v glavi. Tako ne bomo, dragi tovariš, dolgo dobra. Držati se moramo gospode, in dokler nam je ona na roko, dotlej nam je dobro! — Poleg Boga domovino in narod staviti! Kje pa imate, mladi blazniki, ta narod? Ako so narod volarji, kočarji in kajžarji, potem lahko noč!“

Mladi duhovnik ni niti opazil, da je le še nekaj minut od Jiřic; šel je dalje in dalje, a še počasneje. Črnega voza je pozabil, vprašanje, čemu mu je župnik danes to pripovedko pravil, odletelo je v gozde, na misli mu je prihajal visoki mož v prosti, kmečki haljini z ogorelim obličjem, z resnim, a poleg tega dobrovoljnim izrazom na lici, ki ga je bil zadnjič spremil k župniji. On mu je takrat tudi rekel: „Pri nas, častiti gospod, vam bo ugajalo!“ Ko sta se razšla, obžaloval je kapelan, da ga ni vprašal po imenu. Kmečko ljudstvo imel je rad. Kedar so tožili, umel jih je potešiti; kedar so se jim stiskale pesti bliskale oči v divjem gnevu, odpiral je mladi mož — takrat še ni bil duhovnik — knjigo in čital iz nje, kako so nekdam jemali v Če-

hih domačim gospodarjem posestva, kako so češke zemljake in češke viteze izganjali iz Češke, kako so gospodarstva in posestva zemljakov razdavali tujcem, onemu, ki je ubogo sirotno ljudstvo najnemilosrčneje drl, največja in najboljša — in ko so prehajali granice rodne zemlje, kako so poklekali, roke sklepali in molili tudi za svoje največe neprijatelje . . . Kmetje pa so potem povесili glave in molčali; le jedenkrat rekel je jeden iz mej njih privzdignivši kakor v žuganje pest: „In če bi imel priti radi tega tudi v goreči pekel, za svoje neprijatelje ne bodem molil!

„Pozdravljeni, častiti gospod“, čul se je na jedenkrat poleg njega možki glas. Mladi duhovnik ga je poznal, vzdignil glavo in se zahvalil.

„Baš na vas mislim; takrat vas niti nisem vprašal, kako se imenujete.“

„Imenujem se Květ. Tam-le imamo hišo, streha gleda iz vrta; tu-le so moja polja. Lepo vse raste, da bi nam le gospod Bog blagoslovil! — Kako pa vam, čestiti gospod, ugaja mej nami? Brez dvojbe ste vi iz okraja? Tam je videti daleč, človek pregleda najedenkrat nekaj milj. A verujte mi, jaz bi

se ne odvadil naših gozdov. Človek sliši jih po dnevi in po noči, in mi se že razumemo ž njimi. Ako govore tiše, rekamo, da bo lepo vreme, ako pa se začno po zimi prepirati, običajno skrivnostno, ko se iz njih kadi, slutimo dež, in kadar je v nedeljo popoludne lepo in posedemo tam le po lokah, na onem brdu in ko v gozdih le šepeče — — meni bi se jako tožile po njih. Res da sem bil v vojakih, in v beli suknji bajè človek vsega pozabi, jaz pa domú pozabil nesem, ko so mi okrog ušes zvižgale kroglje in ko so se mi pred očmi bliščale sable. Pri nas pravijo nam Podlesci, naši se radi tega jeze; a, na mojo vero, jaz se ne sramujem tega imena!“

Seljak Květ govoril je z ognjevitostjo, kakeršne bi pod njegovo suknjo nihče ne iskal.

Mlademu duhovniku pa se je zdelo, da je nekaj ur odtod na vzhodu, da je na brdu nad rodno vasjo, da tam sedi z otcem v krogu starih, skušenih ljudi in da posluša starega Charváta.

„Res da sem iz okraja, kakor pravite vi, a vaše gozdove je od nas jako dobro videti, in jaz poznam jih že od mladih nog.“

Gospod kaplan prišel je s seljakom Květom že do Jiřiških vrtov. Na oni strani, kjer je stala Okroublina, razprostiral se je tudi Květov vrt; bile so v njem večinoma bruške in jabolane, a stare po sto let. Niti Květov ded ni nekaterih iz njih zasadil, in kar zdanji seljak pametuje so vedno jednake, le da včasih veter kako suho vejo odlomi. Po vrtu hitel je mladeneč, zagledal se je v seljaka s plahim pogledom in naglo skinil čepico, za trenotek pa je izginil na drugi strani. Květ se je delal, kakor bi ga ne bil opazil.

„Jako blizu sva! — Učinili bi mi veliko veselje, ako bi hoteli k nam pogledati, kaj pa še-le ženi! Res da smo le prostaki, ali — danes govorili ste nam iz duše. Vemo, da se nas ne bodete sramovali.“

„Za trenotek bom pogledal k vam, prijatelj.“

Šla sta v hišo mej gumni. Seljak Květ imel je povsod izvrsten red, na dvorišči je čisto, vsak količek imel je svoje mesto, in veža bila je pometena kakor tlak v cerkvi.

„Čestiti gospod!“ vskliknila je najedenkrat Světluška. Sedela je pri oknu in čitala; zaprši brzo knjigo odhitela plaho v izbico.

„Za Boga! Za Boga!“ ponavljala je majka in si otirala obraz z zastorom.

Gospod kaplan ustopil je v sobo, običajno pozdravil, kmetica poljubila mu je roko, seljak pa ga je posadil za mizo ravno pod Kristusa; bilo je to prvo mesto. O božjih potih in semnjih sedevajo ondu najdražji gostje in o svatbi ženin z nevesto. Čez malo časa prišla je Světluška, imela je na sebi temno, svileno suknjico, žolt predpasnik tudi od svile in krilo popolnoma rožno. V bujnih, mehkih laseh na sencih svetil se ji je grebenček kakor v pravljici kraljici krona. In v istini bila je selska devojka v tej obleki danes podobna kraljici, kadar se preobleče in gre mej narod, da bi spoznala, če je dober, da bi na svoje uho slišala njegove želje, njegove stiske, njegove tožbe, le da kraljica vedno nosi glavo po konci, da pred nikomur ne zardeva in da je njen hod resen in čestit. Světluškin pa je bil lehak kakor lastovičji lèt, plah kakor tek košute, kadar skače po zeleni loki k potoku.

„Samo to jedino imamo, čestiti gospod,“ rekel je seljak Květ, ko je sedla k oknu, ki je vedlo na

dvorišče in na katerem je doslej ležala knjižica s temnim, grobim papirjem. Svätluška se zdaj ni upala vzeti jo v roko, in le včasih in včasih dvignile so se ji globoke oči in šinile pod križ, kjer je sedel mladi duhovnik, katerega bi bila danes zjutraj do večera poslušala in čegar besede ji neso hotele iz misli niti nad grofom Rožmberkom.

Gospod kaplan zadržal se je pri Květu slabe pol ure; seljak ga je zopet spremil, in ko je odhajal, prišla mu je devojka poljubit roko in reč „Bog vas spremi!“ Ali izrekla je to tako tiho, z glasom jedva slišnim, in povsila je obraz z globokimi očmi še nižje k zemlji. Gospod kapelan bil je za besedo sodnikovi hčeri v zadregi; dogodilo se mu je danes to v prvič. Ko je sedel za mizo nasproti starim, okamenelim obrazom, katerih usta odpirale so se mehaniško, in iz katerih so prihajala vprašanja učena, kakor kedar zabrije oster veter, ni se prestrašil in ni mu bilo potreba niti trenotek preišljati, odgovori so mu kar tekli iz ust. Ko ga je visok, suh profesor, čegar resno obličje je bilo podobno staremu, orumenelemu pergamenu, s sopranovim glasom prašal, kako se razdeljuje milost

in je hotel najpodrobnejše izreke iz cerkvenih otcev, pripravil ga ni niti za trenotek iz ravnovesja. Kateri je vedel, je povedal, katerih pa ni vedel, napravil jih je v izborni latinščini sam. Ko so ga vprašali iz cerkvene zgodovine o vseh ekumenskih koncilih, zmotil se ni niti za jedno leto. Danes pa mu je besed nedostajalo.

„Obvaruj vas Bog,“ rekel je v veži.

Ko pa sta prišla za gumna, ozrl se je kakor slučajno, seljak Květ pa je pripovedoval: „Ko bi ne bilo tega dekleta, ne imel bi na svetu nobene radosti. O Malem Šmarnu spolnila bo osemnajsto leto. Inako bi umrl, in bi to dete moralo biti nesrečno, ne mogel bi niti v grobu pokojno spati . . .“

„Pridnim starišem daje Bog dobre otroke „in dobrim otrokom srečne dni . . .“

Seljak spremil je duhovnika do Okrouhline. Ko pa sta si podala roki, rekel je ljubeznivo: „Ako bi vam postalo kdaj na fari dolgočasno, ne pozabite poti v Jiřice!“

Gospodu kaplanu pa je prišlo na misel, da je bil danes tu prvič, in da ne pozabi, ako bi sem

tudi več ne prišel, te hiše in poti k njej vse svoje življenje. A ko je prišel v svojo kaplanijo, stopil je k oknu in zagledal se v gozdove, v katerih temne globine se je solnce polagoma spuščalo. Bledo lice zardelo mu je v rumenilu jesenske zore, ki je plaval nad temeni črnih gozdov, kakor bi jim hotela zabarvati na čelih mrzkost in kakor bi je tudi hotela odeti z odcveto, otrto krasoto jesensko. A črni lesi odmetali so ponosno večerno zarjo, in žarki njeni pluli so dalje, razlivali se šire, in kaplanija v župi okrouhelski je kar gorela v obsevajoči jo njihovi jasnobi.

Mladi duhovnik ozrl se je mimogrede po sobici. Bogorodica obešena nad posteljo smehljala se mu je, medni križec na mizi, katerega je njegov oče stiskal k mrjočim ustam, svetil se je, kakor bi bil od čistega zlata, in mračni obraz starega viteza z belim ovratnikom v črnem, španjskem plašči, ki je bil na tukajšnji kaplaniji „železna krava“, začel se je jasnit: bil je baje to jeden prejšnjih lastnikov tukajšnjega gospodarstva, tujec od nekod iz Kastilije. — Videti je bilo, kakor bi jesenska krasota stoprav danes in poleg tega še s poslednjo zarjo

mladega duhovnika pozdravljala v fari Okrouhelski.

V Jiřicah šla je od hiše do hiše palčica. Palčica bila je običajno od hrastovega lesa in valjčaste oblike; okrog nje bil je ovit popir pritrjen k lesu s trakom; na njem napisan je bil sodnikov oglas. — Palčica morala je iti brzo s posestva na posestvo, vender često se je dogajalo, da so jo kje pozabili in da se je vrnila k sodniku še le drugi dan. — V Jiřicah romala je danes palčica tudi počasi, a ne radi tega, ker bi jo bili morda kje založili ali ne bi znali čitati. Danes čitali so jo v vsaki hiši trikrat in štirikrat. Vsak, ki je poznal črke, vzel jo je v roke, obrnil jo na vse strani in jo še-le potem dal naprej.

Nad Jiřicami vlačili so se težki jesenski oblaki in iž njih je žvižgalo, kakor bi se že bližal sneg. Res je bilo po sv. Martinu, in on prijezdi jako rad na belci. Krovce Skůra stal je v svoji koči pri oknu, imel je na sebi bel vojaški plašč, napravljaval se je v Okrouhlino k blagoslovu in prepeval starodavno pesen, kako je neki mladeneč izbiral nevesto za nevesto, kako je jezdil v tujino in našel ondu

gospo, ki mu je ugajala na prvi pogled; ustavil jo je in rekel, da išče neveste, ter jo vprašal, ne bi li hotela ž njim, da ima hišo kakor zemljaški dvor in gospa je prikimala. Stisnila sta si roki, a nevesta je imela prste studene kakor led. Ko pa jo je pogledal bliže v obraz, imela je belega kakor zid, in ko jo je peljal pred oltar, obhajala ga je nesvest, in ko ga je gospod župnik vprašal, hoče-li ž njo živeti do smrti, ni odgovoril, zagrgral je in takoj je bilo po njem, nevesti spolzla je svatbena obleka s telesa in pred oltarjem stala je smrt — ogrodje. Skûra dopeval je zadnjo kitico: „In tako si v tem, vi mladenči izbirčni, vzemite dober primer!“ A ni je dopel, nekdo potrkal je trdno na dveri; prinesli so mu tudi palčico. Bila je že vsa zamazana, popir na okrog potrgan in trak polurazvezan. Skûra jo je tudi nekolikrat obrnil, a dali bi mu lahko toliko zlatov, kolikor škopov je v svojem življenji napravil, in vender bi od njega ne zvedeli, kaj je ondu zapisanega.

„Kaj nam pa hočejo, Martin? Danes kale se mi nekako oči. Kedar boš tako star, kakor sem jaz, zmešale se ti bodo tudi črke v glavi.“

Deček, kateri mu je prinesel palčico, vzel jo je v roko in čital dosti gladko: „Naznanja se vsem sosedom in tukajšnjim prebivalcem, da se danes popoldne po blagoslovu sestanejo pri sodniji!“

„Nesi to dalje, Martin!“ rekel je Skûra, zmajal z glavo, vrnil se v sobo in vrgel s sebe beli plašč, a shranil ga ni. Ostavil ga je na mizi.

„Gotovo bo zopet kak gosposk dar“, zamrmral je in preko obraza švignilo mu je zaničevanje. Imel je piko na gospôdo in jel ji je zdaj glasno zabavljati. Žena njegova dremala je pri peči. Rožni venec spolznel ji je v naročje; možev govor jo je prebudil.

„Stari norec, raji bi šel v cerkev!“ rekla je nevoljno; dremala je pri topli peči tako prijetno in sanjalo se ji je, da je mlada, da je na Tuřanih božja pot, in da si jo mladenči o godbi podajajo iz rok v roke. — Kaj čuda, da je bila prebudivši se jezna na moža!

„Vesela bodi, da sem ostal doma; ko si začela kimati, odprle so se naglo dveri, na pragu prikazal se je črn možiček s konjskim kopitom, ravno ko se ti je rožni venec po malem izmikal iz rok,

dokler ti ni padel v naročje. Črni možiček odnesel bi te bil, ako bi ne bilo mene tu, jaz pokazal sem mu dveri.“

„Po tebe je imel že davno priti najčrnejši! V cerkev hodi samo za pohujšanje, vsako besedo potem premleva, deseta mu ni prav. Niti abecednika ne zna in peresa ne ume prijeti. In vendar naj bi se hodili k njemu učiti! Ranjki moj oče so rekali, da ni hujšega človeka, kakor kedar se v be-raško glavo naseli furija.“

To bil je navadno zadnji njen udar, ki je tudi uplival, postajalo je za njim na trenotek lepo glasno, da so se ljudje ustavljali, — ko pa je bil potem v Lounih najprvi semenj, kupovala je Skřárka lonce. A danes odvrnil se je starec s smehom.

„Molči, stara, molči in moli, k sodnji moramo. Krajak Ouřada stoji že pred vratmi, podprta boka ima, desno nogo stegnjeno, klobuk na levo uho, baptistno srajco, pipo kakor senene vile — poglej, Rotija — saj so vendar v tem kraji fantje! Tam-le pa kuka Kočárkovka, zlati blišče se ji pod vratom, da človek niti ne vidi, na suknjici ima same robove in same gube. To ste ve dekleta iz okraja, to ste

iz onih vasij, kjer baje rasto mesto krompirja sami sreberni tolarji! — Najraje bi šla sama k sodnji, da bi bila sodnica.“

Skūra je bil pravi Podlesec, njegova žena bila je doma od Velvar, z materjo Kočárkovo bili sta krajanki. Starka položila je, poljubivši pobožno medni križec, rožni venec na polico, stopila sredi sobe, podprla boka in v žoltem obrazu premikala se ji je najmanjša brazdica.

„Ali pomniš, jastreb ti, da si prišel k nam ves raztrgan, da si imel zaplato na zaplato? — Veš-li, ti jazbec, da si prišel k nam bos in da so ti bile coklje dobre? — In v takih capah hodil si kakor furijant. To se je že tako s taboj naredilo. Ali veš, da sem morala v Kmetňovasi za tebe jaz plačati godce? — Ali si morebiti to že pozabil?“

Skūra šel je vzemši plašč pred kočo in se le smejal tem nazivom.

„Ne jedne dobre niti ni imel na sebi, ko je k nam prišel; kakor Adam je bil! In za oklice sem morala plačati, vso svatbo sem poravnala in vsega sem nakupila. Ali si to že pozabil, Podlesec ti?“

A Skůra je že ni slišal več; korakal je s počasnim korakom na sodnijo, kamor so se že polagoma shajali.

Okrog brastove mize posėdli so se po starosti, svetovalec Jiras na levico, in na desni strani sodnikovi bilo je še mesto prazno. Nedostajal je Ouřada; stal je doslej pred vratmi. Včasih švignil je z očesom proti Květovi hiši, in na obrazu zaigral mu je škodoljuben nasmeh.

Ura pri vratih kazala je že tri. Sodnik vzel je grob papir, zagledal se vanj, in bistrim očem ni ušlo, kako sta se mu roki tresli. V sobi vladala je tihota; sosedom bilo je danes nekako tesno pri srci. Zbirali so se malokedaj, največkrat o sv. Martinu, ko so pri sodniku pekli gosi.

Květ je naglo ustal, ozrl se po zbranih občanih in začel: „Poslali so nam z gradu ta le list. Jutri moramo vsi priti tija na lov kot gonjači. Prišla je njega milostiva Visokost. Lov trajal bo nekaj dnij. Vsi moramo vzeti svatovsko obleko. Osnažiti moramo si škornje . . .“

Sodnik preстал je za trenotek. Po sobi zavladal je nemir; Skůri spolznil je beli plašč z ra-

men, Adamec se je odkašljajal, sosed Hruška se je nagnil h kočarju Tučki in mu nekaj na uho pošepetal.

„Tu stoji tako pisano“, nadaljeval je sodnik „Moramo se umiti, počesati...“ zopet je utihnil za trenotek, in pogled splul mu je k dverim, ki so se glasno odprle, in na katerih pragu se je pokazal svetovalec Ouřada s klobukom na levo uho poveznjenim; kočarjev in kajzarjev še opazil ni, seljakom pokimal je le z glavo. V desnici držal je ugaslo pipo; bila je v istini kakor senene vile, a kovanje imela je od čistega srebra in trakovi pri cevi bili so spleteni iz zlatih in srebrnih nitek. Sédel je na desnico sodnikovo, a oba delala sta, kakor bi se ne poznala.

„Najstrožji ukaz pa je ta-le“, nadaljeval je Květ: „svojo besedo ostaviti imamo doma, svoje jezike imamo si bajè obesiti na kljuko v izbi. Milostljiva Visokost govori prè tudi psom nemški. Ali razumete? Potrebujejo le naših rok, naših nog in našega telesa. Gospod knez sliši bajè rajè skovikanje čuka, kakor češko besedo; — milostljiva knjeginja neki omedli, ako jo kdo nagovori češki.“

Sodnik je o teh besedah težko sôpel; hotel je dosti glasno govoriti, a glas tresel se mu je še čutneje, kakor grobi papir v roki.

„Povelje milostljive Visokosti ste slišali. Datorej jutri ne zaspite! Kdor zamudi, čaka ga deset udarov s palico, kdor ne pride, temu pripravljen je zapor o plesnjivem kruhu in smrdeči vodi.“

Sodnik je sédel.

Po sobi pa je nekaj časa vladala tihota, kakor bi ne bilo žive duše v nji.

„In za to ste nas sem poklicali, sodnik? Za take stvari je bila palčica? O poveljih Visokosti se nemate posvetovati niti vi, niti mi, niti nihče iz nas!“

Ouřada podprl je o teh besedah desni bok in napél prsi, da bi se mu bile videle svetle gumbé na telovniku. Po sobi razlegalo se je samo tikanje stare lesene ure. Sodniku prikazovale so se na čelu vroče potné kaplje. Zopet je ustal, a zdaj se ni več tresel. Sive oči so se mu svetile, kakor kedar se bliska po tukajšnjih gozdih.

„Ali ste me slišeli sosedje in vsi tukajšnji naseljenci?“ Glas njegov ni bil zdaj niti za las po-

doben onemu, s katerim je prej govoril. „Prašam vas drugič: Sosedje Jiřiški, ali ste slišali svojega sodnika?“

„Slišali.“

„Ali ste razumeli svojega sodnika?“

„Razumeli.“

„Ali pojedete?“

Temu vprašanju ni odgovoril nihče.

„Svoj govor imate ostaviti doma! — Tako, kakor govorite vi svojim otrokom, tako, kakor so govorile vam rajne vaše matere, tako, kakor vi molite Boga, tako ne govori gospod knez niti svojim psom. Jezike svoje obesiti morate doma v izbi, tam namreč potrebujejo le vaših nog, vaših rok in vašega telesa. Rečem: ali pojedete?“

„Ne pojedemo!“

O tem odgovoru zazvenela so v sobi okna. Ouřada se je smehljal.

„Sedeli bodete v zaporu o plesnjivem kruhu, o smrdeči vodi in vsak dobi jih dvajset! — Rečem, ali pojedete?“

„Ne pojedemo!“

Ta odgovor pa se je širil po vsi vasi, kajti

kmetice hitele so pred vrata in plašno pogledavale k hiši Květovi.

„Jaz tudi ne pojdem! Dobro, da imate še v telesu čast, da imate še dušo, katera je toliko vredna, kakor te gospôde, in da še spoštujete svoj jezik.“

„Sodnik, vi se spozabljate, vi rujete proti milostivi Visokosti. Sosedje, ne poslušajte ga! Obžalovali bodete to! Gospod knez je popolno dobra duša, gospa knjeginja angelj.“

„Vi pa vrag,“ zakričal je nekdo iz zbrancev na Ouřado.

„Jaz svetovalec — —!“

„In jaz sodnik, kateremu doslej še neso vzeli prava, stojim za tukajšnjo vas tudi s svojo glavo.“

„Pazite, da je ne izgubite,“ opomnil je zbadljivo Ouřada, ustal, poveznil si še v sobi klobuk na glavo in ponosno odšel.

Mej seljaki zavladata je zopet tihota; čuli so besede, po katerih so se jim prsi zožile. Takrat bilo je povsod objestno igrati s svojo glavo in zastavljati svoje življenje. Takrat drgnili so s peresom, krvnik pa je zadrnil z vrvjo. Povsod v okrajnih

mestih in tudi v manjših molil je na griči proti nebu stolp na vrhu s povprečnim brunom, in ko so véli vetrovi ter sta bruna škripala, pripovedovali so ljudje, da se vešalom že skomina po človeškem mesu. Bili so v istini tedaj vešalski časi!

Sodnik Květ premeril je svetovalca Ouřado z očesom, v katerem se je zrcalilo najgloblje zaničevanje, potem ozrl se je po sosedih, in okrog ust zaigral mu je nasmeh, a le tako, kakor kadar veter oveje lice in potem leti dalje nesoč Bog vedi komu poljub.

„Upam, da ne pride do glave. In ako bi prišlo?“ sodnik Květ ozrl se je zopet po zbrani družbi; seljakom pohajala je zopet sapa. Takih besed še nikdar neso slišali na tukajšnji sodniji. — „Dam jim jo!“

Sodnik Květ je izgovoril te besede s takim glasom, kakor kadar v Okroublini pozvanjajo na večer pred vernimi dušami.

„In ako bi vam jo hoteli vzeti, sodnik, bi morali poslati v našo vas po njo cel polk grenadirjev. In ne svetoval bi potem niti gospodu knezu, da bi šel mej nas! — Sorojaki tukajšnji!“

Tu nas je petdeset, iz teh petdesetih nas je dvajset služilo Mariji Tereziji, branilo njeno krono, bojevalo za njenega sina cesarja Jožefa, iz teh petdesetih stalo nas je dvajset pri Časlavi, dvajset pri Lovosicah, dvajset pri Kolinu, in ko smo vse te vojske prestali in v svojih domovih se naselili, morali bi dajati svoje glave zato, ker si ne damo hoditi po svojih vratovih, pljuvati v svoj obraz, ker nečemo obešati svojih jezikov v izbi na kljuke? Sorojaki tukajšnji! Naj poskusijo in pridejo na nas! — Naj pošljejo v Jřice, če hočejo cel polk najhujših lopovov! — Mi se jutri niti ne ganemo!“

Skůri spolznil je beli plašč z ramen, in pepelnati oblisci pod obema čeljustima tresli so se mu kakor trstje na skali svetega Ivana, kadar ga premikajo močni viharji.

Ko pa so se potem kmetje razhajali domu od sodnije, šli so tiho, s počasnim korakom, z očmi uprtimi k zemlji, kakor bi jim bile glave preteške in kakor bi jih k zemlji pripogibali polustoti.

Zvečer blesketala so se v oknih Jřiških hiš in koč svetila kakor veše. Na ognjiščih so se vedno kalili plameni. Imeli so najlepšo svetlobo, nekoliko

trenotkov gorela je jasno, potem je kakor bi odrezal le brlela in v sobah valil se je oster dim, kakor bi bile otvornice v pečeh do dobra zamašene. In vender bilo je v oblakih tiho, v gozdovih kakor v grobeh, in na strehah premaknilo se ni niti stebelce. Ako je kdo začel kaj pripovedovati, hitro je umolknil; le pri Kočárkovih pripovedovala je stara Skūrka, da je zadnjič „pri ubitem“ cvilil črn pes, da bi človek oglušil, da je grebel v zemljo polusežnja globoko, in da je to vedno slabo znamenje. „Pri ubitem“ rekali so kake polu ure za Jirčami. Letos posekali so tam gozd a stoletnega hrasta se neso dotaknili. Pustili so ga ondu stati v spomin. Na hrastu visela je podoba Matere Božje. Zgodilo se je baje tudi nekđaj hudodelstvo, a iz sočasnikov ni tega nihče pametoval, in grozni zločin pripovedovali so povsod drugače. V tem strinjali so se vsi, da se včasih prikaže pri hrastu na zelenem mahu črn orjaški pes, da grebe in, kar hoče izgrebsti, da je duša morilčeva. Kadar pa so v vaseh na okolu slišali pasje cvilenje, prodirajoče do kosti, slutili so vselej nesrečo. In še pred kratkim dajale so pobožne mamke na Tuřanih, v Področovi ali na

Sveti Gori na luč za dve nesrečni duši. Zgodil se je neki ta zločin zbok devojke, ki je potem ustopila v samostan h Klaristkam.

„In kaj bodo imeli seljaci od tega, bode te videli!“ Stara žena je vzdihnila. „Za mojih mladih let so se tudi spomnili, da ne pojdejo, kamor jih pošlje gospôla, in veste, kaj se jim je zgodilo? Prišli so po nje z verigami, vzeli njih svoje vozove naložili na nje in jih odpeljali v okrajno mesto. In vrnilo se jih je prav malo. Potem polovili so njihove sine za vojake in vse te reveže vzeli so nekje v tujih zemljah za svoje; dóma ni nihče iz njih več videl.“

Skúrka jela je krčevito kašljati, kajti z ognjišča privalil se je v sobo zopet v polnemrodu dim.

Drugi dan prišel je svetovalec Ouřada s svojim hlapcem jedini iz Jiřic na lov. Najprej prignitel se je k valptu, potem pa si ga je dal poklicati gospod nadzornik; poteptal ga je z belo roko po rami, in Ouřada mislil je, da je v nebesih.

Na lov neso prišli še iz štirih vasij. Gospod nadzornik zateptal je često z ного, mušketirji pripovedovali so si, da zapori v gradu niti ne zado-

stujejo in da bode pri pretepanji kmečkih hrbtov grajske pastirje klicati na pomoč.

Gospôde prišlo je na lov cela vrsta, gonjačev pa dobrih dve sto. Bili so v resnici oblečeni kakor za na božjo pot, umiti in počesani kakor o svatbi in nobeden se ni upal glasno pregovoriti; mušketirji so jih suvali in delali ž njih špalir. Lakaji smejali so se tem „tepcem“ v oči, in kmetje so vedno molčali kakor panjači. Ko pa se je mimo jezdeč prikazalo nekaj visokih, suhih postav v sivih suk-njah z zelenim robom in sivih klobukih s peresi, v visokih škornjih, na plemenitih šarcih, polnokrvnih angleških, priklanjali so se kmetje globoko in se niti dibati neso upali. Kavalirji tolkli so po sebi z bički, in marsikateremu kmetu zažvižgal je jermen okrog lic, da se mu je zasvetilo v očeh.

Mej temi jasnimi in svetlimi gospodi bilo je mnogo popolnoma češko ime; spominjalo je marsikaterega bogatirja davnih let, ki se je upal tudi vladarjem gledati v oči z levico na ročaji meča in z desnico na srci vernem do poslednjega udarca svojemu narodu. A prašajte o tem te gospode, in oni švrknejo vas za tako vprašanje z bičem v

obraz, da vam brizgne kri in porudeči njih čisti, snežnobeli ovratnik, gledajoči izza okraja lovske suknje.

Po gozdih razlegalo se je trobenje kakor o sodnem dnevu; gospoda razšli so se na lov. V tukajšnjih gozdih bilo je baje nekaj jelenov petdesetnikov, gozdarji in logarji vedeli so v vaških krčmah o rožcih pripovedovati že neverjetne stvari.

Ko so se rogovi ozivali jedenkrat zategnjeno, drugič zopet kakor na skok in tretjič zopet trepečoče kakor na beg, pozabili so kmetje gonjači, da imajo doma slamnate hiše, da so njihove vasi podobe pravih sužnjev, in pozabili so tudi, da imajo ostaviti svoje jezike doma na kljukah. Saj so bili v gozdih, ki so rastle tu od tisoč let, v temnem njihovem zelenji razvezala so se jim usta in črni gozdovi šumeli so govoreč, da so pregluševali celo lovske trombe. Že drugič trobili so, da naj se zagata zapre.

Gospod knez je že dvakrat zaklel, ker sta dva vesela dečka visokim gostom pokazala pete v bliskovitem begu. Lovski nadzornik zmodrel je od jeze, gospod knez pa je naslonil na lice nenabito

risanko, a brzo zagnal jo je na tla in osorno iztrgal lovca drugo. Ob nedaljnem deblu stal je mladenič obrnjen h knezu s hrbtom, opiraje se ob veliko zvito drenovko in pel na vso grlo. Kakih dvajset korakov od ondod čul se je zopet trepetajoči glas trombe in zraven prodirno lajanje lovskih psov; gospod knez je z nova francoski zaklel. Mladenič ga ni zapazil, tudi ga ni spoznal; ravno je do-
speval:

Sedela jsem na jedličce,
volala jsem na myslivce.
Kuku! kuku! kuku! *)

Knezu obledelo je žolto lice, temne oči so mu izstopile in razlegel se je strel. Ko pa se je vzdignil dim, ležal je mladeneč v mlaki svoje krvi. V istem trenutku prodril je na paseko jelen in za njim cela jata psov; deset krogelj je najedenkrat obtičalo v plečah rožčevih; knez in gostje hiteli so k plenu, pregledujoč ga z znalskimi očmi. Da pa leži nekaj korakov v stran mladeneč s prestreljenimi prsmi, da dodihava, da kliče svojega otca, da vzdihva po

*) Sedela sem na jelčici, klicala sem lovce. Kuku!
kuku! kuku!

Ivanki, po sestri ali po nevesti, niso slišali in ne videli.

Solnce stalo je že nad gorami, ko se je gospoda vračala z lova. Za njimi peljali so tri polne s hojami do sore ovenčane voze plemenite divjačine. Z gradu prišla jim je nasproti godba igrajoč koračnico iz neke opere. Seljaki šli so zadej. Daleč za vsemi opotekal se je star mož v slabi obleki, zakrival si je obraz z obema rokama in iz krčevito se tresočih ust prodiral je včasih vsikrik, po katerem je vranec knežev običajno zarezgetal.

Ko pa so dospeli v grad, prišla jim je nasproti knjeginja z mladimi princii. Imeli so na sebi tudi sive suknjice z ze'enim robom in na glavah lepe klobučke s peresi sokolskimi.

Kavalirji poskakali so s konj in drug obsipaval je nad drugim z najizbranejšimi izrazi občudovanja in dvorljivosti knjeginjo gostiteljico.

„Tukajšnji gozdje so najprirodnejši park.“

„Ljudevit dal bi za to biser iz svoje krone, ako bi bil imel take v svojem Versaillesu.“

„A gospôda, žalostno je tu mej njimi in na tukajšnjem gradu žalostneje kakor v samostanu bar-

nabitek. Dolgčas mi je po Dunaji. Tukajšnji zrak mi ne ugaja“ odgovorila je kneginja pritiskujoč k drobnemu nosku mehko rutico napolnjeno z zazračno dišavo. In kavalirji hvalili so najedenkrat življenje na Dunaji.

„Imam sicer v Pragi prekrasno palačo. Stopil pa nesem vanjo od kronanja. Jednonadstropna hiša na Dunaji mi je vendar ljubša, kakor celo Pražko poslopje,“ opomnil je jeden iz potomcev starega rodu.

Knez pregledoval je mej tem bogati plen. Današnji lov ponesel se je nad vse.

„Kar sem živ, nesem še ustrelil takega,“ obrnil se je k gostom z zmagonosnim nasmehom na rumenkastem obrazu. „Dvajsetnik je — glejte gospodje!“

Knez lomil je vejasta rogova palega jelena.

„Mojega sina mi vrnite! — Vi ste mi ga ustrelili! — Moje dete, moja radost, moja jedino podpora!“

S tem besedami prodrl je mej gospodo mož v raztrgani suknji z rokama krčevito sklenjenima in z očmi divje svetečimi.

„Vi, gospod knez, pripravili ste me óben! — V gozdu leži brez življenja, mrzel, v luži krvi! — Ali vam, gospod knez, vest ničesar ne ócita? — Revež sem, samo tile roki imam, na teh rokah te-le žule — kdo me bo živil; ko se postaram? Vojteh, moj Vojteh!“

„Kaj hoče? — Morebiti je kak norec?“ vprašal je knez lovce. Od teh bil je vsak z odgovorom v zadregi. Stari mož preril se je do same kneginje.

„Vaš gospod ustrelil mi je jedinega sina. Kdo pa mi zatisne óci, kdo pomoli za mene? — Bog bode sodil — jaz sem revež, jaz ne morem, a gospod Bog v nebesih more in On bode tudi gotovo. On vam more vzeti tudi vašo radost, te-le vaše sinčke. Za kri v gozdu to-le vašo kri!“

Gospa knjeginja pritisnila je k obrazu mehko rutico, a vender omedlela jo je omedlevica. In kavalirji morali so jo ujeti, da ni padla na zemljo.

„Óče, ne blebetaj tega! — Jasnost, ta jelen bi bil ušel,“ pristavil je s pasjo pokornostjo nadgozdar. „Kočar z Okrouhline!“

Stari sivi mož je grozno tarnal. „Uže omed-

leva! — A prišli bodo časi, da se vam bode, gospôda, vsem delal pred očmi mrak, prišli bodo gotovo; res da bomo mi že davno gnjili . . .

Naglo zgrabilo ga je nekoliko mušketirjev pod pazduho; odvlekli so ga iz visoke družbe in v nekoliko trenotkov zaloputnile so za njim dveri temne ječe.

Ko se je knjeginja vzbudila iz omedlevice, gledala je še prestrašeno na okrog, ni li še tu divjega moža, ki jo je s svojim kričečim glasom tako prestrašil. Ležala je na krasni pohovki od rudečega aksamita z zlatimi resami, okrog nje stalo je nekaj gospodičen s skrbnimi obrazi. Čez malo časa vender oblekli so ji obleko, skodrali lase in knjeginja bila je le še nekamo bleda. Sicer je vse na njej samo igralo.

V gradu bilo je zvečer veselo, da so se gibali bližnji gozdi. Godba je igrala najizbranejše komade, pozvali so godce celo iz Prage; grad plaval je tako rekoč v morji lučij. Zunaj pa, kake dve uri od tod, vzdignili so štirje možje na nosilnico mladeniča s prestreljenimi prsmi in ga nesli v okrouhelsko mrtvašnico. Nad žalostnim sprevodom po-

letaval je star kragulj, kateremu so danes tudi mla-
diča ustrelili. Ko pa so prišli na pokopališče in
položili v mrtvašnico na oder, sedel je ptič na le-
seno streho in tudi jel plakati. V gradu pa je na-
pikal neki grof francoski: „To kupo, gospe in go-
spodje, do poslednje kaplje mladim princem na
zdravje in srečo!“ Kupe od čistega zlata, s knježjimi
grbi, na katerih so se svetili biserji, dvignile so se
glasno v vis, doli pa v jednonadstropnem poslopji
na vlažni slami je še sedel revni mož; a le včasih
je zaihtel, kakor kedar človeku za tarnanje že po-
haja sapa.

Teden sešel se je s tednom in v krasnih pro-
storih gradu bilo je zopet tiho in prazno kakor na
pokopališči.

Gospod župnik v Okrouhlini pokopal je v tem
tednu jedno mlado in jedno staro življenje, a oba
ob času, ko se ljudje izogibajo pokopališču. Stari
Kragulj sedel je vsak dan na leseni strehi mrtvaš-
nice in krockal, kakor kadar star človek iz globin
srca tarna . . .

V Jiřicah so se že čuditi začeli, da ne pride
po nje mušketir, dasi so od usodnega nedeljskega

zboravanja že minili štiri dnevi. Ouřada se doslej tudi še ni vrnil, imel se je najbrže tam predobro. Kmetje razšli so se po svojem delu, vsak je imel kos gozda in vozili so se po steljo, dokler so bila dobra pota; po zimski so brda s snegom zametana in samemu človeku je težko v zametih brodirati do pasu, vrhu tega še z upreženim vozom.

„Rečem vam, sodnik, gospôda nas ne pozabi“, rekel je sosed Hrdlička. „Mi potrebujemo gospôde, gospôda pa nas.“

Sodnik Květ smehljal se je tem besedam. — Od vasi prihajal je Skûro s cizami pevajoč neko adventno pesen. Šel je v gozd po drva. Na klinu pri cizah imel je privezано žago. Žagal je samo suhe veje, svežim ni nikdar škode storil. — „Skûra, ali se ne bojite? Sosed Hrdlička neki že drugo noč ni spal.“

„Lepo bo spal pri grajskem vratarji, zlasti ako ga utaknejo v ono luknjo, kjer se je obesil Jirkovec“, spomnil je Skûra.

Jirkovec Okrouhline, pravite Skûra, da se je obesil?“

„Nu seveda. Knez ustrelil mu je Vojteha,

otec zahteval je od njega, da mu ga vrne, šel je tudi nad knjeginjo, in konec vsega je bil, da so ga zaprli. Potem dali so mu za sina možnjico s srebernjaki. Starec pa se jim je tam obesil. In mi naj bi imeli tudi tija iti, da bi nas postreljali? Ako že hočejo to, naj vsaj po nas pridejo," rekel je krovce z ostrim glasom. Rečem vama, sodnik in sosed Hrdlička, čemu pa nam neso naše matere, ko smo se narodili, iztrgale jezikov, da bi bili nemi čemu pa nas neso raje utopili, kakor oni faraon židovske novorojenčke? Rečem, čemu nas Bog ne pobije z bliski, ker ga molimo v svojem jeziku?" Skûra se je vzravnal in uprl roki v bok.

— „Rečem, čemu pa so nekdam z nami govorili češki kralji? Vi, sodnik, čitate o tem, vi veste to, vi razumete . . . Če pa se ne smemo braniti, če moramo le glave uklanjati, naj je nam tedaj vzamejo!“

Skûra zgrabil je osorno cize in šel dalje svojo pot. Sodnik se že ni več smehljajal.

Sosedu Hrdlički prišlo je na misel, da cerkvenik ni rekel Skûri inace, nego stari furijant.“ Danes pa je veroval krovcu, ker je zadnjič podobne besede slišal s prižnice.

„Pa z Bogom, sodnik; naši že gredo,“ rekel je čez nekaj časa Hrdlička in zavil proti vrtu za svojo hišo, odkjer je prihajal pokrit voz. Tudi Květ vrnil se je domov.

„Kaj, prijatelj, tako zamišljeni?“ začul se je naglo pred njim ljubezniv glas.

Sodnik dvignil je glavo, odkril se in podal desnico mlademu duhovniku.

„Kam greste, čestiti gospod?“

„Kamor oči nesó. Dan je sicer zaspan, a jedna ura v čistem zraku vedno koristi. Ta-le pot pa mi sosebno ugaja! — Vedno se mi zdi, kakor bi šel po nji proti domu, naša vasica je tudi tako mej vrti, kakor začarana, človek vidi slemena slamnatih streh stoprav, ko je že mej njimi. In zdi se mi, kakor bi mej temi strehami videl svoj dom, svojo zibel. — Vender nekako preplašeni ste, ali se vam je kaj dogodilo?“

Květ pripovedoval je, kako so poslali v Jiřice z gradu povelje, in ni zatajil nobene besede, katero je v nedeljo izgovoril; ko pa je končal pripovedovanje, vprašal je uprši oči v duhovnika: „Kaj pravite temu, čestiti gospod?“

Duhovnik bil je presenečen o njegovih besedah in v zadregi, da bi brzo odgovoril možu, ki mu je odkril do dna svoje srce, v katerem je uzrl kakor za kristalnim steklom cvet, katerega so našemu ljudstvu trgali iz nedrij in duše toliko let in ga vender neso mogli iztrgati, katerega so polivali z ognjem, ničili z ledom in vender neso mogli, da bi le jednega iz teh rudečebelih cvetov uničili.

„Jaz,“ rekel je po malem odmoru, „jaz bi na vašem mestu ne delal inace.“

„Kaznovali nas bodo, a pretrpeli bodemo.“

„Kdor zna tako ravnati, kakor vi, zna tudi trpeti, videli bodete prijatelj, da zna!“

„In vi, čestiti gospod, bi na mojem mestu ne delali inace?“

„Od besede do besede govoril bi bil tako, kakor vi!“

Kaplan spremil je sodnika skoro do njegovega vrta. Za gumnom ločila sta se in si stisnila roki. Květ vzravnal je glavo, in staro njegovo oko je zopet zabliščalo, kakor solnce spomladi. Sodniku bilo je laglje, mnogo laglje.

Duhovnik obstal je v drevoredu jablan in gledal na vas. Vasica ta postala mu je najedenkrat tako ljuba, kakor rodna njegova vas z zelenim listjem starih dreves zakrita. „Čemu moraš toliko trpeti, narod češki! Čemu so tvoje vasice tako često domovje nesreče?“ — Nekje od strani, od črnih gozdov razlegala se je k njemu pesen, katero je doma tako pogostoma prepeval: „Jen se mně, má milá, dobře chovej, koupim ti šáteček damínovej.“

Poslušal je nekaj časa neznano pevko in mimogrede zapel je po tiho sam: „Zatoč se, slunečko, nad ty lesy . . .“

Črni gozdje so že jako temneli, ko se je kaplan vračal k Okrouhlini.

„Slišal sem te od daleč, hitel sem za glasom, in niti ne veš, kako sem vesel, da sem te do-
tekkel!“

Devojka, kateri so bile te besede govorjene, šla je s počasnim korakom iz gozda proti Jiřicam. Imela je na sebi rudečo, temno progasto jopico, na glavi rudečkasto, nekamo obledelo, na sencih upognjeno ruto in rudeče-črno progasto krilo. Obstavši ozrla se je plaho in zarudela.

„Hotel sem že davno tako-le s taboj govoriti. Kakor bi vedno pred manoj bežala — in vender si moja sestričina?“

Svētluški jele so se pred globokimi očmi delati meg'e. Bila sta tu tako na samem mej drevjem, in nad glavama njunima sklanjali so se vrhovi borovcev kakor šlemi črnih vitezov.

„Ali si jezna na mene, Svētluška? Moj Bog, kaj morem jaz za otca?“ In mladeneč prijel je devojko za roko. „Ogibaš se me, kakor gada. Ali bi ti mogla za svojega? Ali morejo za njega moja mati? Ti niti ne veš, kako ubožica jokajo! — Vender poglej me vsaj, Svētluška!“

Devojka dvignila je glavo, uprla za migljaj oči v mladenčev obraz, a brzo jih je zopet povesila.

„Kaj bi ljudje rekli, ako bi naju tu ob tem času kdo videl. — Mračni se že! zašepetala je.

„Tako dolgo sem že čakal tega trenutka!“ Mladeneč pristopil je še bliže in trdo stisnil devojčino roko. „Do konca sveta šel bi za taboj. Ko si čitala iz onih knjižic, požiral sem vsako tvojo besedo in zapisoval si jo v možgane, da jih ne po-

zabim' dokler bom živ. — Světluška, ali boš moja? — Moja na veke?"

„Vavřina“, zašepetala je devojka boječe.

„Bodeš — moraš! In ako bi imel ne vem kako dolgo čakati — ako bi imel tudi po smrti strašiti in polegati „pri ubitem“ in viti kakor oni pes do sodnjega dne, moja moraš biti!“

„Vavřina, svojo dušo prodajaš!“

„Prodajam jo zbok tebe in ti še molčiš? — Doslej mi nisi odgovorila!“ Glas mladenča se je nenavadno tresel in desnica njegova bila je zdaj paleče vroča zdaj ledeno mrzla.

Najedenkrat sklonil se je naglo k njej, da bi jo poljubil; a Světluška je umaknivši se mu najedenkrat kakor ptič odletela.

Ko je prišla domov, šla je v svojo izbico, položila roki v naročje in sedela kakor panjač, niti ne vedoč, da čas hiti. Zdelo se ji je, kakor da bi bila v gozdu sedla nekam v mah, in da so bile to vse le sanje.

„Otrok“, začul se je konečno pred njo majkin glas, morda si bolna? Lica ti gore — zagovorili so te. Pripravimo ti vode — pošljemo po Skúrko!“

Odvajajoč devojko za roko ponavljala je mnogokrat vprašanje: „Kaj pa ste vender danes srečali?“

„Preko poti priletel je k nam Ouřadov Vavřina,“ odgovorila ji je konečno hči v sobi.

„On?“ — Kmetica izrekla je to besedo z zategnjenim glasom. Potem poslala je po Skůrko.

Skůrka uživala je v vasi skoro glas čudotvornice. Vsako bolezen poznala je po imenu, za vsako imela je soseben zagovor. Ko pa je nekđaj zmajevala z glavo — bilo je to res jedenkrat v celem letu — poslali so po duhovnika. Zdravnikom iz bližnjih mest ljudstvo ni zaupalo.

„Ti, Světluška, si ga tudi srečala?“ prašala je mati, ko je družina odšla pogledati v hlev. Pri tem pa je držala desnico na čelu hčerinem, kakor bi hotela na vsak način uroke sama odgnati. „Slišiš dete? Ali si srečala Vavřino?“

„Srečala, mamica!“

„Ali si govorila ž njim, Světluška?“ Majka prisedla je bliže k hčeri. „Povej mi, hčerka! Ali si govorila ž njim?“

„Govorila!“

„In dolgo, hčerka?“

„Le trenotek, mamica.“

„Kaj pa ti je povedal?“

„Glava me boli mamica! In nekako mraz mi je!“

„In vender je tu toplo, da se stene pote in so deli železnih vrat pri peči rudeči kakor kri! Nič drugega ni, kakor hudi uroki, imela si se ga ogniti na sto korakov. Kakor otec je! Oči ima kakor igle, jezik kakor jegulja in obraz kakor gad! Pri Ouřadovih so vsi taki!“

Svętluška je globoko vzdihnila.

„O čem pa sta, hčerka, vender govorila? Ne smela bi se niti zmeniti zanj niti ga pogledati! Dekle ti ne veš, kaki ljudje so to!“

Zaspana sem, mamica!“

„Moraš se premagati dete! Zaspala bi v urokih in potem bilo bi zlo.“

Mati bi bila takoj povedala primer, kako je jedenkrat za mladih let sama zaspala v urokih in kako je potem težko, grozno težko stokala, kako so ji prorokovali le še jeden dan . . . Najedenkrat odprle so se sobine dveri in v sobo je stopila starka.

„Pozdravljeni, Skūrka, pozdravljeni! Sedite semkaj-le!“

„Hvala mati! Bog blagoslovi! Vsaj ni Svētluška bolna?“

„Nekje dobila je uroke, veste one hude!“

„Uroke — uroke in še hude.“

Stara žena zmajevala je resno z glavo, da so se ji majali končki rudeče, okrog glave zavezane rute.

„Bomo videli. Takoj ne bo več urokov. Poznamo jih dve vrsti. Jedna prihaja v oči, v ušesa, v glavo in potem v vse telo. Tej vrsti urokov je pomoči, jaz vsaj pomogla sem vselej. Druga vrsta pa prihaja do srca in tej zlata mamka, je le jedna pomoč.“

Skūrka nalila je v medno kupo vode, v njo nasula je nekaj, potem nad njo govorila in nad vsem naredila tri velike križe. Seljakinja ni niti dihala, Svētluški pa je bilo, kakor da bi dobivala mrzlico. Kedarkoli se je sestala s to ženo, nikdar jej ni bilo dobro . . .

„Zdi se mi, da so to druge vrste uroki, mamka!“

Skûrka stopila je k devojki in segla ji proti glavi, a Svêtluška so je ognila in jedva, da ni vskriknila.

„Glej, glej! Boji se stare roke: — Res, da ni več gladka, a nekaj je bila“, opomnila je Skûrka, a ni se več smejala. Rekla je s tako jezljivim, skoro sičečim glasom, da je kmetica že obžalovala, ker jo je klicala v hišo.

„Tu že nemam ničesar delati! Ako bi me potrebovali, le pokličite me in jaz pridem, če treba, o polunoči. Mej tem bodite zdravi, ti golobica, pa ne letaj v gozdove, v njih so kragulji, v njih so jastrebi, krokarji, same ujede . . . Moram še h Kočarkovim.“

„Počakajte malo!“ Majka je odšla in prinesla nekaj v naročji.

„Tu imate, Skûrka!“

„Vesela bi bila, mamka, da bi pomogla. Poplačaj in povrni vam Bog!“

Skûrka nesla je od sodnikovih dobro četrt krljev.

„Že nekaterikrat sem ti rekel, da ne puščaj te klepetulje niti čez prag naše hiše. Brez uzroka

te potem povsod opravlja. Ali se ne spominjaš več dogodka s kravami? Od onega časa je niti videti ne morem.“

Sodnik Květ premeril je nekolikokrat sobo in pljunil. Pred leti zbolele so jim krave od najmlajše telice do najstarejše sivke. Poklicali so Skúrko, Skúrka prišla je s celo bisago koreninic. Razdelila jih je na toliko delov, kolikor je bilo krav. Vsako pest jih je pokropila z blagoslovljeno vodo, prekrižala jih nekolikrat in razdelila pravično vsem od najmlajše telice do jednoroge sivke. A kravam ni pomogla. Poginile so razven treh vse, ko pa so jo potem ljudje vprašali, kaka živinska bolezen je to, nasmejala se je po svoji stari navadi in rekla zbadljivo: „Lakota“. A lagala je v oči, ker pri sodniku Květu živela je vedno dobro tudi nema stvar. In zato je sodnik ni mogel trpeti.

„Dekletu prišlo je tako nanagloma slabo, da si niti světa nisem vedela.“

„To je od megel, prespala bo.“

„Bog daj, da bi bilo tako,“ vzdihnila je mati

„A srečala je Ouřadovega in govorila ž njim.“

Sodnik Květ je naglo obstal. „Da je ž njim

govorila?“ In pri tem uprl je ostro oči v ženo.
„Kdo pa ti je to povedal?“

„Rekla mi je sama.“

Sodnik je zmajal nekolikokrat z glavo in sede za mizo. V sobi nastala je grobna tišina, kakor bi se bil čas v istini v svojem večnem teku ustavil. Mati sedela je na klopi pri peči, luč na onjišči pa je dogorevala.

Pri sodnikovih danes ni nihče čital iz knjig, katere je zadnjič prinesel Refunda, in bile so vendar tako zanimive, da bi jih bili drugikrat poslušali do belega jutra. Ljubeznivo čitateljico je danes bolela glava, sodniku zavijalo se je globoko čelo v mrak, majka pa je šla mej tem ven, odprla je z lahka dveri v izbico in poslušala, če deklica spi. Světluška je spala, a dihala je hitro, kakor kedar se kdo speha.

Kaplan bil je že četrti teden na Okrouhelski fari, a še vedno se mu je zdelo, da je v tujini — v popolnoma neprijazni tujini. Gospod župnik mu je sicer rekel, da se tu udomači koj drugi dan, da sicer tudi sam ni odtod, ali ako bi mu rekli, naj gre v svoje rodišče, da bo na tamošnji bogati

fari dekan, raje bi ostal tu. Gospod župnik ponudil se mu je, da mu hoče biti otec, a težko se je privaditi novemu očcu, ko stari, dobri otec počiva v senci cerkve z leseno streho in iz njegovega groba šepeče pokopališčna trava do sem: „ne pozabi!“.

Težko privaditi se je novemu domu, ko je stari, in če je tudi uboren, globoko utisnjen v mladem srcu, ko je pod rojstno streho stara duša, ki dan in noč misli na svoje jedino dete, moli zanj k Bogu, kateremu jo je odgojevala in tudi odgojila — In če še ona položi drago, staro glavo v lahek počitek? Potem še-le leže tujina na prsi kakor grobni kamen!

„Težko se je privaditi, čestiti gospod!“ rekel je po obedu mladi duhovnik, ko mu je župnik zopet hvalil z najljubeznivejšimi besedami svoje res da le duševno očetstvo.

„Pojdite na sprehod in krenite tija-le k Lotiboři. Tam je nekaj romantike, jaz drugam niti ne grem. Nekdaj zahajal sem tudi proti Jiřicam, a to je že moralo biti tako. Na to stran je vse preveč enolično. In potem ne dadé ljudje človeku miru

Kakor pravim, dobri so, pridni, a jaz nečem, da bi me kdo motil, kedar grem pod šire nebo. V ouem drevoredu pa bi se človek v resnici zaviti moral v neviden plašč. Tu je kdo, tam kdo . . . Poleg tega pa se čujejo v poslednjem času še čudne reči o Jiřicah, kakor bi bili ondu pozabili četrte božje zapovedi. Glave neki vzdigujejo. I no, i no, dragi gospod brate, tako je z ljudmi, in zato je tem bolje čim dalje se je od njih!“

Gospod župnik srknil je pri tem iz vrča napolnjenega z izvrstnim pivom. „Duhovenstvo mora z gospôdo po eni poti, in kjer ni bilo tega, ni bilo dobro!“ Gospod župnik pogledal je kaplana z običajnim nasmehom, a z nekako preveč motrečim okom.

„Cesar Jožef jim je res dal prostosti. Podal jim je prst, a oni hoteli so celo roko!“

Gospod župnik si je zopet omočil usta v penah prozornega nektarja iz knežje pivovarnice.

„Minilo nedeljo so neki odrekli razven enega pokorščino milostljivi Visokosti. Ali niste ničesar slišali o tem, čestiti gospod?“

Pripovedoval mi je sodnik Květ. Srečal sem se ž njim.“

„Aha, sodnik Květ! Zalezoval vas je, gospod brat!“

„Srečala sva se slučajno, čestiti gospod!“

„Aha, slučajno! Vidite! — Vidite! In potem vas je gotovo vprašal, kaj vi temu pravite?“

„Res je vprašal!“

„In vi?“

Gospod župnik izpil je zdaj iz vrčka toliko, kar bi šlo v naprstnik.

Gospod kaplan je molčal. Župniku ni ušla zadrega mladega duhovnika.

„Vi gotovo niste njih ravnanja pohvalili. Vi ste, kakor čujem, jako dobro studovali, umeli ste bajè izvrstno razlagati sveto pismo; vi veste, kaj pravi sveti Pavel! Ta dogodek je upor, nič drugega; to je ustaja, kmečki nemir . . . Čestiti gospod, vi ste ga gotovo pokarali. Storili ste tudi prav, saj jim zaslužena kazen ne uide!“

„Žalibog, čestiti gospod, da je moja sodba bila drugačna!“

„Drugačna, drugačna! Ali vender kot duhovnika, kot učitelja ljudstva, kot oznanjevalca besede božje!“

„Mislim, da taka, čestiti gospod!“

„Rekli ste: Zmotili ste se, grešili ste!“

„Jaz sem rekel, častiti gospod, to-le: na vašem mestu bi ne ravnal drugače?“ — Gospod župnik se ni smejal več, temveč gledal je mladega duhovnika s popolnoma spremenjenim obrazom, tako kakor gleda učitelj dijake ali sodnik obtoženca.

„Te vaše besede ostanejo pri meni, izjavil jih ne bom nikjer, a reči vam moram, na ta način bi naju ljubezen prezgodaj usahnila. V ostalem pa pišem to na rovaš vaše neskušnosti v življenji.“

Gospodu župniku spremenil se je zopet glas v običajni, ljubeznjivi zvok.

„Nekaj časa priživite v bogoslovji, potem vas priuče obredom, potem posvetijo in pošljejo mej ljudstvo. Ali duh — duh!“

Gospod župnik si je zopet omočil usta v nektarji iz knežje pivovarnice.

„Kaj jim je mari duha! Mi, čestiti gospod, studovali smo drugače, nam prešlo je vse v življenje in kri, a mi obračamo — obračamo, za nami pa prihajajo modrejše glave; vender Bog stori in

zabrani, da jim modrost zraste do neba. Mislim, čestiti gospod, da vsprejmete te besede od mene, ne rečem kot od očeta, temveč od brata, ki z vami dobro misli.“

„Vender ali veste, kako povelje so jim z gradu poslali? Da bi se ne usodili niti češki govoriti. Češki baje gospod knez niti nad svojimi psi ne kriči in o češki besedi zvrtil se menda gospe kuje-ginji vselej v glavi. Ponavljam, častiti gospod, jaz bi na njihovem mestu tudi ne storil nobenega koraka. Da pa neso šli, zato jih hvalim . . .

Gospod župnik ni niti veroval svojim ušesom meneč, da bratski opomin njegov ni bil brez dobrih nasledkov.

„In da neso šli, pokazali so, da imado pod grobo suknjo še nekoliko kapljic stare češke krvi, da pod njihovimi temeni še do danes neso ohladili spomina na nekdanje čase.“

„Idite še s tako hvalo, častiti gospod, tudi na propovednico; v nedeljah je tukaj vselej velik sestanek. Prva vaša propoved jim je že brez tega preveč ugajala. A gospôda v gradu zmajevala je glave radi nje. Ali me slišite, čestiti gospod? —

Jaz molčal sem nalašč o tem. Čudno seme sejete si za bodoči čas. Iz takega vam ne zrasto rože.“

Gospod župnik postal je nenavadno resen. Lep čas se ni niti piva dotaknil. Res, da se je že ogrelo v vrči, nobene pene ni bilo na njem.

„Strašno se motite, častiti gospod. Ali ste že kedaj videli in slišali, da je mrtev, da je kamen oživel? Ali ste že kedaj videli in slišali, da je mrtvec, ki počiva sto let, ustal od mrtvih? To kmečko ljudstvo pa je trše kakor kamenje in —“ Gospod župnik iskal je prave besede, premišljeval je nekaj časa . . . „in gnjilejši še nego mrtvec čez sto let!“

Pri vratih prikazalo se je okroglo, zaripelobličje Katrino.

„Visokega gosta dobimo, častiti gospod“, začebrijala je na pragu s pravo roko podprta v bok. „Gospod direktor prihaja.“

Gospod župnik je naglo vstal, obrisal si z obrisalcem usta in stopil k oknu.

Na dvorišči zapeljala se je kočija, kateri bi dandanašnji rekli stare gare, takrat pa je bila še kočija v vasi bela vrana. Takrat neso imeli drugi

kočij kakor gospôda. Bili so težki, da se po podleški izrazim „robati“ vozovi, in zato zaprezali so vanje štiri ali šest konj. Vender gospod direktor pripeljal se je z dvouprežnim.

Gospod kaplan želel je župniku dobrega zažitka in se oddaljil. Gospod župnik ga tudi ni zadržaval. Danes ga niti zahvalil ni in vender je to storil vselej z najljubeznivejšim nasmehom. A tudi ni bilo čudo, da je pozabil. Gospod direktor bil je že zdolej v veži in koj potem zaškripali so njegovi čevlji na prvi stolbi.

Direktor bil je v onem času vse na gospodskem posestvu. Bil je stotnik, sodnik, gospodar; in če je v jedni osebi toliko uradov in jedni osobi naloženih toliko skrbi, kako čudo, da je zapovedovanje in gospodovanje poleg. Kar je hotel direktor, hotel je nadzornik, in kar je hotel nadzornik, to hotel je tudi gospod knez; včasih niti inče ni smel hoteti. Kdor je imel direktorja prijatelja, premogel je vse in prodril je povsodi. Kdor ga je razjezil in mogel je iti na kraj sveta in povsod se mu je vse skazilo. Ljudje so si pripovedovali, da ti gospodje dobro vedo vse drug o

drugem in da drže v svojih rokah lanec, ki je obešen pri kljuki na cesarskih vratih. —

Gospod kaplan čutil je danes prvič istinito na tukajšnji fari, da je v tujini. Zdelo se mu je, da so v tukajšnjem domovanju ljudje drugih kostij, drugega mesa in da imajo drugo krv, kakor v rojstnem domu njegovem. Po mladi njegovi glavi motale so se oblačne misli, kakor črni ptiči, kedar se vznášajo v temnih jatah nad glavami tukajšnjih borovcev in potem kakor strele zlete o strahovitem krokanji v njihove krone.

„Ali so nas zato rodile v kočicah naše majke, zato nas vzgojile, zato nam dale zadnjo petico in zato se trudile s težkim delom za nas, da bi dorasši pozabili, da so bile naše koče v mnogem podobne prenočišču za Betlehemom, da bi dorasši zamorili v sebi sleheren čut in posodili se kot voljna in popustljiva sredstva neprijateljem vsega, kar diha s češkim dihom? — Ali si me zato odgojila, mamica, da bi, kadar postanem „gospod“, izdal jezik, v katerem si me uzibavala, in se postavil na čelo našemu ljudstvu ter je vel v mreže?“ —

Gospod direktor zadržal se je pri gospodu

župniku nenavadno dolgo. Kočija zaškripala je mej vratmi še-le zvečer. Ko ga je gospod župnik spremljal, svetile so se mu oči od radosti, in obličje njegovo topilo se je kar o samih poklonih in dvorljivih izrazih.

„Gospod knez poslal je danes sto goldinarjev v srebru za reveže tukajšnje naselbine izvzemši Jiřice“, rekel je gospod župnik pri večerji uljudno, kakor bi govora opoludanjega pozabil. „V drugih naselbinah bi dali ne vem kaj za to, ako bi imeli tako dobrotljivo Visokost, kakor jo imamo mi. Gospod knez je z vso svetlo obiteljo tukajšnjim ubožcem na okrog v resnici otec, poddanim gospodom milostljiv in nam vsem velikodušen dobrotnik. Bog mu daj mnoga in srečna leta na zemlji!“

Gospod kaplan ni rekel na to hvalo nobene besede. Kdo ve, če je poslušal, s čim je gospod župnik s takim naudušenjem govoril.

„Nekako slabe volje ste, gospod brat, morebiti kaj bolni! — Žal mi je, da sva o poludne govorila o rečeh, o katerih imava vsak drugačne nazore. Ni mi bilo na misli, da bi vas še tako malo žalil. Hotel sem vas le tako zdaleka opozoriti in

mislim, da mi tega ne štejete v zlo. Zmatrajva oba zadnjo razpravo pozabljeno.“

Gospod župnik se je zopet nasmihal, a govor mej obema pletel se je vendar jako prisiljeno.

Ustala sta tudi nekamo prej od večerje.

Poslednjo knjigo ostavil je Refunda v Třebizi pri Klimševih. Kar pričakati ga neso mogli ondu. Listopad nagibal se je h koncu, a o Refundi nikjer sledu. Klimeš bil je tudi čitatelj in nova knjiga je veljala pri njem toliko, kolikor dandanes pri mnogih stotak. Na večjih krajih povpraševal je že, neso li videli Refunde, a povsod odmajevali so z glavami. Zadnjič sešel se je s šepastim Civko, ko so šli v Vranje na roboto.

„Hentana reč! — O tem času prihajal je k nam vselej — vsako leto. Vprašam, Hynek, ali ga tam tudi niste videli?“

„Nesmo ga videli — a pred tremi tedni pokazal se je v Podlesji in zopet izginil, kakor bi padel v vodo.“

Šepasti Hynek Civka zmajal je nekako neverojetno z glavo, potem pa je obstal. Hlapci z vo-

zom morali so skozi sotesko. Kmeta ostala sta
deber kos pota zadej.

„Morda, Martin, ga niti ne vidimo več! Bilo
bi ga škoda! — Rečem, Martin, na vero žaloval bi
za njim! Dolgo ga že zasledujejo, in ako bi raz-
našal strup, videli bi raje, kakor, da nosi sveženj s
knjigami.“

Šepavi Civka je zopet obstal. Hlapci zavijali
so z vozom že k Vranjemu.

„Podlesci se baje gibljejo! — Rečem, Martin,
v Podlesji začenja biti živo! Okrajni gospod pisal
je prê v Prago po vojake. A veš, kaj so mu od-
pisali, Martin? — Te le besede: „Mi potrebujemo
vojake za Turka, za kmete vam zadostujejo vešala
in krvnik s pomagači!“

Kmet Civka je umolknil. Klimež korakal je
tudi molče poleg njega.

„Okrajni gospod pa se je menda prečitavši
list nasmejaj in rekel: „Dva, tri obesimo in imeli
bodemo zopet mir za petdeset let!“ — In kdo ve,
če tudi za Refundo že ne pripravljajo vrvi!“

A zdaj se je Civka motil. — Refunda je tretji,
dan potem potrkal pri Klimševih na vrata za gumni

„Govorilo se je že, da so vas ujeli, Refunda . . .“

„In da pleto za mene vrv, kaj ne seljače In ne vedo, kadar me bodo v resnici lovili, da vržem tedaj plašč okrog sebe in postanem neviden!“

„In da neki v Podlesji tli, Refunda, kaj pravite? Pisali so že v Prago po vojake.“

„Tli, seljače, po celem svetu, sem ter tija že gori, a ko so gospôda hoteli gasiti, vzeli so mesto vode olja. — Slišiš, seljače, in veš kaj se jim je zgodilo? Izžgalo je vsem oči. — Prav je tako!“

Refunda govoril je danes s čudnim glasom, tako, kakor bi vsako besedo meril in kakor bi si za vsako prej jezik nabrusil. Klimeš se je skoro bal prenočevalca vprašati po novicah. Že dobro leto ga ni bilo pri njih in v takem času se te stvari nakupiči v glavi, in kmet sam imel je nabranih brez števila novostij. V tukajšnji vasi je bilo sicer samo osemintrideset hiš, a mimo vila se je državna cesta, po kateri je na dan vozilo sila voz celo s Saksonskega. Visoki vozovi z belimi plah-tami, z osmimi do desetimi konji so mnogokrat pot do dobra zaprli. Podoben je bil vsak ladiji Noe-

jevi. Nemci s kastorci in s črnimi resami na travkovich, v modrih srajcah, s čudovito rudečimi rutami okrog polunagih vratov zabajali so v gostilno in krčmar Šimunek mogel bi pisati cele kronike, kar so Saksonci vselej vedeli, zlasti kedar so ostali čez noč. Naklobasali so včasih toliko, da je človeku že mrzelo. Res, da je včasih bilo tudi nekaj vredno. Klimeš in Šimunek pa sta bila soseda.

„Kdaj pa pridete zopet k nam, Refunda?“ rekel je čez nekaj časa kmet, ko je bilo v sobi slišati le praskotanje na ognjišči.

„Saj sem pri vas, seljače! — In menda me ne izženeš in me morda prenočiš?“

Refunda uprl je oči skoro očitajoč v kmeta.

„A kako vam je le to moglo priti na misel? — Ako bi prišli o polnoči in hoteli od nas Bog sam ve kaj, in bi vam isto mogli dati, verujte, Refunda, odprli bi vrata na stežaj in iznosili bi vam vse. — A prišlo mi je na um, da vam danes ne ugaja pri nas, da vam nismo morebiti dovolj postregli. Moj Bog! Ves dan smo delali, morali smo z vozom tija do Crnochova, pomislite: dve dobri uri! In nemamo družega nego kruha! Niti v mlin ne moremo. Ho-

teli smo že minuli teden; vedno smo upreženi kakor otroci, gorje nego živina . . . Jaz pravim Refunda, da vam danes pri nas ne ugaja?"

„Poslušaj seljače: Ko spomladi prilete penice in si poiščejo stara gnezda, bi jim-li kaj koristilo, ako bi jim gnezda nastlali s samo svilo in bi jim nanosili najtečnejših slasčic, če je zrak okrog njih mrtev, zadušljiv, če jim, ako hočejo zapeti in jedva odpro kljunčke, glasek v grlu zastane, glava se pod težkim zrakom povesi, krila se razpno, kakor bi hoteli odleteti, a ne morejo in ne morejo? — In nad vašimi domovi je zrak tudi tako težak in tudi tako zadušljiv!“

Refunda podprl si je po teh besedah čelo z roko in ni več govoril.

Klimeš ni razumel njegovega govora, a razjasnila prositi si ni upal.

Drugi dan zjutraj krenil je Refunda po poljski poti, ki je vodila, kakor po gladki ravnini proti mestecu, čegar cerkev z visokima stolpoma se že belí od Bylichova. Mestece stoji še v planjavi. V njem bil je gradič z rudečo, opekasto streho v jedno nadstropje, sicer pa se ni ločilo od ostalih vasij,

razven da je bilo tu nekaj koč več in da so tu smeli imeti somnje. — Uboga, češka mesteca!

V onih letih, o katerih pripovedujem, bilo je v njih nekako tako kakor v netopirjevem gnezdu. Polumeščani zapirali so v istini svoje češke duše na dno hrastovih skrinj, in če so le kje bile tujstvu v Čehih dveri odprte in stanovanja opravljena, kakor za na ogled, v katerih so je sprejemali z dobrovoljnim nasmehom in jim odkazovali prvo mesto, bilo je v takih mestecih, katerim so od vse bivše slave ostali le „živinski somnji“ in zeleni pečatni vosek. Bili pa so ponosni na somnje in na zeleni pečatni vosek še bolj; vaščane gledali so s posmehom z navzdol privito spodnjo ustno. Na okolico pa so škodljivo uplivali, zlasti na bogate seljake v okraji. Na velikih „gruntih“ plačali so roboto; gospôda potrebovali so denarja več nego soli, in kmetje plačevali so tlako s srebrom, s čistim, cesarskim srebrom, na katere se je na jedni strani lesketalo debelo obličje mlade cesarice, na drugi pa se svetili križi s kronami. Bili so križevi tolarji, in po nekaterih vaseh pripovedujejo si do danes: Tam in tam merili so jih po četrtnjakih in danes? . . .

Mestece, čegar cerkev z visokima, belima stolpoma zre tri ure hoda daleč na vse strani sveta, in čegar gradič z rudečo, opekasto streho svedoči o jako slabem ukusu milostljive Visokosti, bilo je na las podobno ostalim. Le na treh ali štirih posestvih spominjali so se še dobro, da so bili ondotni predniki trdi kakor skale in so imeli glave kakor železo, da pa so morali zbok skalnatega značaja in zbok železnih glav v tujino. Potem pa so prišle grozne nadloge: mestece postalo je pusto, sodnija je prenehala, zeleni vosek se je raztopil v ognji, pergamen pa, na katerem so imeli trge zapisane in potrjene po Pražkem dvornem grofu, našli so čez leta poluzgorele, dali so si ga znova napisati in potrditi, a ko so ga dobili zopet nazaj, svojih „privilegij“ neso razumeli, ker je bilo vse nemško. — Uboga, češka mesteca!

Bog vedi, kaj je vodilo Refundove korake s Klimšovega domú premo k cerkvi z visokima stolpoma po „hrapavi“ cesti preko polja. Videti je bilo, kakor bi šel brez mislij. Iz Trebiza hodil je vender toliko let vedno k Čeradicem. Šel je z glavo povešeno k zemlji in z očmi uprtimi v mrzle grude,

kakor bi se bal, da bi se ne spodtaknil. Včasih je obstal in polugasli očesi pod gostimi, pepelnatimi obrvmi sta naglo oživali, v ogorelem, nenavadno upalem obličji pregibnile so se gube. Refunda dvignil je glavo in gledal nekam na levo, kjer se je nad osivelimi polji dvigal v modrih, prozornih meglah orjašk vrh z belo čepico na temenu.

„Kako si tu sam, mej vsemi, stari, zvesti tovariš, na čegar glavo se neso upali staviti gnezda sužnjosti. Res sam, ti pametnik prve zarje prostosti v teb krajih in svedok poslednje njene zarje! Saj so videli, čemu so na tvojem temenu posvetili cerkvico svetniku, ki prodira z ostro sulico goltanec zmajev! — Oživeti bi moral, mladeneč, iti po Češki, a preje zastriti si kopje, in dela bi imel do pozne smrti, toliko je po naši zemlji zmajev!“

Rano solnce prodrlo je skozi sive oblake in kapelica svetega Jurija na Rjipu zalesketala se je, kakor bi bile njene stene obložene s samim kristalom. Ljudem na tlaki pa je bilo vedno lahneje, kadar je kapelica na Rjipu belela kakor srebro, ker so že od davna rekali: „Dokler se nam bode sveti Jurij z Rjipa nasmihal, prešlo bo tudi to, a kadar

se zamračí, kadar razpade kapelica, potem bo zlo, potem tekli bodo tukajšnji potoki s poslednjo češko krvjo.“

Refunda se je tudi oddahnil in zopet je korakal z dvigneno glavo in s prsmi napetimi, kakor knez Švarcenberk, kadar mu je najboljše pri srci. Čez malo časa pa je prišel do mesteca. A pot² dvignil je glavo še više in prsi napel še vidneje. Iz gostilne prihiteli so trije možje s posmehljivim hohotom. Jednemu belela je še na oteklih ustnih pena iz poluneizpitega mednega vrča.

„Hej, boter! — Ali ne bodete pri nas ostali?“

Refunda se ni niti ozrl.

„On je! — Kdo bi tudi znal tako korakati? Sicer ga ni bilo tukaj že nekoliko let, a jaz se ga jako dobro spominjam. Kdo pa bi tudi mogel kedaj pozabiti njegovega suhega, upalega obraza iz katerega piha ostreje, kakor so zimski vetrovi, kadar prepihajo človeka tija do kosti! Rečem, Pasterjik: Ko sem bil majhen deček, videl sem v Kvilicah na zvoniku strahu, ali verjamete, da ga vidim do današnjega dne? Refunda podoben mu je kakor bratu.“

Krčmar podprl si je boka, razkoračil se in gledal za Refundo. Naglo se je obrnil in dejal resno: „In zato ni varno klicati za njim.“ In pri tem pogledal je mojstra Potěhnika, kateremu je bela pena na ustnih zmrznila. Bilo je namreč jako mrzlo.

„Saj ni slišal! — In ako bi! — Za živa vender ne straši!“

„A mnogo ume! In ali verjamate, da so taki ljudje, kateri mnogo umejo, hujši kakor strahovi?“

Krojač Potěhnik streznil se je o teh besedah in tudi nekako vidno zbledel. Še le zdaj otrl si je peno z usten in si mel oči. Ko pa je segel na čelo, občutil je gorke potne kaplje. Mojster Potěhnik bal se je čarovnij, kakor svoje žene, kadar se je vrnil s semnja, računil je, kaj je stržil, a zračuniti ni mogel. (Jedenkrat vračali so se iz Kornauza že na večer. Morali so skozi „črni dol“. Ko so bili blizu sredi gozda, pospešil je Potěhnik korak, ni mogel niti sape ujeti, niti se ni ozrl po tovariših, le vskriknil je, a tako, kakor bi mu kdo stiskal grlo: „Tovariši — ali nema kdo molka saboj?“ — Neka sopotnica ga je imela saboj, posodila ga je Potěh-

niku, a krojač vrnil ga ji ni poprej, dokler ni bil na pragu svoje hiše. V sobo planil je bled, kakor mrtvec, ko pa je začela žena na njega kričati, kje ima „skupilo“, pregledal je vse žepe, a našel ni niti vinarja. „Ono me je je pregnalo!“ zastokal je, ko ga je pa žena ozmerjala in mu ni dala niti grižljeja, legel je s praznim želodcem, a predno je legel, pokropil se je še trikrat z blagoslovljeno vodo. In vendar ni vso noč niti očesa zatisnil.)

Za cerkvijo razlegalo se je najedenkrat.

„Primate ga!“

„Puntar!“

„Postopač!“

„Davno smo že gledali po tebi. A zdaj nam ne uideš!“

„Hej, fantje! — Ne bojte se! Nič se vam ne bo zgodilo! — Slepar!“

In v burni krik umešavalo se je prodirno lajanje psov.

„Aha! — Mušketirje! — Vocásek, Plašil, Kropáček . . . Tepež bo! Idimo raje v sobo. S tem ni nič. Refunda ne pozna norčije!“

Mojster Potěhnik zginil je prvi v krčmo in izpil na jeden dušek, kar mu je še ostalo v vrči. Pil je na strah, katerega mu je prouzročil krčmar z Refundovimi čarovnijami.

Za cerkvijo stal je oprt ob zid visok mož v grobi halji, irhastih hlačah in s kučmo na glavi, kakor razpadajoča soha, kadar se jata psov s peklenkim lajanjem zaganja vanjo. Stari mož imel je suhi ustni tesno stisnjeni, oči pod pepelnatimi gostimi obrvmi prihmurene, levico ovešeno in desnico na palici, kakor bi v istini ne bil živ stvor temveč stara soha.

Nekaj mladcev, brzih kakor jegulje in razdraženih kakor hrčki v žitnem polji, obstopilo ga je, da bi jim ne utekel. A bili so lahko brez skrbij. Stari mož se ni niti genil. Stal je tako tiho, kakor ne bi imel očij ne ušes. Videti je bilo, kakor bi bile brazde na upalem obrazi njegovem nekamo preveč otrple, kakor bi se jih bila dotaknila smrt. Mladci so za trenotek utihnili, pogledali drugega in si čitali v očeh prašanje: „Ali je živ, ali mrtev?“ A nikomur se ni hotelo pristopiti bliže dotakniti se ga, potresti in ga zgrabiti.

„Ogoljufati nas hoče! — Slepar je! — Potem bi nas povsod zasmehovali. Rekli bi: „Knežji hlapci bali so se Refunde“. Rekli bi: „mušketirji so se bali postopača.“ — Ali ni potepenec?“

Birič Švandrlik je priskočil, zgrabil z obema rokama starega moža, potresel ga, pogledal mu v oči in zavrnil, kar je mogel: „Živ je! — Ali nesem rekel, da slepari, da je goljuf?“

In najedenkrat vrglo se je nanj ostalih pet zasledovalcev, a dolgo se neso radovali svojega junštva. Refunda se jim je izmuznil in stopil zopet k cerkvenemu zidu; zdaj pa so se mu obrvi vzdignile za dober palec više, pod njimi prikazalo se je dvoje ostrih, sokoljih očij, gube na upalem obrazu zdrhtele so nekolikrat močno, Refunda se je vzravnaval, dvignil glavo, oprl se trdno ob palico, povzdignil levico proti biričem in iz ust, ki so se na polu odprle, čul se je glas, kakeršnega bi ne bil nihče pričakoval v suhem starci. Knežjim hlapcem drgetali so zobje od strahu, in zopet pogledoval je drug družega, in zopet čitali so se na obrazih: „ali je to človek, ali duh?“

„Sužnji ste, slabši nego psi! Poginili bodete

tudi bedneje kakor psi, vaše duše — ako imate katere, zalezle se bodo v pasje glave, blodile bodo po svetu in strašile ljudi sto let. Nevredneži! Zapisano vam je sicer že vsakemu znamenje Kajново na čelu!“

„Saj ti zamašimo jezični gobec! — Tako, da ne boš nikoli več niti zinil!“

„Da se ne sramujete! — Švandrlík! Pet na jednega — na berača! Fej! Kdor se ga še dotakne, klop pri vratarji je pripravljena! — Nazaj nesramneži! Ti pa, ustani! — Slišiš, stavec! — Gospod knez te zahteva!“

Knežji hlapci so zopet utihnili, in zopet je gledal drug na drugega in zopet čitali so se na obrazih vprašanje: „Ali razumeš?“ — In drug za drugim zmajal je z glavo in razumel ni nobeden. Kje pa bi tudi hlapčevski njih možgani mogli razumeti, kako je to, da zahteva Refundo sam gospod knez, da se Njega knežja milost poniža in govori s človekom, na katerega so prežali že nekaj let vsi vrhovni uradi v celem okraji, po čegar sledu so hodili zasledovalci kakor sence strahov, in kateri je bil na gradovih pohujševalni kamen od gospoda direktorja do najzadnjega pasjega vodnika.

„Slišiš, starec! — Gospod knez te zahteva!“

Oskrbnik pristopil je k starcu, a takoj se je zopet za dobre tri korake umaknil. Po obrazu Refundovem razprostrl se je strašen izraz, kakeršnega oskrbnik v svojem petdesetletnem življenji niti v sanjah ni videl. In v spanji videva človek vendar najčudnejše in često najnevabljivejše obraze.

Refunda se je dvignil, oprl se zopet ob cerkveni zid, pepelnate obrvi stopile so še više na čelo, gube na ogorelem, suhem obrazu razširile so se in živci okrog usten raztegnili so se na smeh, ki je spominjal oskrbnika starega očeta iz kneževe podobarne, kateremu so pred oči obesili na poluosehlih vrbah pet sinov, pet jarih sokolov, in mu potem dali španjskih zlatov, češ, da mu ne bo treba beračiti. Gospod knez bil je soseben ljubitelj podob, na katerih so prav ostro kazale se odporne strani ljudskega značaja. Prostorna soba v jednem iz največjih kneževih gradov bila je s podobnimi slikami ovešena po vseh stenah od stropa do tal. In ko se je knežja milost že vsega prenasitila, ko so čuti že tako oslabeledi, da so se oči mimogrede sklepale v sen, dvignil se je gospod knez in krenil z brzim

korakom k dverim vodečim v podobarno, katera dela bi se mogla nadglaviti v katalogu: „tu se kaže ljudska beda, ljudska topost, ljudska zavrženost, ljudsko zverstvo . . .“ In mej temi obrazi zdramil se je vselej zopet.

„Gospod knez mene zahteva? — Morebiti me hoče za te-le rane svojih biričev poplačevati. — Reči bi mu moral, da ga zahvalim, dejati bi mu moral: hvala in Bog povrni, kakor rekajo berači, kadar jim vržejo košček trdega kruha in potem zaloputnejo brzo za njimi vrata. — A vender pojdem! Kedaj že nesem videl vašega gospoda kneza!“

Oskrbnik ni niti svojim očesom verjel in knežji hlapci tresli so se po vsem telesu. Bali so se namreč, da bi jih utegnil današnji dan vender jako mnogo stati.

„Ne bojte se! — Pri gospodu knezu ne bom tožil! — Ali ste že pozabili, da ste sužnji, slabši kakor psi? Ali že ne veste, kako sem vam preje prorokoval, da poginete bedneje kakor psi, da se zalezejo vaše duše po smrti v pasje glave in da bodo blodile po svetu?“

Refunda se je zopet vzravnal, glavo dvignil,

prsi napel in stopil, kakor bi bil tukajšnji knez on — Refunda, katerega je hotela malo poprej kneževa družina vleči k smrti in katerega imena ni mogla zvedeti. In gledali so za njim, kakor bi se zdaj sami bili spremenili v sohe kamenite. Oskrbnik zdramil se je stoprav potem, ko je Refunda izginil v grajskem prehodu.

Knez sprehajal se je po veličastni sobi z rokama na hrbtu prekrižanima in z glavo lahno naklonjeno k stolistim rožam, cvetočim v prvem rudečem cvetu na jasnozelenih, težkih pregrinjalih, razprostrtih po tleh. Knez bil je visoke, vitke postave. Modra kri neki vedno v vis žene in tukajšnji Jasnosti morali so bajè pred leti zdravniki puščati krv. Toliko je je imel mladi knez. Videti je bilo, kakor bi se njegove oči pasle na polnem cvetu stolistih rož, katere je utkala umeteljna roka preprogam v podolgastem venci, in nogi njegovi stopali sta po teh rožah. In zdelo se je, da jih teptata, kakor bi hoteli z vsakim korakom jedno uničiti . . . Prav tako, kakor v življenji. Kadar se oči napasejo, izpolne drugo služba noga z visokim podpetkom. O očeh kneževih govorilo se je, da so imele v sebi

solnčno silo, da so izvlekle vso barvo iz najlepših cvetov . . . Gospod knez hodil je jako hitro po sobi — s cela proti svojemu običaju. Bil je vedno tako hladen, da je njegova ravnodušnost že mrzela. Koraki njegovi bili so vedno taki, kakor bi jih bil nalašč odmeril. Tukajšnji meščani pripovedovali so si, da so velika gospoda vender nekaj drugačni ljudje, nego oni, ne smejejo se bajè, ne jokajo, in nekateri zmislili so se, da nemajo srca, a takoj zadušili so zopet to misel. Ko so zadnjič zakopavali v prekrasno rakev mater gospoda kneza, videli neso niti jedne solze na vseh gospodskih obrazih, in ko so prišli sem kneževi svatje, zopet se ni nihče niti zasmejal, tem manj pa da bi bil zavriskal.

Gospod knez je najedenkrat obstal, slišal je za dvermi korake in govor. V sobo ustopil je komornik z orjaško kito in na modri obleki z gumbi kakor pesti, iz katerih bi si, kakor je pravil, mogel za vsakega kupiti trizemeljski *) grunti.

„Tega postopača da bi upustil, knežja milost?“

„Ali ni razumel?“

*) Dreihubig. Hube = zemlja.

Gospod knez je bil nekaj slabe volje. Tako se že davno ni zadril nad slugo. Počesana in z najmožnejšimi dišavami oblita glava komornikova izginila je vender najedenkrat v dverih, in na pragu vodečem v kneževo „delalnico“ objavila je se upalo ogorelo lice Refundovo.

Knez umaknil se je za dva koraka in nekamo medlo oko njegovo počivalo je zopet na stolisti roži utkani v težki preprogi. Zimsko solnce osvetlilo je prodrši skozi visoko okno zastrto na polu s prekrasnimi zagrinjali od spreminjastega damasta s polno svetlobo potočnice, kojih drobni cveti so kakor bojazljivo pogledavali sredi kraljic cvetane.

„Tvoje ime?“

Zdelo se je, kakor da sta ti besedi težko prodrli skozi tesno stisnjeni ustni kneževi. Oko Njegove milosti obstalo je na potočnici, katere kalnomodra barva je bila kakor zalita s solzami.

„Refunda!“

Knez stisnil je ustni še bolj — in revica — modra potočnica na preprogi občutila je vso težo kneževe noge.

„Tvoje pravo ime?“

Gospod knez pogledal je najprej Refundi v obraz, a brzo, in zopet tekali so njegovi pogledi po razkošnih cvetih preproginih.

„Moje pravo ime?“ — Refunda se je zasmeljal in uprl svoje oči v kneza, kakor dvoje zverij, katerim roka maščevalčeva najprej pokaže žrtev in potem išče njegovo srce njihovih zob. Knez zateptal je zdaj jako močno po snežnobeli liliji.

„Shranjeno, zagrebno, zakopano! — In kaj je gospodu knezu do berača! Kaj je Njega milosti do postopača! Kaj je njega svetlosti do potepenca!“

Refunda stopil je pet korakov bliže, a ljubeznivim cvetkam na preprogi njegova noga ni storila žalega; ognila se jih je.

Gospod knez umaknil se je do okna.

„Gospod knez se mene boji? — Še sem živ in za živa ljudje baje ne strašijo! — Gospod knez dal me je poklicati in jaz sem ubogal!“

„Nekdaj pripovedovali si so moji služabniki da hodi tod človek, in da ga povsod imenujejo Refunda. Skusi baje mnogo, včasih prenočuje tudi pod milim nebom. — Žal mi ga je bilo. — Da bi se ne moral potepati, da bi ne moral beračiti!“

Gospod knez podal je Refundi lepo mošnjico z novci in končal . . . „Kedar boš potreboval, oglasi se pri mojemu blagajniku!“

Knez obrnil se je o teh besedah k oknu; roka Refundova pa se ni niti ganila, in okrog subih ust poletaval mu je nasmeh, s katerim se je naglo spremenil izraz njegovega obličja, da ga ni bilo spoznati. Po lici starega moža gibale so se gube, na čelu razširjale so se mu brazdiče in v teh potezah, nenavadnih pri Refundi, javilo se je nekaj plemenitaškega, rekel bi skoro knežjega. — Ali je bilo morda kaj resnice v besedah ljudij, ki so zagledavši Refundo s povzdignjeno glavo in napetimi prsami rekali, da koraka kakor Švarcenberk?

„Gospod knez, še nikomur nesem rekel: „dajte kos kruha.“ Za nobenimi vratmi še nesem molil in še nikogar nesem nadlegoval za miloščino! — Refundi dade, kamor pride, sami in radi. In vspodbujajo ga! Bog vam poplačaj vašo dobrotljivost! — In veseli ter zdravi bodite, gospod knez!“

Stari mož je že davno odšel, knez sedel je še na pohovki. In vender je že odbila z igrajočimi glasovi nad mizico dragocenega rezbarskega dela

pred lepim časom druga ura, in ta čas jezdil je gospod vsak dan skozi mogočne kostanjeve drevo-rede na svetlem vranci.

„Shranjeno, zagrebano, zakopano! — Prav ima: kaj mi je do postopača, kaj mi je do — potepenca!“

Gospod knez dvignil se je naglo, a prodko, kakor bi bila v tem vitkem, petdesetletnem telesu še dvajsetletna svežest, in pozvonil, čuda da ni odtrgal krasnega, z zlatom in srebrom izšitega traku, na katerem je bil obešen srebern zvonec. Dveri odprle so se najedenkrat, in v njih prikazala se je zopet počesana z najmožnejšimi dišavami oblita glava z orjaško kito.

„Blagovoli zapovedati Vaša knežja milost? — Druga ura je že davno minila!“

„Vem, osel!“

Počesana glava z orjaško kito zmajala se je nekolikrat. Gospod knez ni rekel svojemu slugi „osel“ že dva dobra meseca in danes zopet. In temu je kriv oni postopač, oni potepenec . . .

„Zakaj ga je blagovila Vaša Svetlost puščati k sebi! — Jaz sam bi . . .“

„Ali molčiš? — Naj osedlajo Oberona!“

„Čez četrto ure bo tri! In ob treh se pride poklonit gospod dekan iz S . . .“

„Ali mi greš izpred očíj?“

Gospod knez zateptal je jezno z ного, da se je vsa preproga zganila. Revice — rože stoliste!

Knez dirjal je v diru iz gradu in za mestecem ostavil je za seboj slugo dobre četrto ure. Okrog cerkve postavljali so kramarji šotore, pojutranjem imel je biti tu semenj. Oberon gospoda kneza zadrevil se je mej ubožce in zaboje, v katerih so imeli shranjeno blago. Kramarji grizli so ustne in stiskali pesti; — a molčali so kakor panjači.

„Ali ste ga videli?“

„Kaj bi ga ne! — Šel je, kakor kadar grmi!“

„Letos zadržal se je tu. Niti ne pomnijo, da bi bila milostljiva Visokost tako dolgo na tukajšnjem gradu. Sicer prišli so semkaj le za nekoliko dnij. To je znamenje za nas!“

„Spoštuje nas! — In zato naj živi naš milostljivi gospod knez!“ In trije „meščani“ dvignili so v krčmi medne vrče in pili na zdravje milostljive Visokosti!

Ubogi meščani! — Uboga češka mesteca!

Drugo adventno nedeljo nesli so v Jiřicah od Květovih veliko, hrastovo modro pobarvano omaro. Štirje so jo morali nesti, a še so po vsakem petem koraku počivali. Z gozdov pihal je sicer oster, zimki veter, ali nosilcem lil je pot po obrazih v potokih. Poleg omare korakala sta dva moža. Iz Jiřic nesta bila. To bilo je poznati že na sto korakov, niti pogledati jima ni bila treba v obraz. Na glavah imela sta klobuka čudnega kroja, ob boku sablji v obnošenih, usnjenih nožnicah in v desnicah palici z bliščečima gumboma. Repasti suknji segali sta jima čez kolena, in na čevljih svetili sta se od daleč beli čisto osnaženi zaponki. Zadej zibali sta se jima rjasti puški, za kateri je bilo pri strelu potreba še kladvička. Bila sta posla vrhovnih uradov. Včasih so jim rekali: „biriči“, takrat pa so jih nazivali „mušketirje“. Tolpa otrok ja je spremljala. Mušketir pokazal se je v Jiřicah sicer večkrat v letu, tak pa s sabljo ob boku in s puško na hrbtu še nikdar. In tudi bila sta si vrhovna slugi svojega poslanstva najvišji meri v svesti. Kakor sta ona dva danes gledala v Jiřice, kakor sta onadva korakala po „pod-

leški“ vasici, ne gleda niti general, kadar jezdi ob postavljenih polkih, in ne koraka niti najvišji sodnik, kedar gre zasest stol, na katerem odločuje o življenji in smrti obdolžencev.

Pred hišo Ouřadovo zakričala sta oba mušketirja kakor iz jednih ust: „halt!“ Nosači postavili so omaro na tla ali nekamo nesrečno. Prevrnila se je, dveri so se naglo odprle in z arhivom občine Jiřiške zaigral je zimski veter. Mušketirja zaklela sta, kar sta mogla najbolje, in otroči spremljali so jezo male gospode z veselim smehom. A ne jeden deček se ni ganil, da bi iztrgal vetru kose grobega papirja, na kojih vsakemu je bilo brez dvojbe povelje predstojništva z nečitelnim podpisom. — Kakova druga listina bi tudi mogla zabloditi v Jiřice! Mušketirja klela sta z nova, da so reveži sikali! Popirje, katerih veter ni zanesel v bližnji ribnik, morala sta sama pobrati.

Ouřada stal je na pragu z obema rokama oprt v bok. Že v drugo zaškripal je z zobmi, ker se je zgodila ta nezgoda. Bil je nekoliko babjeveren. Danes prenašali so k njemu — sodnijske pravice in občinsko omaro. In takoj prvič nezgoda!

„Odprite vrata! — Na iztežaj! — Vavřina, ali ne slišiš? — Taka čast se še tej hiši ni nikdar dogodila! — K nam neso občinsko omaro. — Hej, Titěra!“

Ouřada kričal je na malega klapca, ki se je pred stajami mel oči kakor pri kaki prikazni. Dalje na dvorišči pri vratih za gumni pa je stal mladeneč z glavo oprto ob staro jablano. Ko pa je začul očev glas, da neso k njim občinsko omaro, zadrhtel je. Mimogrede šinil je njegov pogled navzgor k stari kroni jablane. Zdelo se mu je, kakor bi na gole veje naglo nekaj priletelo, a potem zazibal je zimski veter močnejše s suhimi vejami.

„Ali ne slišiš, Vavřina? — Ali si oglušil? — Verujem! — Saj ti bom pomagal!“

Vavřina v istini ni slišal nič, kakor bi bil res oglušil.

„S to občinsko omaro nesejo k nam rakev, v katero bodo Bog ve katere vse položili! Morebiti bodo hoteli v to rakev zapreti tebe Světluška, da bi te ne videl več, da bi s teboj ne mogel niti besedice — niti jedne besedice pregovoriti! A jaz jim bodem odtrgal pokrov, in ako bi me zato sama mega pokopali!“

Košata krona pa — stara skušena jabljanja glava — kimala je čudno o teh besedah Vavřinovich kakor bi mu hotela reči: „Če le to dokažeš?“

„Vedro piva izpijte na moj račun! — Naj pomnijo v Jiřicah dneva, ko so prenašali k Ouřadi občinsko omaro! — Vidva, gospoda mušketirja pa stopita naprej! — Mati je za vaju nekaj pripravila!“

Iz sobe zadišala je pečenka. — Danes zjutraj kmetica niti k jutranji službi božji ni mogla. Morala je peči iz pšenične moke, stolči polu četrta maka, Ouřada pa je mej tem izbral najlepšega prašička. Hotel se je pokazati in mušketirsko naklonjenost pridobiti si na prvi mah. To velja sem ter tja še dandanes, da uradni sluge karkoli dokažejo in da njih naklonjenost nekaj velja, kaj še le takrat! Mušketirska naklonjenost pridobivala pa se je najhitreje z močenjem zaprašenih grl in nasičenjem nenasičnih želodcev. Ouřada umel je to zvito napraviti, ni bil namreč zastonj „krajak“.

„Na zdravje in dolgo gospodovanje novemu sodniku v Jiřicah!“

Mušketirja dvignila sta polna napenjena vrča

nad glavi, potem, potem ja prislonila k skorjastim ustom in izpraznila do polovice.

„Tukaj vam pošilja g. direktor veliko pisanje!“

Mušketir izvlekel je iz naprsnega žepa list zapечатčen z rudečim voskom, v katerem je bil utisnen knežji grb, vstal in ga podal Ouřadi. Seljak vzela je pismo v roko s sosebnostjo spoštljivostjo. Poprej si je še skrbno otrl roki v temne suknene hlače. Ouřada odprl je list še skrblije in se zagledal vanj, kakor bi hotel vsako besedo pogoltniti. Pisanje bilo je nemško. Ouřada umel je sicer nekaj takega; za mladih let služil je nekje za Litomericami in vedel s saksonskimi „furmani“, ko so povpraševali po žitu, nekako pogovoriti se, tega pa danes ni razumel. Morda od samega veselja, da se je najblaženejši njegov sen izpolnil tako nenadoma.

Mušketir pa mu je obseg lista iz pisarne predstojnikove razjasnil z redko uslužnostjo.

„Jutri ob desetih morate priti v pisarno na prisego.“

Mušketir podal je z levico Ouřadi list nazaj, z desnico pa je segel po vrču. Bil je zopet napenjen, da je skoro pretekal.

Ouřada prisedel je bliže k obema uradnima slugama.

„Prašam, prijatelja, če ne vesta nič, kako bo izpalo?“

Ouřada pokazal je o tem vprašanji h Květovej hiši.

Mušketir zmajal je resno z glavo.

Materi pri peči zastala je sapa v prsih. Vprašanje možovo je tudi takoj razumela.

„Ne hotel bi danes nositi njegove sodniške glave!“

Birič izgovoril je ta stavek s čudnim glasom in spremil ga s še čudnejšim kretanjem.

Materi pri peči delala se je tena pred očmi. Mogla ni tako rekoč niti razločiti, je li koža prašičkova dosti pobarvana. In Ouřadovka bila je ne- navadna kuharica, že za oči znala je pripraviti sla- ščico, kaj še le za jezik.

„Pa da to tako dolgo zavlačajo?“

Ouřada prisedel je še bliže.

Mušketir zmajal je zopet resno z glavo.

„Ali ste že slišali, da so kedaj gospôda komu kaj odpustili? Ali ne veste, da mačka pusti miš,

kadar je ujame, da se še s svojim življenjem igra, mnogokrat dolgo časa; človek se mora tej mačji navadi smejati —“

Mušketir je umolknil, ustal, kakor slučajno, in stopil k oknu, da bi pogledal po vasi. Jezik bi si bil pregriznil za to, ker je primerjal gospôdo z mačko in njene običaje z mačjimi navadami.

„Sèdite, prijatelj! — Pijte, jejte! — Imamo še jedno! — Hočem, da ne bodete o Ouřadi mogli slabo govoriti. — Mati — ali še ni drugo? — Kaka strela vam je danes zlezla v peč! — Rečem, prijatelja! — A ne dajta se prositi!“

Mlajši mušketir se je nasmehljajal. Prišlo mu je na misel: onadva — in prositi se dati! Sluge uradni ali predstojniški dali se neso menda nikedar za ničesar prositi.

Starši birič vender se ni ganił od okna. Zagledal se je nekako trdovratno v dom, od koder so danes odnesli občinsko omaro. In pri tem pogladil si je nekolikokrat z desnico zarudelo, brezbrado lice in vselej zmajal z glavo, da mu je kita zvezana z rudečo pentljo na hrbtu poskočila, kakor mlad gad, kadar se v gosti gozdni travi igra z zvončki.

„Květ dobil je obisk!“ rekel je naglo obrnivši se od okna in skrivivši otekli ustni v zaničljiv nasmeh. — „Gospod kaplan! — Tolažit ga gre; danes potrebuje tega. Jaz vem, da bi raje dal polu hiše, kakor da je doživel današnji dan.“

Mušketir sedél je zopet za mizo in si brisal usta, na katerih je belela gosta pena po tečnem pivu.

Ouřada se je smehljajl kar je mogel najljubezniveje. Na lici kazal se mu je izraz najpopolnejšega zadovoljstva.

„Saj mu bodo to pri nas vsi privořili. Ni bilo več strpeti Ź njim! Z našincem jedva da je pregovoril . . . Pravi Podlesec! Ali slišite Ouřada? — Ko sem vas videl prvokrat, prišlo mi je na misel: „ta-le se ni narodil v Podlesji.“ Plodestvo gleda jim iz škorenj. In vender so navihanci! — Počkajte, kako vam bodeta lici upali in se vam grebenčki na palici povেসili . . . ti nepridipravi!“

Mušketir udaril je s pestjo ob mizo.

„Verujte, Ouřada, nikedar še nesem šel nikamor tako rad, kakor danes v Jířice. To so imeli gospôda storiti že pred nekoliko leti. — Od nek-

daj se že govori: Podleška ošabnost je najhujša. In Květ ima to ošabnost tudi v žepih!“

Mušketir se je glasno nasmejal.

„In kaj še-le njegova princezinja! — Hvalijo jo od njenih mladih nog! Rečem, Ouřada, ali časte tudi vaše otroke tako? — In vender bodo tudi brez tega dorastli! Vavřina je lep mladeneč, samo cvete; — vidi se mu, da ima vašo kri . . .“

Mušketir umolknil je za trenotek, a trajalo je to le za trenotek, kolikor bi človek potreboval, da bi zmolil „očenaš“ do besed: odpusti nam naše dolge —

„In kako ime ji je dal! — Ako bi znosili koledarje Bog ve od kod in iskali v njih Světluško, izgledali bi si oči, a našli bi vender ničesar ne! Rečem vam, Ouřada: ako bi bil to kak knez, grof, aron a kmet! Ali ni to Podleška ošabnost? In zato s tako ošabnostjo na sramotni ôder — pod trlico! Ali me razumete, Ouřada?“

Birič si je zopet otrl belo peno, ki se mu je zdaj vlekla tudi po skrbno obriti bradi.

Materi pri peči prehajal je že sluh, in pred očmi delala se ji je temà od solz. Saj so danes v

njihovi hiši zapijali tuji ljudje srečo in mir; njen mož nalival jima je neprenehoma, in pri tem iskriale so se mu oči in obličje topilo se je od same ljubeznjivosti.

„Voši mi, žena, pojdi! Na moje sodništvo mi še nesi pripila! Rečem ti, Liduška! — Od danes si sodnikinja, od danes ne smeš govoriti s komurkoli bodi, od danes se moraš vesti kakor gospa, kakor pri nas v okraji, od danes ti morajo v Jiřicah roko poljubljati, od danes sedela boš v Okrouhlini v drugi klopi, takoj za gospemi z gradu, — od danes pravijo pri nas pri — sodnikovih!“

Ouřada stal je za mizo z vrčem v roci, z očmi kakor iskre z obrazom kakor ščèp.

„Na zdravje nove sodnikinje Jiřiške!“

Mušketirjema izneverjal se je že glas nekoliko in prsti na rokah raztegovali so se jima preveč vidno.

Novi sodnikinji pa se je zdelo, da je priletel od nekod iz globine gozdov nad streho njihove hiše črn, strašen ptič, da je sédel na greben, raztegnil krili, odprl kljun in z odpornim, hreščečim glasom zakrokal.

Ob istem času, ko sta dobri ženi pila mušketirja z možem njenim na zdravje, sedel je v hlevu mladeneč s čelom naslonjenim na roko, in star, zvest konj — dobra Ploska — sklonila je glavo k njegovi glavi, lepa njena griva razplinila se mu je po vratu, in ako bi pogledali živali v oči, rekli bi, da rudé.

Mladeneč dvignil se je naglo, pogladil Plosčico, potem pobožal ji grivo in Ploska je zarezetgala radostno trikrat drugo za drugim, stare, verne oči pa so jej pri tem še bolj zarudele.

„Ne vem, ne vem Plosčica, če mi jo pripelješ! — In ako bi mi je ne pripeljala, odpelješ mene zato, vidiš, dobri, zvesti moj konj! In ko me odpelješ, potem ležeš in služila ne boš nikomur več!“

In mladeneč naslonil je zopet čelo ob konja, na njegovo grivo, Ploska pa ni več rezgetala. Težko je rezgetati in radovati se zvestemu konju, če čuti na svoji glavi vroč, mlad obraz in sluti, kako težka misel je danes zablodila pod mlado teme

Po Jiřicah zavlada je že tišina, kakor bi bilo o po'unoči, a minula je jedva četrta po poludne. In poleg tega bila je še nedelja. Tudi otroci

zalezli so se danes v svoje domove, sicer pa se je ob tem času stoprav v vasi razvilo rajanje, da je po ušesih šumelo. — Saj so vender prenesli danes občinsko omaro, in to so po kmetih, zlasti v Podlesji, povsod glasno slavili. Naprej šel je dudljar, včasih dva ali trije, klarinetist, in za njim nesli so skrinjo ovenčano s svežim hojevjem, za omaro korakali so sosedge in njim pripojila se je vsa vas. Činili so to običajno v nedeljo in potem so pili, radovali se, veselili se in peli do belega jutra. — Ko je postal Květ sodnik, razveselili so se bajě tudi gozdje v okolici. Imeli so pri sodnikovih štiri dudljarje, dva klarinetista in jednega cimbalista. Vzhajalo je že solnce, ko je stopil seljak Jiruš z vrčem visoko nad glavo in zapel:

Ještě jednou bud'me zdraví,
všickni dobři karamádi!*)

— — — — —

Krovec Skůra bil je takrat najveselejši, in klarinetist mu je moral zapiskati:

Já mám chaloupku!
na vršku bez došků

*) Še jedenkrat bodimo zdravi, vsi mladi tovariši!

roztrhanu :

až já se vopiju

já si ji pošiju,

hra-hra-hra — hra-hra-hra-

hhraovinou. *)

Res da je imel takrat na nogah za dva križa manj. A danes bi bil to tudi še storil. Še vedno bi se znal s svojo krajanko zasukati v krogu, kakor pred petdesetimi leti, vender bi moral tukajšnji sodnik biti Květ a ne „ta kraják“, „ta puran“ Ourada. Skůra sedel je v svoji kočici mrzek, tiho, brez petja le včasih pljunil je močno in jedenkrat stisnila se mu je le za trenotek krčevito desnica.

„Ali bi nam ne bilo lepo, ako bi bili šest čevljev pod zemljo? — Čemu nam je takovo življenje! — Rodimo se, trudimo se, trpimo in mreemo! Radosti pa je v življenji toliko, kakor če pade kapljica vode v morje. Eh — čemu o tem premišljevati!“

Skůra dvignil se je naglo, segel po plašči, ogrnil ga čez rameni in šel vun zaprši dveri samo

*) Imam kočico na gričku brez slame, raztrgano: kadar se opijem, si jo žašijem z gra grahovino.

z vrvice. Saj nihče ne gre noter, in če bi šel, moral bi zopet s praznima rokama vùn.

„Hej, Adamče! — Kam?”

Jiriški nočni čuvaj se je ozrl, spoznal je po glasu, kdo ga kliče, a zdelo se mu je čudno in zato hotel se je na svoje oči prepričati. Skûra ni nikdar nikogar klical v vasi, razven da sta se kedaj sprla.

„Na sodnijo nesem oddati trombo. Naj od danes čuva po noči, kdor hoče!”

„Dobro delate, Adamec!”

„In od jutri naj tirja tudi, kdor hoče!”

„Prav imate, Adamec!”

Skûro se je zbadljivo nasmehnil.

„Naj sodi, čuva in tirja sam!”

„Tudi jaz tako mislim, Skûra!”

„Zato vas hvalim, Adamec!”

„Dosta je, da sem vam vender jedenkrat zadel pravi glas!”

„Od danes, Adamec, piskala bodeva oba jedno!”

„Da bodo gospôdi možgani poskakovali in da Ouřada zblazni!”

„Tako je, Adamec!”

Skûra krenil je h krojaču, Adamec pa z bliščečo trombo preko ramena k hiši Ouřadovi. —

Tretjo adventno nedeljo prišel je v Jiřice gospod ųupnik k duhovnemu opravilu. Bilo je to v obče prvikrat, odkar je postal v Okrouhlini ųupnik, da je zastopal predpoludne kaplana. ųe dve nedelji je imel sam jutranjo mašo in zraven kratko propoved. Hotel je, da bi se gospod kaplan malo počil, prišel je namreč iz bogoslovnice kakor mučenec boųji. Ljudje pa zagledavši gospoda ųupnika govorili so, da gre posvetiti novega sodnika v sluųbo. Za današnje opravilo se je gospod ųupnik pripravil izvrstno. V neki stari latinski knjigi poiskal je dolgo razpravo o razdelih stanov in dolųnostih drugega proti drugemu. „Tako, kakor je na nebu“ — bilo je v knjigi pisano — devet korov angeljskih, tako je tudi na zemlji od cesarja do svobodnika devet stanov, in potem, kakor je na nebu posluųnost, ravno taka mora biti tudi na zemlji . . .“ Gospod ųupnik poljubil bi bil to knjigo vezano v svinjski koųi; a prinesel jo je k večerji. „Zlata knjiga! — Morali so jo vezati v srebro in obloųiti z dragimi kameni. — Le odprite, brate, in čitajte!

Rečem vam: stare knjige — — to so bile knjige! — Vi se je ogibate! Čujte me! Iz nje imate snovi za svoje propovedi na deset let. Prišel sem tudi jedenkrat do take knjige: Bil sem v vaših letih. Pisal jo je neki laški jezuit. Ime sem že pozabil. Kakor pravim: bil sem v vaših letih. In veste koliko sem iz nje zajemal snovi? — Dobrih . . .“ gospod župnik je naglo umolknil in prijel z desnico za čelo, kakor bi se hotel spomniti — „dobrih pet let! — Videli bodete: besede iz te knjige bodo pravi majev dežek na trdovratna srca. Moj Bog! Res da so ljudska srca mnogokrat prave jegulje. In včasih se potem kje mesto plodovitega zrnja razseva kokolj.“ — Gospod kaplan vzel je v svoji sobici knjigo, katero mu je gospod župaik tako vroče priporočal, v roko, odprl jo čital iz nje kake četrte ure, potem preletel je še nekoliko listov z očmi in jo odložil s smehljanjem . . .

Ako ni bilo v vasi cerkve, opravljali so opravilo vedno pri sodniku. Prišli so iz vse vasi. Shajali so se sosedje, prišla je tudi dorastla mladež, sešli so se tudi šolarji, in vse imelo je v resnici tako ljubezniv in srečen izraz, ko je duhovnik ne-

prisiljeno razpredel govor o kakem božjem predmetu poprašujoč in razkladajoč. Starim, osivelim glavam zdelo se je, da so zopet otroci, da sedé zopet v šoli in nad belimi temeni letel jim je detski vek z milim šumenjem, a na nobeno ni sedel, le tako, kakor bi poljubljal srebrne lase, kakor bi za trenotek hotel zaceliti razločne brazdice, globoke brazde in letel je dalje v temne gozde, v črne grobe prešlih vekov . . .

Gospod župnik bival je že lep čas pri Ouřadovih, a k vajam prišel ni nihče. Niti šolarji se neso prikazali. V vasi ni bilo videti živega človeka.

Gospod župnik hodil je nestrpno po sobi. Včasih pogledal je skozi okno, a v Jiřicah bilo je kakor na pokopališči.

Zvonec obešen na scela novem tramu pred Ouřadovo hišo razlegal se je drugič po vasi. Sodnikov mali hlapec bi lahko vrv odtrgal. Slišati je bilo prodirno klenkanje globoko v gozde. A v Jiřicah pa je bilo, kakor bi ga ne slišali.

Gospod župnik odšel je čez jedno uro. Ouřada poklonil se je še dvakrat globoko za vozom in ostal pred vrati, da je voz izginil v soteski.

„Lepega brata imaš! Tudi vere se že sramuje! In vso vas je pokvaril. Videla boš, kaj bo iz tega! — Vi ste hinavci, vi Podlesci! Vas bom že jaz naučil! — Gledali me bodete, ve podlasice!“

Ouřada zateptal je pri tem z nogo, da je kozarec, katerega je bil nalil gospodu župniku, na mizi poskočil.

„Radi tebe se sramuje. — Veš? — In prišlo bo tako daleč, da se bo tvoja lastna žena tebe sramovala, tvoj lastni sin . . .“

„In če bo tako daleč prišlo, izženem svojo lastno ženo iz hiše, svojega lastnega sina pretepem . . . Kako bi tudi drugače mogla Květova zalega govoriti! Vsi ste gadi, a sreča, da brez strupa. — Slepci ste in takim bom strl glavo!“

Ouřada se je mračno zasmeljal.

„Poglej, žena! — Tako-le!“

In Ouřada zateptal je z nova z nogo, da so okna v sobi zazvonela, kakor da bi ga ugriznil v stopalo gad, a poln močnega strupa, čegar zob v pravljičah preščipne tudi jeklene podplate.

Drugi dan odšel je Ouřada v grad k prisegi.

Na konjih se je vse spreminjalo, žolti, medni okraški na jermenji so se lesketali, kakor bi bili zlati, voz z novim košem od protja pa bil je opran kakor za na svatbo. Le Ploska kimala je s povešeno glavo, tako kakor bi rajnika izvažali.

Ouřada odpeljal se je nalašč jako pozno, da bi ga vsi v Jiřicah videli.

Ne more biti skritejšega, pozabljenjšega in ako hočete, žalostnejšega kraja, kakor je Podlesje po zimi v snegu. Ceste so zavete, soteske zametene, vasi raztresene kakor izgubljeni, slamnate strehe na hišah in kočah posrebrene ter okrog in okrog mračna, neuljudna straža črnih lesov.

V okraji pravijo: „Podlesci zlezli so v luknjo.“ Če se pa kje prikaže človek iz Podlesja, imajo takoj gotovo posmešico: „Kmalu bode vspomlad!“ Kedar v okraji pojejo: brezen, za peč zlezem, Podlesci prê odgovarjajo: duben*) še tam bodem. In kedar v okraji na polji delajo brez sukenj in nad svetlo zeleno ozimino poletava škrjanec in veselo prepeva, ima Podlesec, ako pelje po tej cesti v mesto na sebi kožuh in na glavi kučmo.

*) duben = april; brezen = marcij.

Krajani norčujejo se iz njega, če pelje kožuh in kučmo na prodaj in čemu? — Podlesec molči, niti ne ozre se in le močneje bije z bičem.

Letošnja sveta Lucija prinesla je snega, da nihče ni pomnil take zime. Pri tem pa so črni gozdovi šumeli, da je bilo groza poslušati. Jiřice imele so to divno zamišljeno pesen prve zime in nekdanji nočni čuvaj Adamec rekel je, s komer se je sešel in kogar je kje srečal, da to ne pomeni nič dobrega.

„Slišal sem te gozde štirideset let vsako noč, a to vam povem, tako šumeli so le takrat, ko so se tod skozi vlekli Francozi. Dobil bi bil kmalu od tega hudo bolezen. Pokojni otec moj je zbolel. Dve noči morala je majka pri njem bdeti. — Naj bi bil bès poslušal danes in včeraj. Glava me je jela boleti. Saj celo noč očesa niti zatisnil nesem.“

Adamec ponavljal je ta svoj govor najmanj petikrat.

Ljudje pa so govorili: „Od onega časa, ko je odnesel trombo na sodnijo, nedostaje mu nekaj; hodi tako zgubano. Tudi korak mu je negotov. — Tako, tako! Pa vsaj je že sedemdesetnik. — Ni

čuda, da mu manjka. Kaj je tudi revež užil na tem svetu dobrega!“

Ubožci! Pomilovali so Adamca, in sami so zaužili jedva več dobrega, kakor kolikor bi veter jedenkrat odnesel.

Gozdovi tudi še danes niso hoteli mirovati. Za malo časa so utihnili in umolknili, kakor bi si hoteli oddahniti, potem pa jim je vselej šumenje prišlo iz najgloblje notranjosti. Srebro sijalo se je s slamnatih, upognjenih streh in drugo je padalo v velikih kosmih, da so pod njegovo težo stokale late in tramovi.

Adamec stal je pred kočico v težkem, do pete segajočem kožuhu, z očmi obrnjenimi proti vasi — premo proti vetrom. Na kožuhu belel mu je že prst debel sneg. Kadar so pa lesovi iz globine zašumeli, videti je bilo, kakor bi se opotekal, kakor bi mu nogi ne hoteli služiti, a takoj se je vselej vzravnal in postavil kljubujoč.

„Ali čakate koga, Adamec, — čakate?“

Adamec je vzdrtel, kakor bi mu vetrovi zapihali po celem telesu, a obraza ni obrnil od lesov.

„Ali ne slišite, Adamec? — Pri vas tu je mraz. Ako hočete, idite k nam. Ogrejete se. Mati vam bodo kaj gorkega skuhali. Morebiti danes še nič jedli niste? — Adamec!“

Adamec se doslej niti ozrl ni, kakor bi res ne bil slišal.

„Kaka strela, Adamec, menda vendar ne čakate starešine? — Ali je že poslednja adventna nedelja?“

Adamec se je ozrl in stoprav sedaj otrl si je z obrvij snežne kosmiče.

„Kam neki starešine, oče? — Neveste čakam — ali mi pojdete za očina?“

Adamec stopil je tri korake naprej.

„Roko in besedo na to!“

Adamec zgrabil je roko seljaka Květa, do nedavna sodnika Jiříškega, stisnil jo, kar je imel moči in pri tem pogledal Květa s tako čudnim smehljanjem v oči, da je kmetu skoro stopil pot na čelo.

„Rečem vam, oče; Adamec se bo ženil, vas vabi na svatbo, vas prosi za očina — ali pojdete? Roko in besedo na to!“

„Idite, Adamec, — idite! In ne mislite na

svatbo! Saj imate še dovolj časa za njo! — Nekaj bodo imeli za vas pripravljenega!“

Adamec spustil je naglo Květovo roko, povsili glavo k tlom k nametenemu snegu, in videti je bilo, kakor bi mu prihajale v stare oči solze, vroče, velike solze.

„Peljal bom pa sam nevesto k oltarju, a danes je že ne pričakam. Bog vam daj lahko noč, oče!“

Adamec se je naglo obrnil in čez nekaj časa izginil v kočici. A kožuha ni slekel. Zakurjeno že ni bilo od predvčerajšnjim. Jedinu okence zametel je sneg do polovice. Ura pri vratih ni šla, navil je ni nihče že nekaj dnij. Dva glinasta lončka stala sta prazna na mizi. S police gledal je odkrojen hlebec kruha, a že se ga je prijemala plesnoba. Postelja pa je bila postljana kakor za svatbo. Adamec spal ni na njej že dober teden.

Prišedši od zunaj, sédel je za mizo, snega ni otresel s sebe. Ko je čuval po noči, sédel je vedno na tej klopici odtrobivši in povrnivši se v sobo. V mesečnih nočeh videlo se je dobro od tu h Květovi hiši. In Adamec ni odmaknil oči od belih sten nje-

nih, od oken, ki so se lesketala, kakor bi bila od najčistejšega kristala, od vrtca z rožami in od dveh starih orehov, ki sta stala pred vrati in raztezala svojo senco do sredi vasi k ribniku. Adamcu preletavala so vselej iz skrivališča v črnih gozdih mlada leta na čelo, poljubovala globoke brazde na njem, gladila sreberne lase na glavi, močila stare oči z roso . . . Ura pri vratih je bila, Adamec je ustal in šel čuvat po vasi. Potem pa je trobil, da so se rože pri Květih na vrtu pod oknom prebujale, da so orehi drhteli v kronah in se okolni črni lesi gibali. In vselej se je zdelo, kakor bi v večkratnem odmevu stare glave nadaljnih borovcev ponavljale za Adamcem:

„ . . . už nejsou
a nebudou:
to trápi hlavu mou
šedivou . . .“ *)

Danes ni videl h Květovi hiši. Zastiral mu je okno sneg, in tudi se je že mračilo. A oči njegove so bile vendar neodvratno obrnjene v ono stran.

*) . . . , več neso in ne bodo, to muči glavo mojo sivo . . .

Gledale pa so izpod zasneženih vejic, kakor kadar dogoreva na oltarju sveča za mrtvece.

„Dolgo ne bo! — Smrt kar gleda iz njega. — Upal je v nekaj dneh. In kakor bi se mu mêdlo!“

Skûra, kateremu je Květ s temi besedami naslikal stanje Adamčevo, povetil je glavo, in novo spleteno gosje gnezdo, katero je nesel Jiraski, izmuznilo se mu je iz roke.

„Bo vsaj preje mir imel!“ — A dobro, da ste mi povedali, oče, pogledam k njemu.“

Skûra je pobral gnezdo iz snega, otresel je in krenil k Jirasovim. Kmet Jiras tudi ni bil več svetovalec v Jiřicah. Gospôda odstavili so ga ob jednom s Květom, a na njegovo in na Ouřadovo mesto postavili neso nikogar. Novi sodnik moral je sam skrbeti za red v Jiřicah.

„Bog vam daj dober večer, striček! — Menda ste bolni! — Mamica vam tu-le nekaj pošiljajo.“

Adamec je o teh besedah, ki so mu priletele s praga na uho, dvignil glavo, stoprav sedaj vzel je kučmo z glave in otrl si sneg z obrvi.

„Ti si Světluška? — Dobri Bog moj! — Dekle, dekle!“

Adamec ustal je za mizo, hotel je brez dvojbe mladenki nasproti. A nogi ga nista hoteli ubogati, nekako šibili sta se mu.

„Pozdravljam te, pozdravljam. — Kedaj že nisi bila pri nas! Sédi, deklica, tam le je stol . . . Ne, sem-le k meni pojdi. Světluška! A temà je že! Niti ne vidim te, niti v oči ti ne razložim!“

„Tako j vam prižgem luč!“

„Prižgi, dragica, — a ne vem, če bo tam luč. Nesem že svetil — niti ne vem, kedaj je bilo poslednjikrat.“

Mej tem ogrejte se z juho! — Pošiljajo vam jo mamica. Jaz poskočim domov po luč. Kakor v ledenici imate tu.“

Devojka postavila je pred njega lep lonček in skočila k žličniku. A bila je ondu jedna sama žlica, in še na tej polno prahu. Hitro jo je obrisala in podala Adamcu.

„Tako j bom zopet tu, striček, — za migljaj!“

In v istini bila je takoj tu — za migljaj.

In čez malo časa praskotali so na ognjišči plamenci in tudi peč začela je kmalu pubati.

„Sedi vender semkaj k meni, Světluška! Da ti vidim v oči, da ti vidim v obraz . . .“

„Striček, vi niti žlice v roko neste vzeli . . . Morate! — Tako bi se umorili. Ubogajte me! — Jejte, striček!“

„Tako, Světluška, lepo proti ognju, morebiti te vidim zadnjokrat. Ne vem — ne vem, tako piha kakor takrat! — Moje dekle prihaja po-me — slišiš Světluška? Moj Bog, kaj ti tu pravim! — In vender so to njene oči, njen obraz, njeni lasje — ali me ne poznaš več, Marijička? Ali je temu že toliko let? — Saj je to od včera; danes zjutraj odšli so Francozi . . . In ti si jim se izmuznila, ušla . . . le poglej me dobro: jaz sem, jaz . . . niti pričakati te ne morem! — Marijička!“

Adamec dvignil se je za mizo, razprostrl roki in hotel nekoga objeti, a zopet omahnil je nazaj, kakor bi ga nogi ne mogli držati.

„Mej njimi bili so Bavarci, imeli so svetlo-modre suknje, jezdecimeli so na glavah šleme. — Jednega bi poznal še danes. A prišel je prepozno, že je bila mrtva, že ni govorila . . . A še danes bi mu padel k nogam in sneg bi mu obrisal z obutve

s svojimi ustmi. Ali slišiš Světluška? — Zagnal se je z golo sablo mej nje, dvignil jo je od tal, dal mi je v roko, in potem so šli Bavarci in Francozje dalje. Trije pa so ostali tu in vrane izkljuvale so jim na borovcih jezike, izkljuvale oči, razrile z ostrimi kljuni obraze do kosti . . . A kaj je vse pomagalo, ko mi je v naročji nevesta umirala!“

Vetri iz gozdov uprli so se z vso silo v streho na Adamčevi koči, ogenj na ognjišči se je razpršil, a takoj močnejše vsplapolal.

„V nedeljo tretji oklic, v torek svatba, Marijička! To bodemo zavriskali, to si bodemo napijali, to bodemo zaplesali.“

Mladenka pristopila je k starcu, vzela mu z glave čepico položila mu na bele senci roko in se naklonila k njemu. Ni se ga bala. Potem pa mu je pogladila s čela razmršene lase.

Prsi Adamčeve dvigale so se težko, vrelo je močno pod njimi. Oči so se nagloma zapirale, in bela glava povešala se je nehote, okrog uvelih, modrih ust zibal se je tih, miren nasmeh.

„Striček? — Spametujte se! — Hitim po otca!“

Naglo odprle so se dveri in ustopil je s tihim korakom visok mož ves s snegom pokrit opiraje se ob gorjačasto palico. Obstal pa je na pragu, zatajuje v prsih dihanje, in oči, katere si je moral še-le z levico otreti, pogledale so za mizo k starcu, čegar povesujočo se glavo je skušala mladostna devojka z vso močjo zadržati s svojima rokama.

Prišlec pri vratih se ni niti ganil.

Starec za mizo je močno vzdrbtel, kakor bi se bil zbudil iz trdnega spanja, ustal, vzdignil glavo, oprl se ob steno in motne oči njegove obstale so prodirno na tujci.

„Večni Bog! — Pozdravljeni pod mojo streho, pojdite mi podat roko, jaz danes ne morem! — Od kje pa ste se vzeli, gospod moj! Prinesli so vas vetri, saj vem — na mojo svatbo ste prišli!“

Světluška je odskočila a o pogledu na tujega moža je vzdrhtela, spoznala pa ga je takoj. Bil je Refunda. Šel je v Jiřice prenočevat; moral je mimo Adamčeve kočje, zagledal je v sobi luč, čul govor in zato je obstal.

„Poglej, devojka, to je tvoj varuh, a star je že, suh kakor smrt in sukno ima kakor berač . . .“

Refundi premaknili so se živci okrog ust.

„Takrat imel je šlem, svetil se mu je kakor solnce, imel je sabljo, imel zlate rese, imel modrosukneno suktno z zlatimi gumbi . . .“ Kam ste deli vse to, moj gospod? — In tako hitro ste se postarali . . . Slišite? Obešenci se še zibljejo na borovcih . . . Stopite bliže, gospod moj, poljubim vam roki, vaš dolžnik sem še! Da takrat niste preje prišli! — Kje ste se vender zjutraj zapoznili . . .“

Refunda stopil je v senco, da bi mu ne bilo videti v obraz.

„Idi domov, Světluška, — izroči otcu pozdrav in reci mu, da bom danes prenočeval pri Adamci. Moja pomoč mu bo potrebna. — Idi, zlato dete, že je zunaj gosta tema in grozen dež . . . Sicer niti domov ne prideš.“

„In vi bodete tu pri njem ostali?“

„Bom, Světluška!“

„In mu bodete pomagali?“

„Vse, dete zlato, je v rokah božjih!“

„Refunda se je nekako čudno nasmehnil.

Vi vender toliko veste in toliko znate.“

Refunda čudil se je v duhu, da je bila danes devojka tako zgovorna ž njim.

„Pusti ga, Světluška, dremati začenja, počil se bo . . . Morebiti mu preide. — Ali je že dolgo bolan?“

„Od onega časa, kar ni nočni čuvaj, meša z dne na dan, in danes —.“

„Adamec ni več nočni čuvaj?“

„In otec tudi ne več sodnik.“

Refunda povetil je za trenotek glavo in se zamislil.

„Saj se bomo jutri o tem pogovorili . . . Mej tem se napiš, Světluška — lahko noč!“

Refunda stal je sam v sobi, z Adamcem. Sedel je njemu nasproti, uprl na njega ostre oči gledal mu v upali, nekako odreveneli obraz nekaj časa, pokimal nekolikokrat z glavo, potem podprl si z levico čelo in se pogreznil v misli. Videti je bilo, kakor bi bil popolnoma pozabil, kar je pretrpel na poti do Jiřic, da ga sneg mrazi do kosti, da so čevlji skozi in skozi premočeni in da od jutra ni imel nič toplega v ustih.

„In da bodo trakovi lepo široki! Ali razumete,

fantje? In prepletite jim grive! — In dobro jih morate spodbadati, naj lete kakor ptiči! Saj bode te za to pili, da se bode te potili! — Hej, mladenči! Za pet zlatov sem si najel gosli in klarinet — pravim!“

Adamec vzdigoval je za mizo roko, kakor bi hotel ž njo udariti po mizi, a ni mogel. Takoj mu je vselej omahnila na klop.

„Adamec! — Slišite? Spametujte se!“

Refunda je potresel starega moža.

„Slecite kožub, ulezite se, postljano imate.“

„Ob, moj gospod, ne ve se, kako sem vesel, da ste tu, a povejte mi vendar kje in kako ste se tu vzeli!“

„Ali me ne poznate, Adamec? — Refunda sem!“

„Refunda — Refunda! Bog ve, kje je tega konec! Vi ste oni Bavarec, oni dragonec, oni častnik, vi ste dali one lopove obesiti . . . Brez vas bi jo ugonobili, umorili jo, a neso je onečastili in zato povedem v torek mojo nevesto k oltarju. Květ pojde za očina, vi gospod za pričo.“

„Le pogledjte me prav . . . Jaz sem Refunda.“

„Lažete, gospod! Zanikajte mi, da neste oni Bavarec, ki je šel skozi to vas pred . . . ne vem že, koliko let je temu, včasih zdi se mi, kakor bi bilo danes zjutraj . . . Zanikajte mi, da neso takrat hoteli zažgati Jiřic in da jim neste vi zažugali z vrvjo . . . Zanikajte mi to, in jaz vam porečem, da lažete nesramno!“

Glava Adamčeva omahnila je zopet globoko naprej in skozi poluodprta usta izvijal se mu je vzdih za vzdihom, a težek, prisiljen, tak, kakor da bi mu vse trgalo v prsih.

Nad slamnato streho njegove kočice pa so žvižgali vetri, da so pod njimi zopet stokale late in pokali tramovi v slemenu.

Refunda gledal je nepremakljivo z očmi obraz Adamčev, na katerem je bilo videti, da se globoke brazde odirajo, drevene in kamene, in včasih poki-mal je z glavo, kakor bi v duhu pritrjeval mislim, ki so mu hitele tako naglo po glavi, kakor vetrovi nad tukajšnjo kočico . . . Potem je ustal priložil ognju na ognjišči in v peči, ter zopet sedel nasproti starčku.

Na dvorišči začuli so se koraki. Nekdo je

nekolikrat močno zateptal, otresal si je sneg z nog. A takoj stopil je v sobo majhen, debel mož v starem, vojaškem plašči in s pepelnato brado pod vratom vijočo se do obeh ušes.

„Stari znanci se shajajo! — Le naprej, Skûra! In sedite! Prihajate ga obiskat, prihajate se ločit od njega; a javaljne bodete mogli.“

„Kje pa ste se vi vzeli, Refunda, o tem vremenu?“

„Vidite! — Ali ne slišite vetrov, kako bučijo nad tukajšno vasjo? — Pripihali so me sem.“

Skûra pristopil je molče k starcu za mizo. Postavil se je tudi v senco in se zagledal v belo glavo globoko sklonjeno na prsi.

Zunaj čula se je tromba! Novi nočni čuvaj odtrobil je deveto. A ni umel. Glas podolgaste trombe mu je skoro vedno zastal. In tudi slabo je računil — z isto odtrobil je kakih dvajset. Kako čudo tudi! Ponočni čuvaj v Jiřicah bil je od dveh tednov Ouřadov mali hlapec.

Adamec vzbudil se je naglo iz težkega mrzličnega sna in nagnil glavo k [poluzasneženemu okencu.

„Že mi trobijo . . . A da bi mu prva nevihta vspomladi odtrgala trombo od ust! Niti zaspati človek ne more! In tako težko glavo imam, prijatelji, kakor stot in nogi kakor stebelce. — Ne vem, kaj bo z menoj? Oh, moj Bog! Vi ste Refunda in vi Skûra? In jaz vas niti pozdravil nesem. — Prišla sta se poslovit od mene! — Po meni bo skoro!“

„Vsaj bodete zopet hodili, Adamec!“

„In zopet bodete nočni čuvaj, Adamec!“

„Ne bom več — ne več! — In kam je šla devojka?“

„Zjutraj pride vas zopet obiskat!“

„Oh, kje bom jaz do jutra! Nič več je ne bom videl in niti ločil se nisem od nje! A nekaj vas hočem še vprašati, Refunda! Že davno sem mislil o tem, a nikdar se nisem mogel k temu pripraviti. Ali niste bili nikdar za mladih let v teh krajih?“

„Ne, Adamec.“

„Torej se motim!“

„Seveda se motite, — A ubogajte me in lezite, pomagala vam bodeva. Odpočili se bodete. Kaka lagodnost je to v premočenem kožuhu sedeti

za mizo. Postljano imate. Světluška vam je tako lepo pripravila!“

Ko se je zdanilo, zmajal se je na novem tramu pred Ouřadovo hišo zvonec. Dneva ni zvonil, ker je bil že beli dan. Vetri so proti jutru potihnili in klenkanje Jiřiškega zvončka bilo je čuti do gozdov.

Ouřadov mali hlapec zvonil je Adamcu zadnjo uro.

Lesi so se umirili, vetri skrili v globokih brezdnih (ljudje so rekali, da v prepadih svetogothardske doline) in nad zimskim, zasneženim krajem vzeslo se je prvokrat čez nekoliko dnij solnce.

A v Podlesji zasinilo je v otožnejše obraze, kakor so bila čela črnih gozdov vijočih se v nedogled.

Vihra zanesla je iz širega sveta v tukajšnje tibe, na videz pozabljene vasice čudne, nemirne vesti. V okraji se baje začenjajo glasovi nezadovoljnežev ozivati smejeje, tu in tam odpovedujejo kmetje milostljivemu predstojniku poslušnost, zbirajo se v čete, v Litoměřice so proti njim poslali kompanijo grenadirjev . . . in od Litoměřic so minili vetri veli najmočneje.

„Kaj v okraji! — Tam so bili ž njimi kmalu gotovi. Poslali so na nje konjike, šli so proti njim s topovi in za vsako kompanijo vozili so vešala. Pri nas imeli so malo hujše delo. Podlesec dolgo molči, dolgo trpi, a kadar dvigne glavo, kedar si jo postavi po koncu, potem zdrži jo visoko tudi pred — cesarjem!“

Pokojni Potluka z Milega, ki je bil vaju te besede spremljati z močnim mahljejem desnice, pomnil je kmetski boj pri Kamejku. Bili so v njem kmetje iz polu okraja Rakovniškega in iz Kouřimškega, stali so z vojaki obraz v obraz, a po bitvi ni bilo v Rakovnišku in Kouřimsku nikoli dosta vešal postavljenih. Klečanom je tam takrat cesarski komisar raztrgal dekret, s katerim je bila nekdanja vas Klečani povišana v mesto, na drobne kosce, vrgel popirčke na vse štiri strani sveta in ukazal obesiti sodnika in svetovalce . . .

Pokojni Potluka bil je tudi v oni bitvi in kedar je o njej govoril, udaril se je s pestjo po prsah in rekel le tako mimogrede: „Ko so se začeli gibati pri nas v vaseh, trajalo je celo leto, da so se zopet umirili in se navadili redno dan na dan hoditi na tlako!“

Videti je bilo, kakor bi bili baš minuli vetri zopet omajali duše Podlescev in jih prebudili iz težke smrtne omedlevice.

Ko so se zadnjo nedeljo vračali od jutranjega opravila, trajalo je dobro uro, preden so prišli domov. Takoj na pokopališčih so se zbirali in bilo je po izrazih soditi, da možje, Podlesci, katerih vsaka beseda je bila sicer odmerjena, vedno zbadljiva, mnogokrat neuljudna, danes ne gledajo na svoje izreke in ne zmajujejo z glavo nad besedami. In bil je govor in bile so besede: Stari, leseni križi na grobeh, poluzapadli v snegu gibali so se na videz, kakor, da hote pokojnike v črni zemlji prebuditi, da bi ustali in prišli za trenotek poslušat svojih vnukov.

Gospod župnik v Okrouhlini imel je tistikrat sam jutranje opravilo. Moral je iz žagrada v župnijo mimo take skupine. Začuvši pa iz govorov njihovih nekaj besed, zginil je kar mimo njih in si potegnil kosmato čepico globoko na ušesi, da bi ne slišal. Sicer je trajalo dober četrť ure, da je prišel do župnije. Iz sosedov vedel je vsakemu nekaj povedati, za vsakega, ki mu je prišel na pot, imel je gotova vprašanja in še na hodniku v župniji zibal

se mu je okrog ust nasmeh, ki na zmerno zarudelem obličji gospoda župnika niti v sanjah ni izginil.

Po propovedi, v kateri je poleg starih latinskih, nekje na Španjskem tiskanih knjig razkladal nauk o kraljestvu božjem na zemlji, vzel je v roko polo papirja, na kateri je zdaleka rudel uradni pečat, in čital z zvočnim glasom obnovljenje cesarske odredbe, po kateri se trupla mrtvecev ne smejo zapirati v rakve, temveč se morajo pokopavati v platno zavita, kar se s tem vsem prebivalcem češkega kraljestva, naj si bodo te ali druge vere zopet nujno na znanje daje.

Predno je župnik prečital teh par vrst, morali se je dvakrat globoko oddahnuti. Proti koncu tresel se mu je nekako papir v roki in pred očmi delale so se mu megle. V cerkvi razleglo se je nenavadno šumenje, bil je slišati tudi utišen, poluglasen govor. To pa se gospodu župniku, odkar so ga posvetili, še ni nikdar zgodilo. Kadar je propovedoval, kadar koli je kaj oglašal, bilo je vselej tiho — res kakor v cerkvi. Kadar se je čulo včasih iz kake klopi glasnejše smrčanje, nasmehnil se je gospod župnik zlahka, nagnil se na propovednici malo čez ograjo,

zakričal za spoznanje bolj, spodaj streslo se je nekaj glav in v cerkvi ni bilo zopet slišati družega, kakor prosti, jednolični glas propovednikov.

Gospod župnik pogledal je za nekaj trenutkov po cerkvi. Oči uprle so se v oblačni obraz Jiříškega krovca, za migljaj obstale so na nekem preresnem obliči Květovem in potem povesile so se preko smehljajočega lica sodnika Ouřade.

Gospod župnik odahnil se je — že tretjič, nekako naglo postalo mu je lahneje. In pristavil je z močnim, za sluh trdim glasom: „In pristavlja se, da se ta zapoved v potrebi izvede z močjo in silo!“

Gospod župnik izgovoril je poslednje besede jezno in zopet je pogledal po cerkvi po kmetih. A zdaj bil je v njegovem pogledu oster ukor, ker so pod korom začeli že precej glasno govoriti.

Drugi večer pripeljali so v Jiřice ukljub opomnji gospoda župnika Adamcu rakev. Bila je hrastova, svetlo pobarvana z bliščečim Kristusom. Na rakvi sedel je Refunda s sklenjenima rokama in povešeno glavo. Kar je Adamec zatisnil oči, ni se ganil iz Jiřic. Hotel ga je spremiti na Okrouhlineo.

Včeraj zjutraj bil je tudi v cerkvi, a na povratni poti šel je zadnji in ni pregovoril z nikomer besedice. Ko pa je sèdel pri Květu za mizo, uprl je oči v seljaka in rekel: „Ali ni že bil v Lstiboři?“

„Ravno na to mislim!“

„Pojdem sam tijà!“

„Lepo daj narediti!“

„Bodi brez skrbi!“

Refunda ustal je čez nekaj časa, šel v kočico, v kateri je na postelji v čisti beli srajci ležal pokojnik, vzela na njem mero s svojo palico, obstal nekaj časa poleg, potem pa krenil v Lstiboř k rakvarju.

Z Jiřic do Lstiboře ni bila napravljena pot, šla tudi ni po več tednov živa duša tijà. V navetem snegu kazal se je sem ter tijà samo sled zajca, katerega je ostra zima gnala do ljudskih stanovanj. Refunda pa je korakal po snegu, kakor knez Švarcenberk, kadar gre po livadah.

Lstibořski rakvar bil je na daleč slovit. O svojih rakvah rekal je, da se v njih boljše spi, kakor v svatbenih posteljah. Dekletom in mladenčem pa jih je znal sosebnost zdolbsti. Ljudje so govorili, da je kar radost tako rakev pogledati.

V torek ob devetih, ko se je solnce napravilo v najdražestneji nasmeh nad pobeljenim krajem, zaklenkal je v Jiřicah zopet zvonec obešen na novem tramu pred Ouřadovo hišo. Ljudje prihajali so iz hiš in koč v svatovski obleki, pozdravljali se in vsi krenili h koči koncem vasi. Šli so na Adamčevo svatbo, a na tako, na kateri se ljudje ne smejejo, na kateri ne vriskajo in pri kateri je nevestina sobica v zemlji šest čevljev globoko.

Pred Ouřadovo hišo zaškripal je pod smučmi sneg. Pripeljal se je gospod župnik s kantorjem. A jedva bila sta na dvorišči, že so bile druge smuči tu. V njih sedelo je nekaj mož v belih plaščih. V solnčnih žarkih zalesketala je pri vsakem puška z nasajenim bodalom. Bili so vojaki.

„Ravno v čas prihajate, gospodje! Treba vas bo tu!“ govoril je sodnik vodeč cesarske može v sobo, kjer jim je pripravila — to je morala pripraviti — mati nekaj „za v usta“.

„Tem petelinom tu, moramo prav ostro pokazati, kaj je to: zakon, kaj je najvišji odlok! — Mislil sem že skoro, da vas ne bomo videli tu! A kakor sem rekel: ravno o pravem času!“

Gospod župnik oblačil se je pri oknu v obredno obleko. Vzel je tudi pluvijal. Ouřada opazil je to, ni mu bilo prav. A rekel ni ničesar. Pri njih v okrajih jemali so pluvijal le za seljake, tu pa tudi za ponočnega čuvaja, — tudi za berača.

„Vsa vas je že tam, tudi iz okolice so. In skoro sami možje. — Bojim se, da mi ne store hiše uročne. Poglejte, kako gledajo sem!“

„Idimo!“

Gospodu župniku prišla je ta beseda nekako težko iz prsij, na katerih se je svetila sreberna zaponna pluvijalova.

„Ne vem, ne vem, čestiti gospod!“

Kantor zašepetal je še nekaj župniku na uho.

Gospod župnik zmajal je z rameni.

„Že gredo!“ začulo se je iz nekoliko grl pred kočjo.

Refunda in Skůra pripravljala sta se ravno, da zabijeta nad Adamcem pokrov. A ostavila sta to in stopila k okencu.

Res! — Šli so že. Naprej kantor z nekojimi dečki-pevci, za njim ministrantje z župnikom, ob

njegovi levici korakal je sodnik Ouřada in na obeh straneh štirje vojaki s puškami na ramah.

Mej ljudstvom zavladała je grobna tišina.

Sodnik Ouřada ugriznil se je posmehljivo.

„Greibenčki se jim povešajo“, rekel je naklonivši se k gospodu župniku.

Refunda in Skůra sta se obrnila, vzela pokrov, pritisnila ga nad pokojnika, po sobi razleglo se je pet udarcev in Adamcu prestalo je svetiti solnce, ki mu je sijalo skozi okence naravnost v uvelo, odrevenelo obličje na večne čase.

Ouřada stopil je v sobo.

Gospod župnik ostal je s kantorjem in vojaki pred kočo. Vojaci so stali s puško „pri nogi!“

„Ali ste bili v nedeljo v cerkvi?“

Sodnik Ouřada je napel prsi, vzravnaval glavo in se razkoračil uprši desnico v bok.

„Kaj vam tega mari, Ouřada!“ opomnil je Skůra.

„Rečem, slišali ste odlok, da . . . ?“

„Kaj vam tega mari, Ouřada?“

„Jaz sem sodnik, postavljen — —“

„Verujemo vam, Ouřada! — A ne hodite nam

pod noge, da odnesemo pokojnika na oder. Zunaj je zima in gospod župnik — je starikov gospod. Slišite, Ouřada? — S poti!“

„Odprite rakev, zavite rajnika v platno, naložite ga na voz, posodim vam konje sam . . .“

„Zahvaljujemo vas, Ouřada. Slišite li? Straže s poti!“

„Gospodje vojaki!“

Zunaj mej ljudmi razlegalo se je mrmranje.

V sobo stopila sta dva vojaka z nastavljenima bodaloma.

„Odkrite rakev — —!“

„Da ne daš niti mrtvecu miru?“

Refunda stopil je pred rakev, kakor bi hotel braniti Adamca tudi po smrti brezbožnih rok.

„Idite, vojaki, z Bogom! Vsi ti-le so verni podaniki vašega cesarja! — Ti pa raje poklekni in zmoli „oče naš!“

„Ti se drzneš me tikati? — Ti potepenec, — ti postopač, — ti potikač!“

Refunda stisnil je tesno ustni in se obrnil proč, a v očeh svetilo se mu je, da bila strahota pogledati. Danes ga je prvič zmerjal seljak, prvič

mož iz naroda, in to razpenilo mu je krv, razžarilo mu v očeh žar, ki biva ugašen le vsled nasilja in umirjen vsled nezmerne premagovanja samega sebe. Ako je čul take priimke od gospodskih služabnikov, vselej je le močno pljunil in ni se brigal za to. — Desnica Refundova segla je po težki palici, stisnila jo trdo v pest, a le za hip. Refunda se je znal premagati.

Zunaj čul se je šum povsod glasneje in povsod močneje. Pomirujočega, tolažečega glasu gospoda župnika ni bilo niti slišati. Zdelo se je, da v veži žvenkeče orožje in da pokajo petelini. Vojaki nabijali so puške pred očmi naroda, zažigali gobice in namerjali puške.

Šum utihnil je za nekoliko časa.

Gospod župnik uporabil je hitro to priliko.

„Ali ne čitate v svetih evangelijah, da so tudi Jezusa zavili v čisto, belo platno pomazavši njegovo telo z dragimi mazili in ga tudi tako pokopali? — In če je Kristus mogel ležati brez rakve. —“

„Kristus bil je v grobu le tri dni, Adamec pa mora biti do sodnjega dne! odgovoril je nekdo iz množice gospodu župniku. „Kristusa so tudi s

trnjem venčali, bičali in ga potem križali. In če nas še primerjate ž njim, čestiti gospod, povem vam jaz, da trnjevenec nosimo vsi že zdavna, da so ga nam naši dedje ostavili, in da nas tudi že zdavna bičajo. Že naše dede so bičali. — Le še križanje nedostaje vsemu temu. Križe imamo že tako in nosimo jih na ramenih, vsak — vsak, kar nas je tu, pravim, častiti gospod, — tudi vi!“

„Prav imate, sosed Květ, popolnoma prav! Vsak dan padamo pod temi križi — vsakdo, častiti gospod, vi tega ne veste, vi ne poznate našega življenja, nedostaje nam v resnici ničesar drugega, nego da bi nas tudi križali, kakor Krista — —.“

„Pustite ga na miru in ne imenujte po nepotrebnem njegovega imena!“

Vse ljudstvo je naglo umolknilo, kakor bi se iz jasnega neba prikazal sam Odrešenik, in vsi pogledi obstali so na visoki postavi, ki se je z dvignjeno roko prikazala v veži. Gospod župnik umaknil se je za dva koraka, in vojakom tresle so se puške v roki.

„A na to naj mi kdo odgovori! — Čemu pa ne pokapljajo gospoda svojih mrličev v platno kakor

v vreči zašite! In njih trupla neso za vinar boljša kakor Adamčevo. Čemu pa postavljajo knezi in grofi svojim pokojnikom krasne kapele, in čemu njim tega nihče ne prepove? — Čemu pa oni zapirajo mrtvece v kristalne in potem v cinaste in potem v hrastove rakve? — Rečem, more li kdo, naj mi odgovori na to! In potem odprem pokrov nad Adamcem sam in zavijem pokojnika v platno tudi sam — jaz Refunda. Če mi pa nihče ne odgovori na moja vprašanja, potem idite, vojaci, od koder so vas poslali! Prav nič vas ni tu potreba! — Ljudi zebe, vi gospod župnik, utegnili bi se prehladiti, gospod kantor, začnite!“

„Koga bode te tu poslušali, mene sodnika ali kakega . . .!“

„Ali boš molčal, glava pasja! Ali se skriješ, hvalisavec!“

„Gospodje vojaki . . .!“

„Vzemite svoje puške na rame! Proti nam ne opravite ničesar! Osemkrat ustrelili bode te v nas in prav nič več. Do sto nas je tu in skoro vsi smo bili vojaki, ko ste vi še sesali. Znamo se braniti, prisilili nas bode te k temu vi. Kri bo tekla, a škoda je bo! — Ubogajte vojaki!“

Seljak Květ pristopil je prav h grenadirjem. Kantor začel je z dečki pesen: „Čas moj je šel s tega sveta — —“

A čuti je bilo tako, kakor bi bili pevci oglušeli, kakor bi drug drugega ne slišal.

Skûra in še dva prinesla sta rakev na oder na dvorišči.

Pevci so zapeli jedva dve kitici in umolknili.

Gospod župnik zapel je: „De profundis clamavi ad te domine . . .“

V desetih minutah končani so bili pogrebni obredi, rakev poškropljena, pokajena in Květ ter Skûra z Refundo pripravljali so se, da jo nalože na smuči s štirimi konji uprežene.

„V imenu cesarja! — V imenu milostivega predstojnika! — Vojaki storite svojo dolžnost!“

Vojaki zaprli so pot k smučém s puškami.

Sodnik Ouřada stopil je mej dveri.

„Ali je prišlo v Čehih že tako daleč, da niti svojih pokojnikov ne smemo po svoji volji pokopavati? — Za živa nam ne dajo miru in po smrti nam ga tudi ne privošćijo: kaj nam torej preostaje,

sosedje? — Vi, čestiti gospod, nimate nobene besede za nas?“

Gospod župnik zmajal je samo z rameni, a nekako močno, ker se mu je srebrna zaponka pri pluvijalu odpela.

„Kaj moram storiti drugega, nego da vas opomnim, da bi ubogali, sosebno vas, sosed Květ!“

„In če ne ubogamo?“

Gospod župnik zmajal je zopet z rameni, a zdaj počasi in resno.

„Nazaj, vojaki! — Ozrite se! Kakor sem rekel, ustrelili bodete samo jedenkrat, a potem ne odidete živi iz Jiřic!“

Vojaki so se res ozrli. Stalo je okrog njih moř kakor temen gozd.

Podlesci stiskali so v desnicah teške gorjače. Z obraza pa jim je mogel vsakdo čitati: „ne bojimo se!“

Květ začutil je bodalo namerjeno ravno nad srce, a zadostoval je le gibljeje z roko, da se je rešil studenega jekla.

Zdaj stopil je Refunda naprej. Njegovo oko pod gostimi belimi obrvmi počivalo je na obrazih

vojakov s tako čudnim pogledom, da so nehote povesili puške k snegu, kakor bi jim roke na jedenkrat ohromele, in da so se razstopili, da bi mogli brez ovire nesti rakev Adamčevo. Sami Podlesci umikali so se pred njim, kakor bi ne bil človek iz kosti in mesa, očem njegovim so se izogibali in svoje poglede povešali so v sneg, ker v njegovih se je svetilo, kakor kedar se ogenj najbolj razgori in radi moči plamenov niti svoje besede ni slišati.

„Ali ne veste, kaj ste prisegli svojemu cesarju vojaki? — Potikača se bojite? — Svoje dolžnosti pozabljate! — Pripišite si to samim sebi!“

Čudo, da si sodnik Ouřada ni razgrizel jezika od jeze.

A vojaki so javaljne slišali njegova očitjanja. In ako bi bili slišali njegove besede, možno da bi se mu bilo slabo godilo. Stali so še vedno z boddali zabodenimi v sneg, kakor bi bili res popolnoma pozabili, čemu so danes zjutraj prišli v Jiřice, da so imeli na vsak način zabraniti pogreb Adamčev, ako bi ga hoteli v rakvi pokopati.

„Primrznil jih je!“ mislili so si Podlesci, in

le kdo sem ter tija je pogledal po strani visoko, vzravnano postavo Refundovo.

Gospodu župniku bilo je samemu nekako tesno, ko so obstale njegove oči na suhem, nenavadno upalem obrazu starega moža, o katerem je že pred mnogimi leti slišal najčudovitejše pripovedke in s katerim se je danes tako nenadejano sešel.

Po Jiřicah klenkal je zopet zvonec. Pozvanjal je Adamcu na poslednjo pot. Pogrebni sprevod vıl se je skoro skozi vso vas. Iz tukajšnje vasi ostal je malokdo doma, in kaj se jih je vkljub slabemu vremenu sešlo iz okolice. Moške razvrstili so se za sanmi po dva in dva. Na čelu vsem koračila sta Refunda in Květ. Krovce Skůra namestil se je na saneh za rakvo.

Vojaki stali so pred kočo res kakor primrzli z glavo povešeno na prsi in z bodali zabodenimi v sneg.

Sprevod bil je že daleč za vasjo, ko je desetnik zakričal nekaj po nemški. Puške bile so takoj na ramah vojakov, zopet nemško povelje, in vojaki korakali so v odmerjenih korakih k sodnji.

Smučí čakale so še na dvorišči. A vojaki neso

sedli več in čez nekaj hipov bili so tudi za Jiřicami. Ouřada ni jim dal niti grižljeja, rekel jim ni, da bi sedli in niti poslovil se ni od njih. Sedel je za mizo mračen in razjarjen bolj kakor puran, če se ga razjezi z rudečo ruto. V roki držal je pero in pred saboj je imel polo grobega papirja, pisal je brez dvojbe uradu poročilo, kako se je zvršil danes pogreb Adamčev, in da vojaki neso ubogali vkljub vsem kaznim in da bi bili brzo prestopili na stran upornikov. — —

Po pogrebu poklical je gospod župnik Květa v župnijo. Kmet mudil se je pri njem dolgo časa, in ko je odhajal, stale so na pokopališči še množice razpravljajoč nad mero živo o današnjem dogodku.

„Utegnilo bi jim jedenkrat priti na misel, da bi utapljali svoje mrliče v strugah, da bi jih pokopavali stoprv, kadar solnce zaide, da bi iz svojih domov vlekli drage duše vùn kakor mrhovino!“

Refunda, ki je govoril te besede mnogoštevilni množici Podlescev, oprl se je ob visok hrastov križ, postavljen sredi pokopališča, pod katerim na Vernih duš dan in o ponedeljkih po črni maši moli

gospod župnik dobro uro za vse v Gospodu zasnule farane, revne in bogate, vredne in nevredne

„In kaj nam dadé gospoda rakev? — Niti groša, niti vinarja! — Vi nečete ničesar od njih, vi jih ne prosite ničesar! In zato jim ni nič mari, ako bi si dali rakev uložiti z zlatom in srebrom, ako bi imeli toliko novcev, da bi si kupili kristalno! — Tako daleč ne segajo podanska prava, v tem ne veljajo niti cesarjevi ukazi . . . Ako pa se bodete upirali, ako ne bodete ubogali tekla bo kri, mnogo krvi, gospôda bodo hoteli izvêsti svojo voljo . . .“

„Mi se ne damo, Refunda, mi zastavimo svojo krv zavoljo nas samih, da bi nas jedenkrat iz naših hiš in naših koč ne izvažali kakor mrhovino, da nas bodo pokopavali, kakor se spodobi in je treba človeku in krščanu!“

In Podlesci stiskali so trdo v pesteh težke gorjače in iz polnih grl pritrjevali seljaku Štóviku iz Lstibořa, da se ne dadé in če bi jih jedenkrat izvažali iz njihovih hiš in koč kakor mrhovino, da bodo to že preprečili!

V okrajih izvajali so gospôda svojo trmo z

vsem poudarkom. V marsikateri vasi prišla je k pogrebu cela stotnija in na mnogem pokopališči prišlo je mej narodom in mej vojaštvom do krvave bitke.

„Na Dunaji nemajo kaj delati!“ rekel je narod. „In zato se izmišljajo, kako bi nas ponižali do živali!“

In mnoga glava se je žalostno povescila, mnogo staro oko se je skalilo, mnogo z brezbrojnimi gubami pokrito obličje se je porosilo, mnog jezik izgovoril je strašno kletev, mnoga desnica dvignila se je proti nebu v divjo grožnjo in mnoga usta odprla so se v grozne obtožbe!

„Nikdar še ni bilo tega v Čehih!“

„Ino seveda ni bilo! — A pridejo hujše stvari in nastanejo hujši časi!“

In cele, srebrolase glave sklonile so se še niže, še žalostneje, stare oči kalile so se še temneje in po razbrazdanem obličji kanila je vroča solza za solzo!

Od pogreba Adamčevega bil je Ouřada že dvakrat v gradu in mušketir prinesel je zadnjič novico v Okrouhlino, da se bode hudo, jako hudo godilo vojakom za to, ker neso ravnali po volji Jiřiškega

sodnika. Morali bodo baje vsak najmanj desetkrat dirjati skozi šibe in kdo ve, če ne bodo desetnika tudi ustrelili!

Mušketir postavil se je sredi krčme, ozrl se na okrog po mizah, udaril s pestju po mizi in vskliknil:

„Vrvar dodal nam je tri prav nove vrvi. — Potem naročil je gospod predstojnik posekati tri borovce. Že jih imajo tesarji v rokah! — Stara vešala za gradom so popolnoma razrušena!“

Mušketir pil je na to novico velik dušek.

„In čemu bodo vrvi in čemu borovci?“

„Vrvi za vratove in borovci za vešala!“

„In za čegave vratove, in za koga bodo vešala?“

„Vse za Podlesce!“

„To imaš za svojo novico, ti gospodski lopov!“

Mušketir se je opotekel, a sreča zanj, da se je ujel za vogel hrastove, zeleno pobarvane mize.

„To imaš za Podlesce, suhi želodec!“

Mušketirju zabliskalo se je drugič pred očmi. Po krčmi razlegel se je oglušujoč smeh.

„Dobro, boter Rozhoda! — Izborno!“

„Pazite, mušketir! — Po Podleških pesteh otečejo lica za cel teden!“

„Hujše je, kakor če dvajset bučel najedenkrat upične!“

„Jaz sem ga samo pobožal, tovariši! — Kaj pa, ako bi zamahnil! Ne bilo bi več duše v njem!“

Mušketir zgubil se je iz krčme kakor dim.

Isti dan sedel je v gradu gospod direktor nad razloženimi listinami globoko zatopljen v obseg popirjev.

Dve voščenci v srebrnih svečnikih osvetljevali sta jasno pečata na dveh listinah prišedših naravnost iz osrednje pisarne knežje na Dunaji.

Gospodu direktorju poigral je pri tem okrog ust škodoljuben, poreden nasmeh.

Naglo prijel je za zvonec, ki se je lesketal kakor zrcalo na njegovi desnici in močno pozvonil.

„Pokličite gospoda justicijarja!“ zakričal je niti obrnivši se k dverim, ko so se bile odprle in se je na pragu prikazal sluga.

Bili sta imenitni listini, da ju je gospod direktor še tisti večer pregledal. Pripeljal se je ž

njimi soseben sèl. Imel je konja vsega penastega. Tudi ni bilo čudo v taki množini snega!

Gospod justicijar ni zamudil ne jedne minute.

„Imamo že tu! — Mislil sem, da iz tega ne bo ničesar. In vender! — Ka pravite temu? — In tu dopis od gubernija! — Vse, kakor smo hoteli!“

„Saj je trpelo dolg mesec!“ dejal je gospod justicijar jemaje v roko listino za listino in preletuje vrstice z bistrim očesom.

„Tem bolje! — Bo vsaj lep dar za praznike!“

Gospod justicijar sedel je nasproti gospoda direktorja in v delalni sobi „milostljivega gospoda“ svetila je luč še ob jednajsti uri.

V Podlesje prišel je Božič z vso svojo krasoto in raztrl vso svojo poezijo po tihih zavetih polu pozabljenih vasicah.

Božična poezija! — Smejete se pomilovalno, preskočiti hočete že z očmi te vrstice, morebiti že polagate svoje prste na list, da bi obrnili! — Ne zamerjam vam tega, a prosim vas, počakajte vsaj trenotek.

Vem, da je morebiti malo povestij in romanov, katerih pozorišče so kmete, da bi jednega iz

njihovih poglavij ne zavzema svet večer z božičnim drevescem, s siroto v zapuščeni koči in otroki bogatinov v krasno opravljenem salonu, a jaz ne mišlim s podobnim slikanjem nategovati vašega potrpljenja na škripce.

O Božiči v Podlesji vendar še ni nihče pisal v Čehih. Res da so ga tam istotako slavili, kakor drugod, na dan pred Božičem postili so se do prvih svetovečernih zvezd, potem pa so presedeli ves večer, da je zvonilo k polunočnici. Kdor je kaj vedel, je povedal, ugibal je, kdor je kaj znal in ponavljali so se poznejši časi kakor za starodavnosti. Ko pa je bil čas za v cerkev ustali so starčki in starke. In marsikje morali so srečkati, kdo bo doma čuval. — V Okrouhlini gonil je občinski pastir čredo ovac okrog pokopališča, in trobil, da bi človek oglušil. V cerkvi na koru imeli so „slavčke“, „grlice“, „prepelice“ — da je bilo lepo slišati. Ljudem zdola lile so iz dobrih očij solzne srage nad to priprosto-lepo pojezijo božično. Vsa cerkveca je kar plavala v morji lučij. — Ko pa so potem ptički na koru jeli peti, kakor bi drug drugega budil iz spanja in drug drugemu pripovedoval čudno novico Betlehemske,

zadržavali so ljudje zdola sapo v prsih in stotere oči obračale so se gori na kor. In ko so začeli slavčki z grlicami in prepelicami v razkošnem soglasji: „Rodil se je Jezus“, pomagala jim je vsa cerkev, da so se tresle stene cerkvene in se gibali nedaljni gozdi, šumeli in zapeli tudi pesen polunočno . . .

In ako bi Podlesci vse božje leto ne pozabili niti za hip, niti v spanji trudnega, teškega, s pelinom in žolcem napojenega svojega življenja, v tem trenutku pozabili bi popolnoma, da so tlačani, da so sužnji, da žive hujše nego nema stvar.

A niti te radosti jim gospoda neso privoščili, niti tega hipnega pozabljenja v cerkvi pri polnočnici.

Zadnjo nedeljo oznanil je gospod župnik, da se o polunoči ne bo darovala nobena maša, kakor je bilo doslej v navadi, temveč stoprav zjutraj pred solnčnim vzhodom. — —

Letošnji sveti večer pokrtil je vasi v Podlesji s teškimi, temnimi meglami. Zaman gledali so danes gospodarji proti nebu, neso li vzšle zvezde. In poleg tega vladala je mrtva skoro strašna tišina.

Lesi molčali so kakor mutci, devojke so hodile zaman poslušat na vrt, odkod bo zavel veter. Na jablanah in hruškah gibnila so ni niti vejica. Le težke temne megle spuščale so se niže in niže nad vasice, kakor bi hotele z velikim svojim plaščem pokriti božično radost.

V Jiřicah ni letos nihče trobil pod okni.

Ouřadov mali blapec, ki je nadomestoval ponočnega čuvaja, ni znal trombe niti k ustom pritisniti.

Navada je na kmetih do današnjega dne, da gre jasnega svetega večera nočni čuvaj s trombo, za njim žena in otroci z verbasom od hiše do hiše, od kočee do kočee. Moř zatrobi pod vsakim oknom, nekje dlje, nekje kakor bi odrezal, vořči srečne in vesele praznike, verbas ob ženini nogi polni se z božičnicami, kolači, vdolki.*) Včasih so imeli trije, štirje kaj nositi, toliko so dobili.

Ranjki Adamec je tudi hodil, a sam in vzel ni ničesar. Ljudje nanosili so mu v kočee dovolj. Ko pa je začel trobiti, bilo ga je baje slišati polu ure v gozde.

Danes spomnili so se ga povsod.

*) Vdolek = die Talke.

Pri Květovih ga je Světluška najbolj pogrešala. Lani trobil je nalašč za njo in kako lepo pesenco. Besede k njej zmisliła si je potem sama.

„Tako tiho sedimo tu, oče, kakor da bi danes ne bil svet večer, ravno kakor pred dnevom Ver-nih duš.

Světluška krojila je o teh besedah jabelko.

„Molčite, kakor bi prav ničesar ne vedeli! — Oče!“

Světluška privzdignila je glavo in uprla glo-boke, temnomodre oči v otca, ki je sedel na voglu mize s prekrižanima rokama in z obrazom obrnje-nim k dverim, kakor bi nekoga pričakoval.

Družina sedela je okrog peči, kakor bi jim primrznili jeziki. Le stara lesena ura bíla je s hre-ščečim glasom.

Světluška prekrojila je jabolko, pogledala hitro obe polovici in roki sta ji nekako zadržteli. Tudi ljubeznivi, rudeči lici sta za trenotek obledeli. Pre-krojila je največjo in najkrasnejšo pèčko. Pravijo, da potem umrje, predno mine leto, najmilejši in najdražji. — Razpolovičeno jabelko zatrkľjalo se je po tleh. Světluška ni segla po njem, oči so

ji znova obstale na zamišljenem otci, in pri tem so se naglo porosile in skalile — sam Bog vé čemú.

Po sobi zavladata je še čudovitejša tišina.

Družina gledali so drug drugega, kakor bi danes ničesar ne razumeli. Kaka radost je bila sicer tu! Kaj se je tu napovedalo od večera do polnoči! Kako lepe pripovedi! Rekali so: Škoda, da sveti večer ne traja večno! Tarnali so: Škoda, da je samo jedenkrat na leto sveti večer!

Květ je čez nekaj časa vstal in šel pogledat na prag.

Težke, temne megle visele so že nad streho njegove hiše. In bilo je pod njimi zadušljiveje kakor v sobi. Včasih zaskovikala je daleč globoko v gozdih sova. Strašna pesem svetovečerna! Niti jedne zvezde ni bilo videti, niti najmanjega šuma vetra slišati. Poezija svetovečerna je spala! Le sova skovikala od daleč. Seljak Květ vzdrhtel je zdaj, kakor bi ga bil ovèl oster, prodiren severni veter. Brzo se obrnivši, stopil je zopet ter sédel za mizo. Zdaj začel je pogovor sam. A ni mu šlo. Besede so mu ostajale na jeziku in glas obtičaval mu je v grlu.

„Niti pet korakov ni videti pred se. Rajnki otec je rekel: temen Božič — svetla gumna. — A kaj, ali ste vsi onemeli? — Vzemi, Světluška, vsaj kako knjižico in čitaj, ker nihče neče niti ust odpreti!“

Seljak Květ je preje popolnoma preslišal, da ga je hči že dvakrat ogovorila.

„Kako, oče?“

Světluška izgovorila je to vprašanje s tako stišenim in tako tihim glasom, da bi otec ne spoznal, da se ji trese in umira na ustnih.

„Kakeršno hočeš, dete!“

„Seveda! — Sedimo tu kakor lipovi bogovi. Ni čuda, da se jame komu dremati!“ — rekla je mati pri peči. „Glejte — glejte! Stoprav nekaj čez deset je, in jaz sem mislila, da smo prišli že od polunočnice. Tako popolnoma sem pozabila, da danes ne bo nobene! Moj Bog! Kdo bi bil dejal, da nam bodo tudi to prepovedali! — Same novotarije, a vse huje in huje. Morebiti nam tudi novega Boga naredé!“

„Jirasova Lenka bi morala biti prepelica!“ rekla je starejša dekla.

Kočarkov Tone slavček!“ dopolnila jo je mlajša.

„Katera pa grlica? — Morebiti kantorjeva Pepica! Še pomnim, kakor bi bilo danes, ko si, Světluška, grulilu Jezušku! Še danes vidim, kako se je obračala vsa cerkev gori, kako je bilo tiho . . .“

Majka otrla si je oči z zastorom. Še danes delalo se ji je od veselja na jok, ko se je spomnila onega časa. In vendar je minilo že celih šest let od takrat nad stolpoma Okrouhelske cerkve. Bil je takrat najveselejši Božič za majko. Saj je pa tudi Světluška znala. Pripovedovali so si o nji v nasebini vse božje leto. Oblečena bila je kakor angelček. Bela obleka speta je bila v boku s svetlo-modrim trakom, mehki lasje bili so razpuščeni, na sencah svetel grebenček kakor kronica . . . In glasek! Staremu, osivelemu kantorju, ki je toliko kop pevk izučil, tresel se je lok, ki se mu je svetil v desnici mesto taktovke, in videti je bilo, da bistro, prodirne njegove oči ne vidijo dobro partiture. Drugi dan pri „véliki maši“ pa je rekel Květu: Veselje bodete imeli s tem otrokom, sodnik, veselje! — Že zdaj je imate! Kaj pa še, ko doraste!“

V vasi pod okni začuli so se moški glasovi.

Nekdo jo močno udaril po vratih. Po dvorišči razleglo se je prodirno lajanje psov. Vohali so brez dvojbe tujca. Na znanca ne lajajo razen od radosti.

Zamolkli udarci na vrata čuli so se drugič a silneje, kakor bi ne bilo z rokama, temveč z železnim kladivom.

„Za Boga! — Menda saj ne gori pri nas!“ križala se je mati pri peči.

„Zunaj je gosta tema! — Nekdo prihaja k nam! — Odpret mu grem!“

„Morda je Refunda!“

„Saj je bil pred kratkim tu. Rekel je sicer, da ne pojde daleč in da se kmalu zopet vrne. A psi so nekamo razdraženi!“

Zamolkli udarci na vrata zadoneli so tretjič in zopet čulo se je nekaj moških 'glasov tudi gromkeje.

„V imenu cesarja in milostljive Visokosti odprite!“ Zakričal je nekdo skozi okno.

Květ spoznal je glas mušketirja, prestrašil se in zbelež kakor sneg zunaj, a le za hip. Čez sekundo zavedel se je zopet.

„Kaj zahtevate od mene v imenu cesarja in milostljive Visokosti danes na sveti večer?“

„Da nam odpreš! — Sicer ti razsekamo vrata!“

Helebarda mušketirjeva zapičila se je za to grožnjo precej globoko v stare vratnice dverij vedočih v Květovo hišo.

„Jezus Kristus! — Po tebe gredo, uteci za gumni, skrij se jim; nič dobrega ni to. Saj greš lahko k stricu v Kročehlavi . . . Za vse svetnike, mož, ubogaj me!“

„V imenu cesarja in milostljive Visokosti pravim! — Ako ne ubogate, upotrebimo silo!“

Květ premišljeval je dve tri minute, položil desnico na čelo in očutil kaplje studenega potu.

„Ubežite, oče! — Mi pojdemo za vami na kraj sveta, našli vas bomo povsod . . .“

Zunaj pred vrati doneli so udarci drug za drugim in vratnici pokali sta pod njimi.

Družina v sobi drhtela je od strahu,

Květ izmaknil se je z lahka Světluški in niti ozrši se na njo šel na dvorišče odpret.

„Lezite! — Nazaj!“ zakričal je nad psi, ki so v velikanskih skokih prihiteli k dverim.

„Ne bojte se! — Prost ustop imate! Ničesar vam ne store! Niti ne dotaknejo se vas! Česa zahtevate od mene?“

„Z nami pojdete!“

Tri svetilnice zasinile so v bliščeči svetlobi, žarki so zabliščali na puškah, bodalih in belih vojaških plaščih.

„Kam?“

„Bodete že našli z nami. — Svetili vam bomo po poti in zašli ne bomo!“

„Niti naprej nas ne povabi?“

Mušketir bi se bil od smehu skoro zadušil.

„Le naprej, gospodje vojaki! — Drugi ptiček utegnil bi nam uiti, in na tem je največ! — Ne čakajte, da vas povabi! — Naprej — naprej, pravim!“

Osem mož udrlo je v hišo z nasajenimi bodali, mušketir šel je na čelu in poleg njega sodnik Ouřada.

Kvėt stopal je pred njimi nehote dō sobe.

„Kje imaš prenočevalca? — Kje si ga skrila?“

Mušketir stal je pred Květom s povzdignjenima rokama. Helebardo ostavil je pri vratih.

„Ako prihajate po mene, tukaj sem! — Če sem koga skril, vam tega ni nič mari, in rečem vam: ako bi koga tu imel, ne povem vam o njem!“

„Ne poveš? — Saj boš povedal, jazbec!“

Mušketir razkoračil se je pred Květom.

Seljak ugriznil se je v ustno in krčevito stisnil pesti.

Mušketir se je prestrašil.

„Sodnik — pozabljate svoje dolžnosti! —

Temu železa, dva vojaka ostaneta pri njem, vi pa preiščite z ostalim hišo!

„Iskali bi zaman! — Saj sem vam že rekel, da je odšel pred tednom dnij.“

Sodnik Ouřada govoril je nekaj boječe, z nedoločnim glasom. In vender veselil se je današnjega dne, odkar je postal sodnik. Květu pripravljaj je današnji dan že zdavna, moram reči, že mnogo let. Oko njegovo obstalo je le tako, kakor mimohité na odrevenelem obrazu Květove žene in na misel prišlo mu je za hip, da je ta žena njegova sve-

kerna, da v življenji ni niti stebelca položila na njegov križ, da mu vode skalila ni, a Ouřada odgnal je misel z levico, s katero si je pogladil zarudelo obličje, in srce njegovo bilo je zopet kakor led, kadar je najdebeleji na tukajšnjem ribnjaku.

„Za to, sodnik, stojite nam s svojo uradniško častjo! — Pomnite, da ste prisegel! — Źeleza sem!“

Mušketir zapovedoval je, kakor bi bil na tukajšnjem posestvu direktor.

Dva vojaka stopila sta z lanci do srede sobe. Bila sta orjaška moža. Pruski kralj ne bi se ju mogel sramovati niti v svoji telesni službi.

„V imenu cesarja in milostljive Visokosti!“

Mušketirja je bila volja, da bi pristavil tem besedam trde kletve. Ni že mogel gledati večnega obotavljanja.

„Tako ne bomo doma do jutra. Ali slišite vojaki!“

„Sveker, niti besede nemate za mojega moža? — Vi privajati jih sem danes — na sveti večer!“

Květova žena se je stoprav zdaj zavedla od strahu. Ni in ni mogla, da bi bila popreje spregovorila jedno besedo.

„Zakaj postali ste, striček, tako trdi proti nam?
— S čim smo vas kedaj razžalili?“

Svētluški bilo je, kakor bi ji segala studena po mladem srci, in kakor strela bila je pri otcu, kateremu so desno roko in levo nogo zvezavali s težkimi lanci in vezi zaklepali s ključem.

Kvēt stal je doslej s krčevito stisnenima ustnicama in z rokama stisnenima v pesti, kakor bi niti ne vedel, da mu na roki in nogi že visi železje da se mu uriva do kosti, in da mlada devojka pritiska roko z okovi k vročim ustom, da jo poljublja, da jo krepko stiska k razpaljenemu obrazu . . .

„In kaj vam je storil moj mož, da mu niti danes ne daste miru?“

„Bodete že slišali, kaj nam je storil? — Le nekoliko tednov počakajte!“

Mušketir zasmejal so je že drugič na polno grlo.

„In vi, sveker, trpite vse to? Kdo bi si bil mislil, da bodete tako proti nam, da nas bodete hoteli popolnoma pogubiti!“

„Ne morem za to! Vse si je zakrivil mož sam! Le sebi more očitati!“

Ouřadi je za poslednji stavek že uhajala sapa. Čutil se je vendar nekako krivega. Bilo mu je tudi vroče, potne kaplje lile so mu po obrazu.

„In vi, striček, ga še obtožujete? — Saj vam ni ne jednega lasu na glavi skrivil!“

Ouřada obrnil je obraz k oknu.

„Delajte! — Delajte! Do gradu je daleč. — Morali bomo iti pčlagoma. Zunaj je tema kot v rogu!“

„Oče! — Oče!“

Květ stisnil je ustni še tesneje, potem nagnil se je k Světluški, poljubil jo na čelo in podal ženi molče roko. Verige so pri tem čudno zazvenele.

„Z vami pojdem! — Mamica pojdejo tudi. Kake praznike bi imeli brez vas sami!“

Mladostna devojka oklenila se je z obema rokama očeve levice in položila glavo na njegove prsi.

Orjaški vojak imel je dela, preden jo je odtrgal od Květa.

„Kdo pa bo vodil gospodarstvo, kdo hodil na tlako. Milostliva Visokost bi morali dati vaše posestvo v najem!“

Mušketir nasmehnil se je škodoželjno.

„Uteši se! — Ne plakaj, Světluška! dokaži, da si moja hči. Ti, žena pa bodi pametna! Za vsako solzo, ki jo pokažeš, dobiš le zasmeh! Ti pa, Ourada, zapiši si današnji dan dobro v glavo!“

„Za vse pekle! — Ali pojdeš kmetska kijklja!“

V sobi so zazveneli lanci, vojaki obstopili so Květa in čez nekoliko minut bili so že v vasi. Na Na poti v Okrouhlino je stal voz. Vojaki pomogli so Květu nanj, sedli poleg in nasproti njemu, voznik švignil je po konji, in slišati bilo je le gaženje konj v hrešččem snegu.

V sobi pri Kvetovih dogorevala je luč na ognji. Seljakinja sedela je pri peči ne klopi s sklenenima rokama in z očesima uprtima v ugasajoč plamen. Oči imela je rudeče kakor kri, obraz nekako čudno zasinel, ruto za na glavo na tleh in lase nad čelom razmršene.

V sobi bilo je tiho kakor malo poprej, ko se je vzbudila iz polusna in se ji je zdelo, da sede vsi kakor odreveneli.

Ura pri vratih odbila je najst.

„Ustanite! — Slišite? Kaj ste tako trdo za-

spali? — Po konci, družina — Světluška — oče —
— najst je že preč. V Okrouhlini zvoní k polu-
nočnici — v cerkev! — Slišite-li?“

Seljakinja je ustala, poravnala si lase na čelu in se ozrla po sobi. Žive duše ni bilo; o družini, o Světluški, o seljaku niti sledu.

„Ali so morda že odšli? — In mene ostavili so samo doma! — Najbrže bo tako! — I no — i no!“

Luč na ognjišči je le še brlela.

Seljakinja sedela je zopet na klopi s sklennima rokama, z očmi uprtimi v pepel, iz katerega so se časih prikazale še iskrice. Temni lasje pali so ji zopet na čelo in rudeča ruta spolznila ji je zopet z glave na vrat.

Naglo čuli so se v veži trdi koraki. Dveri v sobo so se naglo odprle. Dve ženski pridehteli sta v sobo s svetilnicama.

„Nikjer ni niti sledu po njej! — Po vasi sva letali! — Morda je pobegnila za njimi! — Mati!“

Starejša dekla stopila je s svetilnico h kmetici. Videti je bilo, kakor bi bila mati spala.

„Bili sva na Okrouhlini. — Niti voza nisva došli!“

Seljakinja dvignila je glavo. Devojka je odstopila. Za trenotek ni mogla spoznati matere.

„Ve sta? — Rozika s Franco. — In sami? — Kje sta pustili moje dete?”

„O Světluški ni nikjer sledu!”

„Sama jo pojdem iskat . . . Majkino oko bajé vidi najbistreje, prodira tudi gosto temo!”

Jaz vam pomorem teta! — Ako bi si moral shoditi nogi, izgledati oči.“

Starejša dekla posvetila je v obraz mladenču z zarudelimi, razgretimi lici, ki je brez sape prihitel k hiši in se potem splazil v sobo.

„Ti?”

Seljakinja izgovorila je jedino to besedo s tako zategnjenim glasom, tako nenavadno zvenečim zvokom, da je mladenču za hip zastala kri.

„Ti? — Ali veš, da je vsa nesreča prišla na nas po vas? Ali veš, da nam je vse tvoj otec napravil? — Ali veš, da je vsega tega on kriv? — In ti si njegov sin! Gadji zarod so zopet le gadje, škorpijoni imajo zopet le škorpijone, in vrane vrane, Proč, izgini iz sobe, da te ne vidim! — Vsi ste

volčja kri, vsi čiharni! Zgini, sicer prekolnem tebe, ves vaš rod do najzadnjih kolen . . .“

„Nihče od naju ne more za očeta, niti jaz, niti majka. Koliko sva mu nagovorila! Koliko re-
vica majka joka, toži . . .“

„Pri vas da jokate, pri vas da tožite? —
Hahaha!“

Seljakinja se je smejala, da je skoro ohripela.

Potem iztrgala je dekletu svetilnico, obvezala ruto preko glave in oddehtela vùn v temò, v tožni svetovečerni noči iskat Světluške. Stoprav sedaj do-
bila je vso zavest. Popreje ji je vse pred očmi mi-
galo in delala so se ji pred njim velikanska ko-
lesa. Zdelo se ji je, da pada v brezdanjo globino . .
Videti je bilo, kakor bi bila za hip otopela . . .
Videla je le kakor v polusuu, da Světluška hiti
vùn z razpletenimi lasmi v lahki obleki in polubosa
in kakor iz spanja klicala je družini, da jo ne pusti.
Hotela je sama ustati, a ni mogla. Nogi imela je
kakor odreveneli, ubogati jo nista hoteti.

Včasih hodili so ob tem času k polunočnici.
Bilo je lučij od vseh stranij migljajočih k Okrouhel-
ski cerkvici! In ko so na temnomodrem nebu drh-

tele zvezde od same radosti o polunočnem času vili so se po stezicah temni prodi na višino, s katere so doneli zvonovi daleč v gozdove v ljubo-zvočnem soglasji. Ljudje ustavljali so se včasih, poslušali in potem pripovedovali: zvoní v Kornouzu, zvoní v Srbči, zvoní v Pozdni, zvoní v Panenski Tejnici . . . Od vseh strani pozdravljali so se zvonovi, od vseh strani vabili so krščane k božji besedi, z vseh strani govorilo je z vso silo, s polnim glasom, prav v resnici iz dna kovanih src:

Goliáš obloupen,
 Člověk jest vykoupen
 Radujme se!

In ljudem širile so se ozke prsi, koraki so se naglili, obrazi se jasnili, oči blisketale kakor gori zvezde, in v glave priletela je iz gozdov misel: „Tudi nam mora — mora priti odrešenje!“

. . . Danes o polnoči pa je bilo v cerkvah kakor v grobih, v vasicah v Podlesji, kakor na pokopališčih, in težke, temne megle bile so že prav na zemlji. Sem ter tija razgleglo se je v zadušni tišini cviljenje psa, kakor bi zaman iskal sledu

svojega gospodarja. Včasih prodril je skozi gosto meglo srce pretresujoč jok, kakor bi iskala hči očeta, kakor bi žena klicala moža.

Tak sveti večer v Podlesji ni bil še nikdar.

Radost božična ležala je globoko pod snegom; jasna božična misel narodova pokrita je bila z mrtvaškim pokrovom in vesela pesen odletela je Bog vé kam v črne gozde.

Pri jutranjem opravilu bila je cerkev v Okrouhlini skoro prazna. K veliki maši o prazniku sešlo se je jedva pest ljudi v primeri z včasih.

Od vasi do vasi šla je kakor na palčici novica, da so na sveti večer nenadoma prišli vojaki v Jiřice, prijeli Květa in krovca Skůro in vsakega posadili na soseben voz i v Lstiboři da so tudi posadili dva seljaka, v Dubu svetovalca, v Pochvalovu sodnika, da so jih odpeljali v okrajno mesto in je tam utaknili v najhujše ječe, v katerih so pričakovali obsojenci smrti.

Květovko našli so zjutraj v jarku proti Lstiboři brez zavesti — polumrtvo. Stalo jih je mnogo truda, da so jo pripravili zopet do zavesti. Ko pa je odprla oči in pogledala okrog sebe, bile so prve

njene besede: „Ali ste jo našli?“ Imela je v mislih Světluško.

„Našli, mati!“

„Pripeljite jo torej sem! — Světluška! Kako skrb si mi napravila? Vidiš, vidiš, dete?“

„Stoprav se je probudila, mati!“

„Lažete! — Niti videli je niste! — Ubogo deklè!“

Kmetica tresla se je od mraza, a vender je imela lici vroči, kakor segreta plošča in roki kakor žgoče železo.

„Da me niste raje tam ostavili! — Da ste me prenesli sem! — Da ste me zdramili! — Moj Bog, jedini moj Bog! Kaj se je zgodilo z nami! — Vse to je on — on —!“

Květovka omedlela je zopet.

Zunaj v vasi pa je lomila Skūrka roki, kdo jo bo na stara leta živel, kdo bo skrbel za njo.

„Naj se pogrezne v zemljo, kdor je temu uzrok! Naj ga najgorečnejši pekel požre! Naj se tepo vragi za njegovo dušo! Da bi ne imel miru na vse veke!“

Skūrka obrnila se je pri tem preklinjanji k

hiši Ouřadovi in vzdignila obe suhi roki proti oknom v grožnjo.

Soduik napravljaj se je baš v cerkev, — danes že drugič. Pri jutranji maši bil je jedini iz Jiřic. Hotel je dati dober vzgled. A zagledavši pri oknu razjarjeno ženo in zaslišavši pojedine njene besede, zamrmral je nekaj; palico s srebernim kovanjem postavil je zopet v kot, temnomodro, popolnoma novo suknjo obesil je v omaro in sédel za mizo.

Z ženo pregovoril ni od včeraj ne jedne besede. Prosila ga je na kolenih, da bi „te-le gospode“ ne vodil h Květovim, da bi jim ne skazil svetega večera. Mušketir se je nasmehnil in uščipnil kmetico v lici z besedami: „Zato ste sodnikinja!“

„Idite v pekel s sodništvom!“ odgovorila je drznemu možu Ouřadko.

„Potem pa, mati, le za nekoliko hiš naprej!“

Mušketir se je zopet nasmehnil in poteptal sodnikinjo po rami.

„Le še jedenkrat se me dotaknite in šli bode odtod, da tako še niste šli iz nobene hiše!“

„Hudo ženo imate, sodnik; slabo jo učite ubogati!“

„Květovih kri! Ne čudite se!“

Tako zastopal je Ouřada svojo ženo.

Kaj mu je tudi bilo do žene! Peljal je h Květu lovce, katerim še ni nikdar odnesel cele kože, kdor jim je prišel v roko.

K blagoslovu v Okrouhlinu tudi skoro nihče ni prišel, le nekoliko ženic in nekoliko otrok šolarjev. Podlesci šli so mesto v cerkev v krčmo. Nikdar neso še tako storili, danes prvokrat. Radost v cerkvi so jim skazali, dveri do hramov Božjih so jim zaprli, in zato šli so radosti božične iskat — v krčme. A niti tu je neso našli. Ali vam nesem rekel, da je ležala globoko pod snegom? — V krčmah sedeli so pri mednih vrčih kakor bi imeli zmrzla usta in odrevenele jezike. Ali vam nesem rekel, da je bila jasna božična misel narodova pokrita z mrtvaškim pokrovom? Po cerkvah igrale so koledo orglje same. — Ali ne veste, da je vesela pesem božična odletela iz vasic Bog sam vé kam v črne gozde?

Podlesci molčali so kakor živi grobi, a zato govorile so preveč vidno njih bliščeče oči, njih oblačni obrazi in njih v pesti stisnjene desnice.

Težke, temne megle neso se gibale nad stre-

hami njihovih hiš, koč in kočic; včasih letali so skozi nje črni ptiči, najstarejši iz njih zakrožil in zakrokal je nad vasjo, da je prodiralo Podlescem do kostij. Postavljali so medne vrče od ust na mizo in obrazi temneli so jim strašneje, kakor črni gozdi okrog njihovih vasij, kadar jim po leti sedejo na čelo temni oblaki.

Gospôda dotaknili so se v poslednjih dneh, najkočljivejših stranij v življenji Podlescev. Vedeli so dobro za to, a hoteli so tako. Menili so, da bodo tako nezadovoljnežem zlomili tilnik. Hoteli so jih ob enem razburiti, ujeziti, hoteli so, da bi jim kri vskipela, vzpenila se in potem, da jo zopet pripravijo v pravilen tek z mrzlo vodo. Hoteli so se skratka norčevati iz naroda, hoteli so ga za nekaj časa ponižati pod nemo stvar. Njih odreveneli čuti potrebovali so dražila. Po njih nazoru pa jim je zagibal vse živce, tudi one, ki so že davno zgubili prožnost, seljak Podlesec, ko je stal pred njimi s hrbtom skrivljenim v polukrog, s stisnjenima rokama in s čepico pod pazduho, a na ustih z izrazi, ki so kazali pasjo sužnjost.

Gospôda potrebovala je zabave. Večeri v

grudnu in prosinci so preveč jednolični. In zato so si jo napravili!

Na Okrouhelski fari vladale so od onega časa, kar je gospod direktor posetil gospoda župnika, nekako napetejše razmere. Gospoda župnika je bilo videti, kakor bi mu bili naši poslednji vetrovi z zarudelega obraza odveli nasmeh daleč v gozdove. Le včasih, in še to bliskoma, pojavil se mu je krog ust. Zlasti od Adamčevega pogreba se je njegovo sicer vedno kakor zvezdnato nebo jasno čelo nekako potemnilo. In govor gospoda župnika bil je tudi odločnejši, resnejši, zdelo se je, da vsako besedo, katero kani izgovoriti, popreje meri, pretehtuje, preiskuje. V svoji sobici sedeval je nad veliko knjigo, iz katere je čital različne razprave o moči in pravicah zemeljskih knezov. Na orumenelih listih bili so s skrbno roko zbrani v raznovrstnem izboru izreki proslulih pravnikov, večkrat imenovanih bogoslovcev ali globokomislečih modrakov.

„Tu imamo!“ rekal je sam sebi, a razjarjeno in scela proti svojemu običaju tolkel je pri tem vedno s prstom desne roke po večji mizi.

Pri večerji pa je potem vselej povedal seženj

da bi pokopali staro leto. Ob jednem čulo se je od gozdov krokanje v zboru: gavrani vadili so si grla za pesen pogrebno.

Kedar se baje novo leto menja s starim, poje vse gozdno prebivalstvo uvodno pesen. Krokanje vran, skovikanje sov, kričanje čukov, krakot gavranov — si li more kdo misliti bolj romantiško uvodno pesen? Noben vladar vsega sveta ne more se ponašati s tako, ako jezdi v vsi slavi v mesto! In če zašumijo k temu še gozdje z globokim, temnim basom, in vetri dajo takt, da se vse do korenin trese, da se vse zavrti v čudovit, vrtinčast ràj, si-li more kdo misliti razkošnejšo maškarado?

In ko zjutraj ustajajo v Podlesji, povprašujejo drug drugega: „Ali ste slišali pri vas?“

„Kaj bi ne bili slišali!“

„Mislil sem, da nam bo odneslo streho.“

Okrouhelski gospod kaplan sedel je zopet nad polo papirja in pisal — skrbno. Včasih pogledal je v velikansko knjigo, ki je ležala pred njim odprta na mizi. Bilo je staro sveto pismo iz nekdanje tiskarne Melantrichove. Delal je po vsem soditi novoletno propoved.

Ko pa je zarja v polnem pramenu prisinila v sobo, da je popir zarudel, in da je črna pisava bila videti, kakor da prehaja v rudečo, odložil je pero, ustal, stopil k oknu in pogledal gozde, nad katerih glavami se je polagoma razvijal rožnat, poluprozoren zavoj, kakoršnega včasih polagajo v rakev na obraz mladostne mrtve neveste.

Zunaj na hodniku začuli so se najedenkrat hitri koraki. Preden se je gospod kaplan ozrl, odprle so se dveri v sobico, in na pragu se je prikazala vitka postava mlade devojke. Videti je bilo, kakor da bi se bila za hip prestrašila. Povesila je tudi glavo globoko, kakor bi ne mogla prenesti bliščečo žarke ožarjujoče brezdanji grob poslednjega dne v letu.

„Ali je kdo bolan? — Pojdem takoj!“ rekel je kapelan odstopujoč od okna h kostnu po talar.

„Čestiti gospod!“

Mlada devojka pri vratih privzdignila je glavo.

„Takoj! — V jedni minuti!“

„Ali me ne poznate, čestiti gospod?“

Po teh besedah uprl je gospod kaplan oči k dverim. Trenotek obstal je ž njimi na devojki, a

takoj jih je obrnil proč. Zdelo se mu je, da je ta obraz res že videl, a v sanjah, še pred leti in potem nikdar več, in zopet tu v Okrouhlinah zopet v spanji in v...? Ne, to ni bila ona! Od kje bi se bila tudi vzela zdaj in sama! Bila je tako boječa, ko ga je takrat pozdravila. Skoro zašepetala je le.

Gospodu kapelanu zdelo se je, da vidi pred saboj prikazen, ki je priletela od nekje z višin in mu prinaša vest, da se tam gori raduje njegovega prihoda dobra, verna duša... In znova obrnil se je k dverim. Zarja poslednega dne v letu ozarila je mladostno devojko s čarobnim svitom. Zdelo se mu je, kakor bi se ji bil okrog glave napravil svetel krog, s kakeršnim obrobja čopič slikarjev sence svetnic. Beli obraz, na katerem rudeči svit večerne zarje ni mogel zatreti izraza težkega trpljenja, spomnil ga je obraza, ki je bil obešen v jednom iz hodnikov jezuvitskega kolegija in pred katerim je često mimogrede obstajal, kakor bi ga bil privlačeval k sebi z nerazložno vabljivostjo. Podoba predstavljala je mladega moža, nedvomno potnika, ki se je v tuji, neznani zemlji zgrudil, medel, izmučen,

mlado glavo oprši si ob kamen, okrog njega bila je trava spaljena od žarkov solnčnih. Le nekoliko kalnomodrih cvetic, kakeršni so naši potrošniki — sklanjalo je k bledemu obrazu njegovemu svoje kelihe, kakor bi ga milovale v mačešji zemlji v očemskem kraji. A nad njim bila je, kakor bi prihajala iz zarje zahajajočega solnca spuščajoč se niže in niže dražestna postava deviška — poslanka nebeška. Dotikala se je že skoro s snežnimi prsti medle njegove glave, hotela ga prebuditi iz omedlevice in mu reči: Ustani, zberi poslednjo svojo moč, le trenotek še potrpi, in pozdravi te rodni kraj, na verno srce pritisne te dobra družica . . .

„Hči Květova sem — Světluška!“ —

„Častiti gospod! — Prihajam vas nečesa prosit!“

„Zdrava, Světluška!“

Gospod kaplanu ostale so druge besede na jeziku.

„Vi veste, kaka nesreča se nam je zgodila!“

„Vem, Světluška, slišal sem vse in pomiloval sem vas — vas! A kaj da prihajaš tako pozno? — Stopi naprej! Sédi!“

Mladi duhovnik primaknil je devojki stol.

Svētluška stopila je tri korake naprej, a sēdla ni.

„Za sebe ne, — za otca, častiti gospod!“

Mladi duhovnik bil je zopet v zadregi, s kakimi besedami bi ji ponudil svojo službo. A devotka rešila ga je takoj zadrege.

„Poznali ste ga, govorili ste ž njim, čestiti gospod!“

„Res da le nekolikrat, a to je zadostovalo!“

„In si-li mislite, da bi mogel učiniti kaj zlega, da bi bil zmožen . . .?“ Svētluška je umolknila.

„Navadil sem se ga v kratkem času spoštovati. — — Vender sēdi! Gotovo si se zelo utrudila. Slaba pot je. Pod vsakim korakom drči!“

„In v okrajnem mestu zaprli so ga v ječo. Dajejo mu le vodo in suh kruh. Leži na polugnjeni slami mej gnjusno živalijo. In sam Bog vé, kaj mu bodo storili. Niti mene niso pustili k njemu. Prosil sem jih na kolenih v imenu Jezusa Kristusa, v imenu njegove matere . . .!“

Svētluška umolknila je najedenkrat, potem pa je sklenila roci in uprla globoke oči v duhovnika. Ustnici tresli sta se ji mrzlično in iz oči utrinjale

so se devojki velike solze. Ni in ni jih mogla udušiti.

„Častiti gospod, za vašega otca, za vašo sestrico, za vašo mamico, povejte gospôdi, da ni mislil zlo, da ni storil zlega, vam bodo verovali, z vami govorili bodo preje, na vas bodo preje se kaj ozirali!“

Mlada devojka sklepala je roki krčevito in z vso silo dušila je jok, ki je hotel izbruhniti v stok. Globoke oči imela je zalite s solzami, lici kateri so poljubljali poslednji žarki, svetili sta se, kakor bi bili od samih biserov . . .

„Častiti gospod, povejte jim to! — Za otca, vašega, če imate še živega! Za vašo sestrico, ako ste kedaj katero imeli! Z vami bodo govorili preje, vam bodo preje verovali . . .“

Kaplan je kakor slučajno odvrnil glavo.

„Molila bom za vas na veke, pomnila vas bom na veke!“

Svętluška stala je še blizu dverij s sklenjenima rokama, z globokimi očmi, zalitimi s solzami, uprtimi vanj. Gospodu kapelanu prišel je na misel grob pri beli cerkvi, na katerem je zelenel

križ s cipreso, katero je ondu zasadila roka ljubenzjive devojke, in tesno moral je stisniti ustni da bi na njegovem obrazu ne bilo znati ganjenja.

„Nimam več otca, Světluška!“ rekel je tiho čez nekaj časa.

„In radi tega mi morda ne verujete! — Vi tega niste nikedar skusili! Kaj sem že jaz pretrpela od svetega večera! In mamica leže, morebiti nam umró . . . Moj Bog! In jaz bom sirota! Koga bodem imela na svetu!“

„Ali ne veš, da si se učila v šoli, kadar vsi ostavijo človeka, ostane mu vedno jeden, ki ga nikdar ne ostavi? — In bila si bajè Světluška, pridna — najboljša šolarica! — A da bi bila to že pozabila? — Jaz pojdem h gospôdi, povedal jim bom, da tvoj otec ne misli zlo, da je tvoj otec miren, častiti, prosil bom za njega.“

Jaz pa vam bom za to hvaležna do konca!“

„In Světluška, če ne pomorejo moji koraki, če bodo moje besede zaman?“

„Potem napravim se h knezu samemu tija daleko na Dunaj, padem predenj na kolena. Morda ga omehčam, morda ga preprosim! Častiti gospod!“

Ne vem, kaj bi storila, ako bi se otec vrnil k nam v našo hišo in ž njim zopet sveti mir . . . Vi ne veste, kako se je živelo pod našo streho. Otec so rekali, da si ljudje delajo nebo na zemlji sami in pekel tudi sami. Mi ustvarili smo si nebo, a zdaj se mi zdi, kedarkoli se ozrem na našo streho, da ondu sedi smrt, in da čaka nekoga . . . ki mi odpuščate, častiti gospod, da sem se zatekla k vam: saj nemamo nikogar, ki bi nam dobro svetoval, ki bi se potegnil za nas, le vas — vas! A že se temni, zarja blede, moram domov! Mamici se niti ne zdi, kam sem odhitela!“

— — — — —

V kaplanji na Okrouhlini bilo je že popolnoma tema. Le obličje Matere Božje nad posteljo kaplana zasvetila se je še poslednjikrat v ugašajoči zarji.

Mladi duhovnik sedel je za mizo z obema rokama opirajoč si glavo, na kateri senci so sédle težke pretežke misli.

Svetluška bivala je ob istem času že pri materi, ki je sedela na postelji poluuzravnana z očesom uprta v hčer. Dvakrat prašala je že po njej.

Časih zazdelo se jej je zopet, da leži v grapi z obrazom v snegu, da gredo ljudje mimo, da jo zagledajo, da ji pomagajo na nogi in da jo neso v hišo . . .

„Kod vedno letaš, dekle! — Da bi še ti . . .
Potem bilo bi čudno pri nas.“

„Mamica, bila sem na fari!“

„Moj Bog! — Jaz pa sem mislila, da kje na dvorišči!“

„Pri gospodu kaplanu! — Pojde k gospôdi, za otca bo prosil.“

Mati sklenila je na postelji roci.

„Da bi ga Bog utrdil! — Da bi Bog korake njegove blagoslovil!“

Nad hišo Květovo zasinila je visoko v poluprozornih meglah zvezda nadeje, in dvema srcema postalo je pod ondotno streho laglje. — —

„K njim pojdem; poskusim. Zgôdi se, kar se hoče. A na Dunaj ne smeš! — Od tam se ne bo vrnila več kot hči Květova, kot Světluška, in svemu otcu bi jedva pomogla. In ko bi mu prišla odpret ječine dveri, kako bi te potem pozdravil, kako bi te zahvalil! Za svobodo otčevo otrli bi s

tvojih lic cvetni prah . . . On pa bi se raje dal verige pritegniti, videl bi se raje ne vem kje, nego da bi za Světluščino krivdo dobil svobodo . . . Poznals sem ga dobro, sodnika Jiříčkega, biser našega naroda češkega. Tešite se, tešite vsaj za hip, dobri, plemeniti ljudje! Gorje duši, kedar zgubi upanje! In trikrat gorje narodu, kadar jame obupavati!“ govoril je čez nekaj časa s tihim glasom mladi duhovnik, kakor bi videl obraz izmučene žene, kako se ji je ta hip razjasnilo oko, in kakor bi slišal, kako lahko se je oddahnila Světluška pri postelji materini.

Potem naslonil je zopet čelo na roko, pozabil popolnoma jutrajšnjo propoved, tndi ni opazil, da je v sobi gosta tema, in da mu ravno skozi okno gleda bliščeča zvezda — jedina na temnem nebu, kakor bi svetila novemu letu iz daljnih, vzhodnih krajev na pot v Podlesje.

Prve dni meseca januarija šla sta skozi okrajno mesto dva polka pešcev. Godba igrala je veselo koračnico, bobni so ropotali, da je šumelo v ušesih, in meščani imeli so nekoliko dnij izvrstno predpustno zabavo. Toliko vojakov najedenkrat ni

šlo tod skozi od bitve pri Lovosicah. V mestu ostala sta dva oddelka. Ostale so namestili po vsej okolici. In če so takrat prišli kam vojaki, bilo je vse na nogah. Trpelo je potem dober teden, da je bilo zopet vse v starem redu.

Za ropotanjem vojaških bobnov letela je po okraji vest: Podlesci so se uprli. Odpovedali so gospôdi tlako. Izgnali so biriče iz vasij. Oborožili so se s kosami, vilami, rogljami, cepci in se utrdili v vaseh. Gospodski dvorci so bili na mnogih krajih prazni, oskrbnik je pobegnil, pristav je pobegnil, in ostalo ni ondu niti psa“.

Vojaki pa so se pripravljali, kako bodo gladili rojake proti dlaki, kako jim bodo jazbečjo kožo prašili, kako jih bodo umirili, da se ne bodo ganili sto let.

Niti pričakati niso mogli, da zagledajo prokleta Podlesje. Ko pa se jim je na daljnem, zapadnem ohzorji pojavila temna proga gozdov, zavriskali so in bobnarji začeli so vsi najedenkrat, da bi jim bila pot krajša.

V okraji širile so se z dne na dan groznejše novice o puntarijah.

Gospôdski dvori baje gore, gospôdski uradniki se neki duše v plamenih, in Podlesci ropajo, kra-dejo, more, kjer koga napadejo. Imajo prê tudi puške in uže se napravljajo tudi v okraj.

Vojaki škripali so z zobmi, žvenketali s sabljami, niso jim mogli dati pravega imena in zakli-njali so se, da „ne dade pardona“ nikomur, ako bi bi bil njih lastni otec in ako bi bil lastni brat.

„Prisegli smo cesarju! — Cesarski možje smo! In kdor je postal cesarski mož, ne sme poznati niti matere, niti sestre, niti svojega dekleta, ako bi je imel ne vem kako rad. Kedar nam začno igrati, in gospodi časniki rečejo: „Fantje streljajte, ne priza-nesite nikomur, vsega mora človek pozabiti. Cesar je naš otec, in mi njegova deca. Viditi bi ga bili morali, kako je jezdil mej nami, in morali bi ga slišati, kako je govoril . . . Jaz ga seveda nisem razumel, a povedal nam je potem vse gospod stotnik“, pripovedoval je na prenočišči v Hoz-pozejni vojak, ki je pred tremi leti v nedaljni Kmet-ňovvasi še hodil na tlako z dvema mršavima voloma.

Kmetje pa so se čudili, kako bi mogel tak cesarski mož iti na lastnega otca, na lastnega brata.

Potem pa so ga ogledovali od vseh strani, kakor bi iskali, v kateri torbi imajo spravljeno hrabrost.

„In cesar vam je rekel deca?“

Seljak Dvořaček prisedel je k vojaku.

„Ali nesmo, seljače? — Kdo nas pa živi? Kdo nam pa daje obleko? Morebiti vi? — In zato gremo, naj nas pošlje proti komur hoče, ako bi bil sam vrag.“

Vojak utihnili je za trenotek, in čuda, da mu ni bilo slabo, tako mu je teknilo. Pri Dvořakovih so včeraj klali in danes vojake pogostili. Prišli so danes, kakor bi jih bil poklical.

„Mati, daj še kaj ocreti! Naj se gospod vojak tu-le okrepča za Podlesce! Le dobro jih naklestite! To je propala Podleška koža! Baje že Boga nečejo ubogati. In pijte, gospod vojak! Predpust je. V Podlesji vam ne bodo dali tega. — Jaz imam ondu tudi tovariša. A ta je fant! Ta zna ravnati ž njimi. Poslal je zadnjič starejšino sem, da bi njegovemu sinu poiskal nevesto. Hoče jo imeti iz okraja. Podleščanke niti govoriti ne znajo. Spoznali jih bodete od daleč. Košate so kakor raca, kedar se potaplja v ribnjak. — Ne dajte se prositi, go-

spod vojak! — Ko pridete tija in vas bo pot vodila mimo Jiřic, le poprašajte po Ouřadi. Sodnik je ondu. In izročite mu pozdrav od mene!“

Ne vem, če je vedel vojak od vsega tega govora deseto besedo. Vsled velikega teka pozabil je popolnoma, da je cesarsk moř, da ga živi cesar, in da mu daje obleko tudi cesar. Delal je ravno tako, kakor bi bil do danes pri Syrovatkovih v Kmetňovasi, ko je nakrmil vole založivši jim še za jasli in potem prišel v sobo, in se je na mizi kadil iz sklede krompir.

„Izročim, seljače, izročim, in vašemu tovarišu bomo prizanesli.

In kakor ta, mislili so vsi ostali.

Kar goreli so od nestrpnosti, da bodo streljali v krtine in Podleške rovke izganjali iz njihovih ležič.

Vesti o nemirih v Podlesji bile so pretirane, morebiti nalašč raztresene mej ljudi in s peklenskim preračunjenjem naslikane s črnimi, strašnimi barvami. Zato prišli so tudi vojaki z gromenjem bobnov z razvitimi zastavami in donenjem vesele godbe.

A jedro resnice bilo je vendar v teh govoricah.

Od Bulichova daleč do Kounov, od Novega Strašca do za Opočnim in še naprej, skoro do mej češkega jezika na levem bregu Oharčine, podobne so bile mirne vasice osjim gnezdrom in vaščanje razburjenim osam, katere je razdražila roka objestneža.

Kjer so bile v vaseh cerkve na vrhovih in okrog pokopališča ograjena z zidovi, stali so kmetje na straži s najrazličnejšim orožjem v desnicah. Bil je čuden pogled na njihove postave, zavite v kožuhe, s kučmami na glavah, potegnenimi preko ušes, na rokah z jednoprstnimi rokovicami, s cepci okovanimi z žebli in železom, s svetlimi kosami, z novo nasajenimi vilami, s starimi zarjavelimi puškami, katere so s težavo devali na ramo in z dolgimi meči ob boku, ki so bili v istini še iz tridesetletne vojske.

Trpelo je dolgo, preden so se odločili, da bi se uprli gôspodi, da bi jim pokazali, da imajo v telesih še dušo in da doslej še neso tako nizko, kakor nema stvar, ki ti, ako jo brcneš, še obliže nogo. Trpelo je mnogo let, preden so Podlesci prilezli iz svojih biš in iz svojih koč na božje solnce s povzdignjenimi glavami, z očmi polnimi ognja in

z obrazi, ki se neso povešali k zemlji in se neso tresli od strahu pred milostljivimi in blagorodnimi gospodi na dvorih in gradovih.

Zgodovinski robotni patent stal je v Čehih mnogo drage, dobre krvi in mnogo mladega življenja. Podlescem razvil se je v glavah stoprav sedaj in podnet v nezadovoljnih možganih in v tesnih prsih bila so ostra povelja o pokapljanji mrtvecev in o zrušenji polunočnice — na videz malenkostne iskrice, ki pa so v kratkem zrastle v žar, ki bi bil gospodi skoro izžgal oči. Naglo zapiranje svetovečerno razletelo se je v Podlesji hitro kakor bliski in uplivalo tudi kakor bliski, kadar bijejo v strehe, in za njimi dvigajo požarni slopovi.

Ko se vse povsodi raduje, ko vse povsodi poje: veselimo se, ko vse povsodi pozdravlja Odrešenika v jaslicah, pošiljajo gospôda v tihe vasi, v mirne hiše svoje lovce.

V okolici Pochválova, vasice skoro tako rekoč zarastene v gozdih, ovladoval je misli vseh ljudij metljar Rozhoda. Metlarji v Podlesji tvorili so sobno zadrugo, dasi neso imeli praporev in listin s starimi pečati. Vedeli so o vsaki strehi, žive li

pod njo dobri ali zli ljudje. Rozhoda bil je starosta metljarske zadruga, že zato, ker je znal čitati, včasih prinesel je tudi v oddalnejši vas knjigo, katero mu je izročil Refunda. Rekali so o njem, da je njegova desna roko. Ako je čul Rozhoda take besede, nasmehnil se je vselej samoljubno. Poslednji čas videli so večkrat pri njem Refundo. Metljar je tudi malo delal, protje ležalo je na dvorišči in na tleh skoro nedotaknjeno. Včeraj prebil je Refunda pri njem dobri dve uri.

„Priprave trpele so že preveč dolgo. Ali hočeš vzeti tukajšnje vasi na svojo skrb?“

„Vzamem jih, Refunda! Saj že ne morem pričakati! Kadar prodremo do tebe, rekel mi boš, da najino znanje ni bilo zaman . . .“

Od tega pogovora ni minil niti dan, ko se je v Pochválovem razlegel zvonec in je za zvoncem zagrmel Rozhoda :

„Prašam, ali ni gospôda ravno taka kakor Herodež? — Prašam, ali ni gospôda hujša kakor Herodež? — In veste, kaj se je zgodilo Herodežu, ker je dal pobiti toliko nedolžnih otrok? — Črvi pojedli so ga za živa. Gospôdo pa bodo poplačali

naši cepci, naše vile, naše kose! Kateri imate tope kose, je nabrusite, in kateri imate neokovane cepce, nesite je kovaču. — Po konci! Po konci!“

In metljar Rozhoda zvonil je v Pochválovem z zvonom, da je bilo čuda, da ni odtrgal vrvi in da ni odletel kembelj.

„Po konci, kmetje! — Gospôda nam jemljejo naše pokojnike, jemljejo nam Boga, potem jemali vam bodo žene, vaše hčere, — sinove jemljejo vam že zdaj! — Jemljo vam je v vojake, da bi branili njihove glave, da bi jih izurili na nas. — Po konci, kmetje!“

In metljar Rozhoda začel je zopet zvoniti.

Ljudje so se stekali, poslušali ga, križali se, lomili roke, kleli, da so se gozdovi tresli, in kovač koval je cepce, kjer so mogli kake dobiti.

Na Podlesji bilo je videti, kakor bi se vračali husitski časi.

Takrat bilo je tudi tu živo. Takrat zmajevali so tukajšnji lesi z glavami, kakor ne bi razumeli, kaj se godi z narodom okrog njih. Od nekedaj vajeni so bili tihote v teh vaseh, a najedenkrat bilo je, kakor da bi bili prišli vanje drugi ljudje, ki so

ostavili hiše prazne, kočje zapuščene, polja neobdelana in šli za idejo do one dobe v Čehih neslišano. A takrat bile so to postave kakor ulite, bili so možje, pod katerih rokami se je tujstvo drobilo kakor peskovec (Sandstein) pod mnogofuntnim kladivom. In potem zapeli so tukajšnji lesi z ljudstvom vred pesen:

„Kdo ste božji . . .“ In trajalo je celih dvesto let preden so umolkli, preden so pozabili te pesni.

In danes? — Moj Bog! Kako se časi menjajo! To so bile samo sence tedanjih dob. A tudi sence plašile so gospôdo in jo strašile v sanjah. — Imeli so še kos srca, kos časti, kos spomina. — Poslušajte!

Ko so začeli v Čehih propovedovati besedo božjo pod širim nebom, ko je bila v Čehih še svoboda — od takrat smo zdaj že sedmo koleno — hoteli so gospoda svobodo zapreti v kleti, odsekati ji glavo in zakopati jo sto sežnjev v zemljo, da bi niti njene lobanje nihče ne našel; ko so z jednega gradu na drugega nastavili verige, da bi vanje lovili narod, kakor kadar je lov, ustal je vitez, imenoval se je Žižka, in razdejal vse gradove, izvzemši

jedini Krivoklat. A tudi ta bi ne bil ušel njegovi jezi, ako mu ne bi bila stara babica pokazala krive poti.“

Žene in nekateri možje prekrižali so se pri imenu Žižkovem. V bližnjem samostanu videli so o božji poti podobo, pod katero je bilo zapisano: „Jan Žižka iz Trocnova, neprijatelj božji, neprijatelj ljudij — pokopan je v peklju!“

Metljar Rozhoda stopil je na kamen, da bi bolje videl vsem v obraz in v oči.

„In Žižke nam nedostaje! — Ali že veste, da so se ga bali tudi še po smrti? — Praded cesarjev ni hotel biti v onem mestu, kjer je bil Žižka, niti čez noč! Res da nam nedostaje take glave, takega čela — takega vodnika!“

Ljudem zvrtilo se je po teh besedah v glavi, kakor ako se ga kdo v gostilni nabere.

„Dandanašnji nečejo zapirati naše svobode v v kleti, a vlačijo jo kakor mrhovino na gnojišče. Dandanes ne zapirajo nam poti od gradu h gradu z lanci, imajo dosti vrvij, in vi veste za čegava grla! — Za grla Podlescev! — Imajo borovce, sekajo jih; in veste zakaj? — Za vešala! In veste

za koga? Za Podlesce! Že se ponašajo s tem. Strašiti nas hočejo. A mi nismo ponočne sove! Mi znamo biti jastrebi in kragulji.“

S konca vasi začul se je najedenkrat hrup.

Metljar Rozhoda začel je z nova zvoniti.

„Po konci! — Po konci!“

Menda že žive duše ni bilo v Pochvalovem pod streho. Vse zbiralo se je v vasi okrog zvonca in Rozhode. Bil pa je oster, skoro škripajoč mraz. A metljar vedel je vsakemu razgreti krv.

„Pozdravljeni! — Hej pajdaši! — Pozdravljamo vas! — Že se pripravljamo tu! Potegnemo z vami — Ihuhuhu!“

Metljar zavriskal je, da so lesovi trikrat ponavljali za njim.

Prišli so uporniki iz Smilovic in iz Kozojed. Bila jih je lepa tolpa, skoro sto. Nedaleč napadli so lovčevo hišo. Ganili se neso niti za steblo, žalega storili neso nikomur, a lovca zvezali in ga posadili na jelenove paroge v pročelje lovske hiše. Kmetje popevali so potem po poti:

Ten delektor parukař
sám největří pletichář,

bije nás
jako ras;
zasloužil by sám provaz!

A ten šelma nešťastný,
ten šmat'havý poklasný,
pro ten klas
stihá nás,
zasloužil by sám provaz!

Šafář, taškář vybraný
od biřice vypraný,
sám co vzal,
a prodal
nám ubohým vinu dal!

In v polu ure odšli so iz Pochvalova pomno-
ženi za dobrih petdeset. Na čelu korakal je metljar
Rozhoda, imel je staro puško. Otec našel jo je nekje
v gozdu pri zmrzlem Francozu. Temu bo zdaj kakih
štirideset let. Takrat ležala je baje sablja za vsa-
kim štorom in puška za vsakim parobcem. Franco-
zje pobegali so iz Prage v Podlesje v najhujšem
mrazu in nalašč izgubljali orožje. A to jim ni pomagalo,
cepali so od lakote in mrazu, kakor po letu mube
po strupu. In od takrat ni bilo sosebnost v nekate-

rih vaseh nobenega poslopja, kjer ne bi imeli v izbi skrbno spravljene puške ali zarjavelega meča.

„Na Domašice! — V pravo!“

Metljar imel je v istini glas kakor grom in kazal je tolpi s sabljo po nekem Francoskem stotniku na pravo v sotesko, kjer je vodila pot v Domašice.

Mračilo se je že, ko so prišli seljaki v vas.

Posdravilo jih je oglušajoče lajanje psov. V dvorci so imeli že luč. Gospod oskrbnik sedal je ravno k večerji. Po prijetni sobici zadišala je ljubo divjačina, in na mizi pretakala je cinasta čaša od napoja, skuhana iz najboljšega žateškega hmelja.

G. oskrbnik sédel je jako jezen za mizo. Vesti da se upirajo v najbližji okolici, razburile so mu nad mero krv. Naročil je, da dobro zapahnejo dveri in nekaj hlapcev postavilo se je na stražo za vrata.

„Povsod je tiho gospod! — V gozdih se ne giblje niti vejica!“

„Ali ste dobro zaklenili?“

„Dvakrat, gospod! — In da smo bolj varni podprli smo vrata še s količi!“

„In pazno glejte! — Jutri dobodete napojnino.“

„Pristav zaprl je tiho dveri, in g. oskrbnik je razkrojil jelenovo stegno, a nož mu je izpodletel in se zadrl v mizo.

„Vsega je kriva ta pesjad! — Čakajte!“

Oskrbnik pljunil je tija do vrat. Bil je star mladeneč in kakor je navada — dobrovoljen, za tlačane krvnik. Biča ni dal ves božji dan iz rok.

Ljudje bali so se Damašickega oskrbnika, kakor utelešenega vraga.

Ko so prišli patenti, da je tlaka za polovičico olajšana, ni jih ljudem niti prečital, ni se niti zmednil za to. In kdor se je predrznil govoriti o cesarskem patentu, naučil se je na klopi v Domašickega vratarja sobi zvezan z jermeni in krvaveč pod palico mušketirjevo molčati.

Na gradu pripovedovali so si o njem, da je „frajmor“. In v Podlesji pomenila je beseda „frajmor“ kar v srednjem veku čarovnik.

Oskrbnik sedel je že lagodno na mehkem stolu, včasih jako globoko pogledujoč v čašo. Bilo mu je zdaj precej voljno. Zaradi kmetov ni niti vzdihnil.

Mimo očíj poskakovale so mu podobe zapeljivejše in zapeljivejše, rudeča usta nasmihale so se blaženo, sive oči sklepale so se polagoma, roka zganila se mu je včasih, kakor bi hotela neubogljiveža opomniti njegove dolžnosti z bičem . . . Oskrbnik je včasih tudi zamrmral, a ne besedice ni bilo razumeti. A jedva da je bilo kaj zlega, debeli ustni nasmihali sta se ljubeznjivo.

„Gospod! — Dragi gospod!“

„Molči, fant!“

Oskrbnik zakričavši v poluspanji utihnil je takoj.

„Milostljivi gospod! — Tu so!“

„Zapri ga mej tem pri vratarji!“

„Mnogo jih je, obkolili so dvorec . . .“

„Ali greš?“

Roka gospoda oskrbnika mahala je po zraku.

V sobi, v kateri se je gospodu oskrbniku sanjalo, da najlepšim devojkam iz Podlesja pada iz naročja v naročje, čul se je najedenkrat od zunaj spev, kakor kedar vije burje nad streho tukajšnjega dvorca :

„ . . . prijmi nas do nebe,
a pány at' čert veme!“

Na vrata padal je udar za udarom, sem ter tija čuli se so tudi streli. Težka hrastova vrata pokala so pred udarci sekir, zapahi so odjenjavali; zdaj zabobnelo je nekaj, kakor kedar zagromi. Seljaki so zavriskali, da so se zatresla okna v sobi gospoda oskrbnika.

„Gospod! — Uže so v dvorci! Podrli so vrata!“

Pristav kričal je svojemu gospodu na uho, kar je mogel. A oskrbnik smehljal se je vedno uljudneje in ljubeznjiveje, da so se mu delale jamice v tolstem obrazu. Pristav ni se brigal več za gospoda, bil je sam sebi najbližji in pobegniti je skozi zadnja vrata. Razkačenim tlačanom ni hotel priti v roke. Godilo bi se mu tudi slabo.

„Dober večer, gospod oskrbnik!“

S tem pozdravom pridrl je v sobo Rozhoda s sablo v roki, s puško na hrbtu, z razmršeno glavo brez čepice.

„Gospod oskrbnik!“ —

Rozhoda stresel je spečega, da je stol zaškripal.

„Ustanite! — Dan je že, beli dan! — Pojdimo na tlako!“

„Gospod oskrbnik se je naglo prebudil.

„Mušketir! — Vohanka!“

„V kozolci je, gospod oskrbnik!“

„Pristav!“

„Postal vam je nezvest!“

„Črednik — mlatič — orači — —!“

„Ne mogo se niti ganiti! — Ali me še poznate, gospod oskrbnik? Tako-le kakih dvajset let se že nisva videla! — Metljar Rozhoda sem!“

Oskrbnik je najedenkrat prebledel in se opotekel. A takoj se je zavedel.

„Česa hočeš od mene?“

„Kar si mi vzela . . . Ali ne pomniš več?“

Rozhoda pristopil je prav k oskrbniku.

„Dobro me poglej! Otec Martinov sem. Saj se ga boš spominjal. Takrat poslal si za mojim sinom pse v gozd. In ko so ga ujeli, nisi-li bil ti oni, ki ga je bil ukazal odpeljati v lancih k okrajnemu uradu, da bi mu izprašili suktnjo? Potem si uničil njegovo nevesto in jo spravil v grob. Jaz tudi nisem videl sina od takrat, prihajam pa danes s taboj poračunit stvar.“

Gospod oskrbnik pa se je v istem trenutku zavedel, da je na zemlji.

Metljar Rozhoda imel je danes dvojno silo v desnici. V spomin vračali so se mu minoli časi v najživejših barvah, danes jih v dvajsetih letih prvič ni izganjal iz glave in danes jih v dvajsetih letih prvič ni dušil v spominu. In letele so mu tudi po glavi divje kakor vihra, razgrajajoč kakor furija in s strašnim sikanjem, kakor tolpa kuščarjev, dokler se ni nasmejäl v najstrašnejšem krohotu.

„Razsvetimo, seljaci! — Tu niti dobro ne vidimo! — Naj nas pomnijo v Domašicah! — Naj živi svoboda! Naj pogine tlaka! Vrag vzemi gospode, kakor tega-le!“

Čez malo časa vzdignili so se nad dvorom plameni — morebiti prvi v vsem Podlesji za kmetskega upora. V cerkvenem stolpu zvonili so, a jedva pet minut. Seljaki pognali so zvonikarja, vrvi pri zvonovih odrezali, zvonove iztaknili in iz Domašic priklopilo se jih jim je še sto.

Dvorec gorel je s plamenom.

Vender se ni ne jedna roka dvignila, da bi gasila.

Na pokopališči na levi strani pri vratih stal je mož mahaje z zarjavelo sabljo nad belo glavo in dobro se je čul v praskotu plamena, cviljenji psov in rujoventji živine njegov grmeči glas.

„Ustani Marijica! — Ustani! Poglej! Gospod oskrbnik slavi svatbo. — Ihuhu! Tvoj otec mu jo je napravil! — Vstani — vstani! Pojdeš mu za spletenko, eh — kaj za nevesto. Če si mu bila takrat dobra, čemu bi mu ne bila danes? — Le še tovariši! Naj sveti po celem Podlesji!“

Seljaki v vasi utihnili so za hip. Pogledi vseh upirali so se k pokopališču.

Stari mož grebel je z obema rokama sneg na grobu, na katerem so bile pohojene osehle koprive in vel slak.

„Ihuhu! — Seljaci, fantje, vriskajte! — Kdaj že nismo bili tako veseli!“

Seljake prehajal je mraz. Videti je bilo, kakor da so za trenotek pozabili, da gori dvorec, da so ga sami zapalili, da so v dvorci gospod oskrbnik in skoro vsa družina zvezani . . .

„Marijica spi trdo, niti ne gane se! In moj Martin Bog ve, kje gnije. Moral bi si pretrgati

grlo, da bi oba priklical, a potreboval ga bom še!
 — Naprej! Dalje tovariši! Kakor vojaci . . . Ne pomilujte nikogar! Vas tudi nihče ne pomiluje! — Ne ozirajte se na nikogar! Na vas se tudi nihče ne ozira! Naprej, seljaci! — Na Kounov! Tam bomo do jutra! Tam so tudi dobri! . . . Ti, dekle, pa tu tiho počivaj. In ti, sin moj, za lesom — z Bogom!“

Metljar Rozhoda stal je že čez nekoliko minut v sredi mnogobrojne tolpe upornikov, kakor bi se ne bilo ničesar prigodilo.

„Zdaj smo že začeli, bati se ne smemo — ne bomo!“

Čez polu ure bile so v Domačicah sredi vasi le še tolpe žen, otrok in starcev.

„Kaj bo iz tega, moj Bog!“

„Mati Božja, Področevska!“

„Sodnji dan! — Videli bode!“

„Vaš mož je tudi ž njimi? — Prosila sem otca na kolenih, da bi ne hodil! — Ni in ni se dal pregovoriti!“

„Kaj bo iz tega? — Zlo, samo zlo! Polovili jih bodo, obesili, pozaprli, postreljali — to bo iz

tega!“ govoril je z resnim glasom osemdesetleten starec imajoč oči uprte v požar. „Isto bilo je iz tega tudi takrat! — Na vsakem odru stalo je mnogo let nekaj vešal več. Bil sem majhen deček, tako v letih vašega Martina, šli smo v Rakovnik na semenj. Pri mestu zagledal sem štiri čudne trame. „To so vešala!“ rekel mi je otec. Na jedno iz njih obesili so pred tridesetimi leti tvojega strica. In stale so ondu vse štiri do Marije Terezije.

Pred dvorcem čul se je najedenkrat hrup.

„Ali je živ?“

Malo osmojen, zgorela mu je kita!“

Trije hlapci prinesli so gospoda oskrbnika. Res, da je bil še živ, a še vedno kakor v omedlevici. Le težko dihanje svedočilo je, da mu metljar Rozhoda ni izgnal duše. Krenili so ž njim naravnost na pašnik.

Od daleč čul se je temen šum, kakor kedar je velika voda. A za hip ni bilo slišati ničesar več. V vasi v Domašicah bilo je prazno, žene sedele so v izbah s hčerami, brez pogovora, brez nobene besede in rudeči žar od dvorca dajal je njihovim obrazom nepopisen izraz. Podobne so bile žrtvam, ki

se plašno stiskajo k zemlji, s krčevito stisnjenimi ustmi upirajo poglede navzgor, ko vidijo na njihove glave leteti nesrečo, kateri se ogniti ne morejo, in ko že slišijo šumenje njenih kril, katere izganjajo na čelo ubožcem težke kaplje studenega potu.

Domašinski dvorec naznanjal je s krvavo zarjo na milje daleč, da je v Podlesji zlo in da bo še huje. Zgorel je popolnoma, ostalo ni inega, nego silne kamenite stene. Hlapci, katerim se je posrečilo oprostiti vezij, rešili neso razven oskrbnika skoro ničesar, razven svojih skrinj in perila.

Sodnik Ouřada v Jiřicah se nekaj dnij ni niti prikazal, kakor bi se morebiti kesal, ali kakor bi bil odšel na konjski semenj tija nekam za Mlado Boleslavo. Nekateri pripovedovali so, da je ušel od strahu, drugi zopet, da je skrit nekje pod streho, in da mu nosijo uija jest, in še drugje pripovedovali so si, da ga je vrag za živa odnesel.

V Jiřicah neso že ves teden delali. Podje so bili zaprti in cepci — pri kovači. Mojster Kratochvíl ni imel niti dosti železa in žrebljev, da bi je dobro okoval.

Pri Květovih bilo je z dne na dan žalostneje,

tako kakor bi vsi v hiši ležali na smrtni postelji. Zadnjič bil je tu Refunda. Prišel je nenadoma, tako kakor bi iz zemlje zrastel. Od svetega večera spominjali so se ga vsak dan večkrat.

„Od takrat, kar se je družil ž njim, pripravljalo se je to za nas. Sam Bog vedi, kje in kako sta se seznanila. Vedno mu je nosil knjige . . . Te knjige! Vedno sem pravila. Imel jih je polno glavo!“

„Mamica!“

„Tudi ti si vedno tičala v njih. Vsega so knjige krive. — Vedno sem se nekako bala tega človeka. Zakaj si je izbral ravno nas, — našo streho! S tvojim otcem sva se večkrat radi njega sporekla.“

„Morebiti ga sodite po krivem!“

Svētluška je umolknila, prišlo ji je na um, da se je sama ogibala njegovih očij, da se ji je vselej, kadar se je je dotaknil, zdelo, kakor bi po njej segala s studeno roko Morana. In vendar se je veselila njegovega prihoda, — ne samo radi knjig, katere je prinašal. Kadar je imel priti, pa ni prišel — pripajal je skoro vedno ob istem času — mislila si je: le da bi se mu ne bilo zgodilo nič zlega!

„Po krivem — ali ne po krivem! A otca je zapeljal! — Čemu se pa zdaj ne prikaže? Da bi ne vedel, kaj se je pri nas zgodilo? Vselej je pripovedoval novice iz Prage, z Dunaja in sam Bog vedi odkod.“

Květovka na postelji je umolknila. Oprši se ob blazino, uprla je medle, kalne oči proti oknom. Bolehala je neprestano! Od takrat, ko so jo našli v jarku, ni tako rekoč bila še iz postelje.

Zunaj v veži čuli so se glasovi, a le nekaj hipov, potem bili so slišati brzi koraki v veži in predno bi naštel dvajset, odprle so se dveri, in v sobo stopil je — Refunda.

Seljakinja je baš začela dremati

Světluška stisnila se je bliže k postelji, ko je uzrla moža, o katerem je pred nekolikimi hipi izrekla mati tako čudno mnenje.

Květovka se je prebudila in ga hotela pozdraviti. A besede zastale so ji v grlu. Světluška se je dvignila, poravnala materi na glavi lase in ji potegnila ruto na čelo.

„Prihajam vas potolažit, dobri ljudje; pogledat prihajam, kaj delate, kako je pri vas. Slišal sem žalostno novico!“

Refunda ni šel, kakor navadno, k mizi, temveč obstal je pri vratih. Nihče mu ni rekel, da bi sédel.

„Vzeli so vam bajè moža, mati, in tebi Světluška otca — na sveti večer!“

„Res je, Refunda!“ rekla je Květovka s tihim, a vender nekoliko priostrenim glasom. Zbrala je vso moč.

„In vi, mati, ste bolni!“

„Dà bolna, Refunda!“

„In ti si bajè šla prosit gospôdo, bila si v okrajnem mestu!“

„Bila, Refunda! Vzela sem novce, kjer sem mogla kake dobiti. Hotela sem ječarja podkupiti. Slišala sem od mladih nog, kako hlepi po zlatu in kako ima polno glavo zakladov. Ali niste nikdar slišali o Gregorji? Niti ne spi po vse noči, in vedno ima v glavi zakopane novce.“

Refunda zdaj ni odgovoril, zamislil se je za hip in potem rekel:

„Vidiš — vidiš, da bi tudi ti zbolela radi tega“

„Tudi jaz sem rekla to, Refunda. — A sédite vender k nama!“

Glas kmetičin izgubil je naglo ono priostrenost.

„Mislil sem, da me ne poznate več. Tako ste me gledali, kakor bi mi hoteli kaj očitati, ravno tako, kakor gledamo človeka, mesto katerega bi videli ne vem kaj. Hotel sem se že skoro obrniti, a moram tu malo sésti, vsaj za trenotek.“

„In da bi se vi mogli na nas jeziti, Refunda?“

Světluška pogledala ga je o tem vprašanji z onim davnim, znanim pogledom, po katerem je bilo Refundi pod starimi prsi, kakor jetniku, ko ga po mnogoletni ječi oveje čist zrak, in na čelo poljubi prvi solnčni žarek.

„Niti ne znal bi tega, dekle! — Ne mogel bi se navaditi Světluška!“

„Nesrečni smo, misli Refunda, in morda bomo še-le — Moj mož. —“

Kmetica na postelji sklenila je roki in uprla pogled na razpelo.

„In ničesa ne veste, Refunda, ob otcu?“

Zopet oni znani, davni pogled: vsa globočina dveh čistih očij z vsem čarom mladih let.

„Prinašam vama pozdrav od njega!“

„Od njega? — Iz ječe?“

„Od otca? — Vi ste bili pri njem? — Ali so vas pustili?“ —

„Ali ne veš, Světluška, kaj govore o meni? — Da se pred menoj odpirajo ključavnice s sedmimi ključi zaklenjene, in da imam plašč, pod katerim se storim nevidnega? — Prašal je po vas, kaj delate, ste li zdravi? — Povem vam resnico, nalagal sem ga. Rekel sem, da se vam le po njem toži! To pa sem mu povedal, da si šla ti za njega gospôde prosit . . . In veš, Světluška, kaj je rekel na to?“ —

Refunda je umolknil za hip, a le za hip, kakor bi za hip ne imel na jeziku primernih besed.

„Ako me ima rada, in vem, da me ima, naj ne stori za mene niti koraka, niti jednega koraka! Slišiš, Světluška? To ti ukazuje otec. In ti ga boš ubogala! Vidim ti v očeh, da ga boš ubogala!“ Vi pa mati, izbijte si to iz glave! Umorili bi se. Njemu ne pomorete, sebi škodite, a pomislite vselej na dete — na Světluško! Izvršil sem svojo dolžnost in zdaj moram zopet dalje. — Potolaži vas Bog! Ako pojdem tod — morda, da jako kmalu — ne pozabim ustaviti se pri vas!“

Mati imela je še toliko vprašanj na jeziku! Ni se mogla niti za hip zavedeti od začudenja, kako je mogel Refunda biti pri moži in kako so ga tija pustili. Světluška pohitela je za njim na dvorišče, — v vas, a o njem že ni bilo nikakega sledu, kakor bi v istini imel čudodelni plašč.

„Ali neste videli Refunde?“ prašala je nekoliko žen, ki so stale pri Jirasovih pred vrati in si pripovedovale, kako so v Domašicah zažgali dvorec, kako so zmučili oskrbnika in kako so ga potem vrgli v ogenj. Privošile so mu vse.

„Kje pa naj bi se tu vzel?“ rekla je Hrdličkovka, in žene govorile so dalje.

Světluška krenila je po poti h gozdovom, a zaman. Refunda je izginil, kakor bi pal v vodo.

„In njihov poveljnik je Pochvalovski metljar. V Kounovu so se jim zopet pridružili. Gospôda z gradu pobegnili so pred njimi. Vse ostavili so ondu, ničesar neso vzeli s saboj . . . Vse zlato in srebro je tam ostalo. — A glejte: Skûrko je zopet zgrabilo!“

Žene so se obrnile. Pri jedni iz koč koncem vasi, pri oni, ki je bila počesana in oglašena, kakor

nevesta-vdova, katera je imela po krstni matriki že šesti križ na hrbtu, stala je stara ženska z razpletenimi lasmi, z vzdignjenima rokama, stisnjenima pestema, s pravo ного stoječ naprej, kakor bi se napravljala na koga z vso silo, ki je še ostala iz mladih let.

„Vse Podlesje — vse! — Da ne bo v njem ostalo žive duše! — Kam so me vsi vragi zanesli! Bila sem dekle kakor cvet in danes trpim lakoto! Mogla bi biti v hiši, zdaj sem v koči . . . Da bi vas vse mora podušila, vse čiharne, da bi vam otroci ne rastle, temuč mrli takoj v zibelih, da bi nikdar ne imel sreče! — In to vse, za to, ker so mi vzeli moža, ker so mi ga odpeljali . . . Moj zlati dobri mož!“

Ženska lomila je roki nad glavo in začela jokati.

„Ne bom te videla več, dokler bom živela! Niti moliti ne bom mogla na tvojem grobu, dragi, ljubeznjivi sprog moj!“

In stara žena ruvala si je sive lase z obema rokama.

„Nate moje vse! — Ves moj kras, vso mojo radost, ves moj ponos!“

In veter raznašal je njene sive lase na bližnje strehe. Nekdaj bile so temne, kakor ogel, svetile so se, kakor krila črnega goloba, kateri je o letošnjem Križevem odletel v gozd in se ni vrnil do današnjega dne, in kite padale so iz njih kakor svila.

„Mrli pa bodete tu v Podlesji hude bolezni. Od danes nikomur ne pomorem v Podlesji, ako bi ga mogla z žlico vode rešiti. Videli bodete in spoznali, kaj je to, če se Skûrka gnjeva, če se razjezi in ko začne preklinjati ljudi do zadnjih kolen. Vzemite je, izbirajte!“

Stara žena ruvala si je še silneje lase in jih metala vetru, kakor da bi jih hotela Melužina za igrače svojim otrokom.

„In kamor pade moj las, povsod obtiči in ne bodete se ga rešili. Kamorkoli bo kateri priletel, ondu nikdar ne bo miru mej poročenci, mej roditelji, mej otroki, mej brati in sestrami... Moji lasje spremene se v škorpijona, pred katerim ne bodete varni niti po dnevu niti po noči, Podlesci“.

In cel klopčič belih las z glave Skûrkine letel je naravnost na hišo Ouřadovo.

Žene v vasi so se razšle. Stale bi bile ondu še dolgo časa, da jim ni Skūrka z grozečim kričanjem, o katerem je vse obhajala kurja polt, pogovora pokazila.

Svētluška vračala se je domov za gumni. Vrhne krilo imela je potegnjeno preko glave. Zopet je začelo od vrhov ostro piskati. Kar švigala je po stezici, le za hip, ako ji je na ledu izpodrsnila noga, ponehala je v brzem, skoro tekočem koraku. Brigala se ni za ničesar, v mladi glavi tičal ji je Refunda in otčev pozdrav.

Nekdo zaklical je že drugič z bližnjega vrta. Svētluška pa kakor bi ga ne bila slišala. Le še hitreje pomikala se je po stezici premo do njihovega dvorišča.

Naglo prijel jo je nekdo za ramo. Svētluška je obstala. Vrhne krilo spolznilo ji je na vrat. Devojki pa se je zdelo, kakor bi jo na levi rami tuja roka stiskala s kleščami. A niti ozrla se ni, hotela je uiti. A mogla ni. Tuja roka stisnila jo je močneje.

„Danes mi ne uideš! — Ne hodim zaman okrog vaše hiše od Božiča dan na dan zaman!“

Te besede izgovorjene so bile z globokim ne-
navadnim glasom. Mož, kateri jih je izpregovoril, pri-
stopil je tesno k devojki, a teške desnice ni pustil
ž njene rame.

Světluška potegnila si je rudečo ruto čez oči.
V lice stopila ji je morda vsa kri, kar jo je imela
v svojem mladem telesu. Tudi njene čiste, globoke
oči, ki so bile uprte na zmrzli sneg, videti so bile,
kakor da so podlite z rudečico. Še jedenkrat po-
skusila se je izmuzniti železni roki, pa ni šlo.

„Danes se morava konečno razumno pogovo-
riti! Slišiš, Světluška?“

V ušesih mlade devojke zvenel je še surovi
glas, a nekako zamolklo, tako kakor iz cerkvenega
zvonika glas zvonov v daljavi umira.

Pusti me, Vavřina! — Majka so bolni — s
taboj nemam časa govoriti!“

„A imela boš, Světluška, morala boš imeti!
Ako si imela čas iti na faro, da bi ne imela za ne-
koliko mojih besed časa?“

Mož pristopil je še bliže k devojki, čuda, da
se s svojim licem ni dotaknil njenega.

„Čuj me, Světluška! Vem, da si me imela rada, dasi si pred menoj tudi bežala. Dobro vem. Poglej mi v oči, Světluška, če moreš? Zanikaj mi to, ali moreš? — Vidiš, da ne moreš!“

Světluška zadrhtela je pod železno njegovo roko.

„Vavřina!“

„Daj mi dogovoriti! Ti veš, da ne morem za svojega otca, ti veš — ne tega še ne moreš vedeti in zato ti bom povedal. Ali veš, da sva se razprla na smrt? Ali me poslušáš, Světluška? Drug drugzega sva preklela.“

Mladi mož utihnil je za trenotek, ker mu je nedostalo sape.

„Jaz sem mu odrekel na veke zato, ker je po njegovi krivdi prišla na vas nesreča. Nečem se oglasiti pri njem, dokler bom živ. Ako boš ti moja žena, kako lahko bom pozabil njegove očetovske ljubezni, lahko bom pogrešal očetovske dobrote . . . Obljubi mi, Světluška, in čakal bom deset, dvajset in več let, le da bom videl, da ne boš nikogar drugega. In ako bi tvoji plavi lasje bili že beli kakor sneg, vender dočakam. — Ali mi obljubiš?“

„Kako moreš o takih rečeh govoriti z manoj

zda j, ko so otec v ječi in mati hudo bolni? — Pusti me Vavřina!“

„Ti me zopet odbijaš? — Světluška!“

Mladi moř objel je devojko z obema rokama.

„O svatbi, Světluška, ne govorim; hočem le tvojo objubo, tvojo besedo in ničesar več . . . Ali me slišiš?“

„Sram bi te moralo biti, Vavřina?“

„Sram? — Skoro bi se!“

Vavřinov glas bil je zopet surov kakor v začetku.

„Prav imaš! Opomnila si me še o pravem času! — Idi!“

Vavřini povesili sta se najedenkrat roki, kakor bi bili odreveneli. Lice mu je zasinelo, v očeh se mu je dvakrat, trikrat zabliskalo in iz ust ukradle so se mu besede, ki so uplivale na devojko strašneje nego grom, ker grom najedenkrat ubije, besede pa, katere je čula, zbodle so jo v mlado srce do polovice.

„Idi! — Jaz v resnici ne morem govoriti, kakor oni duhovnik, jaz nemam tako gladkega obraza kakor on, jaz sem prostak, jaz sem glupec, on pa

je zvitež, on je gospod! Idi! — Jaz imam žulje na rokah, njegovi roki pa sta mehki. Ali misliš, da ne vem, kam hodiš zvečer?“

„Vavřina!“

Světluška sklenila je roki, uprla v mladenča globoke, krvave oči, kakor bi ga hotela prositi, da bi ne govoril dalje, da je vsaka njegova beseda kakor ostro s strupom napojeno bodalce.

„Le delaj se, le, kakor bi bila nedolžna globičica . . . Dobro znaš. Naučila si se iz onih knjig. In jaz norec sem te poslušal, pričakati nesem mogel onih večerov!“

„Tvoj otec . . .“

„Molči o njem! — Ali ne veš, da sem ga preklel, da sva se oba preklela? — Zdaj pa mi še govorite, duhovniki, o krščanski ljubezni, pripovedujte mi še o zvestobi, govorite mi o spoštovanji, propovedujte ljubeznjivost!“

In mladi mož krenil je zopet na vrt proti domu.

Světluška ostala je na stezici s sklenenima rokama in z očmi še vedno uprtimi tija, kjer je stal Vavřina; usta imela je stisnjena in storiti ni mogla

ne jednega koraka, kakor bi ji bile noge primrznile v snegu. Videti je bilo, kakor bi jo bil za hip ostavil ves spomin, da ji je mlado srce nehalo biti, da je njena duša odletela visoko nad črne lesove, daleč za sive ohlake.

Iz Ouřadove hiše čulo se je najedenkrat čudno rezgetanje konja, nato še dvakrat, a slabeje in slabeje, skoro kakor jok, in kmetica pridehtela je na prag križajoč se in kličoč sinu:

„Vavřina! — Bodi pameten, otrok!“

„Saj sem, in škoda, da sem!“

„Ali bomo vsi nesrečni?“

„Vsi, mati! Kjer sin otca in otec sina prekolne, ali mislite, da bi tam mogla biti sreča, da bi tam mogel biti mir? Mir bo le nad našimi grobovi in kdo vé, če še potem?“

„Kam greš, fant? — Vavřina, vrni se! — Sin moj! Ali nimaš niti iskricice ljubezni več do svoje matere? — Kako revni smo! Kako smo vsi nesrečni!“

Mladi mož že ni slišal več materinega taranja. Bil je že daleč na poti v gozd. Nesel je culico pod podzduho in hitel kakor bi tekmoval z vetrom.

Le jedenkrat obstal je za trenotek. Na uho zašumelo mu je rezgetanje konja iz hleva v rodni hiši, in oko njegovo obstalo je mimoleté na deklinčji postavi, ki je stala še zdaj v bližini, kakor bi bila okamenela. Usta, na katerih mu je belela pena, skrivila so se v strašen posmeh in iz njih prišle so zopet besede, kakor kadar po blisku najedenkrat zagrmi. „Ne imej nikjer obstanka, kakor ga jaz nimam, in blôdi po svetu, kakor bom jaz blôdil!“

Svêtluška je zdrhtela. Vavřini se je zdelo, da ga zôve po imenu, a obraz njegov dobil je še strašnejši izraz in oči zablîščale so mu še bolj divje. „Ne imej nikjer obstanka, kakor ga jaz nimam, in blôdi po svetu, kakor bom jaz blôdil!“

Iz rodne hiše čulo se je zopet rezgetanje, a močnejše, kakor poprej, da si človek pri takem nehote zatiska ušesi.

Ploska v hlevu dihala je poslednjikrat. Vavřina prikrajšal ji je življenje, da bi je otec ne mogel prodati, da bi se ne morala na stara leta mučiti, da bi, ker mu ne pripelje neveste, ne vozila ni-

kedar nikogar več. In ko ji je zadajal smrtni udarec, pritisnila mu je glavo na prsi, da bi mogel dobro meriti, da bi ne zgrešil . . .

Vavřina pa izginil je v gozdu, Světluška pa se je opotekala domov z obrazom smrtnobledim, v očeh s čudno temo in z ustnoma brez barve, kakor kadar ju stisne Morana. In kako je bilo njeni ljubeznjivi glavici za temi čudnimi, temnimi meglami? Kakor roži, kadar roka odtrgava listek za listkom in usta pri tem veselo šepečejo: imam ali nimam? Kakor solzicam na golih licih, kadar jih zlobno oko nalašč gleda in jih z nogo potem tepta.

„Nisem te mogla pričakati! Kje se vender vedno tako zamudiš? Odideš in ni te pričakati. Ali ne veš, da potrebujem vedno kaj? Kakor da bi pozabljala matere. Saj me itak ne boš imela dolgo. — Jezus Kristus moj!“

„Draga mamica!“

Světluška položila je blede lice na roki mačini in jela jokati, da sta se od njenih solz razgreli mrzli roki in bili gorki kakor pokrovi na ognjišči.

„Molči, molči dete in uteši se. Saj ti nisem to-

liko rekla. Ali ne veš, da so bolni ljudje sitni. A vsa premrzla si. Vedno ti pravim: Varuj se! Kdo bi mi potem postregel, ako ne bi tebe imela? Kdo bi me razveseljeval? No zakaj, Světluška!"

In dobra majka dvignila je z obema rokama g'avo hčerino in ji z bledih, ljubeznjivih ličic otirala solze in na belem čistem čelu lase ljubko gladila.

Pred Ouřadovo hišo začul se je zvonec. Bilo je sicer že proti večeru, a „Ave-marija“ vender ni moglo biti. Tudi neso prenehali, in zvonec klenkal je že precej časa, da bi Ave-marijo že desetkrat lahko zmolili.

Iz hiš in koč prihajali so možje v kožubih s kosami, vilami, a največ imelo jih je cepce. Za hip bilo je vender zopet tiho po vasi. Jiřičani odšli so, da okrepe upornike.

Ouřada razgrizel si je pod streho od jeze ustni. Oni, ki so pripovedovali, da se je skrtil pod streho, imeli so prav. Bil je že ondu tretji dan. Ko pa je slišal danes strašno rezgetanje iz hleva, vzdignil se je naglo in segel po vilah, a pogledavši skozi lino v vas, vrgel jih je daleč od sebe, zagnal se zopet v seno in globoko zaril v mrvo.

Stoprav, ko se je zmračilo zlezal je doli in šel pogledat v blev.

Čez precej časa stopil je v sobo.

V sobi je bila gosta tema. O družini nikjer niti sluha. Ouřada šel je tipaje k peči. Na klopi očutil je nekoga. Bila je žena.

„Ali ne boš prižgala luči?“

Žena je ustala, ubogala in razkresala kremen.

„In semkaj le nasproti se usedi! Naj si vidiva v obraz!“

Kmetica je zopet ubogala, a moža svojega ni pogledala v obraz. Zagledala se je topo v plamene na ognjišči, kateri danes niso hoteli veselo, skakljaje goreti.

„Slišiš? — V oči mi glej in v obraz! Ali razumeš?“

Seljak Ouřada zgrabil je ženo za glavo z obema rokama. Ni se mu branila. Niti zašepetala ni, niti močnejše se ne oddihnila, kakor bi ne bila živa. Oči njene bile so brez leska, kakor dva kremena.

„Tako-le ne moreva biti skupaj v jedni hiši!
— Pod jedno streho ne moreva tako živeti! Glej mi v oči ti — — —!“

Seljak Ouřada rabil je gnjusno ime, najhujše, katero je vedel. Źeni njegovi premaknila se ni na obrazu ne jedna poteza, kakor bi bila „iz lesa“.

„In zato preč iz tega doma! Pojdi za njim, saj sta se tako zagovorila proti meni! Niti življenja ne bil bi varen mej vama! Źe davno poplašal sem vam to hišo krvavo! Ali ne greš? — Ali me hočeš dražiti? Me-li hočeš prisiliti, da uporabljam najhujša sredstva? — Pokazal vam bom, ve kune, kdo je sodnik Ouřada! Proč od tu! — In gleda kakor štor. To je kuščarjevo pleme!“

Ouřada stal je z rokama namerjenima na svojo Źeno, z očmi divje se vrtečimi in z belo peno na zarudelih ustnih kakor besneŹ.

Seljakinja se ni ganila, kakor bi bila v istini odrevenela. Tudi bi ne bilo čudno po dogodkih zadnjih dveh dnij! Kedaj je bilo v Podlesji v kateri obitelji čuti sto let, da bi otec preklinjal sina, in sin vračal vsako prekletstvo še poostreno otcu! Kdaj je bilo v Podlesji v kateri obitelji čuti sto let, da bi otec izganjal sina iz rodnega doma z besedami: Da bi blôdil kakor Kajn, da bi ti vsak čital na obrazu, da si proklet, da si hujši nego Kajnu.

Da bi ti na čelu zrastlo znamenje, pred katerim se ljudje na sto korakov križajo in dveri z dvema zapahoma zapirajo! — In kje je bilo kdaj v Podlesji čuti, da bi bil sin odhajajoč iz rojstnega domu klel uro; v kateri se je rodil, in svojemu očetu rekel v obraz: „Ko sem se rodil, morali bi mi privezati na vrat vrv in na to vrv kamen ter me utopiti v ribnjaku! To uro bi si bili prihranili. A sam vrag vam je udihnil, da ste me pustili živega, da ste me izgojili —.“

„Pomagaj ti bom, če nečeš sama!“

„Pojdem sama!“ rekla je kmetica z grobnim glasom, ustala in šla v istini.

Ouřada pohitel je za njo v vas, kakor bi se premislil radi svojega početja, potem pa je močno zaloputnil vrata in jih zaprl z zapahom. Na ognjišče priložil ni več. Plameni so itak samo „brleli“. Seljak stopil je k oknu in poslušal, ne bo li žena zaplakala, ne bo li prišla zopet nazaj na dvorišče. A zunaj pred vrati in pod oknom bila je tišina, grobna tišina.

V hiši se ni nihče premaknil. Družina v izbi ni še spala. Slišali so vsako besedo sodnikovo,

tresli so se od groze nad takim govorjenjem in šetali si čudne besede o kmetu.

„Ubožica! — Da bi se le ne usmrtila! Tako drugi niti s psom ne ravnajo, kakor on s svojo ženo!“

„Vidimo — vidimo! In prišel je neki sem z golima rokama.“

„Saj gre zopet lahko odtod z golima rokama!“

„Pojdi, Francika, za njo pogledat! Saj vender ne more ostati na snegu! Uboga seljakinja!“

„Zadavil bi nas, ako bi se ganili.“

„Pojdi! — Pojdiva skupaj!“

Dekleti odprli sta zlehka izbo in se splazili na dvorišče. Že sta odpahovale zapaha, ko sta začuli v sobi močne korake in brzo odpiranje dverij, da jim je škripanje dverij šlo do mozka.

„Kdo si upa?“

Ouřada je zagrmel.

„Mater greva iskat! — Storila bi si lahko kaj!“ rekla je starejša dekla in skušala odpahnuti težki, hrastovi zapah. A niti premaknila ga ni. Segal je v zidu globoko v luknjo.

Seljak zasmeljal se je, kar je imel grla,

„Nečloveško je to, oče! — Obžalovali bode te to!“

„Kaj, ti želva! — Ti boš mene — sodnika — opominjala? Bodite pri miru, sicer se ne ganita živi odtod!“

„Varujte se! — Do svoje žene in svojega sina ste imeli malo pravice, a pridite in dotaknite se mene — vi — vi, krajak pritepeni!“

Dekletoma se je vender posrečilo zapache odstraniti in predno je mogel Ouřada za njima, bili sta že v vasi.

„Mati! Slišite?“

Vender nihče jima ni odgovoril, le čuk zaskovikal je nekje v gozdu.

Na nov klic odgovorilo jima je preklinjanje seljakovo, ki je hitel za njima iz dvorišča.

„Obe pojmeta pod trlico! Jutri vaju dam iz Jiřic izgnati!“

Ouřada dirjal je proti gozdovom kakor besen. Kaj ga je pač tija gnalo? — Ali zla vest, ali se je vender v njem prebudil čut človeški?

„Kdo je tu! Stoj!“ zagrmel je nekdo baš pred njim na visoki meji.

„Kaj ti mari, kdo je!“ zakričal je seljak.

A ni se mu niti zdelo, nad komu v svoji zaslepljenosti razjarja. Ob jednom čutil je zbadljaj v prsi ravno nad srcem.

„Sodnik Ouřada sem!“ vskriknil je še — in za vedno onemel.

„Sodnik? To si imel preje povedati! — Vsak bi lahko tako rekel. Refunde čakamo in pride Ouřada! —“

Vojak ki je stal na nočni straži, sklonil se je nad sodnikom, padajočim brez duše.

Za Podlesce poplašali so Ouřado baš oni, ktere je, kjer in kakor je mogel, ščuval na svoje rojake, in katerim je še pred nekolikimi dnevi namakal grla, da bi se dobro okrepcali za nad upornike

Včasih hodi in plazi se za človekom kazen za petami. Škoda, da ne vselej!

(Konec prvega dela.)

Drugi del.

Najneutrudnejši podpihovalci upora v Podlesji so bili puščavniki. Na nekotikih mestih postavili so se sami na čelo puntarjem. Bili so visoke, krepke postave v sivih oblekah, v bokih prevezanih z vrvicami in za njimi so nosili rožne vence od rožnatega lesa.

V drugi polovici minolega stoletja bilo je v tukajšnjem kraji več puščavnic kakor župnij. Mnogim samotam pravijo še dandanes v „puščavnici“. Puščavnice so bile kočice zbite od tramov, pokrite z mahovito streho in zabasane z mahom, največkrat stočeče na višinah, pod katerimi je šumljal potoček. Pred kočicami stal je križ s klečalom tudi z mahom obrastenim; na križi visel je zvonec, ki se je zmajal trikrat na dan naznanjujoč potniku v lesni tišini, da je čas molitvi.

Puščavniki uživali so sosebno spoštovanje mej Podlesci. Sami prihajali so v vas ob redkih, prav nenavadnih slučajih. Zato pa jih je tem česteje poiskaval narod v njihovih samotah. Puščavniki bili so ljudje, katere je ogoljufal svet, včasih tudi taki — a to dogajalo se je redkokedaj — kateri so hoteli goljufati svet. Dobre duše prinesle so jim vse, čemur so si le mogli domisliti. V puščavnicah bila je potreba neznan gost, vsaj v onih na Podlesji. Puščavniki vešči so bili najrazličnejšim rečem. Umeli so zdraviti vse duševne bolezni, umeli so duše osvoboditi, zvali stoletne kletve stvarjati ničevne, spoznali so se tudi v bodočih časih, v srcih človeških čitali so kakor v odprtih knjigah, odkrivali so tajne zločine, bili so maščevalci uničene nedolžnosti, bili varuhi miru v obiteljih, včasih — a redkokedaj — tudi rušitelji, bili so pokrovitelji nesrečne, proganjane ljubezni, bili pomirjevalci mej razpršimi prijatelji — skratka: puščavniki zrastle so z radostmi in žalostmi tukajšnjega naroda.

Lansko leto pa so prišli najedenkrat ostri ukazi, s katerimi so se razrušale vse puščavnice in prebivalcem osamelih koč bilo je ostro zapovedano,

da jih takoj ostavijo in se vrnejo v prejšnje življenje. Kjer so se obotavljali, da spolnijo to povelje, rabili so silo. Bili so čudni prizori: okrog dva ali štirje vojaki z bliščečimi bodali na puškah, a v sredi mož, včasih z glavo že belo kakor sneg, v dolgi, temni halji od grobega sukna in v boku z rožnim vencem, čegar krogljice so bile podobne lešnikom.

In iz tega je že razvidno, čemu so se puščavniki v Podlesji zopet nenadoma prikazali in čemu so se postavljali na čelo upora.

V dolini, v kateri leže vasi: Pozdeň, Hřešice, Srbeč, Spálenkův mlýn, ni nihče tri dni o ničemer drugem pripovedoval, nego da se je vrnil puščavnik.

„In res ste ga videli?“

„Na svojo dušo vam to povem!“

„Puščavnik je že polu leta mrtev! — Duh njegov je to!“

„On sam! Na svoje oči sem ga videl, govorila sva; rekel je, da nas poseti, da bi se pripravili, da bi ne bili poslednji mej onimi, ki so ustali za svobodo in za svojo pravo . . . Brada sega mu že čez pas in še belejša je!“

Srbeški Králíček majal je nad to novico še vedno neverojetno z glavo. Na zadnjem semnji v Slanem slišal je vender prav gotovo, da je tukajšni puščavnik ležal pri božjem grobu nad mestom nekaj dnij mrtev. Ko so ga našli, začental je baje že gnjiti. Ni mu hotelo iti iz misli, da bi bil to on. A čez jedno uro prepričal se je o resnici čudovite novice.

Puščavnik prišel je Srbeč s Pozdeňčani in z narodom Hřešiškim. Imel je res daljšo brado in belejšo kakor sneg. Le habit njegov bil je nekako slab, raztrgan, in coklje na noge privezane z vrvičami in nabasane s slamo ropotale so sumljivo, kakor ne bi hotele več služiti nogam starega moža.

V Srbči bilo je že itak vse po konci in jedva se je četa upornikov prikazala pri prvi kočici stoječi na desno ob poti v Hřešice, pridrlo je vse sredi vasi. Možje skinjali so kapice pred puščavnikom, s sosedi podajali so si roke, žene pa so ostale z otroki dalje, ne upajoč se približati otcu Jarolim, o katerem so mislili povsod, kjer so ga poznali, da je v resnici svetnik, in da ne bo pozabil Podlescev.

Kočica otca Jarolíma stala je nekdam za zdano cerkvico svete Trojice, katera na grebenu za Pozdнем na milje daleč gleda z belim, jasnim očesom v okolico. Ko jo je zadnjič prvokrat posetil, ni je skoro spoznal. Streho odnesli so adventni vetri, križ z zvoncem bil je pred puščavnico zvrnjen, in na klečalu sicer tudi v hudi zimi pokritem z mehkim mahom bila je triprstna skorja leda.

Pozdravljeni, oče Jarolím! — Molili smo že za vas!“

„Molili? — Dobro ste delali, mili ljudje. In zato vas je Bog uslišal in me poslal mej vas. — Kristus vas poplašaj molitve za ubogega človeka, za starca, ki je v grehah spočet, v grehah potoval po vsem svetu in ki je vse, kar je delal, delal za božjo ljubezen, da bi našel v poslednjih dneh odpuščenje, da bi mogel svojo dušo jedenkrat napojiti iz studenca večne milosti . . .“

„Imeli smo vas že za mrtvega!“

„Za mrtvega? — Bog, podolžitelj dnij človeških in minljivega življenja okratitelj vsemogočni, ni še zaprl knjige mojih računov. Dal mi je let, da bi se maščeval na zasmehovalcih svete vere

njegove, da bi bil po njegovi volji plačevalec pravičen vsakemu, kdor je služabnike božje zasmehoval, kdor jih izganja iz njihovih bivališč, kakor iz dupelj zver, kdor jih preganja, da omedlevajo, kdor jim ne privošči oddihljaja, kdor ravna ž njimi kakor z zločinci . . . Jaz pa bom to voljo božjo izpolnil, jaz jo bom izvršil v tukajšnjem kraji proti komurkoli, potem stoprav uležem se k počitku lahkemu. Tam na vrhu pod križem pri moji koči v senci stoletih smrek hočem pričakovati slavnega ustajenja . . .“

„Seveda mej nami, oče Jarolím, da bodo za vas naših otrok otroci molili, da se bodo za vaših vnukov vnuki spominjali!“

„Kočica moja je že na polu razrušena, kakor bi ondu petdeset let ne bilo človeške duše . . .“

„Pomoremo vam jo postaviti! Okrasili vam jo bomo, oče Jarolíme, kakor cerkvice.“

„Križ je podrt, zvonec odtrgan!“

„Stešemo vam novi križ in nov zvonec vam damo uliti, ne skrbite, oče Jarolím. In zopet bode meji nami, kakor meji otroki!“

„A preje morate z mano izvršiti božjo voljo do

zadnje črke. Preje morate z manoj na zasmehovalce imena božjega“.

„Na gospôdo, oče Jarolím“

„Da na gospôdo, da se bodo vender spomnili, da na nebu vlada Bog vsemogočen, trojedin in da ima na zemlji še za-se ljudstvo, vse ljudstvo, da Bog odločuje in kaznuje, da ne gleda na osobo, da se bodo spomnili, da so ljudske zlobe le nekaj časa, on sam pa jedin na vekov veke —“

„Amen“, pristavili so kakor iz jednega grla žene in možje.

V četrť ure pa je zrastle tolpa, katero je vodil otec Jarolím, za dobrih trideset glav. Koder so šli, povsod so se jim pridruževali, da jih je bilo iz treh gosposčin v tem kraji kar temà. Žene in otroci dihali so doma prosteje, ker bo njihove može in otce varoval vsega zlega mož, ki je slul, kjer so ga poznali, kot svetnik.

Iz Kornouza pobegnili so vsi gospodje. V knežjem gradiči ni ostala živa duša. A otec Jarolím ognil se je z ljudstvom v stran v gozdove.

Nad črnimi borovci dvignil se je sem ter tija rudeč oblak — dim zapaljene lovske hiše ali pri-

stave. Še više pa pod nebom krožile so ujede, zasmehljivo krokajoč nad pustošenjem v Podlesji. Na večer istega dne pa se krvave zarje neso hotele razpliniti, temveč rastle so bolj in bolj in razprostirale se širje in širje, da so oči od nenavadne rudečine mežikale. Nekje daleč goreli so brezdvojbeno gospodski dvori. Metljar Rozhoda ni niti golim stenam odpustil. Ker ni mogel dobiti gospôde v roko, maščeval se je na njihovih stanovanjih.

Otec Jarolím obstal je najedenkrat na čelu tolpe, položil je roko na čelo in se potem obrnil k seljakom.

„Dřevíč imamo že na desno . . . Da bi se mu izognili, ni možno! Do Kounova moramo priti! Tam bo glavna sila. Dospeti moramo do njih še danes. Podvizajmo se! To že itak slutijo, da jim gremo na pomoč. Svetijo nam na pot!“

Otec Jarolím korakal je v istem hipu zopet po gozdni poti, do polovice zameteni in vsled nedavnega mraza zamrzli. Seljakom v kožuhih in kučmah ni bilo ugodno. Na licih prikazovale so se jim velike potne kaplje. A misel, da gredó na gospôdo, da se bodo maščevali za vse, kar so od njih pretrpeli vse življenje, krepila jih je bolj nego bi kdo

misli. Korakali so tiho, skoro brez besede, le včasih je drug drugemu kaj povedal, a takoj bilo je zopet slišati le škripanje njihovih obuval v snegu.

Otec Jarolím držal je v levici rožni venec in premikajoči se ustni njegovi svedočili sta o goreči molitvi puščavnikovi.

Rudeči žar na vsem zapadnem obzorji svetil jim je skoro preveč jasno na pot. Biseri v snegu, ki se po dnevi leskečejo v srebernem svitu včasih prehajajoč v pestro barvo, podobni so bili krvavim kapljam. Lesovi na okrog molčali so v globoki tihoti, kakor bi bili popolnoma izgubili svojo večne veke jednako besedo, kakor bi jim bile v temnih glavah do dobra izmrle zamišljene pesmi, polne globokih stokov, prodirajočih z neprimerjalnimi akordi na dno duše potnikom v tukajšnjih samotah. Vender vedeli so dobro, čemu se jim ni niti veja niti vejica v njihovih kronah ganila. Kako pesem bi tudi zapeli temu ljudstvu? Zmagovalne niso mogli, vesele niso umeli in smrtne — niso hoteli.

„Kaj dela žena? — Kej delajo otroci? — Plakajo, ihté — spominjajo se nas! — Otožno postalo jim je še le na večer, na noč —“

Seljaki pa so slične misli, ki so jim druga za drugo sedale na čelo, kakor ptiček, kadar kljuje s kljunom na okence, otirali s kapljami vročega potu in vselej, kadar so se spomnili doma, pospešili so korak, da bi bili kar najpreje gotovi z gospôdo, in da bi se zopet mogli vrniti k dragim svojcem.

Otec Jarolím je najedenkrat obstal.

„Ali ste slišali?“

„Nismo! — Gozdovi dremajo, spe — —“

„Poslušajte torej zdaj! Vozovi so — samo jeden! — Ali še ne slišite? — Pripravite se! Niti koraka naprej! — Naj bo prijatelj ali neprijatelj! — Polovica v gozd na levo, polovica na pravo!“

Ni trajalo niti pet minut in na stranski poti prikazal se je voz. Svetla bodala zalesketala so se v krvavi zarji še temneje kakor v soteski nameteni sneg. Beli vojaški plašči pa so strašno odsevali od temnih borovcev. Vojaki bili so Nemci, po govoru sodeč nekje od Chomoutova. Govorili so glasno, včasih začul se je tudi smeh. Mej belimi plašči spoznati je bila le shuljena postava, ob kateri nogi je včasih močno zadel — kakor nehote težki rog puškin.

Seljaki na obeh straneh gozdne poti zatajili so v prsih dih, stisnili so tesno usta, uprli oči bistro v voz, ki se je že približal na kakih deset korakov, stisnili močno cepce ali kose in čakali, da zapove otec Jarolím.

Voz peljal se je že mimo. Vojaki so se v istem trenutku najbolj smejali. Postava v sredini shulila so je še niže in nekoliko rogov dotaknilo se je najedenkrat glave puntarjeve. Nihče drug to ni mogel biti, kakor kak sodnik, kateri se je uprl njihovim zahtevam ali ni hotel izdati svojih sosedov.

Seljakom treslo se je nenavadno orožje v rokah, kakor kadar ide tatinsk lovec prvokrat na lov.

Naglo vzdignil se je otec Jarolím, molče zagнал se na pot z mladenško brzostjo in za njim kakor blisk seljaki, a ne več molče, temveč s krikom, ki je preglušil nekoliko strellov iz vojaških pušk, katerih kroglice so vse letele nad glavami napadovalcev.

Vojaki neso imeli več časa, da bi drugič nabijali.

Seljaki obkolili so voz od vseh strani; nekoji izpregli so hipoma konje, drugi pa so jih brzo za-

sedli. Vojaki so se hoteli braniti, a ostalo je le vse pri dobri volji. Čez nekoliko trenutkov bili so že premagani. Drug klical je nad drugim s sklenjenima rokama „pardon!“ in sam vrag ve, kaj vse so še povedali v čudnem, pojočem narečji chomou-tovskem.

„Z vami se ne bojujemo! — Idite in povejte onemu, kdor vas je poslal, da znajo biti kmetje tudi velikodušni, da Podlescev ne žeja po ljudski krvi. — Ali me razumete?“

Vojaki razumeli so otca Jarolíma precej dobro in niso se dali dolgo prositi. Nikdo jim ni trebal drugič reči, da seljakom ni nič do njihove svobode.

Nekoliko mož prerezalo je potem ujetniku vezi. Morali so jih prerezati, a skrbno, nesrečniku zarile so se globoko v meso.

„Odkod, tovariš? — In kako ste jim prišli v roko?“

Otec Jarolím pristopil je prav k vozu.

Osvobojenec dvignil je glavo. Zbok rudečega žara na okrog bilo je jasno kakor o belem dnevu. Seljaki pogledali so mu stoprav zdaj dobro v obraz

drug gledal je drugega in potem zopet upornika, a zdaj polu s spoštljivostjo polu s strahom.

„Refunda!“ zašepetali so.

„Kako, da ste se jim vi udali?“ prašal je potem najpogumnejši iz njih, Hřešiški Kilijes.

Dvoje ostrih, prodirnih oči uprlo se je v prašalca.

„Ali nisem človek, kakor vi?“

Refunda se je nasmehnil.

„Res, da niste. Vi bi jim bili lahko kaj naredili, mogli bi jih obromiti, mogli bi jih primrzni! Ali niste tega storili zadnjič v Jiřicah?“

„Dobro si rekel, da nisem! — Ali ne veš, da bi bil Kristus z jedno besedo lahko zagnal na tla vse vojake, kar jih je imel Poncij Pilat?“

„Ali boš molčal? — S Kriščem se hočeš primerjati, ti črvič — ti mravljinec ubogi?“

Otec Jarolím zakričal je s strašnim glasom nad Refundo, ki je stoprav zdaj zapazil starca v temnem habitu z belo čez pas segajočo brado, a takoj odvrnil je lice, kakor bi njegove oči ne mogle prenesti žara.

„Raje skleni roki in zahvali Krišča, da te je

z našo pomočjo iztrgal iz jastrebjih krempljev. Izmuznil bi se jim ne bil več!“

„Ali sem te tega prosil? — Ali sem te klical?“

Glas Refundov glasil se je kakor žvižganje ostrega vetra.

Seljaki gledali so drug družega s strahom.

„Ne pravijo zaman: stori vragu dobro in zgrabil te bo!“

„Prestar sem že, da bi poslušal tvoje pro-povedi!“

„Res da star — a grešnik, prastar grešnik!“

Seljaki stopili so vsak za korak naprej.

Refunda se je brzo zavrtel in pomeril puščavnika od belih las do razpokanih cokelj z obrazom, v katerem se je zrcalilo najgloblje zaničevanje. A rekel ni ne jedne besede. Zdelo se je, da ne more. Upali, nenavadno shujšani obraz, v čegar brazdicah je rudela sveža kri, dobival je strašen izraz. Oči so izpod osivelih tudi krvavih obrvij izstopile za dobro polovico, kakor bi na drobno hotele pregledati človeka, ki se je upal očitati mu greh — prastar greh.

Seljaci povesili so glave proti snegu.

Otec Jarolím se je najedenkrat opotekel, iz poluodprtih njegovih ust čul se je vskrik, kakor da bi mu segal ta mož po srci, in takoj zopet vskrik, kakeršnega nihče, kar jih je ondu stalo, še ni slišal v svojem življenji. Zdelo se je, da je odmev v gozdih tisti hip onemel, za ta zvok ni imel glasu, ker ga morda še nikdar ni slišal v tem borovji.

Otec Jarolím zgrudil se je na zemljo, iz kmetov prestregel ga ni nihče. Stali so v istini, kakor primrzli. Cepci tresli so se jim v desnicah, kakor bi grabil njih roke krč, kose sklanjale so se k zemlji, kakor bi jih ne mogli zdržati, pred očmi delali so se jim krogi in v glavi se jim je vrtelo.

Vojaci, ki so bili že precej daleč, pospešili so korak, jeli so bežati, ko so slišali grozni vskrik, ker so se spomnili pripovedek o gozdnih možeh, kateri v dolgih zimskih nočeh najraje pohajajo po svojih okrajih in gorje mu, kogar so pri takem pohajanju zagledali. Doma v gorah našli so včasih zjutraj na gozdni poti obleko okrvaveno, raztrgano in obešeno kakor v zasmeh.

Puščavnik stal je zopet po konci, a z očmi,

ki se niso bale strašnega mraka v obličji Refundovem, temveč katerim je bilo videti, da motré vsako črtico v upalem, nenavadno shujšanem obrazu njegovem

Otec Jarolím vskliknil je znova, a zdaj so mu strašni glasovi zamrli na jeziku. Potem pa je planil na Refundo kakor lev, ki je zasledil predrzneža, ki mu je odnesel mladiče iz duplja. A ta ognil se je stisnjenim pestem puščavnikovim brzo odskočivši s snežnega kupa.

Otec Jarolím padel je drugič v sneg, a zdaj ni ustal več

Seljakom strdila se je vsa kri v žilah.

„Pomagajte mu in naložite ga na voz! — Zaman bi nam pokvaril vso pot. — Odkod je?“

„Iz puščavnice nad Srbčem!“ odgovoril je boječe Králíček. Seljaci dvignili so otca Jarolíma ne brez težav, poravnali so slamo na vozu, razstrli kôce in potem stoprav položili nanj svojega vodnika.

„Dva sta zadosti, da ga spravita do njegove kočé. — Ostalci pojdete za manoj! Že tako čakajo vas nestrpno! — Ali ste oglušeli? — Ali hočete, da bi vas vodil ta — norec? V taki starosti je

najbolje, da se ostane pri rožnem vencu in premišluje o zadnjih rečeh človeških. In če mu poleg tega še uide razum iz tiru — ?“

Videti je bilo, kakor da Refundova postava raste, kakor da je že za polovico višja, a z obraza izginjal mu je oni strašni izraz in se menjal v poteze, ki so najedenkrat našle pri narodu skoro suženjsko poslušnost.

Čez pet minut zaškripal je voz v snegu, in v istem hipu premaknili so se seljaki z Refundo na čelu dalje globlje v gozd. A ni jim šlo več tako hitro, zdelo se jim je, da jih nekaj z vso silo vleče nazaj za onim starcem, katerega sta dva konja zopet vlekla nazaj k njihovim rodnim vasem, da imajo na nogah privezane stote. Refunda slutil je njihove misli. Ko so korakali jedva polu ure, je obstal, obrnil se k njim, in ostro njegovo oko uprlo se je vprašujoče v obraze vseh, kateri so se zopet povešali k mrzlemu snegu, na katerem je bilo videti kakor zmrzle krvave kaplje.

„Mislite na dom! — Na žene, na otroke mislite! — Mislite na starca, na ubogega zmešanca! — Vém. Ako hočete, vrnite se domov k svojim

ženam, k svojim otrokom, za starcem v njegovo puščavo. — Ali si pa domišljujete, da vas bodo pustili, da vam bodo odpustili? —“

Refunda se je zasmejal, kmetje pa so o tem smehu odreveneli.

„Ko bode te legli k svojim ženam, ko bo v vaših hišah in pod vašimi strehami najtišje, kakor v grobeh, potem pridejo, ženam iztrgajo vas iz naročij in odvedo tija, od koder se ljudje ne vračajo. — Hočete-li, vrnite se!“

Refunda korakal je zopet z brzim skoro letečim korakom naprej in seljaki za njim, kakor bi se bili le za trenotek oddahnili.

Oni, ki so se vračali k Srbču, vozili so se že dobro uro. Otec Jarolim dvignil se je naglo na vozu in začujen uprl oči v moža, ki je sedel poleg njega na vozu.

„Kje, za Boga, smo? — Jaz na vozu? — Kje so Pozdeñci, Srbčani . . . ?“

„Šli so z Refundo, oče Jarolim!“

„In kam peljeta mene?“

„V vašo puščavnico, oče Jarolim. — Hočete-li morebiti v mojo hišo?“

„In kdo vam je naročil to, da ste se upali?“

„Refunda, oče Jarolím.“

„Refunda! — Ali je on vaš gospod, da ga tako slepo ubogate? — Jaz naj se vrnem v svojo kočico? Razrušena je, streha raztrgana, križ podrt, zvonec razbit, mah raznesen od viharja . . . Zato sem prišel mej vas? Zato sem vam storil toliko dobrot? Ni ljudstvo nehvaležno —“

„Oče Jarolím!“

„Ali niste nehvaležneži? — Torej obrni konja, da jih doidemo!“

„To bi bila vaša smrt, oče Jarolím! Mi pa hočemo, da bi bili še dolgo, dolgo let mej nami!“

Puščavnik na slami se je dvignil, kakor bi hotel skočiti doli, a ni mogel. Nekam preveč je oslabel! Kaj pa hoče tudi z osemdesetimi in morda še večimi leti. Potem oprl je visoko čelo, katero je razrivala le jedna, a zato globoka brazda, ob roko in ni pregovoril besedice več. Niti se ni premaknil, ko so konji potegovali in je voz skakal s strani na stran.

Ob kaki jednajsti uri obstali so seljaki z Refundo nad dolino, kjer se je visoko borovje na-

jedenkrat umaknilo grčastim pritlikavcem, ki so na straneh nad snegom črneli kakor zablodilci, nasproti, katerim se je vedla priroda prav po mačešje.

Pred očmi razgrnila se jim je slika — da je niso pozabili do smrti.

V dolini plamtelo je do sto ognjev. Okrog plamenov stale so moške postave z glavami povešenim k prsim, opirajoč se ob kmetsko orožje. Zdelo se je, da stojé dremajo. Po dolini vladala je tihota, katero je preruševalo samo močnejše praskotanje svežih, polagoma prikladanih drv.

„Poglejte! Vsi ti ostavili so svoje žene in otroke, svoje hiše in svoje kočee kakor vi . . . Boljših časov hočejo pridobiti svojim otrokom . . .“ Refunda je umolknil. „Hočejo, da bi se v Podlesje vrnila svoboda, izgnana od gospodskih psov, zvezana od mušketirjev in kakor se vsi ti gospodski derači imenujejo, — s starih pergamenov spraskana, ponarejena in pokvarjena. Vi hočete isto! Kdo bi ne hotel tega! In zato, tovariši, brez strahu! O vaših kosah pripovedovali bodo dolgo in vaših cepcev dolgo ne bodo pozabili tod!“

Seljakom zveneale so te besede v uho, kakor vesela godba o proščenji.

„Kdo je?“ ozval se je v dalji strašen, globok glas.

„Prijatelji. — Od Kornouza!“

„Pozdravljeni, — idite dalje!“

Dva zajetna moža sta izstopila, in seljaci z Refundo korakali so navzdol v dolino zopet z brzim korakom, s privzdignjenimi čeli in istotako kakor njih voj z napetimi prsi. Pri tem pa se jim je zdelo, da Refunda vender ni človek kakor oni, ker bi mogel drevje premikati, in ker proti njemu ni opravil ničesar niti otec Jarolím.

Bilo je že davno po polunoči. Zapadno obzorje je še vedno v temnordeči zarji. Gorel je Kounovsk dvorec. Ognji v dolini so samo še tleli, a temne postave so še vedno stale okrog njih z glavami povešenimi na prsi, opirajoč se ob kmetsko orodje, kakor bi stoje dremali.

Na skrajnem konci na rebri pod velikanskim polu osehlím hrastom stal je osamel mož z glavo oprto ob deblo in z rokama nad prsi prekrižanima. Krvava zarja svetila mu je premo v obraz, v čegar brazdah je rdela zasedla kri.

Bil je Refunda.

Včasih ozrlo se je njegovo oko po dolini, hitelo od tolpe k tolpi, potem pa se je vselej uprlo v nič.

Vesti, katere je slišal pred hipom, so ga nekam preplašile. Od Žatca korakal je baje cel polk z brzim hodom na Podlesje. In nesreča, ki ga je danes ujela in ki mu je utegnila biti usodna, vznemirjala je tudi njegove misli. Hotel je v Jiřice; v Lstiboři zgrabila pa ga je vojaška patrolja in ako bi slučajno voz, katerega so vojaki dobili nekje na Okroublini, ne bil zablodil, bi današnja noč bival že v ječi. A vse te podobe stopale so v glavi njegovi v ozadje pred starcem, katerega je kmetom v očigled imenoval norca. In tega zadnjega dogodka se ni in ni mogel rešiti.

Kaj pa bi bile še neizmrle priče . . . ?“

Refunda izgovoril je te besede tako rekoč nehote.

„Za nedavna zasipali so jednega s črno prstjo“. Govoril je pa tako, da ga nihče ni mogel razumeti. Mrzlica premikala mu je jezik . . . „Le bodi brez skrbi, glava moja! Spominjali se te bodo v ender, če

bodeš tudi že davno sprhnil. Govorili bodo o tebi, ko ne bodo niti vedeli, kje razpada tvoje truplo v prah . . . Boš, moraš biti njihov rešitelj! In zato se ne obotavljaj! Škoda je vsake ure, škoda vsake minute! Ko poteko srage vroče, kadeče se krvi, potem bilo bi že prepozno, vse pokvarjeno . . .“

Nekje bila je ura na cerkvenem stolpu dve. Sredi taborja dvignil je naglo glavo zajeten mož, imel jo je oprto ob velikansko puško. Stal je tudi nekako v samoti. A jedva da je odbila ura, začula se je nekje tromba ponočnega čuvaja.

„Stoprav dve!“ zamrmral je debeljak in segel z levico k boku, kakor da bi se hotel prepričati, je-li dobro pritrjena ondu polurjasta francoska sabla. Potem zmel si je oči in se ozrl na zapad.

„Ob štirih moramo oditi! Za nami gredo, kakor vohonski psi. Naj se le upajo v naše gozdove! Nič več ne pridejo odtod! Na to se vam zakolnem, vi čepičarji, kakor bodete hoteli! Ko so takrat prišli na Podlesje za Žižko, tudi nihče ni šel zdrav od tu! — A svetimo vam pa, gospôda, po dnevi in po noči! Ali vidite kaj takega tam na Dunaji? Morali bi priti in s svojimi očmi pogle-

dati, kako se Podlesci maščujejo nad svojimi trinogi vsakih sto let jedenkrat!“

Debelec mël si je zopet oči, da bi videl bistreje, kakor kragulj.

„Polk. — Kaj je to na nas! Tri, štiri — gospôda! Potem bi še govorili ž njimi. Naše kose in cepce bi lahko razumeli! Nemci so! Sicer bi se ž njimi niti ne pogajali!“

Metljar Rozhoda smejal se je svojim mislim.

Temne postave v bližini dvigale so tudi glave, ozirale se okrog sebe in se čudile, kako se more kdo še smejati. A nihče ni izgovoril ne jedne besede, kakor bi jim bili jeziki primrzli. Po glavah rojile so jim v polusnu misli: „ali ni vse to zaman, ali kaj dokažemo, ali si pomoremo?“ A nahodoma pridružila se jim je vselej še druga: „In če ničesar ne dokažemo in si nič ne pomoremo, zaman vender ne bode!“

Na fari Okrouhelski potegnil je na večer jednega iz onih dnij, o katerih baš pripovedujemo, nekdo močno za zvonec. Ni bilo sicer nič nenavadnega. Po župniji razlegne se prodirni glas zvonca često tudi o polunoči, ako se kje v okolici pripravlja

bolnik na poslednjo uro, in so sorodniki odposlali posla z besedami: „pa ženite konja, kar morete!“ Duhovnik ni gospodar svojemu času niti ponoči, ko je povsod vse progrezlo v globok sen.

„Naj gre gospod kaplan!“

S tem besedami odprl je gospod župnik dveri v družinsko sobo in takoj zopet zginil v svojo sobo. Izraz na njegovem obrazu pričal je, da je bil ne ljubo močen. A jedva je sedel zopet za mizo, prikazalo se je mej vrati zarudelo obličje Katrino.

„Saj sem že rekel, naj gre gospod kaplan!“

Gospod župnik rekel je z ostrim glasom, a Katre to ni prav nič preplašilo. Za tridesetletnega bivanja v tukajšnji župniji naučila se je trme gospoda župnika še preveč poznati.

„Na vsak način hoče k vam, gospod župnik!“

„Kdo je . . .?“

Gospod župnik je hotel pristaviti še jedno besedo, a v čas se je zavedel.

„Občinski pastir iz Jiřic!“

„Vedno kaj iz Jiřic! Saj pravim, da so to vas imeli vzeti že davno vsi . . .!“

„A kaj morem zato, častiti gospod?“

Katra podprla si je zdaj boka.

„Morem, ne morem! — Polni roki imam dela, ne vem, kje imam glavo! — Naj ustopi!“

Prišlec odkril se je stoprav v sobi.

„Kaj bočete? — Ali ne utegnete po dnevu? — Kakor da bi imel človek le vas — ravno vašo občino. Reči vam moram, da nimam z nobeno podružnico toliko sitnostij, kakor z Jiřicami!“

Gospod župnik je govoril scela proti prejšnji svoji navadi, ostro, hitro in vedno gledal pri tem v papir, niti opazivši, da Jiřiški sluga že kučmo mečka pod pazduho in da se ves trese.

„Ponižno prosim — prihajam za pogreb!“

„Kaj? — Ali ste zopet vdovec? — Ali je dolgo temu, kar ste imeli poroko?“

„V torek po sv. Matevži bo leto.“

„Že tretjo ženo —“

„Ponižno prosim, blagovolite —“

„Idite mi! — Zdaj ne dobote več privoljenja za ženitev! Zapomnite si! Niti ne prikažite se mi . . . A kdaj hočete pogreb? — Pred vsem kdaj pa je umrla?“

„Častiti gospod, moja žena je hvala Bogu

zdrava, kakor riba, in zadovoljna sva drug z drugim, hvala Bogu!“

„Torej kaj hočete tu? — Hitro! Zopet kaki nemiri! Mislite, da imam skrbeti samo za vas, za vašo občino? Mislil sem, da bo vaš novi sodnik razumnejši. A vse je na las jednako. — Delajte, delajte!“

„I no, častiti gospod, prihajam za pokop!“

„Pokop ali pogreb, vi — vse jedno!“

Gospod župnik razjezil se je na mero.

Pastirju stopal je mej govorom gorak znoj na čelo. Bilo mu je v istini huje, nego v vicah. In prišlo mu je na misel, da res navaden človek ne zna z gospodo govoriti.

„In kdo je umrl? — Govorite vender, človeče!“

„Sodnik Ouřada. — On sicer ni umrl, kakor drugi —“

Gospoda župnika minilo je že potrpljenje popolnoma.

„Ali ste zgubili po poti pamet? — Taki fantje ste kakor štori. In potem naj govorimo ž njimi! — Konečno pa vi niti niste pastir v Jiřicah!“

„Od včeraj, častiti gospod!“

Čepica zmečkana pod pazduho menda še nikdar ni toliko skusila, niti pri največjem tepeži v krčmi, niti pri največjem gomolenji, kakor danes.

„Ali bom vender jedenkrat kaj zvedel od vas? — Nimajo li ondu boljšega posla?“

„Nihče ni hotel sem, možkih je malo doma, ženska stvar pa ta ni.“

„Kaj ni ženska stvar?“

„Da bi hodile komu pokop naročat. — Našega sodnika našli so za rana za vasjo prebodenega.“

„Vaš sodnik Ouřada je mrlič?“

„Večni pokoj mu daj Bog! — A vreden ga ni. Saj ljudje prav pravijo.“

„In kako se mu je to zgodilo, prosim vas?“

Jeza gospoda župnika je že minevala, govoril je tudi mnogo uljudneje.

„Sam Bog vedi. Najprej preklel je sina, sin zopet njega, na večer potem odgual je svojo ženo od biše in zapahnil za njo dveri. Deklama je bilo žal matere in šli sta jo iskat, a vse njune poti so bile zaman. Sodnik hitel je za njima in ni se vrnil več.“

„Tako, tako! Saj pravim, da se pri vas do-

gajajo čudne reči! Kje se je kaj takega zgodilo! Jiřice so bile najtiřja vas iz vseh. O njih ni bilo čuti vse leto in čez leto zopet ničesar. Od nekega časa pa bi se o njih mogle pisati kronike in kake kronike! — Naj pride kdo iz sosedov sem. Źalostno je, da pošiljajo svojemu sodniku naročit pogreb občinskega čednika. Sporočite jim to! — Z Bogom!“

Gospod Źupnik premeril je nekolikrat sobico z resnim korakom.

„To bo olje v ogenj! Kdo more za to! Ourada ni bil mnogo vreden! A imel je nekakov kroj, znal se je vsaj pogovoriti, bil je dvorljiv . . . Kakor pravim: to bo olje v ogenj!“

Gospod Źupnik sedel je zopet za mizo skrbno zroč v polupôlno listino, po grobem papirji sodeč, uradno listino. Danes se ni lagal, ako je rekel, da ne vé, kje ima glavo. Zagnal bi vse najraje v peč, ne morda, da bi si ne vedel pomoči, — izpoznaval se je namreč v uradnih stvareh večkrat bolje, nego sam justicijar — da bi odgovoril na vprařanja, ki so bila zapisana na listini, katero mu je danes soseben posel izročil, bilo je treba časa in tehtnega premiřljevanja.

Gospod župnik pokvaril je že dobre tri pole popirja, na četrti pa je bilo za dve tretjini več porčrtanih nego napisanih vrstic.

(V stari farni matriki našel sem dotično uradno listino, in če vam navedem le nekoliko onih vprašanj, gotovo bodeste prestali čuditi gospodu župniku, da mu odgovor nanje dela toliko težav.)

— — — — —
 „Je li imel gospod kaplan v istini propoved, ki je mogla biti uzrok razburjenosti mej poddanim ljudstvom?“

„Je-li posečal kmetske hiše in s katerimi seljaci v župniji je najpogosteje govoril?“

„Je-li prihajal k njemu kdo na stanovanje in kdo?“

„Kakega mišljenja je bil v obče? — Kakega značaja?“

— — — — —
 Na konci pa je bilo pripisano: „Blagovoli vaša Častitost na gori omenjena vprašanja odgovoriti, kakor Vam veva vest, in kakor pričakuje od Vas duhovski Vaš urad, kar najhitreje in kolikor možno najtemeljiteje.“

Gospodu župniku ni danes niti večerja teknila. Dotaknil se je le tako na videz jedila. Gospoda kaplana ni ogovoril, niti pogledal ga ni, da skoro se je izogibal njegovih pogledov. Bilo mu je danes v jedilnici prvikrat neprijetno.

„Ali ste bolni, častiti gospod?“ začel je gospod kaplan, ki je bil tudi nekako v zadregi za mizo nasproti gospodu župniku.

„V istini izgleda častiti gospod tako izmučen!“ rekla je Katra. „Tudi ni čuda! Toliko skrbij!“

Katra vzdihnila je sočutno.

Gospod župnik ni vedel, kaj bi omenil. Sedel je kakor na trnji. Otiral si je mej tem neprestano pot s čela. V jedilnici bilo je trideset stopinj gorkote.

„Da bi bil človek od železa! I železo se prebije! — Koliko je vedno novic z vseh strani! — Pogreb bodemo imeli! — Jiřiški sodnik je že v večnosti!“

„Ouřada?“

„Da, da, Jiřiški sodnik. A kdo ve, kako se je vse to zgodilo! Čudno se mi zdi, skoro sumno. Bil je mož, ki je skrbel za red.“

Gospod župnik pogledal je kaplana ves današnji večer prvič, a takoj otiral si je zopet mehaniški čelo.

„Odprijte! — Tu ni prestat! Kako sem rekel: v zdanjih časih je takega moža škoda, večno škoda! Mogel se je človek vsaj na koga zanesti. Ni dolgo sodnikoval!“

„A v tem kratkem času napravil je toliko, da ga bodo v Jiřicah dolgo let pomnili. Sodnika Ourade ne bodo ondu tako brzo pozabili. Sešel sem se ž njim samo jedenkrat, sicer sem se mu vedno izognil!“

„A čemu?“

Gospod župnik vprašal je nahodoma nekako živeje, kakor bi mu bila šinila v glavo misel, ki je bila vredna trdega tolarja.

„Ker je bil človek hujši nego gad, glajši nego jegulja in priliznejši nego mačka!“

Gospodu župniku zalesketale so tudi očij živeje.

„Torej ste ga spoznali v tem polu letu? — Glejte, glejte, jaz župnikujem tu nekaj dlje in poznam Ourado nekaj lepih let, a teh lastnostij, ka-

tere mu pripisujete, vsa leta niti jedne nisem opazil. — Glejte, kako prenačljeno sodite!“

„Uničil je srečo rodovine in morda tudi njih življenja.“

„Ali menite Květa? — Njegovo ženo in hčer?“

Gospod župnik izgovoril je poslednjo besedo s sosebnim prigrasom.

Mlademu duhovniku zalila je kri blede lice.

„Ti so si sami zakrivali nesrečo. Vsi trije morejo očitati le sebi. Květ me res ni razžalil, istina. A priznajem vam: rad ga ne sem imel nikdar. Bil je že od mladosti ošaben, trdoglav, kakor bi povsod vse razumel najbolje on sam in nihče drugi. Zato se s svekrom tudi nikdar nista mogla poravnati. In žena njegova? — Kadar je šla iz cerkve, ni niti vedela, kako naj stopi. In hči njegova? — Samo čitanje in sama knjiga takoj od mladih nog. Že v šoli bila je modra kakor Sibila. A predčasni razum maščuje se vselej potem! Ni bilo vprašanja, katerega bi ne bila razumela. Květ hotel je imeti iz nje Libušo in zato jo je tudi prekrstil. Pravo njeno ime je Lucija. A kje prišel je do naziva Světluška?“

To je nekak prevod iz latinščine. Tega se mi za mojega župnikovanja ni zgodilo: krstno ime zavreči in potem lepotiti se z drugim. In potem njegovo zaupno občevanje s človekom, o katerem ne vemo, je li pogan ali krščan . . . Saj ste tudi o njem gotovo čuli. Imenuje se Refunda. Ne vem, kaj da ga neso opazili uradi, ravno tako, kakor bi nad njegovim potikanjem nalašč zatiskali oči. Na Podlesji razsipa iskre že mnogo let. Raznaša knjižice, daje jih, da zastonj je . . . Květ bil je njegov najvernejši, in njegova hči najstrastnejša čitateljica . . . S temi knjigami v glavi pozabil je, da je samo kmet, hotel je biti nad gospôdo, in zato danes sedi. Vi seveda o njem niti zdaj ne dovolite reči ničesar, istotako ne o njegovi hčeri! Tako, tako; kdor kam hoče, pomozimo mu tija!

Poslednje besede izgovoril je gospod župnik zopet z nekako sosebnim prigrasom.

Potem pa se je danes prvič nasmejal; pozabil je namreč za hip, da v njegovi sobi leži kopica uradnih vprašanj in poleg njih četrta pola zopet pokvarjena. Domišljjal si je, da je s tem govorom popolnoma premogel gospoda kaplana. Sedel je namreč

mladi duhovnik s povešeno glavo in na bledih licih s temno rudečico, kakor bi bile obtožbe namenjene Květu, njega samega dirnile v srce.

„Dal sem vam koj početkoma migljaj. Vi ga niste hoteli razumeti, in jaz sem molčal.“

„Žal mi je, častiti gospod, da vam niti zdaj ne morem pritrditi. Květa spoštujem do današnjega dne!“

„In njegovo obitelj tudi?“

Gospod župnik govoril je s še čudnejšim pri-
glasom.

„Tudi, častiti gospod!“

„Nečem vam spoštovanja do njega nikakor oponašati in tem manje do njegove obitelji! Svarim vas samo — delam to danes poslednjikrat. Zelo možno, da bo že prepozno.“

Obraz župnikov dobil je nanagloma še „uradnejši“ izraz, kakor je bila ona listina z uprašnji.

„Bil bi morebiti bolje storil, ako bi bil tudi danes molčal!“

„Kakor izvolite soditi.“

Župnik se je hitro odmaknil in še hitreje ustal

in rekel razdražen: „Jako čudno si postiljate tukajšnji župi! — Pazite!“

Za četrto ure sedel je zopet za mizo, a pisal ni. Bil je preveč razburjen.

„Kje je neki hodil zadnjič? — Še tega je pri vsem nedostajalo! Pričakoval sem ga vendar tako nestrpno! — In če bi danes odšel, ne vem, kaj bi dal za to! Polu življenja mi jemlje, le on — le on sam! Večna škoda vsake besede! In kako dela! Najpreje sama pokorščina, utelešena dobrota, a jedva se pri nas ogreje, ne ve kam z ošabnostjo.“

Gospod župnik vzela je za tem uvodom zopet pero v roko in zopet začel pisati — peto polo. A zdaj še le mu ni hotelo od rok! Pisal je — prečital — črtal in zopet pisal.

Bila je že najstarejša, in gospod župnik je še sedel za mizo nagnen nad polo papirja v roci z gosjim peresom.

Mladi duhovnik je tudi še zdaj bdela v svoji sobici, niti ni opazil, da je voščnica dogorevajoč trepetala s plamenom. Sedel je, kakor je imel navado, opirajoč glavo ob desnico globoko zamišljen. Knjiga, iz katere je običajno čital, predno je legel,

ležala je danes pred njim zaprta. Le včasih je bilo videti, kakor bi mimogrede ozrlo se oko nad posteljo, nad katero je bila obešena podoba Bogoro-dice, a le težko razbralo je poteze na obrazu Ma-tere Božje, v katere je, kakor je bilo videti, ulo-žila mojstrova roka besede proroka Jeremije: o vi vsi, ki hodite po poti . . .

Vse njegove misli zavzemala je usoda obitelji Květove. Prošnje hčere nekdanjega sodnika izpolnil je pred tednom. In nastopek njegove poti? — Na-tanko tak, kakor bi ga bil videl preje. Gospôda so migali z rameni, čudili se, da prihaja za upornike prosit baš on, sklicevali se na visoka povelja, in ko jih je prosil, da bi ga smel vsaj posetiti — po-tolažiti, začudili so se še bolj, drug drugega pogle-dal je značilno in njegovo željo so naravnost odbili.

„To je jeden iz onih skrajnih mož, ki sanjajo o nekem češkem narodu. Pokazal nam je tako vsaj pravo kožo. Kdo ve, ni-li tudi v onih vrstah. Začeli so se v njih luknjah gibati ravno ob istem času, ko je prišel na Okrouhline.“

Okrajni gospod pogledal je pri tem na listine, katerih je imel na pisalni mizi celo kopo. Posli v

okrajnem uradu si niti niso utegnili podajati kljuk pri vratih.

„Res dà! — Bil je tam meroma jeden teden, ko so se uprli v Jiřicah.“

„Naučiti ga bomo tudi morali katekizma! — Nić ne velja!“

Cesarski komisar je bil prava roka, včasih tudi prava glava okrajnega gospoda.

„Pošljemo na Okrouhlino zaupno vprašanje! — Tamošnji župnik, zdi se mi, je vender razumen!“

Okrajni komisar se je zasmehljivo namuznil.

„A hitro moramo storiti tako — še danes!“

Okrajni glavar pozvonil je najstarejšemu pisarju, sam sédel je na zofo, komisar pa je narekoval vprašanja, katere ste deloma spoznali. —

Od istega dne priplazila se je gospodu kape lanu v srce čudna slutnja in ni ga ostavila do današnjega dne. Pri Květu tudi ni bil še do današnjega dne, da bi sporočil, kako je opravil. Ni imel toliko poguma, da bi prinesel v hišo, katere streha se je upognila pod težo zlih dnij, hudo vest. — Tako bilo mu je tudi takrat, ko je odhajal iz Prage

na velikonočne praznike, ko je videl od daleč črneti v snegu rodno vasico, ko je že razločil belo kočo s streho polno mahu in plevela . . . Takrat se mu je tudi zdelo, da ne more dihati, da ima na mladih prsih težko tnalno, in da mu k srcu sega roka studena kakor led. In ko je odprl dveri v revno a čisto sobo, skalile so se mu oči, usta so mu zadržela in pozabil je tudi pozdraviti, kajti v kotu sobe na postelji, ki je bila sicer lepo postljana, zrahljana in s pisanim prekrivalom prestrta, opiral se je ob blazino starček z obrazom na smrt bledim in ga pozdravljal doma na počitnicah s tihim, slabim glasom ter s težavo vzdignil srebrolaso glavo, da bi sina poljubil . . . Takrat ga ona slutnja ni ogoljufala in od nekoliko dnij priplazila se mu je v glavo in odondod k srcu v drugo.

In držala se je mlade duše tudi v spanji.

„Svetluška! — Svetluška! Ali veš, ali slutiš, da si postala meni veša? V migljajoč tvoj lesk sem se zagledal in zdaj moram za njim — moram. Ti me vabiš za saboj, a umikaš se mi dalje in dalje v nedogled Svetluška-veša!“

Sveča na mizi v mednem svečniku je že davno

dogorela, v sobi bila je gosta tema, a mladi mož bdel je še za mizo. Pred njegovimi očmi razprostiral se je temen, pust kraj, nikjer žive duše, nikjer človeka. In v tem temnem, pustem kraji, nad katerim se je tudi nebo prevleklo s smrtno odejo, trepetala je lučica, kakor bi se bila gori odtrgala zvezda in bi jo tu nanagloma zadržala tajinstvena roka — najsvetlejšo zvezdo, sam demant in sam biser in samo dragoceno kamenje. Potnik, katerega so iz daljnega kraja sem zanesli vetrovi, zavriskal je od radosti in hitel, kar je mogel, za očarujočo lučico, da bi jo ujel in pritisnil na svoje lice . . . A čim bliže je prišel in se je je že tako rekoč dotaknil, odletela mu je znova pred očmi v nezmerno daljavo in ga znova vabila k sebi z onim trepetajočim svitom, čudovitim leskom, da je revež omedlel, izmučen se zrušil na zemljo s krikom, s čimer se mu je srce razpočilo.

„Ali veš in slutiš, da bi s svojo dušo kupil tvojo srečo, dasi ne tajim, da ostaneš meni, Světluška — večne veke veša, da mi, ko bi zauriskal: ne uideš mi več — izgineš zopet v nezmernost . . . ti mila, draga vešica! — Kam so me zanesli vetrovi

in kaj so mi zavêli v dušo? Zanesli so me tudi v pust, temen kraj in privêli v dušo — tebe, Světluška, in odvêli mi mir, ki se nikedar ali stoprav za dolgo let vrača, ko je človek že kakor deblo, kateremu so strele odbile vse veje, razrušile vso krono in kakor v zasmeh ostavile samo jedino zeleno vejico . . . A bliščiš mi pred očmi tudi v snù, sklanjš se nad-me in šepetaš mi tako čudne in tajinstvene besede . . . V istini so ti dali tako nenavadno ime, kakor bi ti bili že nad zibeljo odmerili pot življenja, da zasvetiš, da se zablesketaš kakor zvezda, demant, biser, dragoceno kamenje in potem . . .? — Světluška-veša!“

Ali še nikedar niste slišali o vešah, o njihovi čarobni moči, o njihovi nepremožni privlačnosti, o njihovem čudovitem svitu, od kojega pozni potnik omamljen, ožarjen pozablja vsega, dóma, življenja svojega, svoje duše in gine neoplakan, neosolžen? Le veša sveti mu nad grobom vsako noč. In v Podlesji vedeli so o njih pripovedovati, da je bilo poslušálcu tesno pri srci in neveselo v glavi o teh pripovedkah pravljícarjev. V teh plamenčkih so baie duše najlepših devojk, katere se maščujejo nad

mladeniči zaradi nezveste ljubezni. In o tem maščevanju, ki ni poznalo usmiljenja, krožile so strašne pripovedke mej narodom v Podlesji. Za Jiřicami na lokah bliščala je tudi taka veša. Pomnili so jo pradedje, a trepeče ondu do današnjega dne. Na Podlesji upogumil se je marsikdo, da je zagovarjal vešo, a nikedar še nikomur ni koristilo. Takega zagovornika je najpreje zvalila za saboj in ga zapeljala, da o njem večkrat ni bilo ničesar več slišati. In kedar je zvečer po zvoneni zabliščal plamenček, odvrnili so mladeniči vselej hitro obraze in pohiteli pod streho. Človek bajè izgubi um, kakor bi se napil čarodejnih korenov. —

V sobi razsvetlilo se je najedenkrat, kakor bi bile stene poškropljene s krvjo, in v istem trenutku začul se je s cerkvenega stolpa zvon — vedno pretrgano zvoneč. Gorelo je nedvojbeno v najbližnji okolici. Zvon zvenel je temneje in temneje, njegov glas podoben je bil tesnemu stokanju. Po vasi ozivali so se močni glasovi, švigale so z mrzlično hitrostjo postave, in po snegu škripala so kola s sodi.

Mladi duhovnik pristopil je k oknu. Po vasi bilo je svitlo kakor po dnevi. Zvon umolkši za ne-

kaj hip, zazvonil je znova, a strašneje in glasneje, kakor bi bilo nekje jako hudo.

„V Jiřicah — Ouradova hiša!“

„Nazaj s konji! — Slišite? — Naj zgori! Za njega naj bi se trudili!“

„Le idite in gasite! — Zlo mora biti, žar se širi — ali ne vidite? Hiše stojе ondu v jedni vrsti. In seljaki so proč! . . Hitro, hitro! Še jedne konje! — Drugi sod leži v ovčjem hlevu!“

„Ves je razbit! — Brez obročev!“

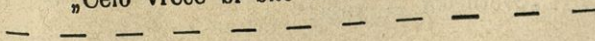
Zvon v stolpu donel je, kakor kedar grmi zamolklo za gozdovi.

V vas pripeljali so še konja.

„Vrnite se! — Za vse vrage! Naj v tem gnezdju ne ostane kamen na kamenu! — Saj mu je to itak napravil njegov sin, nihče drugi! — Videli bodete, da se nikjer drugje ne bo ganila niti slamica na strehi. — Naj se speče pekelnik! Saj tako ne uide peklu!“

Voznik s konjema obrnil se je v istini in ja peljal zopet v hlev.

„Celo vreče bi bilo škoda zanj po smrti!“

Po vasi bilo je že vse tiso. Žar je tudi najedenkrat obledel. Gozdovi so se mahoma zavili v temen zastor. Zvon v stolpu je že davno umolknil, po pokrajini razprostrla se je gosta tema, na svodu nebesnem ni bilo videti ne jedne zvezde, in okrog bilo je povsod mrtvo kakor v grobovih; tudi nočni pevci na cerkvenem stolpu so spali in oni so sicer vender ponočevali od somraka do zarje. Le v župniji Okrouhelski bdela je duša samojedina, polna najvznesenejših želj in najsvetejših nakan, katera je smelo s svojima perutima odganjajoč oblačne mrakove, ki so se ji postavljali na pot k solncu, za hip obstala v svojem letu opazivši mej oblaki bliščati lučico čarobne svetlobe, kakor bi bila padla mej sive oblake od nekod z višine. In spoznavši v njej ravnorodno družico, hotela ji je pomoči, letela je dalje in dalje, v dušljive oblačne puščave, lučica pa je tudi odhitevala dalje in dalje kakor bi duši kazala novo pot, novo cesto, češ da bi ostavila ono k solncu, ker v taki višavi izgube peruti prožnost, glave se pollašča nad nezmerno globino smrtna vrtoglavost in svit oči ugaša na veke . . .

„Světluška — veša!“

Avstrijske ječe v okrajnih mestih podobne so bile še koncem minolega stoletja po večjem mučilnicam. Cesarica Marija Terezija je sicer s patentom iz leta 1776. tako zvano torturo v vseh deželah pod svojim žezlom odpravila, a ta odlok stal je še nekaj dobrih let le na pergamenu. Do nedavno bili so ljudje, res da že devetdesetletni starci, ki so pomnili in od katerih smo mogli na svoja ušesa slišati, kaj je bila mučilnica, kakova je bila, kako so reveža najprej s kolesom lomili in stoprav potem ga obesili . . . Človeka mineva sluh, kosti prehaja mu mraz, in niti verovati nečemo strašne, grozne pravljičice, od katerih nas deli samo kakih devetdeset ali sto let.

V mestu, kamor so odvedli Květa s Skůro bile so ječe v kleti pod mestno hišo. Bile so ravno take, kakor vse ostale, le s to dobroto ponašale so se, da je imel revež prikovan v teh kletih vsaj žarek nade, da zagleda vendar še jedenkrat božje solnce, ko ga odpeljejo na morišče.

Mislite si temno izbico z obokanim stropom, s tako ozkim oknom, da bi s težavo utaknil pest skozi, s prstenim podom, na katerem je razstljan

otep gnjile, prhle slame, mislite si poleg tega globoko v zemljo zabit hrastov kol, na katerem je pritrjena težka veriga in k vsemu temu zrak, da bi, ako bi koga posetili, na pragu ne vzdihnili brez skrbi, in pred saboj dosti živo vidite ječo, v kateri živi že šesti teden na nogah in rokah prikovan otožne dni Květ s Skůro. Zaprli so vsakega posebe in izbrali so za-nja ječi, v katerih so se pred letom dnij umorili jetniki, predno jim je bila proglašena obsodba.

Nečem dražiti s ječinimi grozami vaše domišljije. Hočem vam naslikati, kako so iz nekdanjega sodnika Jiříškega hoteli prisiliti zločinstva, o katerih se Květu niti sanjalo ni. Nalašč zagrnil bom pred vašimi očmi podobe, ki so se javljale, ko so krovca Skůro mučili, da je omedlel, češ da bi obstal najmožnejše pregrehe.

Poglejte nekoliko trenutkov sami v obraz Květov!

Solnce prodira s prvimi žarki v njegovo zdanje bivališče. Teške kaplje padajoče z otemuelega, vlažnega stropa na slamo menjajo se v njih v pisane bisere, sive pajčevine preprezajoče sem ter tija,

stene podobne so v svetlobi krasnim zastorom, ilnat vrč na leseni, dvonogi klopi sličen je od strani dragoceni čaši, in seženj dolga veriga, na mnogih krajih rdeča od rje, vznemu lancu od čistega zlata res da že preveč obrabljenemu, s katerim v pravljičah zapirajo pot svatovskemu sprevodu . . . Vsa groza ječe se je vsaj za hip razplnila umaknivši se slikam in podobam slepilnim. Žarki poletavali so s predmeta na predmet, kakor bi hoteli v sobici vse pozlatiti s svojo svetlobo — vse poljubiti in z zračnimi ustami z vsega otreti strašni izraz. Le z jednega čela neso odgnali oblakov — neso mogli odgnati, ker je bilo globoko naklonjeno, le obličju jetnikovemu so se ognili, kajti glava njegova bila je povešena, kakor bi bila brez moči, brez vladanja in brez duše. Lasje na glavi bili so že beli kakor sneg, čelo jetnikovo same gube in obraz njegov razoran, da ga ni bilo spoznati. Ako bi vam ne bil povedal, da je ta mož Květ, ne uganili bi tega do smrti.

Odmerjenih korakov po mostovži se je že privadil, za ropotanje ključev se ne briga več; ko se z železom okovane dveri vedoče v njegovo bivališče

odpirajo, ne premakne se niti, ko ječar trd večkrat nedotaknjen kruh odnaša in polaga poleg njega na klop drugega tudi že starega, ne dotakne se ga niti s prstom mnog — mnog dan.

Meroma pred tednom dnij za rana odprle so se tudi dveri, a močnejše nego sicer, in Květ je ustal, pozabil je za hip, da ima na roki in nogi verige, da je prikovan, zagnal se je k uhodu in roka stisnila je roko, in prsi počivale so na prsih. A bliskoma iztrgal se je, izbuljil oči in smrtna bledost razgrnila se mu je preko obraza. Desnica njegova segala je že na čelo, da bi je zaznamovala s križem.

„Květ! — Květ! — Torej vender strašim za živa? — In jaz hočem le po smrti, a še potem le gubitelje duš ljudskih in teles ljudskih!“

In visoki mož z upalim obrazom stopil je dva koraka naprej.

„Kje bi si bil to mislil! — Saj se mi tu še sanjalo ni! — Zdi se mi v resnici, kakor bi bil to le tvoj duh!“

„Torej potipaj me vender in prepričaj se!“

„Moj Bog! — In kaj delajo naši? — Kaj žena, kaj Světluška?“

„Zdravi so in pozdravljajo te!“

Refundi izvil se je ta stavek nekako težko iz ust.

„In kako si mogel sem?“

„Vidiš, zaman mi ne pravijo sem ter tija čarovnik. In človek ne more slutiti, kaj mu bo kdaj na dobro. Ječarja omamil sem z govorjenjem o zakladih, že davno je namreč o meni slišal, da morem pomagati do bogastva, in da sem že mnogeega na svetu osrečil. — A za to ni časa...“

Refunda sklonil se je ušesu Květovemu, na mostovži čuli so se koraki in zahreščali ključi.

„Mej tem potrpi — in čakaj do tedna!“

Poslednje besede izgovoril je Refunda šepetaje in hitro odšel.

Ali se vam je splačalo, ogovoril ga je jetnik stopivši mu na pot.

Refunda zmajal je z glavo.

„Ali vam nisem rekel, da ne sme vedeti? —

Vi imate tudi pamet!“

„O tem času navadno še spi. Vso noč prebudi in stoprav za rana objame ga spanje.“

Ječar stopil je prav blizu k Refundi.

„Pridite še jedenkrat — —“

„Moral bom dvakrat!“

„Za dobro plačilo ne skrbite. Ta pota so vam porok za to!“

„A to mora biti, dokler mesec raste . . . In veste, da nikdar ne utegnem?“

Ondu me kličejo, tu naročajo po meni, drugje me zopet ne spuste, najbolje bi bilo, ako bi se mogel razdeliti na deset kosov . . .“

„A pridite. Refunda! — Kedar hočete! — Rekel sem vam: dobili bodete, kar bodete hoteli!“

„Bomo videli!“

Refunda pokimal je resno z glavo, potem pogledal ječarja in rekel: „Predno se teden spoji s tednom, bom zopet tu!“ In za nekoliko trenutkov stopil je skozi visoka vrata, vodeča na dvorišče v okrajnem mestu brzim korakom, kakor bi se bal, da bi se ta vrata mogla pred njim najedenkrat sama zapreti, da bi morebiti nič več ne prišel odtod.

Ječar vrnil se je prehodivši in pregledavši ječe ter izpsovavši dobro polovico jetnikov v svojo sobico slabovoljen in zagnavši ključe na mizo sedel na stol z dosti glasno kletvijo.

Ječar Gregora bil je čuden človek, neuljudnejši nego ječe, katere je vsak dan nekolikrat prehodil in pregledal, da mu ni ušel niti pajek predoč novo mrežo, molčeč kakor stari knjigi v platnicah od svinjske kože na polici v njegovem stanovaji, pobožen, kakor bi bil iz katerega reda — izvzemši kletev, ki pa so mu prihajale na jezik, kakor slina, strasten čitatelj ljubitelj in naudušen čestitelj starih časov in poleg tega vsi gospôdi zvestejši kakor silne ključanice njegovi skrbi izročeni ječ.

Poleg Boga, gospôde in ječ pa mu je že od davnih let tičala v glavi vest, katero je slišal od rajnega otca, da je na pravo od cesarske ceste pod kapelico posvečeno spominu svetega Janeza in Pavla zakopan zaklad še izza švedskih vojsk. Skril ga je baje ondu jeden njegovih prednikov. A švedske vojske trpele so dolgo, Švedi neso hoteli iz Češke in predno se se popolnoma pomirili, odšel je oni prednik v večnost. Gregorov praded bil je takrat majhen deček. To pa je pomnil dobro; tri korake od visoke meje, dva koraka od kapelice proti poludnevni strani, ravno tam, kamor gledata sveti Janez in Pavel — zakopan je zaklad. Ko je nastal v

Čehih pokoj in je praded nekoliko vzrastel, videl je na onem kraji zvečer migljati modro plamence, vselej zagnal je nanj pest krušnih drobtin, a pri tem polotila se ga je vselej taka groza, da je moral hočeš nočeš zbežati. Zaklad iskala sta Gregorov ded in otec, a iskala sta zaman in potem sta opustila trud, misleč si, da ima vse svoj čas in tudi ti novci. Kdor izmej njunih potomcev jih ima najti, oni jih bo tudi gotovo našel.

Ječarju Gregori se je o zakladu pod kapelico nekaj časa sanjalo slednjo noč. Od svetlobe ni videl niti zlata niti srebra. In meroma pred dvema letoma videl je ranjega otca, kakor bi bil živ, kako mu kaže v sanjah s prstom desne roke h kapelici in kako mu pri tem grozi, čemu se ne briga take dedščine.

Z Refundo poznala sta se dve leti. Posodil mu je takrat redko knjigo nekdanjega Slanskega dekana Janeza Raupilija: Okrepljenje stanovitni potrpežljivosti. In pregledujoč ono knjižico našel je slučajno star, že od moljev ogloden list, na katerem je bila natiskana molitev do svete Krone Matere Božje pomočnice v revščini in močne

braniteljice sosebno onih, ki iščejo zakladov. Ječar Gregora je od takrat vsak dan dvakrat, včasih tudi trikrat skrbno s tako gorečnostjo ponavljal list od besede, s kakeršno je poklekoval le na veliki petek k božjemu grobu. A molil je zaman. Pred letom razorali so travnik okrog kapelice, in dež ter sneg spral je oči svetemu Janezu in Pavlu.

A Gregora še ni obupal. Pred kakima dvema tednoma poveril je obiteljsko skrivnost Refundi. Slišal je že davno o njem, da je modrejši nego vsi puščavniki v okolici. Zgodilo se je že marsikdaj, da duše, katere je on zagovoril, neso imele miru, a katero je Refunda blagoslovil, o oni ni nihče nikdar ničesar slišal. A Refunda imel je svoje umenje za dragocenost. Vsakemu se ni tako hitro ponudil.

Zadnjič sedel je ječar pri vratih na kamenu zamišljen, kakor bi ga bili gospodje izgnali iz službe. Uzrok njegove zamišljenosti bila je govorica, da bodo kapelico svetega Janeza in Pavla podrli, ko speljejo ondu novo cesto.

„Potolaži vas Bog, Gregora! — Ali vam je kdo umrl? — Čemu ste tako žalosten?“

Refunda ni imel navade dolgo govoriti, seosebno ne v mestu in pri tem na „ringu“. Besedo za besedo in bilo je konec. Danes pa je sam obstal, nagovoril Gregoro in ravno pred vrati vedočimi v ondotne ječe.

„In no tako — tako! Marsikaj trapi človeku glavo!“

„Z zločinci imate križ — goreče peklo! Z vseh kotov sveta pripeljejo jih sem. In seosebno zdaj! Veselite se lahko celih kop . . . V Podlesji se že začenja.“

Gregora pa je bil, kakor ne bi bil slišal. V vsaki potezi dosti dobro rejenega obraza njegovega bila je čista mrzkost.

„In do kosti zebe! — Slišite Gregora! — Mraz v kosteh je jako neprijetna bolezen.“

„Res! Tako sem se nekako zamislil! — Ali se vam ne mudi, Refunda?“

„Nemam kaj opraviti!“

„Ali bi ustopili za trenotek?“

Refunda ozrl se je proti zahodu. Solnce bilo je še visoko. Potem premišljal je trenotek in se zagledal v vegast tlak.

„Hotel sem že itak davi o nečem govoriti z vami.“

„Res, da hočem še danes priti do Železnic!“
Refunda ozrl se je zopet na solnce.

„Prišli bodete jutri, če ne danes!“

„Skoro da imate prav!“

Ječar Gregora blagoslavljal je v duhu svojo misel, da je šel sedet na kamen. V prijetno zakurjeni sobi in pri vrčku „rezkega“ iz mestne pivovarne povedal je Refundi vse na drobno o zakopanem zakladu izza švedskih vojsk.

„Ako mi s svojo vednostjo pomorete, hvaležen vam bom do smrti. Toliko vam bom dal, da bodete na stara leta mogli živeti brez skrbi in mirno. Pri-povedujejo o vas, da ste iz knežjega rodu, slišali ste brez dvojbe to tudi. A jaz ne verujem temu. Ako bi bili iz knežjega rodu, ne bi se vedno potikali od vasi do vasi . . .“

Refunda uprl je tako ostro oči v ječarja Gregoro, da je v svojem govoru najedenkrat umolknil, kakor bi odrezal.

„Ako ste me radi teh besed poklicali k sebi, Gregora? —“

„Radi vaše vednosti, Refunda. Prišlo mi je to le tako na jezik. Nisem vas mislil s tem razhuditi. Besede so besede. Lovite jih mej ljudmi!“

Refunda povetil je glavo in položil si koščeno desnico na čelo.

„Res da vem sredstvo, katero bi vam moglo pomoči do zaklada. A — —“

„Vse storim, najhujega se lotim, Refunda!“
Prekinil je naglo ječar svojemu gostu besedo.

„Ako bočete! — Poslušajte tedaj! Imeti moram sedem las z glave človeka, katerega čaka smrt na vislicah. Mora pa biti človek, ki ni nikogar okral, nikogar umoril, ki se nikdar ni rogal Bogu —“

„Ravno takega imamo tu! Kmet je iz Jiřie. Poprej je bil ondu sodnik in imenuje se Květ. Pripeľjali so ž njim še jednega, baš ko je zvonilo dan.“

„A s čim sta se pregrešila?“

Refunda vprašal je z ravnodušnim, hladnim glasom. Imel je glavo še povešeno in koščena njegova desnica počivala mu je še na čelu.

„Pozabila sta najprej sama ubogati in potem učila sta druge. Početnika one grde ustaje v Pod-

lesji sta baje. Svaj ste gotovo že o tem slišali. Lep kos sveta prebrodite in mnogo zveste.“

„In na vislice bodeta morala?“

Refunda vprašal je še ravnodušneje in še niže povetil glavo.

„Gotovo bodeta morala na strah in grozo vsem drugim!“

V sobi zavladala je grobna tišina. Refunda podprl si je zdaj čelo z obema rokama. Gregora pozabil je v tem trenutku popolnoma, da je pri tukajšnji okrajni sodniji precej važna osoba in da „spada h kriminalu“ kakor se je navadno ponašal.

„Rečem vam, Refunda! — Ali bodete poskusili?“

„Stavite se v nevarnost, da izgubite službo! Utegnilo bi se vam dogoditi še kaj hujega!“

Ječar Gregora jel se je glasno smejati.

„Kaj služba! — Ali je potem potrebam? — Odpovedal bi svoj posel potem gospôdi sam. — Kako morete imeti take skrbi!“

„Povedal vam še nisem vsega!“

Refunda je naglo ustal, kakor je delal, kadar je hotel kaj važnega izgovoriti, in uprl ostre oči v

Gregoro, da je ječarju zastala za hip kri v žilah. In on se vendar ni vsake stvari ustrašil. Bal se ni niti najodpornjšega izraza v očeh zločinca.

„S sedmimi lasmi dveh takih zločincev moram dvakrat o polnoči do jedne h kapelici in v tretje moram pripeljati oba jetnika na mesto, kjer je skrit zaklad.“

Refunda je umolknil, njegove ostre oči pa so motrile vsak gibljaj na obrazu jetničarjevem.

Gregora zagledal se je v kot svoje sobe z žalostnimi očmi, iz katerih je mogel Refunda spoznati, da izgublja vso nadejo, da bo kedaj dospel do rodovinskega zaklada.

„Sicer je zaman vse govorjenje in še bolj zaman ves trud!“

Refunda pripravljaj se je na odhod.

Ječar gledal je še vedno z žalostnim očesom v kot svoje izbe, kakor bi bil poslednje besede svojega gosta do dobra preslišal.

„In drugega sredstva ni?“

„Ne!“

Refunda prijel je že za kljuko.

„Ali veste, da gre pri tem za mojo glavo?“

„Za tuje grlo se ne brigam! — Ako nečete, pustite! — Ne silim vas k ničemu.“

Refunda govoril je zopet tako zbadljivo in tako odmerjeno, kakor je bil že zdavna vajen.

„Morda se zmeniva!“

Refunda na te besede ječarjeve ni niti obrnil glave.

„Morda se premislim! Slišite, Refunda? — Ali mi zopet oba nazaj privedete?“

Refunda obstal je mej vrati.

„Kakor hočete, na nitki ali pa na žimi iz konjskega repa!“

„Tudi to bi vi mogli!“

Refunda začel se je smejati, a bilo je tako, kakor gavranu zastane glas v črnem grlu.

„Tako ju omamim, da pojdetta za manoj kakor ovci. Zgubila bodeta pamet, zgubila glas, zgubila sluh in hitro jima bo, kakor bi imela divne sanje!“

Refunda položil je zopet roko na kljuko.

Ječar Gregora oddahnil se je globoko.

„In dveh trebate za to?“

„Brezpogojno dveh! — Jeden mora kopati in

drugi glino odmetavati. Moji roki se ne smeti ničesar dotakniti . . .“

„Kedaj pridete zopet?“

„Ali hočete, da pridem?“

„Bogati postanete, Refunda. Na stara leta imeli bode te lagodno življenje. Napravili bode te nahodoma konec temu nemirnemu življenju . . .“

Refunda se je smejal, kakor bi ječarja Gregoro za njegovo bodočo radodarnost iz duše, iz vsega srca pomiloval, in za nekaj trenutkov korakal je zopet po prostranem, štirioglatem trgu s povzdignjeno glavo in napetimi prsmi ne zmeneč se za nikogar, kakor bi tukajšnje okrajno mesto z vsem bilo zapisano na njegovo ime v zemljiških deskah.

Danes pa je bil že četrti dan, a Refunda še ni prišel.

Ječar Gregora stopil je vsakih pet minut pred vrata ozirajoč se pozorno, ne uzre-li kje visoke njegove postave. Tri cele noči ni spal, in uzorna, včasih celo prevelika skrb Gregorova za jetnike v tukajšnjih ječah spremenila se je skoro v nemarnost. Hodil je s povešeno glavo, kakor bi rodo-

vinski zaklad ležal pod kako izhojeno ploščo na mostovži. —

Nedostajal je do tedna le še jeden dan, a o Refundi niti sluha.

Pred ječo, katere se danes solnčni žarki niti dotaknili niso, čuli so se danes že drugič koraki, tu v ključanici zaškripal je ključ tudi drugič.

Květ dvignil je brzo glavo, medle, motne oči so se mu živo zalesketale in verige na nogi in roki zazveneale, kakor bi odpadale vsled neke tajne sile. A takoj naklonila se mu je zopet glava na prsi, in oči zakalile so se mu še temneje.

V ječo ustopil je ječar Gregora s stražnikom ki je že trikrat peljal Květa k preiskavi in danes prišel je po njega četrtič.

Stražnik udaril je Květa s puško čez vrat in Gregora odklenil je mej tem ključanico, s katero je bila veriga priklenjena h kolu.

Seljak ustal je molče in za malo časa čulo se je po mostovži prodirno žvenketanje verige s čudnim glasom, kakor da bi nekje v daljavi kričala dva scela si protivna glasa: „dobro tako!“ — in „revež tak!“ Trpelo je precej časa, da so prišli po

zavitih lesenih stopnicah k dverim, za katerimi si je postavila svoje bivališče okrajna pravica.

Na stranski mizi beleli sta dve sveči in sredi črnelo je razpelo. Glava Odrešenikova klonila je nekako nisko k izmučenim, zamodrelim prsim in videti je bilo, da je zasinelo obličje preveč vidno obrnjeno na stran, kakor bi ne hotelo gledati ljudskih sodb, kakor bi se mu gnjusile ljudske prisege.

Za mizo v pročelji obokane sobe stal je mož z rejenim obrazom, z zelenkastimi očmi in z lasuljo na glavi. Na mizi ležala je kopa papirja, sami akti in sami sodni zapisniki. Na desno sedel je slok možiček grizoč nestrpno z zobmi gosje pero in včasih škileč na gospoda z lasuljo.

Bila sta okrajni sodnik in pisar.

„Seljak Květ iz Jiřic!“ poklical je sodnik z nekako hrapavim glasom, ko so se odprle dveri in so na pragu zažvenketale verige, in zelenkaste njegove oči obstale so na jetniku, kakor bi ga hotele pogoltniti z verigami vred.

„Ali je pri vas nov duhovnik — kaplan?“

Sodnik se je odkašljaj in si z levico poravnal

lasuljo. Ni se mu hotela dobro prilegati. Za danes so mu jo na plesu malo zmršili.

„Je, gospod!“

Kvēt odgovoril je s temnim, a močnim glasom.

„Ali je bil kedaj pri tebi na spomenku?“

„Čemu me prašate? — Saj že itak davno veste!“

„Ali boš odgovoril? — Ali je bil kedaj pri tebi na spomeniku?“

Gospod sodnik stisnil je pesti in zasičal kakor kača, kadar se jo draži.

„Ali boš govoril osel? — Pomoremo ti!“

Gospod sodnik je že komaj govoril. Glas ga nekaj ni hotel ubogati, pri včerajšnjem plesu se je prehladil.

„Torej je bil pri tvoji hčeri na spomenku? — Dobro izgojeno hčer imaš! — Ali veš, da sta za-te prosila? Najpreje prišla je ona, in potem, kakor bi se bila zmenila, zopet on. — Zaman gotovo ni prišel za-te delat!“

Gospod sodnik bruhnil je najedenkrat v prazen smeh, da se mu je lasulja na glavi pomaknila za dobra dva palca nazaj. Zdelo se je, kakor bi se

mu nasledki ognjene pijače še zdaj ne bili izkadili iz glave. Imel je navado, da je prebil v krogu prijateljev tako dolgo, dokler ga neso odnesli domov, ga slekli in položili v posteljo. Gospod sodnik bil je star mladeneč. Ljudje krstili so ga z jako dobrim imenom, a ker je nekako surovo, je zamolčim.

„Ako bi ji bil jaz dovolil, kdo ve —“

„Gospod, spoštovanje —“

„Je pri vas za groš na prodajo, vem!“

Gospod sodnik smejal se je še burneje, da je zelen njegovih očij prehajalo v umazano barvo.

„Čitajte, pisar, in dokažite mu!“

Pisar je ustal, vzел v roko grob papir in čital: „Bil je pri njem kuhan in pečen, in ko je odhajal, vselej ga je spremljal. Poslednji čas leta hči njegova že sama za njim, v somraku upa se že v župnijo —“

„Dosti! — Ali si slišal?“

Seljaku zvrtilo se je v glavi, da ni niti vedel, kje stoji in v istem trenutku želel bi si najraje, da bi bil šest čevljev pod zemljo.

„In zdaj prašam te zadnjokrat: ali boš govoril?“

Tvoje trmoglavosti imam že zadosti. O čem govoril je s teboj? K čemu te je priganjal?"

Seljak Květ stal je kakor ne bi bil slišal. Oko njegovo počivalo je na teški verigi, ki se mu je vila od roke do noge. Zdelo se je, da železni členi zopet nekako blišče — drugič že danes, a ne od solčnih žarkov!

„Doli ž njim! — Razvežemo ti jezik!“

Gospod sodnik udaril je s pestjo ob mizo, da so se nakopičeni papirji razleteli po sobi, in da bi se bil pisar kmalu pregriznil jezik mesto gosjega peresa.

— — — — —
Minila je ura in Květ sedel je zaprt v svoji ječi, a zdaj je bolj ležal. Včasih izvil se mu je iz ust globok stok. Zdelali so ga, da je bilo joj; ne prašajte kako.

„Tudi tvojega imena so se že lotili, Světluška moja? — Grdijo že moje dete, jedino mojo radost, jedino mojo uteho? — In pomoči nikjer, osvobojenja nobenega . . . Kdo se bo potegnil za-te dete moje? — Kdo te bo miloval? — Vsakdo meče kamen za teboj! Hčer obešenca bacnil bo vsakdo, kakor prst v jeguljo.“

In v ječi razlegel se je danes prvikrat tako bolesten jok, da so na mostovžih postajali stražniki, molčali, vlekli sapo na-se, in poslušali, kako joka otec, čegar detetu so zli ljudje segali po dobrem imenu. In zasmeljal se ni nihče in niti jedni ustnici se nista skrivili v zasmeh. Stražniki pospešili so korake in molče hodili po mostovžih, pregledujoč, je-li vse v redu.

Otčevska ljubezen izvila se je zdaj z vso silo iz tesnih prsij in letela skozi ozko okence iz vlažne ječe v temno noč, preletela širne gozdove in obstala nad vasjo, kjer je v istem času izgnal mož svojo ženo in potem zaprl za njo dveri z zapahi, da bi se ne mogla vrniti.

Okrajni glavar s cesarskim komisarjem v družbi gospoda sodnika sedeli so danes proti svoji navadi nekako dolgo skupaj. Imeli so gotovo važno posvetovanje. Zaradi samih zapisnikov jim ni bilo niti v obraz videti. Gospodu sodniku je res včasih oviral pogled službo, a gospod glavar pisal je to na rovaš strašnih poročil s Podlesja, iz katerih je slednja prouzročala na tukajšnjem uradu pravi strah in na lasulji gospoda sodnika še večji nered, nego je oni v vrabčjih gnezdih.

„Le vislice pomorejo! Nič drugega, gospod komisar! — Ali ni res, gospod svetnik! Najprej pa se morata na njih zibati tadva lopova iz Jiřic! — Le vislice!“

Na mostovži začuli so se glasni koraki, in v izbo stopil je, ne da bi potrkal in brez okolišey huzar in pozdravivši po vojaški podal gospodu glavvarju zapečaten list.

Gospod glavvar pregledal je pečat. Bil je iz Źatca. In odprši ga stopil je za korak nazaj z besedami: „Prvi spopad z vojaki. Vojaki so se morali umakniti!“

Po poti vedoči iz okrajnega mesta v Podlesje pomikal se je počasi dvoprežen voz. Voznik zahajen preko ušes v siv, omaščen kožuh, kričal je skoro vsako minuto „hi!“ in jermen na biči imel je že do polovice razbit. Dvema dosti tolstima vlahoma ni se hotelo naprej: povešala sta glavi, kakor v žleb in za vsakim korakom sta se spodtikala. Le kadar se jima je bič precej ostro ulegel na kožo, šlo je nekaj hitreje, a kmalu zopet v prejšnjem, obotavljajočem se koraku.

Zadej na dveh otepih ječmenove slame, ki sta

bila že dobro razčobana, sedel je starec v temnem, nekoliko sivem habitu. Kapuco je imel potegnjeno preko glave, precej nizko na čelo. Pogledi njegovi upirali so se neodvratno k črnim borovcem, ki so obrobljali v širokem polukrogu zapadno obzorje in ob jednom mejili Podlesje. Usta starčeva sklepala so se tesno, bilo jih ni tako rekoč niti videti radi bele dolge čez pas segajoče brade, v katero je včasih zapihal januarski vetrec hoteč jo podražiti ali morebiti zdramiti starca in njegovo oko odvrniti od gozdov, za katerimi so se sicer tihe, mirne vasice spremenile, da jih ni bilo spoznati . . .

Voznik bil je iz Srbča, konja tudi iz Srbča in starec — otec Jarolim iz puščavnice, ki je bila nekdanj nad Srbčem. Pripeljali so ga predvčeranjim k Zahradkovim polu v nesvesti, položili ga v tople pernice in mu dali okladke na glavo, a jedva se je zavedel, dvignil se je, ozrl se okrog sebe z izbuljenimi očmi in potem se globoko oddahnil.

„Kam ste me pripeljali?“

„K dobrim ljudem, oče Jarolím!“

„K dobrim — ali ne dobrim, zdaj se vsak lopov hvali, da je dober . . .“

„Ali nas ne poznate, oče Jarolím? — Zahradkovka sem!“

„Zahradkovka! — In vaš mož je šel ž njim, s tem —“

Otec Jarolim stisnil je pesti.

„Prodal bo vse, uničil vse, v Podlesji bo toliko vdov kolikor streh in sirot na tisoče! Ti-le tvoji otroci bodo vsi — reveži! — In če hočeš, da se ti vrne mož, da bi ne bila vdova, da bi se tem otrokom vrnil otec, da bi ne postali sirote, daj upreči, hitro, škoda je vsake minute, moram v mesto. — Ali me razumeš, seljakinja?“

Zahradkovka stala je pred starcem, kakor bi bila odrevenela. V ušesih zvene le so ji besede puščavnikove: V Podlesji bo vdov kolikor streh in sirot na tisoče! — Ti le tvoji otroci bodo vsi . . . reveži!“ — kakor kadar z vsemi zvonovi pozvanjajo v tukajšnjem zvoniku k pogrebu.

„Tvoje konje hočem, moram v mesto, še je čas — ali slišiš?“

„Kdo pa vas bo, oče Jarolim, peljal? Možki so proč . . . Morebiti nikogar ni v vasi, kdor bi znal ravnati s konji razven Koblíhe. A ta ina

včasih čudne navade. Pravijo o njem, da je malo zmešan.

„Nuj, seljakinja nuj! Do večera moram biti nazaj! — Kakor bi bili brezglavi in brezumni.“

In v četrto ure zaropotal je voz od Zahradkovih, in že na dvorišči čul se je „hi!“ Koblihov.

„Pazite!“ kričala je kmetica na pragu.

„O ne skrbite, mati! Ne vozim prvič!“

In Kobliha poskušal je še v vasi tri leht dolgi bič.

In predno so prišli do mesta, ponavljal je Kobliha najmanj dvajsetkrat, ko se je voz nagnil s ceste na stran, da je to zadnjikrat.

Otec Jarolim pozdravil je ustopivši v pisarno kakor krščan, ki je dolgo vrsto let prebil v puščavi s premišljevanjem o Bogu in o ljudeh, slabih njegovih stvorih; pisarji ozrli so se od svojih miz, pogledali drug drugega, odprli suha usta in se začeli smejati, da je otcu Jarolimu zastala sapa v prsih. Iz sobe, v katero so vodile steklene dveri, prihitel je visok mož v obnošeni suknji in zapazivši puščavnika, pokazal je z desnico na mostovž in zakričal

nad njim, da je po stari glavi otca Jarolima zašumelo.

„Nimamo časa opraviti s takimi požerubi! — Sicer me prav miče, da bi te pustil, kosmata kuta, doli v vratarjevi sobi da bi ne sovražil zaman ljudij. Ne veš, da patent ostro ukazuje, kdor od nekdanjih puščavnikov se prikaže v kuti, naj se prime in pošlje z odgonom v svoj rodni kraj? — Da mi takoj izgineš izpred oči!“

„H gospodu okrajnemu glavarju hočem . . .“

„Ali nisi razumel? — Da mi greš takoj proč!“

„Radi tega treščil nas bo Gospod v večni zasmeh in večno sramoto, ki se nikdar ne pozabi. Naj se vzdigne razljučena vihra Gospodova in burja naj pride na vaše glave brezbožne!“ Otec Jarolím obrnil se je potem in odšel.

Nesel je na urad važne novice. Šel je okrajnemu glavarju javit, kak človek je oni, ki se potika po tukajšnjih krajih že od davnih let, in kateremu so Bog vé čemu in kje dali ime Refunda. Vender je bila sreča zanj, da na uradu neso doslej vedeli, kako je razburil sam vse, kar je bilo živega v Pozdni, Hrešicah in v Srbči. Res bi se ne bil vrnil

v Podlesje. Radi Refunde pozabil je popolnoma, da so krivi gospôda, da je moral iz svoje puščavnice in da je razpadla njegova kočica v kratkem času, kakor bi pod njeno streho petdeset let nihče ne bival. — —

„Obrisal se bo ob tebe vsakdo, kakor veter ob ta habit! Saj bodete jedenkrat vsi obžalovali, da ste izgovorili zlo misel proti slugi Gospodovemu. Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov ne dovoli brez kazni, da bi se posmehovali vernikom njegovim. Posmeh vaš spremenil se bo v cviljenje in vaša zloba v gorje, s katerima bodete umrli! Spremenili ste svoje misli ter dali vero in srce hujšemu človeku kakor se bili služabniki Balovi.“

Pogledi starčevi uprli so se h gozdovom, nad katerimi je bilo videti, kakor bi se dvigali kolo-barji sivega dima.

„In v onem-le dimu zadušili se bodete vsi, kajti v njem je roka njegova in glava. Kamorkoli je stopila njegova noga, povsodi je vse poteptala: srečo, zadovoljnost, zdravje — vse! Da ga nisem preje poznal in mu preje pogledal v obraz! Bil bi vas obvaroval, rekel bi vam bil: zaprite pred njim

dveri in vrata s težkimi ključanicami in okna zapazite z oknicami, da bi niti videti ne mogel v vaše sobe!“

Konja sta se naglo ustavila, a zdaj dvignila sta glavi, postavila ušesi in podsedlec se je uspel, kakor kadar jo skakal po lokah. Kobliha se je dovolj trudil, da ga je pomiril, močno moral je z obema rokama nategniti vajeti. Po cesti dirjalo je proti njima nekaj jezdecev. Bili so dragonci. Jezdili so v skok, iz konj se je kar kadilo in žvenket sabel ob bokih vojakov čul se je četrť ure daleč. Podili so nazaj v mesto.

Bliskoma bili so pri vozu. Dva izvlekla sta sabli in ja zabodla v ječmenova otepa, kakor bi koga iskala.

„Iz Podlesja sta tudi! — Izdaja ja že oprema konjska!“

„In čuda, da nas ta stavec ne prebode z očmi. — Čakaj!“

Dragonci bili so Čehi.

„Stoj!“ zakričal je na ves glas desetnik in udaril Kobliho s ploskvo sablo premo preko obličja.

„Odkod?“

„Kaj vam tega mari?“

Otec Jarolím vzravnal se je na ječmenovih otepih in pomeril vojake od šlemov do ostrog. A takoj začutil je moč jezdečevega biča na glavi in na nogah.

„Ali boš govoril? — Odkod in kam? — Sicer greš z nami nazaj!“

„Iz Srbča, gospodje vojaki! — Ne moreva pa nikamor, ubijava se že četrtr ure.“

Kobliha postal je najedenkrat zgovoren. Saj je vedel čemu, in zaman ni postal dvorljiv. Ako bi bile pruske čete in vojaki srečali voz, ne prašali bi niti odkod in kam, temveč ukazali bi brzo, „obrni se!“ in voznik bi moral hočeš nočeš ž njimi. In če ne bi hotel z dobra, pomagali bi mu bili. Zdaj pa je imelo to tudi nekako tako podobo, kakor v vojski. Konja bila sta poleg tega še iz Podlesja in Kobliha hotel ja je Zahradniku ohraniti. Zato pogledal je tudi z jeznim okom otca Jarolíma in mu skoro v duhu privošil, da ga je desetnik z bičem spametoval.

„In kam gre ta Barnaba?“

„Bila sva pri frančiškanih. Stari vratar zna

pripravljati jako dobro mazilo, — pri nas so ljudje bolni, in otec Jarolím —“

„Lažeš, fante! — Da bi se ti posušil jezik! Na uradu sem bil, a tam zmedel jim je Bog pamet, da ne bodo razumni nikedar več! — Poslušajte, vojaci: ker ste položili na-me roko, ker ste moža božjega zasramovali, poginili bodete v prvi bitvi, v katero pojdete! — Zdaj pa me ostavite z mirom, sicer vam povem še kaj bujega. — Idi!“

Kobliha švignil je z bičem in pognal konja tako, da sta šla v skok.

Iz vojakov upal se ni nihče dalje zadrževati voza. Umolkli so najedenkrat, kakor bi se jim bila vsa bojna kri v srce strdila. Ali jezdili niso skokoma, temveč počasi, in glave so imeli povešene, da jim zbog čelad ni bilo videti zagorelih obrazov. Itak so se vračali, ne da bili kaj opravili, in poleg tega še ona grožnja! Dragoncem bilo je pod onim belim plaščem toplo kakor v parni kopeli.

„Eh kaj, tovariši! — Konečno se nam bo sivec še za hrptom smejal! — Morali bi mu jih še nekaj prisoliti, da bi bil čutil do kostij! — In rekel si

je tudi božji mož! — Lepo družino bi imel Bog!
— Takih bi si lahko nabral!“

Desetnik silil se je na vsak način na smeh a ostalcem ni hotelo prorokovanje starčevo iz glave, in ni hotelo. Pred tednom slišali so v mestu, da se Turek doli repenči in da je poslal na Dunaj cesarju pisanje, ako mu ne da jednega kraljestva radovoljno, prišel bo, pobral vse krone in niti češke mu ne bo pustil. — —

Otec Jarolím zagledal se je zopet k črnim borovcem. Imela sta do tija še precej daleč. Konja pa sta se zopet vlekla pred vozom, kakor bi hotela vsak hip pasti.

„Slišiš? — Ustavi!“

Otec Jarolím vzravnal se je na otepih slame kakor preje pred vojaki. Koblihe pa ni bilo treba dvakrat opomniti. Voz obstal je takoj, kakor bi bil primrzl k cesti.

Otec Jarolím krenil je potem ob visoki meji, ki je vodila iz soteske k nedaljnim borovcem. In videti je bilo, kakor bi bilo štirideset let odletelo z njegovih nog. Za malo časa izginil je izpred očíj začujenega Koblihe, kateremu valaha zdaj še-le

nista hotela naprej. Že vse bičiče stolkel je nad njima, in konja nista potegnila, kakor bi se bila zgovorila. Moral je z voza in jima pomagati pri prvih kolesih.

Puščavnik krenil je po ravni poti v svojo puščavo. Srečal ni nikjer žive duše. In čim bližje je prihajal Podlesju tem vidneje pospeševal je korak. Zdelo se mu je, kakor bi ga tija nekaj klicalo, kakor bi kdo pričakoval njegove pomoči in je ne mogel pričakovati.

Nad krajino zletele so včasih vrane in kavke, a nahodoma skrile so se zopet v gozdove. Bilo jim je menda dušljivo visoko v zraku, ker se je južni vetrec proti večeru še bolj ogrel. Podoben bil je že popolnoma pomladnemu, ko nad zeleno krajino vesna prvič s tihim pihljanjem pošilja na vse strani svoje pozdrave s poljubi, zbok katerih človek v dno duše ozdravi, in po katerih drhti zemlja v razkošji, kakor nevesta po prvem poljubu ženinovem.

Že se je zmračilo. Iz doline zveneli so na uha starčeva zvonovi iz cerkvenih stolpov ali s tramov postavljenih v Podlesji pred sodnijami. A glasili so se žalostno, — vsi tako, kakor bi zvonili poslednjo

uro. Potem pa je zavladala po krajini tihota kakor v puščavi, kakor bi tu na milje daleč ne bilo človeškega bivališča. V večerni temi migljala je v daljavi sem ter tija lučica — zopet kakor v pušči veše.

Bilo je že pozno zvečer, ko je obstal otec Jarolím pod brdom, na katerem je preživel kot stražnik okolnih vasij mnogo zim in mnogo poletij. In jedva se je parkrat oddahnil, korakala je že zopet njegova noga še s tako brzim, skoro mladeniškim korakom, kakor ko si je tu prvikrat poiskal zatišje za bogomilo življenje. Razločeval je že temnejše črte, kjer je stala njegova kočica, kjer so se začnjala kakor branitelji njeni debla, gotovo trikrat tako stara kakor glava puščavnikova.

Nad Podlesjem pretrgali so se najedenkrat temni oblaki in se spremenili v tako čudne podobe, da je bilo človeku pod njimi tesno, tako kakor popotniku v pravljici, kedar pride nenadejaje se v deželo, kjer mu vsak listek, vsaka travica šepeče nasproti s strašnim šumenjem: „V kraji nesrečnem — zakletem si, ki čaka osvoboditelja — mnogo sto let!“ — kjer ga i vetri poprašujejo s temnim

šumenjem: „ali hočeš biti ti rešitelj te zemlje?“ — kjer cvetica za cvetico dvigajo k njemu čašice le-
sketajoče se v biserni rosi, kakor bi klicale: „osvo-
bodi nas, usmili se nas!“

Na temna čela okolnih lesov lil je mesec v
polnih sragah blede svojo izposojeno svetlobo, a
žalosti ni mogel otreti ž njih. Tukajšnji borovci so
bili že mračni takrat, ko človeku še niso segali do
brade, kaj še le, ko so ga prerastli in ko so jim
veki razorali na čelih dva ali tri palice globoke brazde.

Otec Jarolím je obstal. Jedva dvajset korakov
pred njim stala je njegova koč. Dveri bile so od-
lomljene in so ležale na poti vedoči v puščavnico.
Streha bila je na polu raztrgana, in vse na okrog
spremenjeno, da se ni dalo spoznati. Otec Jarolim
zopet ni veroval svojim očem, kakor zadnjič ko je
zopet prvič videl svoje dolgoletno zavetje. Roki
prekrižal je na prsih, naklonil glavo in se zagledal
v „grdobo opustošenja“.

Zlomljen križ bil je videti, kakor da prestreza
uhod v kočico. Jedna rama zabodla se je v sneg,
vrhni del z napisom na kositarjevi desčici slonel je
na brdu in dolnji konec segal je daleč čez stezico

na nasprotno stran. Mesec obsnil je baš z najmočnejšimi prameni blede luči glavo Kriščevo, katero je ovijala krona od pravega trnja. In v blesteči zarji zdelo se je, da na čelo Odrešnikovo stopajo istinite kaplje krvavega potu, izmučeno telo da se v istini spreminja, kakor kadar se duša pripravlja, da odleti iz njega, da se globoka rana na strani odpira, da iz nje brizga kri in voda . . .

Starec zdrhtel je močno, takoj bil je pri križi, pal je v sneg, trhli les pritisnil je z obema rokama na prsi, glavo nagnil je blizu k zasinelemu obrazu Odrešenikovemu in svoja usta pritisnil na njegova usta, bila sta v istini mrzla kakor mrtvečeva.

„Ne smeš me ostaviti — ne smeš, tudi ako bi hotel in ako bi to zaslužil! — Slišiš me, Jezus Kristus! Tako-le pritiskam te na srce, da se mi ne umakneš, da moraš z mano, in s taboj tvoja moč, tvoja sila, tvoj zaščit, kamorkoli se obrnem.“

Križ zajecal je v prepažih, tako krčevito stiskal ga je k sebi otec Jarolím.

„V bodočih dneh potrebovali te bodo, kakor nikdar poprej v vsom minilem življenji. Jaz služil sem ti toliko, molil sem k tebi toliko let, prebdel

sem v teh letih pod taboj toliko nočij; — ali jih moreš sošteti? Ti pa si bil dan na dan, leto na leto, kakor bi me ne bil videl in ne slišal. Pravijo, da je maščevanje le tvoje —“

Starec umolknil je za hip. Mesec skril se je za oblake. Okrog po gorah razprostrla se je strašna temota. Križ zaječal je znova v prepažih.

„Povzdigni torej svojo desnico, jaz ti pomorem, izvlečem ti oster žrebelj iz nje. — In povem ti koga imaš bičati s svojim maščevanjem. — Ti še molčiš? Ti si še, kakor bi ne videl niti ne slišal? — Jezus Kristus! Ali sem zaman molil v tej samoti? Ali sem tudi zaman posedal v dolgih nočeh tukaj?“

Po črnem borovji zavladala je tihota, kakor bi tukajšnji gozdi ne jedne besede čudnih govorov starčevih ne hoteli preslišati, kakor bi si jih hoteli ucepiti globoko v spomin, da bi jih pripovedoval ljudem v Podlesji, kadar izmrè vse sedanje pokoljenje.

„Ali veš, Jezus Kristus, čemu in za katerega hočem tvojih maščevalnih rok? — Tako! — Prebudil sem te, a zdaj poslušaj!“

Oče Jarolim je zopet utihnil, le obraz svoj pritisnil je še tesneje na lice Križančevo in niti čutil

ni, da ga bode trnje s krone do krvi, da mu v gubah na čelu orje nove brazde. —

Mesec je zopet gledal z jasnim okom na Podlesje, oblaki razplivali so se polagoma in sem ter tija zabliščala je visoko nad tihimi vasicami zvezda. A v tukajšnji dolini stiskale so se vender prsi nekako tesno in z obraza ni in ni hotela žalost odleteti. — Ali veste zakaj? — Kedar ne vidite človeške bede, kedar je ljudsko gorje vašim očem vsaj za trenotek zakrito, kedar odidete le za hip iz sobe, kjer vam drago bitje umira, kjer vam dobre oči gasnejo na veke, kjer zvesto srce nagloma prenehuje biti, pod širo nebo, da bi se tam oddahnili, da bi si vsaj solze otrli z oči, — laglje vam je, zavedate se, dobivate nove moči, da bi kelih napolnjen z žolčem in octom mogli trdno pritisniti k ustom! — V vaseh pa, ki so belele in sivele v svitu mesečevem v dolini, katero prerezuje kalen potok v nedogled, bila je v tistih časih pod vsako streho človeška beda, ljudsko gorje in kdo je ondu umiral? . . . Nibče! — Tam branili so se smrti, kadar je pribajala po nje z vso silo z vso močjo! — Za hip zdelo se je, da zopet na češkem drevesu

sveža vejica vene, osiha in zato tesnile so se prsi težko in z obraza ni in hotela odleteti žalost. —

Otec Jarolim klečal je še poleg križa s sklenjenima rokama — molil je večerno molitev. Pogleda pa je upiral še vedno tako nedovratno v obraz Odrešenikov, kakor bi skrbno motril vsako potezo njegovo in hotel iz njega soditi, ali ga sliši in usliši.

Stoprav za dolgo časa je ustal in nakako medlim, rekel bi skoro opotekajočim se korakom stopil v kočo, kjer je sedel na klop, na kateri je sicer zelenela v sveži, svetla plast najkrasnejšega mahu. A zaspal ni. Težko je tudi zaspati, kadar je glava polna najraznejših podob iz minolega življenja in ko s silo prodira v ospredje sosebno jeden, čegar konec so si izbrale Rojenice za poslednje dni.

Dragonci prijezdili so mej tem tudi v mesto, a ne da bi bili kaj opravili. Danes ušla sta tudi iz ječe dva tukajšnja hudodelca, v mestu veselili so se že njunega obešanja. Ritmajster dal je okrajnemu glavarju najboljše jezdece iz svoje eskadrone, in glavar je obljubil vsakemu, ako ju privedejo živa, pet trdih terezijanskih tolarjev, če pa ju privedejo mrtva, po dva rajnša. Vojaki pa našli neso niti sledu.

Ječar Gregora sedel je v svoji sobici z izbuljenimi očmi, s poluodprtimi usti in v obrazu s tako nenavadnim izrazom, da je bilo videti, kakor bi se ga hotela lastiti tiba blaznost, in kakor bi se iz vseh kotov izbe po starem načinu obokane, plazili k njemu strahovi, katerim se pravi obup.

Ko so ga preiskavali in mučili z najrazličnejšimi vprašanji, ni niti zinil; ne jedne besede neso čuli od njega, kakor bi bil zgubil glas. Res, da ga je že zgubil! — Ječar Gregora je od strahu onemel. Danes popoldne omahoval je skozi mesto h kapelici. Ljudje, ki so ga srečavali, neso mogli ganiti oči z njegovega obraza, ki je tako na jedenkrat dobil barvo mrtvaško in v katerem so bile oči zastrte, kakor s pajčevinami. Pri kapelici se nič ni ganilo. Le meščan, na čegar posestvu je bila kapelica postavljena, začel je visoke meje na okrog razoravati, da sta sveta apostolja gledala že na lepo zorano polje.

Gospodje morali so za njim poslati dva stražnika in na noč so dali tudi človeka k njemu. Poznali so njegovo vestnost, njegovo natančno izpolnjevanje ječarskega posla, in zato bali so se, da bi si česa ne storil.

Gospodje v cesarskih uradih in gradovih so si s poročili, katere jim je nekolikrat na dan huzar ali dragonec na konji, ki se je kar kadil, prinesel iz Podlesja, glave in v glavah razum zmešali do dobra. Začeli so se igrati s Podlesci, in zdaj zvenelo jim je od te igre v ušesih tudi v spanji. Nov polk vojakov, ki je bil ravno na poti v Podlesje, poklicali so naglo nazaj, in drug polk pričakoval je jednakega povelja dan na dan.

Gospod predstojnik poslal je na Dunaj knezu že tretje poročilo, in nekaj dnij bila je temnosiva njegova lasulja razmršenejša kakor osje gnezdo, kadar je razposajenci razbrskajo s palicami. Obljubljenih vojakov prišla je le peščica, Podlescem pa je kri z dne na dan bolj kipela v glavo. Opuštošili so že četrti dvor, dva v obližji so zažgali, in govorili so, da se ne vrnejo preje v svoje hiše in koče, dokler jim ne dadé svobode, in da raje poginejo, kakor da bi šli znova v sužnost. In nekdo prinesel je gospodu predstojniku vest: ako ga dobodo v roko, obesijo ga za čop na polugnjilo hruško za Okrouhlino. Na grajskem dvoru taborila je od takrat cela stotnija pešcev. In godilo se ji je prav

dobro. Usta belosuknjarjev neso nikedar postala suha. Dogodilo bi se tudi lahko, da bi večkrat gospoda predstojnika s težo obranili, kajti stali so jedva na nogah in piramide pušk postavljene po tlaku zdele so se jim včasih kakor pasje ute.

Gospod knez na Dunaji imel je tudi pokvarjen predpust. Na dvornem plesu se mu je bajè pripetila majhna nezgoda. Stopil je jedni iz nadvojvodinj preveč ostro s podplatom na rob krasne, z biseri posute obleke. V dvornih krogih pripovedovali so si o tem cele tri dni. Knez bi bil raje izgubil dve posestvi, in zlí ljudje so raztrosili, da je zbok tega nevarno zbolel. Že tretji dan se ni niti prikazal na cesto. Na Dunaji bilo je takrat silno mraz. Neki umetnik iz Pariza napravljajal je na ledu za visoko plemstvo krasne plese. Gospod knez drsal se je strastno, skoro bi rekel tako strastno, kakor derviš, kadar pleše, da se mu zvrtil v glavi, — do nezavesti. A zdaj se je postil. Ali ni to tudi vrsta posta, kadar si kdo ne privoši najpriljubljenejših zabave? — —

„Nujno je — vелеvažno, knežja milost! — Ne odlašajte! Tu gre za najlepše posestvo . . .“

„In kaj je storiti — kaj je le storiti? — Svetuj mi! Niti sam ne vem; — res sam! Itak so le oni tega krivi! — Na Podlesji živel je dober narod, — prav dober!“

Gospod knez podprl si je čelo ob belo roko, kakor bi se hotel spomniti kakega dokaza iz prešlih let, da so na Podlesji dobri ljudje.

„Le da bi se odvadili tega govora!“

„Najedenkrat ne gre to, knežja svetlost! — Tako-le za trideset ali petdeset let. Potem ondu niti zajci ne bodo razumeli češkega!“

Drugikrat nasmejal bi se bil knez glasno, danes pa je bil, kakor bi ne bil slišal dovtipa — ali bolje zasmeha tajnikovega.

„Kakor pravim: le jezik! Sicer je marljivo, dobro ljudstvo . . . No in kaj nam torej piše?“

Tajnik podal je z lahkim prikonom gospodu knezu list.

„Le odpri in čitaj! — Nekako slabo vidim danes. Saj bi bil sam lahko to opravil!“

— — „Padli so dvorci, že trije . . .“

„Kaj, dvorci da so padli, že trije?“

Knez je naglo ustal, prekinil z vsklikom tajnikovo čitanje in bil z dvema korakoma sredi velikolepe sobe.

„Dalje — dalje!“

„Bliža se pomlad: oranje, setev, polno dela vseh vrst . . . Ni ljudij, vse je mej uporniki. Vojakov je premalo za-nje. Ravno kličejo zopet jeden polk nazaj, kakor bi nam cesarski uradi to privošili, kakor bi se nam skrivaj posmehovali, češ, naj si pomagamo sami . . .“

Tajnik je za hip prenehal in se ozrl v knežev obraz.

„Dalje — dalje!“

„In vsemu uzrok, vse ustaje stvarnik je človek, ki se mnogo let potika po tukajšnjih posestvih, in o katerem sem večkrat omenil vaši knežji milosti, in katerega osobno tudi sami poznate!“

Tajnik je zopet za hip umolknil in zopet ozrlo se je njegovo oko le kakor mimogrede v obraz svetlega gospoda. A zdaj moral je nekaj dalje časa čakati, predno je rekel knez: „dalje!“

„Ves narod upa na-nj kakor židje na Mesijo, in najčudnejše povesti krožijo o njem — celo nezmisli, da je visokega rodu . . .“

„Dosti! — In s tem hoče mene mučiti? — Da bi taka poročila poslušal? — In za to je bilo treba sosebnega posla? — Take uradnike imam na svojih posestvih? — Z babjim klepetanjem me nadlegujejo; glavo imam polno drugih, važnejših stvari. Miru si želim.“

„In rešenje, knežja milost?“

„Kako pa so reševali pred leti predstojniki take stvari?“

Knez izgovoril je to vprašanje z nekako priostrenim glasom.

„Rezali so z upornikov jermene, vezali jih na kolesa in obešali kupoma.“

„Torej naj se dela zopet tako . . . Ta list pa mi ostavi tu!“

„Od jasnosti hočejo instrukcije! Predstojnik prosi, prisega, direktor . . .“

„Ali je nisi slišal?“

Knezu začela je v telesu kipeti modra kri. Kadar pa se nekda speni modra kri, traja dolgo, predno se umiri in pride zopet v svoje ledeno mero.

„Jermeni, kolesa, vislice . . . Ine instrukcije ne poznam! Največjo strogost, nobenega milosrčja! Fiat justitia . . .“

Gospod knez hotel je še reči „pereat mundus“, a ni se mogel tega spomniti na noben način. Potem pomignil je tajniku z roko, da bi se oddaljil.

Za nekaj časa vzela je njega Svetlost v roko pisanje in se zagledala vanje, kakor bi bilo pergamen, na katerem so bile zapisane pravice njegovega rodu iz davnih doh.

„Visok, slok mož — z upalim obrazom in z običaji, ki kažejo, da se ni vedno kretal mej kmeti, — jeden iz onih, ki hočejo češki jezik privedi iz kravaren v gospodska bivališča . . .“

Knez oprl si je znova čelo ob belo roko in pri tem odmajal nekolikrat z glavo.

Kamornik naznanil je že tretjič posèt.

„Nikogar!“ odgovoril je vselej ostro gospod.

„Baron Habichtsburg!“

Komornik oglašuje danes že četrtič gosta, zdaj se ni ganil s praga.

„Ali nisi slišal? — Nikogar!“

„Včeraj prišel je premo iz Angleške, knežja milost!“

„Makari iz Amerike. Za danes nikogar. Jutri!“

Baron Habichtsburg imel je nekoliko let prost ustop h knezu. Bil je izvrsten poznavalec konjskega plemena in okus Habichtsburgov veljal je mej višjim plemstvom za jedino olikan. Modre krvi gospoda barona ni to prav nič žalilo in oviralo, ko je s sosebnimi listki naznanjal visokorodnim prijateljem svojim, da bo zavoljo njih v najbližjem času ustanovil na Dunaji stalno kupčijo z „Arabci“, „Angličani“, — z „Andaluzi“ i. t. d. Najradodarnejši naklonjenci „konjskega“ barona bili so plemenitaši iz Češke in mej njimi zavzemala je sprednje mesto naša Jasnost.

„Visok, slok mož z upalim licem — krožijo o njem najčudnejše povesti, celo nezmisli, da je baje visokega rodu . . .“

Gospod knez položil si je levico na čelo.

„Res da sem ga videl. Nihče drug ni bil kakor on . . . Šel je jedenkrat mimo, kakor me ne bi bil opazil . . . Drugič ni vzel od mene miloščine!“

Knez stopil je k naspretnim dverim, odprl jih kakor slučajno in korakal še naprej.

Po stenah razobešene so bile krasne, dragocene podobe. Široki barokni okvirji z najfantastičnejšimi okraski so kar jemali gledalčevim očem vid. Na podobah kazale so se večinoma možke in ženske postave v naravni velikosti. Bili so brez dvojbe predniki in prijatelji njegove knežje milosti. Očem nenavajenim takega krasa bilo bi se zdelo, da jim nedostaje ničesar, nego da bi stopili iz težko pozlačenih okvirjev in se zavrtili v vesel raj. Iz možkih zastopal je vsak z bogato obleko ukus svojega časa, iz ženskih pa so se menda vse, kar se tiče obleke strinjale v tem samojedinem: imele so obleko, spredaj za dobrih šestnajst palcev izrezano, in najgloblje rudela je vsaki stolista roža v najpolnejšem razcvetu, isto tako, kakor bi je bil danes kje utrgal vrtnar v rastlinjaku.

V knežjem salonu delala je vender jedna izjemo. Svetlomodro obleko imela je zapeto do vratu

in lasje na sencih pritrjeni z zlatim češljem po načinu dijadema, valili so se ji v polnih prainenih na vrat. A tudi sicer razločevala se je od vseh svojih družic. Ko so dame na ostalih slikah kazale že starejša leta, tako od tridesetega naprej, naslikal je slikarjev čopič njo na platno gotovo še pred dvajsetim letom. Podoba njena obešena je bila v kotu mej najzadujimi. Videti je bilo skoro, kakor ne bi pristojala v to družbo, — že zaradi izraza v svojem obličji. Druge podobe preletelo bi vaše oko ravnodušno, le sem ter tija obstalo bi na katerem malo dalje a čudeč se samo premenljivi barvi verno naslikanega atlasa, pri zadnji pa bi se morali ustaviti ne za hip, temveč za lep čas. In še potem ne bi hoteli od nje. Od daleč ozrli bi se trikrat, štirikrat, predno bi se ločili od tega obličja. Mej visokim plemstvom redkokedaj srečujemo taka.

Gospod knez prišel je pred mladostno potomko svojega rodu tako rekoč nevede. Stoprav, ko je dvignil oči, ko je obstal ž njimi na podobi, opazil je, da stoji v kotu salonovem, kjer je bilo navadno polutemà — sosebnò za zimskih dnij, kamor je

uhajal pogled gostov redkokedaj, in če je zašel prezrl je mlado deviško obličje skoro vselej.

Solnce, ki je prodrlo na ta kraj le jedenkrat na dan, poslalo je v istem trenotku nekaj žarkov — mladi komtesci ali princezinji prêmo v obraz.

Knezu zazdelo se je najedenkrat, kakor bi podoba oživljala, kakor bi se bleda usta polagoma odpirale in mu nekaj pripovedovale s čudnim jezikom, ušesu njegovemu nenavadnim, s takim, kakršnega govori ondu na severu narod, ki zdaj požiga knežje dvorce, odpoveduje knežjim uradnikom poslušnost, — zbok katerega omedleva gospa kneginja.

Gospod knez pa je razumel te besede, kajti zmisel in vsebino njihovo čital je v kalnomodrih očeh devojčinih, ki so ga gledale s tako neslikano gorečnostjo, kakor more le sestriino oko . . .

„Vse hočeš od tega ljudstva — vse, kar ima, njegove roke, njegove noge, njegovo glavo in le srce njegovo zametaš, odbacuješ! — Brat moj! — Idi do kraja sveta, išči takega ljudstva in podobnega mu ne najdeš. Le oprimi se ga, in ono ti da za to vse, — vse, kar ima — svoje srce, katero

odbacuješ, katero odmetaš, najpreje. — Brat moj!
 — Ne sramuj se tega ljudestva, ljubi je, pojdi naučim te je poznavati, vso notranjost njegovo odprem pred taboj, da se boš prepričal, da v njem ni zvižaje, da so poštene duše, ki bi bile vredne boljših časov . . .“

Solnce je že davno odmaknilo svoje žarke od devojkinega obličja, po salonu razprostrla se je polutema, podob obešenih po stenah ni bilo več razločiti, knez pa je počival na prožni zofi, kakor bi se bil ne vem kako utrudil, kakor bi prehodil Bog ve kako dolgo pot čez gore, gozde in reke . . . In vender se ni iz prekrasne sobe ganil niti za korak. Zato pa je bil tem dalje njegov duh. In let v prešlo mladost — tudi baje utrudi, včasih bolj nego prava in najtežavnejša pot. Misel na nekdanje življenje taknila se je vselej njegove glave, njegovega čela, kedar je obstal pred to podobo in uprl svoje oči v blede, krasno obličje devojkino. Morebiti mu je — to misel vzbudil venec spominčic, ki je bil slikovito pčložen na levi strani na robu cvetlične mize.

Podoba predstavljala je sestro kneževo — Lucilijo. Umrla je v pomladi življenja — ono leto po napadu bavarskem in kronanji Karola VII. v sveto-vidski cerkvi na Hradčanih. V rodovini kneževi rastla je že nad njenim spominom trava pozabljivosti. Zdanja knjeginja, druga soproga kneževa, dovolila si je že nekolikrat izreči opomnjo, da se princezinja Lucilija mej temi slikami dam iz najvišjih krogov prečudno vidi.

Gospod knez steril je sicer že drugi svoji soprogi mnogo in mnogo na ljubav, na stara leta postal je popoln otrok, a da bi odstranil sestrično sliko, k temu se vendar ni mogel pripraviti nikdar. Ko so jedenkrat mladi princi vprašali, kdo je gospodična na oni sliki v zapadnem oglu salonovem, nasmejala se je knjeginja zbadljivo in pristavila še zbadljiveje: „tetka“. Princi neso potem nikdar več vprašali. Gospod knez pa je bil s tem jako zadovoljen, da se v obče ni govorilo o njegovi sestri.

Gospodična Lucilija je tudi za življenja pripadala knežjemu rodu le po imenu. V visokih družbah je ni bilo nikdar videti. Na Dunaji bila je v vsem samo trikrat. Najraje bivala je na Podlesji in

zabave iskala je v slojevih, katerih so se njene družice ogibale na sto korakov, in če se jih neso mogle izogniti, pritiskale so naglo k ustom rutice napojene z najrazličnejšimi dišavami. Mej narodom naučila se je njegovega jezika, njegovih pesnij in — navadam njegovim in ta jezik, pesni in navade ~~slu-~~bila je iz globine duše. Na Podlesji pa so si pripovedovali, da to ni niti možno, da bi princezinja tako ž njimi občevala. S početka gledali so se kakor presenečeni, kakor bi svojim očem ne verovali, da se njim smeja jedina hči starega kneza in da govori ž njimi v njih jeziku tako milo, tako ljubeznjivo hči knežja. Podlesci zmajevali so z glavami in zgubili bi skoro pamet, kako da morejo njih pesni, katere so si sami izmislili, h katerim je zložilo naprev kako dekle, ki ni umelo niti čitati, ugajati hčeri knežji. Ko pa so jo včasih slišali na njenih sprehodih, ustavljali so se, niti sopli neso in poslušali . . .

Potem pogledovali so se, drug drugemu zašepetal je kaj in kamor so prišli povsod so to pravili, in kjer so slišali to, povsod so se čudili in niti verovati neso hoteli, kako bi moglo biti, da bi se hči iz tako visokega rodu ponižala k njim . . . Moj

Bog! Bile so mej njimi že stare in v vihrak prešlih let osivele glave, a oči njihove na ustih knežjih neso videle ljubeznjivega nasmeha in njih ušesa neso slišale prijazne besede iz njih. Vsi so se že tako mušketirskega govora, najčudnejših priimkov, v gospodskih dvorcih odpiral je tudi črednik usta nad njimi na iztežaj in oni morali so molčati . . .

In na jedenkrat opazila jih je hči knežja! Sklonila se je k njim — h kamenju, ki je bilo podobno kremenom in je ležalo raztreseno, kamorkoli je pogledala, h grudam, katere so se zdele, da neso za nič drugega nego za pohoditi, — otrla je ž njih stoletni prah, motrila jih je pazneje z bistrim in nepredsodnim okom in zdelo se ji je, da je našla čisto nepokvarjeno zlato, kakeršnega ni niti v cesarskih zlatih, kakoršnega ni v njenih naramcih in v njenem zapestnjaku.

Ljudstvo se je je kmalu privadilo in začelo jo oboževati.

Narod v Podlesji videl je v njej svojo braniteljico, svojo zaščito, svojo priprošnjico in breme življenja, otrovanega že od zibeli s strupom sužnosti, prenašal je laglje, ker mu je včasih šinila v glavo

misel: Nisi torej še tako globoko in nisi tako ponižan, dokler se k tebi nagibajo taka srca in dokler se obračajo k tebi angelji . . .

Narod povzdigoval je princezinjo Lucilijo, vznášal jo je do neba, in mej plemstvom bilo je njeno ime kamen spodtikljaja. Le visoki rod, iz katerega je izhajala, govoril je preproste zasmeha in opazke. Marsikateri plemenitaš bi za jedno njeno besedo — za jeden nasmeh pal pred-njo na kolena, a princezinja Lucilija sovražila je iz vse duše njihove poklone in njih prenapeto dvorljivost. Le proti jednemu vedla se je drugače. Bil je mladi grof Kolovrat, čegar strica posestva so mejila ob hiše njenega otca. Dvigal se je nepremerno nad vse druge s svojim duhom in srcem. In princezinja našla je v njem razumnega učitelja, našla je v njegovi duši čisto človekoljubje in mišljenje popolnoma prosto nazorov „plemenitih“ . . . Grof Kolovrat spremljal je slično učenko nekaj časa skoro vselej na njenih sprehodih. Poznala sta se sicer že od mladih let, a kakor otroka, ki bi se s težka spoznala, ako bi ja valovi časa razdružili in ja za dolgo let zopet privedli drugega k drugemu. Ako

je mladega grofa vabila še katera druga želja za Lucilijo, gotovo ni bila škodljiva posvetnim čutom, kateri so za kratko združili oba nerazločno. Ljubezem je bojda za razlago duši mlade učenke najzanimivejša. Mlademu grofu pa so nazori princezinje prehajali kakor se reka v meso in kri v glavi njegovi stoprav se kristalizujejo.

Ni bilo morda nobene vasice v okolici grajski, katere bi ne bila natanko poznala. In kadar je bivala samojedina na gradu, bilo ji je kakor mladi orlici, kadar so jo dolgo drže v družbi sov, kalinov in kadar se ji konečno posreči odleteti.

V Jiřicah poznalo je princezinjo vsako dete, in ne vem, katero ne bi bilo dobilo od nje česa za spomin. Zlasti pri Květu prebila je z mladim grofom mnogo časa. Zdanji seljak bil je takrat še mlad, in Podlesci neso mogli niti pričakati, kedaj se oženi grof s princezinjo in postane njib gospod. Za takega predstojnika šli bi na tlako, ako treba v pekel.

Najedenkrat prinesli so vetri na Podlesje čudne novice. Na Dunaji umrl je cesar in vse krone ostavil je jedini svoji hčeri. Imel jih je neki toliko, da je

nosil vsako, da bi vse imel na glavi, nekaj dnij na leto. Okolnim mogotcem pa, ki so imeli le po jedno, in še to tako stolčeno, zahotelo se je tujega imetja, in češko deželo napadli so Bavarci s Francozi. Bilo je v listopadu in grudnu. Bavarcu se je res posrečilo, da je dobil jedno krono v roko. In v svetovidski cerkvi moral mu jo je nadškof posaditi na glavo. Podlesec Potluka, katerega sem že jedenkrat omenil, rekel je: „Vidite torej: male zlodeje obešajo na vislice, velike pa — kronajo. I no je že tako na tem svetu, in zaman bi bilo o tem premišljevati, ker drugače ne bo.“

Od takrat pa je princezinja Lucilija hodila sama. In bila je nekako žalostna ter imela menda objokane oči. Ljudje vsaj so si tako razlagali. Tožilo se ji je bajè po grofu, ki je moral za svojo cesarico v vojsko. Dobro ljudstvo jo je v duhu pomilovalo in govorilo: „Saj imajo gospôda tudi srca; res neso mej njimi vsi jednaki, kakor mej nami ne.“

Na Podlesji plakala je takrat mnoga majka za sina, mnoga sestra želela je brata, in mnoga devojka tožila po mladenču. Nalovili so jih za v vo-

jake le po okolnih vaseh dobrih sto. A žalost prenašali so laglje, kajti vselej prišla jim je na misel princezinja, kateri so tudi vzeli jedino veselje . . .

Nekdaj izjezdila je zopet k Jiřicam. Belec imel je vajeti spuščeni, in včasih se je zdelo, da se hoče ozreti, da hoče potolažiti svojo gospodarico, vselej pa je pri tem zarezgetal, da so priletele vrane iz gozdov gledat, kdo se v tem kraji tako raduje. Princezinja sedela je na konji s povešeno glavo, kakor ne bi bila živa. Včasih obstala je pred vsakim, z vsakim govorila, povpraševala ga o domu in o malenkostih tako na drobno, da so se Podlesci čudili, kako se le more taka gospodična spomniti takih malenkostij: „Kaj delajo otroci?“ Kdo pa se je kedaj brigal za otroke Podlescev in kdo se jih je kedaj spomnil? Le gospôda, kadar so dorastli in bili tako močni, da so mogli na delo ali da bi nosili na rami cesarsko „brezo“. „Kako pa se imate v vasi hiši?“ — Komu je kedaj prišlo tako vprašanje na jezik? Ako bi v svojih hišah in kočah umirali, nihče bi jih ne bil obžaloval! — Danes pa, ko so jo pozdravili, ko so se ji iz dobrega

srca nasmehljali, zakimala je samo z glavo in le sivo pero za klobučkom zašumelo je v odgovor.

Nanagoma je obstala, dvignila glavo in uprla oči v stran k vasi. Za gumni spomnila se je neka devojka morebiti tudi mladenča, katerega so ji odvzeli v vojsko, zato razlegala se je odondod žalostna vojaška pesem:

„Na koničke sedám,
s mnou milou se žehuám :
Podej mně, má milá,
ruku pravou !

Ruku mně podala,
smutně zaplakala :
Bodejž bych já mohla
jeti s tebou — —“

In princezinji skalile so se modre oči, belec pa se je zopet ozrl, kakor bi jo hotel potolažiti, kakor bi jo hotel zbuditi iz žalosti. Že davno umolknila je pevka, že davno zamrli so glasovi njeni v globinah gozdov in Lucilija ponavljala je gotovo desetokrat z ganljivim, melanholiškim napevom poslednje štiri stihe:

„Ruku mně podala
smutně zaplakala :

Bodejž bych já mohla
jeti s tebou!“

Ljudje ozirali so se za njo, šepetali si nekaj in niso je spustili izpred očij, dokler ni zajezdila v gozd.

„Videli bodete, da bo preminila! — Pomladi ne dočaka! Ubožica!“

„Sama Mati Božja ve, čemu jo je dobro srce tako zbolelo!“

Zametel je sneg, napravil se je led gladak kot pod, princezinja šla je še nekolikrat mej narod, zadnjikrat bila je v Jiřicah na koledi. Bila pa je nenavadna radost, ko so v vasi zaropotale kočije, ko so zarezgetali rujavi konji in so jim iz kmetskih hlevov odgovarjali tovariši, a izmučeni, izdelani, da je bilo joj! Tako vesele kolede še nikdar neso imeli, kar so stale Jiřice, še nikdar slavila je tudi ni ž njimi knežja hči.

Od Božiča pa je neso videli v tukajšnjih vaseh. Ljudje prihajali so v tolpah h gradovom, v nikogar neso pustili noter. In ko so v svoji prostodušnosti vprašali, kje je princezinja, odgovarjali so jim služabniki s posmehom, da se je že nasitila njihove bede in da je odšla na Dunaj.

A Podlesci ne verujejo takoj vsakemu in služabnikom stoprav niso verovali.

Priletla je pomlad od daleč, princezinja pa se še ni prikazala. Že je bila na lokah otava, a o Luciji še nikake vesti.

„Umrla je! — Tajé nam njeno smrt! — In niti tija nas neso pustili!“

Podlesce ni ogoljufala zla slutnja. Lucilija ugasnila je že pred dvema mesecema baš velikonočni teden. Služabniki položili so jo v rakev in na Veliko soboto o polnoči odpeljali so se z mrličem z gradu. Potem pa so jo položili v večen počitek v tuji zemlji, mnogo in mnogo milj od naroda katerega je oljubila z vso dušo, s katerim se je spojila, kakor bi bila iz njega izklila, in kateremu bi ne vem kaj storila, ako bi mu mogla pomoči in stanje olajšati.

Jesenski vetrovi prinesli so na Podlesje zopet druge novice. Novemu kralju bila je bajé češka krona prevelika. Vselej, kadar so mu jo stavili na glavo, padla mu je na ušesi in čez oči. In kjer so slišali to, povsod razlagali so za zlo znamenje. In za temi novicami prihiteli so na Podlesje Francozi

z Bavarci. Hodili niso po tukajšnjih vaseh drugače, kakor kot bi bežali in se vedli ravno tako, kakor bi bili izgubili češko krono. Najhujši in najrazposajenejši bili so francoski polki. Dekleta in žene morale so se pred njim bodisi v kleti bodisi pod streho na tramove. Potem nastali so strašni mrazi in od Francozov prišla je baje do meje le peščica. Sem ter tija so baje ceste kar modrele od zmrzlih vojakov, kakor kupci cunj cveli iz snega. A tudi te bede dočakale so svojega konca! Kaj pa bi tudi moglo večno trpeti na zemlji? — „Le tlaka!“ rekali so pred leti.

O mladem grofu na Podlesji tudi nikdar več niso slišali. Kakor bi bil v vodo pàl! Zbok vojsk, ki so sledile v najbližjih letih po vrsti, začel je v glavah tukajšnjega naroda bledeti tudi spomin na princezinjo Lucilijo. Hudi časi niso ubogemu ljudstvu dopuščali niti misliti. Pred bitko pri Lovosicah bilo je morebiti v Podlesji malo seljakov, ki ne bi bili morali z vozmi za cesarsko armado.

— — — — —
 V salonu bila je že gosta tema, a knez sedel je še na zofi. Že nekolikrat hotel se je dvigniti;

vselej zdelo se mu je vender, da je tu prikovan-
da tajna roka z nepremožno silo stiska njegovi ra-
meni. Hotel je že zakričati, klicati pomoči, luči a
grlo se mu je stiskalo, da se je udušil glas še v
prsih. Pred očmi plaval mu je obraz bel kakor
sneg, zatisnjene oči, usta tesno zaprte tako kakor
s ključanico Morane. Najedenkrat odprle so se oči
upirale se vanj, usta so se tudi odprle in knez za-
tiskal je z obema rokama ušesi.

— — „Idi na kraj sveta, išči takega ljudstva
in ne najdeš mu podobnega. Brat moj! Le oprimi se
ga, in ono ti dá, za to vse, — vse kar ima, svoje
srce, katero odbacuješ, katero odmetaš, najpreje —“

Kolikrat slišal je že danes te besede! Kolikrat
le v poslednjih dneh! Sestra Lucilija počiva že
dobrih štirideset let v knežji rakvi, a duše njene
neso mogli zadržati mej stenami z mramorjem iz-
loženimi . . .

Gospodu knezu stopale so na čelo studene
kaplje potu. Danes ni in ni se mogel rešiti pri-
kazni z bledim tudi v smrti krasnim obrazom, z
zatisnjenimi očmi in z ustmi zaprtimi kakor s klju-

čanico Morane. Misli njegove blodile so po posestvih v češki zemlji od vasi do vasi . . .

„Ne sramuj se tega ljudstva, ljubi je, pojdi, naučim te poznavati, vso notranjost njegovo odprem pred taboj . . .“

In to ljudstvo požiga mu zdaj dvore, to ljudstvo upira se njegovim uradnikom, to ljudstvo neče niti slišati o poslušnosti . . . Stvarnik vse ustaje je človek, ki se mnogo let potika po njegovih posestvih, visok, slok, z navadami, ki pričajo, da se ni rodil mej seljaki . . .

„Zdaj morala bi oživeti, sestra moja, in pogledati svojih ljubljencev! — Bi jih-li zopet branila? Bi-li zopet videla v njih mučenike? — Ali bi me še danes hotela učiti poznavati te poštenjake? — Počivaj, blodna duša v miru in bodi zadovoljna, da si umrla in da je tvoja blodnja vrgla na naš grb le motne sence, ki so minile s tvojim spominom! — Meni pa tudi daj mir!“

Gospod knez ostavljal je salon s težko glavo in opotekujoč se. Danes bi bil res na dvornem plesu kaki visoki gospe okraj drage v biserih se lesketajoče obleke odtrgal s peto. Kneginja ga ni

mogla pričakati. Naročila je, da so ga iskali po vsi palači, kajti za osmo uro bil je nenadoma oglašen poset francoskega poslanca. Šesta pa je že zdavna odbila.

Gospod knez bi bil zopet najraje ostal sam, a zdaj ni šlo. Francoski poslanec prinašal je gotovo zanimiva poročila iz Tuilerij od cesarjeve sestre.

Ko so lani na „smrtno nedeljo“ nesle devojke iz Jiřic k nedalnjemu potoku Morano, ujela se je najbrže za protje in od vasi se ni ganila, kakor bi bila slutila, da bo imela v teh vaseh dobro žetev. In imela jo je v istini. Predno se je leto zamejnalo z letom, preminila sta Adamec in Ouřada.

Ouřado hoteli so pokopati v vreči, Skůrka mu ga je tudi že seřila. A do pogreba ni priřlo, pod podrtijo njegove hiře ostala je od njega peřčica pepela. Zgorel je. Ouřadove žene pa neso našli nikjer. Brez dvojbe uřla je nekam daleč k svojim sorodnikom.

Danes pa se je ločila s sveta mati Světluřkina. Ko so zjutraj v Jiřicah zgodaj ustajali, zvonilo ji je poslednjo uro. Dolgo ni reviea trpela. Ogenj pri Ouřadovih pomogel ji je.

Kdo pa je zapalil sodnikovo hišo, ni mogel nihče z gotovostjo trditi. Sumili so Vavřina, drugi zopet ženo Ouřadovo in kaj so še zraven govorili! Da sta bajè odnašala Ouřadovo dušo dva črna ptiča v svojih krempljih. Kako sta se preletavala ž njo po zraku in kako sta pri tem krokala! Najživeje znala je to opisati Skůrka. Brez dvojbe prihajalo je tudi vse od nje.

„Ali vidite? — Kdo bi si bil mislil, da bo tako bitro! — In v tej hiši, naj jo podedova, kdor hoče, imeli ne bodo nikedar miru, kajti Ouřada hodil bo gledat, kako gospodari v njej in pokvaril mu bo vso srečo, skalil mu vso radost . . . Že zdaj ne bi hotela ondu v noči niti dibati! Le bodite do najstih po konci in videli bodete reči, katerih drugič ne pojdete gledat. Na pragu sveti dvoje velikanskih očij, rudečih kakor kri . . . Ko sem bila sama, obšel me je mraz, morala sem se pokropiti z blagoslovljeno vodo. In jaz videla sem že nekaj takih rečij! Koliko sem jih že zagovorila in zaklela!“

Ljudje pa so se bali hoditi mimo sajastih zidov, mimo polomljenih oken, mimo razbitih vrat, jedva, ko

se je zmračilo. Da bi pa kdo do najstih bdel in potem pogledal skozi okno proti Ouřadovi hiši, prišlo ni nikomur na um. Radovednost ni bila v takih slučajih nikedar dobra. Tem skrbneje in trje zapirali so oknice pri sobah, da bi, ako bi se morda zbudili, ne videli na pogorišče.

Tudi „Ave-marijo“ zvonili so preje, ker je zvonec bil obešen na tramu pred sodnijo.

V sobah bilo je takratne večere še otožneje nego v vasi. Le včasih zaplakalo je dete na materinem naročji in le včasib vprašal je otrok mater svojo, kedaj pride že otec in kaj jim prinese. Žena Podleška stisnila je krepkeje usta in odvrnila obraz od ognjišča, na katerem je itak nekako medlo plapolalo, da bi otroci njeni ne videli ji v oči in je ne vpraševali, čemu se ji tako svetijo, kakor bi jih imela polne biserjev.

In ženam-materam bilo je težje, kakor ako bi se jim bili tukajšnji lesi ulegli na-nje. Možje šli so večinoma z uporniki in minili so že tedni, ne da bi se bil jeden vrnil. Zadnjič korakali so tod vojaki-pešči. V Jiřicah ostali so čez noč. Bilo jih je do sto. V tukajšnji vasi prestraš so vse na smrt.

„Vse bodete vdove! Posekali smo jih, razpršili, postreljali in kateri so ušli nam, ne uidejo vislicam! In delali so huje nego sovražnik. Nič jim ni bilo prav, seljakinje jim niso niti skuhati znale. In vender so ubile v testo jajec, kolikor so jih mogle kje dobiti. Vojaki pa so jed pogledali — in potem treščili s skledami vred z mize. Ko so pa odšli, bilo je v vasi več joka nego takrat v Egiptu, ko je angelj Gospodov pobil vse novorojence v zemlji Faraonov. Stoprav ko je prišel pred tednom dnij Jiras domov pogledat in se je ponašal, da so vojaki pred njim bežali tako, da je bilo čudo, da si neso razbili glav ob borovcih, potešili so se in oddahnili.

Danes — na pustno nedeljo bilo je v Jiřicah žalostneje nego na pepelnično sredo ali veliki petek. Sicer je bilo tu od opoludne veselo, da se je včasih celo črnim lesom zahotelo uriskati. Hodile so šeme, prišli so dudlarji, prinesli so cimbal, včasih čuli so se tudi klarineti, in ko se je stemnilo, bilo je na četrť ure daleč slišati, kako znajo Podlesei slaviti in pokopavati predpust.

Tudi zvezde gasnile so brzo druga za drugo, jedva ko so se današnji večer pokazale na nebu.

V hišah, kočah in bajtah so tudi najbrž zgodaj šii spat, ker po vsi vasi neso svetili. Le pri Květovih bliščala se je skozi jedno okno lučica, a tako, kakor bi hotela slednji hip ugasniti. Na dvorišči pa je žalostno tulil pes, da je človeka obhajala groza, kakor je včasih zavil. A povsod okolu bila je mrtva tišina, kakor bi bilo iz Jiřc najedenkrat nastalo pokopališče, le pes — — zvesta, dobra žival. In povsod okolu — na nebu in na zemlji — bila je gostota, tudi grobna temà, le v jednom oknu lučica, kakor veša. — Zlo znamenje!

V sobi bilo je zadušljivo! Stara lesena ura kaže že drugi dan jedno isto število, kazalca se ne premikata, uteži neso zdrknile v štiriindvajsetih urah niti za ped niže, lesena kolesca ne drdrajo ... Žalostni, težki trenotki!

V drugem kotu v sobici nasproti mizi plapola voščénica v črnem, lesenem svečniku. Dvofuntovka je — za nevihto. Z blede svitlobo ozarja zarmenelo, upalo obličje pokojnice. Pri zglavji kleči lepa devojka roki ima krčevito sklenjeni, z obrazom naklonjenim nad debelo knjigo, kakoršne so nekdej nosile kmetice v Podlesji v batistnih rutah skrbno zavito v

cerkev. Včasih dvigne glavo, obstoji na obličji pokojnice z dolgim, prašujočim pogledom, udere se jej iz poluodprtih ust težek vzdih, kakor bi se ji v mladib, zvestih prsib vse trgalo, in že se ji zopet upirajo oči v knjigo z veliki švabskimi črkami. Květova Světluška je to.

Ko sem vam prvokrat pripovedoval o njej, poljubljala jo je še sreča na obe lici, da so se ji delale v njih jamice, kadar se je zasmejala z zvonkim, milim glaskom. Poljubljala jo je sreča strastno, kakor bi bila slutila, da se mora od nje ločiti, da jo bodo s silo odtrgali od nje. Pravijo sicer, da sreča nanagloma prileti, se nasmeje, poljubi in potem biti dalje — dalje. A s sencij Světluškinih šla je le zato, ker bi je morala in od Květovih odletela je zato, ker jo bil zadušil dim, ki je dva dni se valil iz oken Ouřadove hiše v vas in stoprav tretji dan dvignil se s pogorišča. Od onih dob, ko smo jo videli ž njenimi ljubljenkami — knjigami v naročji, ko smo ji pogledali prvokrat v globoke oči in smo jo slišali, kako je umela čitati, kakor ji je kar lilo iz ust, ni še preletelo nad Jiři-

camí niti polu leta, nad grebenom Květove hiše jedva pet mesecev. In kako zdaj tu! — —

Světluška dvignila je zopet glavo in uprla oči v obraz pokojnice. Moj Bog! Tako kakor ne bi bil v vsem ugaslem življenji poznal, kaj je smehljaj, kaj je radost, kaj je brezskrbnost. Morana zaprla je pokojničina usta s ključanico večnosti, brez dvojbe v istem trenutku, ko so hotela izgovoriti poslednjo besedico siroti Světluški. Težko, grozno težko je umirala! — Mož je v ječi, hči ostane tu v širem svetu sama, živa duša se ne zmeni za njo . . . kdo pa se je kedaj zmenil za siroto? — Kdo pod solncem je nadometsil detetu srce materino? — Kdo je kedaj otrl siroti solzo z oka? — Kdo se je kedaj usmilil reveža in sočutne duše? Saj je itak često ljudsko usmiljenje in ljudsko sočutje podobno svetli črti vijoči se po hrbtu potuhnjene kače. — Kdo bo dobil njih hišo v roke? — Kdo bo gospodaril tu z njihovo dedščino? — Kdo bo tu užival sad njihovih žuljev. — Ko je umirala, silile so ji vse te misli v glavo druga za drugo, in kaj čuda, da je rajnice obraz dobil tako gorja poln izraz, kakor bi seljakinja nikdar v življenji ne bila poznala, kaj je

smehljaj, kaj je radost, kaj je mir, kaj je brezskrbnost . . .

Svētluška ni niti obrnila očesa od matere. Pozabila je tudi otreti voščenco, unelo se je vse pri ovoji. Hči sklonila je glavo še bliže k pokojnici, kakor bi se hotela prepričati — je-li so se njena usta v istini že zaprla na veke, je-li se še jedenrat vsaj ne odpro njene oči in poslednjikrat pogledajo otroka . . . Potem pa je vselej molila še vreleje, še gorečnejše iz velike knjige, katero je nosila majka na Okrouhline k zornici. — —

Od onega trenutka, ko je preminila, ni imela Svētluška v ustih niti drobtinice. Na jéd ni mislila. Sam Bog vedi, kje se ji je nabralo toliko moči, da ni omedlela.

Ali ste že kedaj slišali o čuvanji pri mrtvecih? — Ne vem, je li še dandanes na Podlesji taka navada, takrat pa je bila marsikje v okrajih. Ako je kdo v hiši umrl, nesli so ga v kamro, oblekli ga v belo obleko, h glavi postavili mu lučico, v sobi, sneli so veliki, leseni križ, obesili ga na žrebelj h glavi mrtvečevi in ko se je zmračilo, sédel je nastarejši v hiši v sobo in — čuval pokojnika.

mrlič ostal ni nobeno minuto sam, in ko so se vsi v hiši zvrstili, začel je zopet najstarejši.

S čuvanjem mrličev bile so spojene najrazličnejše pripovedke. Tako pripovedovali so nekje na Podlesji, da je jedenkrat duša zgrešila pot v nebo in ko je ves dan in vso noč poletavala za oblaki, vrnila se je v sobo, kjer je ležal pokojnik. A sedel ni pri njem nihče. Duša je zaplakala, zacvilila je v sobi in zopet odletela. Morda še do današnjega dne ni našla poti v nebo in blodi še vedno mej oblaki. Ako bi bili takrat stražili mrliča, odprli bi mu bili usta in duša bi se bila povrnila vanj, mogel bi še dolga leta živeti, in duša našla bi mir in večno veselje.

Kdo pa si ni želel gorečnejše, da bi se duša povrnila v mrtvo truplo in kdo mogel bi majčina usta hitreje in raje odpreti kakor Svētluška?

Ta pes na dvorišči! Vije, da ljudje v Jiřicah še zdaj niso zaspali. Dobra, verna živæl! Najedenkrat stekel je ven v vas, za hip umolknil je z žalovanjem in potem zalajal, kakor kadar je bitel nasproti Květovim vračujočim se z godišča. A le jedenkrat bilo ga je tako slišati, potem umolknil je popolnoma.

Světluška molila je že zopet, in glava njena sklanjala se je zopet nad debelo knjigo po materi.

Dveri vedoče v sobo odprle so se potihoma. Na pragu obstal je s pritajenim dihanjem mlad mož, skoro še mladeneč; roki imel je sklenjeni, čepico pod pazdubo, pogledi njegovi pa so bi'i uprti na Světluško. Obraz njegov bil je bled — tak skoro kakor rajničin, oči nekako upale, lasje na glavi razmršeni, usta tudi tako krčevito zaprta kakor s ključanico Morane.

Stal je tako molče dolgo časa, jedenkrat hotel se je že obrniti in oditi, a pogledi njegovi niso se mogli odtrgati od devojčine postave in se niso. Tak kakor Světluška bil je pač angelj na vrtu Getzemanskem, ko je priplaval pod krono oliv s kelihom, da bi ga podal Gospodu svojemu . . .

Mladi mož stopil je za tri korake naprej v sobo.

Světluška se je ozrla. Molitvena knjiga padla ji je iz rok na tla.

„Světluška — prišel sem še jedenkrat — prišel sem te potolažit!“

Devojki zvrtele se je v glavi, zdelo se ji je, kakor bi streha nad hišo pokala in kakor bi hotela vsa teža pogrezniti se na-njo.

„Ne vem, kaj bi storil, ako bi mogel tvoj obraz izbrisati iz svoje duše. — A ne morem — in nikdar ne bom mogel! — Vidim te povsod, po dnevi, po noči . . . Světluška, usmili se me! — Slišiš Světluška, prišel sem te potolažit —“

„Ti — mene — potolažit?“

„Nikogar nimaš . . .“

„Koga pa imaš ti?“

„Tudi nikogar! — Pri tej tvoji materi, pri svoji teti te zaklinjam, ne odženi me danes! Reci: za dve, za tri leta! Jaz pojdem kraj sveta, da bi te ne videl, da ne bi slišal o tebi, a vrnem se isti dan, isto uro, isto minuto . . . Le danes mi ne odreci!“

Obraz mladega moža dobil je izraz, kakršnega ni Světluška nikdar v svojem življenji niti v sanjah vidila. Usta so mu zadrhtela, potem zaprla so se zopet krčevito, in roki imel je sklenjeni, kakor v molitev. Po njegovem obrazu razprostrla se je prav mrtvaška bledost. Le oči njegove pričale

so, da se mu glava lahko razpoči, in brzo dvigajoče se in padajoče prsi pričale so tudi, da mu ni bilo pod njimi tako težko niti tedaj, ko ga je otec proklinjal na veke, in ko mu je on vračal njegovo kletev po besedah.

Světluška stisnila se je k materi, kakor bi jo hotela prositi zaščite in obrambe, a gorje, ker je bila njena glava studena kakor led zunaj, in ker so bile njene oči zastrte od včeraj z večno temo.

„Ako me danes odženeš, Světluška, postanem . . . Poglej me vender. Tako sem se spremenil v teh nekolikih tednih. Blodim po gozdih kakor potepenec, kakor preganjanec, ogibam se ljudij . . . Ali veš, da sem bil od takrat samo dvakrat pod streho? Světluška!“

„Kako pač moreš prestopiti prag . . .“

Světluška je najedenkrat umolknila. Na dvorišči zalajal je z nova pes, da se je trikrat razlegalo po celi vasi, a zdaj ni ostal, bil je že v veži, kakor bi koga spremljal in na dveri v sobo uprl se je s celim telesom, kakor bi jih hotel s silo odpreti in povedati Světluški nepričakovano novico, katere se niti v sanjah ni nadejala.

„Světluška! — Ali sem se motil o tebi od mladih nog? Ali sem blazno misel gojil takoj od otročjih let? Ali je res — dekle — da me nikdar nisi rada imela? — Govori, povej mi, in jaz ti prisežem, da me ne vidiš več, da ti ne pridem pred oči nikdar . . .“

„Vavřina! — Niti zdaj, v tem trenutku se ti ne smilim?“

Světluška ni odgovorila.

Dveri so se naglo odprle, v sobo stopil je mož z nekoliko naklonjeno glavo in takoj za njim drug sloke postave, z upalim, suhim obrazom.

„Oče! — Pozdravljeni!“

Pri mrtvaški postelji začul se je vskrik iz dna duše in devojka bila je bliskoma na prsih prvega moža. Bil je seljak Květ in njegov spremljevalec — Refunda.

Světluška slonela je nekoliko hipov na otčevih prsih molče, brez nobene besede. Potem stopil je Květ k mrtvi ženi, nagnil se k nji, poljubil jo, naredil ji na čelu, ustih in prsih križ, za njim Refunda. Nato sklenila sta oba roki in molila za pokoj kmetičine duše.

Za četrť ure obrnil se je Květ nazaj k dverim.

Sredi sobe stal je še vedno mladeneč s sklenjenima rokama, s čepico pod pazduho, z obrazom tako zelo podobnim rajničinemu, z upalimi očmi, z razmršenimi lasmi na glavi . . .

„In kaj ti — pri nas?“

Květ odgovoril je mladenča s strašnim glasom.

„Ali vam ni dosti na tem . . .“

„Molči! — Duše pokojnikov pusti počivati v miru. Dosegla ga je kazen, kakeršno je zaslužil. Žalibog, da se kaznujoča roka ni zadovoljila s samo jedno žrtvijo!“

Refunda izgovoril je prekinivši seljaka, te besede z globokim glasom, kakor kadar na predvečer Vernih duš veliki zvon v Okrouhlini po „Avemariji“ še trikrat zazvoni: „v pokoji — v pokoji — v pokoji — —“

Pod mladim možem zadrhteli sta nogi, kakor bi ga ostavljale moči.

„Prišel sem, striček, kot sin vaše sestre — kot svoja kri vaše sestre, ki je umrla radi tega,

kar je morala pretrpeti! Stric! Světluška! Ne bodita trda proti meni, ne zametujta me . . .“

Seljak Květ sklonil je glavo še niže, kakor bi premišljal besede mladenčeve, kakor ne bi takoj vedel, kaj mu naj odgovori. Stoprav za nekaj časa dvignil je obraz. V sobi bilo je tiho, da je bilo slišati, kako težko dibajo Vavřinove prsi.

„Nisem trd proti tebi, odgovori mi le na to vprašanje: Ali si njegov sin?“

„Sem, stric!“

Vavřina izgovoril je ti besedi z jedva slišnim glasom.

„Nisem — nikdar nisem bil, kajti sin bi ne mogel prekleti otca, in jaz storil sem to, da se — kakor si pripovedujejo — nihče na široko in daleko ne spominja takega dogodka.“

Mladeneč stisnil je roki v pesti.

Květ povesel je zopet tako resno glavo, kakor bi mu z nova nekaj ne hotelo vanjo, a vzdignivši jo še resneje, kakor jo je sklonil, rekel je:

„Njegova kri si, Vavřina, nikdar je ne zatajiš — idi — idi! Da tako govorim s taboj, zahvali se tu-le rajnki moji ženi, nad katero nečem večnega

miru motiti, dokler še ostane mej nami pod našo streho! Idi, Vavřina! Razidiva se tiho! — Ali si me razumel?“

Seljak prijel je mladeniča za roko, peljal ga v vežo in še dalje — do pred vrata, potem zapahnil je za njim dveri in se vrnil v sobo. Stoprav zdaj ozrl se je po sobi; oči njegove obstale so na vsakem predmetu, na polici za omaro in zopet obrnile so se k rajnici.

„— — ravno tako, kakor bi bil cela leta z doma! Ničesar ne poznam tu, vse tako tuje — —“

„Tudi mene ne, oče? — Tudi jaz sem vam tuja? — V teh par nedeljah?“

Seljak Květ pritisnil je hčer molče na prsi z zaprtimi očmi, da bi ne opazila, kako mu vedno silneje postajajo mokre.

Refunda sedel je na strani z mračnim obrazom in z obrvmi nad očmi nekako grozeče zvlečenimi.

„In ostanete tu pri meni, oče? — Pustili me ne bodete več same tu? Kako bi mi bilo v tej sobi! Kako bi mi bilo pod našo streho! Saj nemam nikogar tu — nikogar —“

„V Okroublini v župniji ženina! Tudi vas slepi že! — Le idite, mili, dobri striček, kamor hočete, saj vas bo on dobro nadomeščal, povzdignil bo vašo hišo, da je ne bo jednake na okolu, povišal bo vašo hčer, da bo kakor grofica, vašemu imenu delal bo veliko čast . . .“

„Vavřina! — Tako me zametaš? — — Opuščam ti —“

Svętluška omedlela je očetu v naročji.

„Če hočeš, preklinjaj me za to!“

Skozi odprto linico v oknu priletel je v sobo smeh, da so se samemu Refundi stisnile prsi kakor s kleščami.

„In da to ni potem njegova kri!“

Květ u zazibal se je tudi okrog ust smeh — pred mrtvo ženo, pred hčerjo omedlelo. Ali ste videli kdaj smejati se moža nad ženinim truplom . . .? Dvojim; pogled je to, ki se v vsem bodočem življenji ne pozabi, ki se udolbe v spomin kakor črke v mramor.

Refunda je ustal, stopil h kmetu, položil mu roko na ramo in rekel s trdim glasom: „Bodi pameten, — pameten! Slišiš, Květ? — Imej razum!“

— Ako ga nisi zgubil takrat, bi jo li hotel zastavljati za besede iz gadjih ust? — Bodi pameten, — ali razumeš, Květ?“

„Takrat še nihče ni segel po mojem dobrem imenu! — To očitanje pa že slišim drugič!“

„In mu veruješ?“

Refunda prijel je kmeta zdaj za obe rami in z ostrimi očmi pogledal v njegove oči, kakor bi ga hotel do dna premotriti.

„Ali bi mogel verovati, da bi duhovnik...? Poslušaj: govoril še nisem ž njim nikoli, a videl sem ga že mnogokrat. Njih besede so bojda gladke kakor njih obrazi, njih jeziki kakor na dve strani brušeni meči, njih srca dvomljiva, njih vest, kakor jegulja, a ta ni njih vrste. Ali nisi tolikrat pravil, ako bi bilo takih v Čehih, godilo bi se drugače z našim ljudstvom?“

„Saj je šel za vas prosit, oče, šel je gospôdi povedat...“

„Ali sem mu rekel? — Ali sem ga zato prosil?“ prikinil je kmet hčer, ki se je mej tem zavedla iz omedlevice.

„Jaz sama sem ga prosila za to...“

„Ti si bila vender pri njem?“

„Bodi pameten, seljače! — Ali nisi rekel pred hipom, da nečeš rušiti večnega miru nad svojo rajno ženo, dokler ostane pod tukajšno streho? — Bil si tako resen, tako oprezen, vsako besedo premislil si trikrat predno, ti je prišla na jezik. In zdaj začinjaš z jedinim detetom — s svojo Světluško.

— „Iztrgajte mu jezik, stric! Sterite mu glavo! Še ste močni, ako je treba seči; jaz vam pomorem. On — on je uzrok vse vaše nesreče!“

Te besede pripihale so skozi okno, kakor pih strupenega vetra.

„Ali greš prokletec!“

Refunda zagrmel je v sobi, da je sveča zatrepetala in da je zazvenelo poluodprto okence.

Potem sedel je na klop in ni pregovoril nobene besede več. Po stari glavi pod pepelnatimi lasmi letelo mu je dvajset let kakor vodena tromba, kadar se razvije najmočneje in z vso silo prileti popotniku premo v obraz. In vender se je navadil smatrati zadnja leta svojega življenja za najmirnejša za — premo rečem — najsrečnejša.

Refunda podprl si je glavo z obema rokama. Iz pogovora mej otcem in hčerjo pa ni slišal nobene besede.

Dvofuntna sveča pri glavi pokojnice je že dogorevala.

Bila je današnja čudna straža pri mrličih. Take se seljakinja za živa gotovo ni nadejala in take zvečer Světluška tudi v istini ni slutila. In kake besede so se čule v sobi! Morebiti bi ne trdil mnogo, ako bi rekel, da jih pod tem začrnelim stropom nikdar ni bilo slišati.

Žalostno svidanje otca s hčerjo in moža z ženo bilo je to!

Že se dani, seljak! — Čas je, da odideva!“
Refunda ustal je o teh besedah s klopi.

„Da ženo pokopljem! — Ali bi mogel v tem trenutku pustiti tu dekle samo?“

Refunda zmajal je z ramenoma.

„Moram ostati tu!“

„Ostani torej! — A opozarjam te samo, da so nama za petami in ako bi se jim posrečilo danes ali jutri ali pojutranjem, da te ujamejo, ostala bi tvoja hči sama do daljne smrti!“

Refunda utihnil je za hip.

„Zdaj pa, ko je na tvojo glavo legla nesreča z vso močjo, moral bi imeti stari, trdni preudarek, da bi pri vsej nesreči ostal vzravnán, neganjen . . . Ali me razumeš, tovariš? Mlado drevo more veter zviti, more je tudi zlomiti, prevrne včasih tudi stoletno deblo s korenino in prstjo. Človek pa mora imeti moč, ta moč javi se najvidneje, kadar se nad glavo seženô oblaki, kadar se v koga upirajo vetri, vsak z druge strani . . . Ali me razumeš Květ? — Ali pojdeš?“

„Ostanem! — V dveh dneh sem za vami!“

„V teh časih sta dva dni kakor sicer celo leto! — Ostani torej! Z Bogom!“

Ko se je danilo, bil je Refunda že daleč za Jiřicami. Ali ako bi ga bili danes ljudje videli, nikedar bi ne rekli, da je on. Šel je z omahujočim korakom, tako kakor bi bila pot prespolzka, s povešeno glavo, z upognjenima stegnoma, kakor bi mu nanja sedla najedenkrat vsa minila leta. In kdo ve, ako ne bi bili li v okraji pritrđili gospodskim služabnikom, ki ga niso, kjer so ga poznali, imenovali inače kakor postopača.

Včasih je obstal, zagledal se v sneg, segel si na čelo, je-li še ono, v katero se je toliko viher uprlo z neprimerno besnostjo in ki je vender ostalo nezlomljeno. Stal je na prijetnem hribčku, s katerega je mogel pregledati nekaj vasij v Podlesji. Bistre njegove oči, o katerih so si ljudje pripovedovali, da človeku prodró vso dušo, temnile so se, kakor bi bile hipoma izgubile ostri lesk. Vsa okolna krajina zdela se mu je z meglami pokrita do tal.

Lesovi bili so tihi, kakor grobi. Niti jeden operjenec ni rušil globokega njegovega molčanja.

Nebesni obok bil je danes zopet tako na las podoben velikanskemu zvonu, katerega so ulili v tajinstveni delavnici, a so ga pozabili zleščiti in pozabili vanj obesiti kembelj. Češ da se bo odbijalo od kovine dosti uskrikov in joka črvičev, ki jih pokriva. Da bo to dovolj bobnelo, in če bi tam gori kedaj zaspali, da jih mora — mora zbuditi donenje, kajti razširjalo se bo v nezmernost in nedogled.

In na Podlesji čuli so se takrat samo glasovi, katerih bi ne mogel noben kembelj v zvonu posnemati, in naj bi si bil ulit od ne vem kakšne

kovine in naj bi tudi celemu svetu zvonilo dan. Glas njegov ne bi prodril do nebes s tako mogočno silo, kakor jok žen po možih in kakor ihtenje otrok po otcih.

„Le še dva ali tri tedne, Podlesci! Pretrpeli ste že toliko . . . Poslušajte me! Ko se stopí sneg, ko ozeleni tukajšnji kraj, ko prileté lastovice, bo vam dobro! Poslušajte, Podlesci! Ali ste zgubili zaupanje v mene? — Ali sem vas kedaj osleparil? Ali sem vas kedaj nalagal jaz — Refunda?“

„Laže, slepi nas! — Gorjé vam, ako ste mu kedaj količkaj verovali! Gorje bivališčem, v katere je stopila njegova noga! — Ali veste, kdo je ta stavec z nenavadno upalim obrazom? — Sam peklenski posel je, sam hudobni duh, katerega so pustili z lancev, da bi napravil dober lov!“

Po dolini Svetogothardski razlegale so se te besede s strašnim odmevom. Tako so menda kričali v pravljicah gozdni možje, ko so se za davnih dob po širnih gozdih gonili loveč plena.

Možje, katerih je bilo v tukajšnji dolini na stotine zbranih, pogledali so najpreje drug drugega, potem govornika in konečno Refundo. Ta opiral se

je ob star, trhel hrast, kateremu je minolo leto blisk odbil poslednjo vejo. Podoben bil je danes res ogrodju, katero so na vaških pokopališčih grobarji polagali vselej najviše na zravnanе kosti. Zdelo se je, da v zarumenelem njegovem obrazu ni niti jedne kaplje krvi. Niti ganil se ni, kakor bi ne bil od zasmeha, ki je bil njemu namenjen, ne slišal nobene besede. Le oči njegove, ostre kakor sable, prodrle so vsem možem do dna duše, do najskritejših kotov njihovih nedrij.

Zasmehovalec njegov v očigled Podlescem bil je starec v obnošenem habitu, okrog pasu prevezanem z vrvjo in na strani z rožnim vencem, čegar jagode so bile kakor lešniki. Otec Jarolím prikazal se je na jedenkrat kakor oblak na čistomodrem nebu za letnih dni. Nihče ga ni niti opazil, dokler se ni začul njegov glas. Tako nekako zabobnel je nad tukajšnjo dolino grom, kadar je strela udarila v stari hrast, ob katerega se je opiral Refunda, da bi ga pripravil ob poslednjo zeleno vejico. Otec Jarolím pričel je najpreje zamolklo, potem pa se je spremenil njegov govor v pravi krik.

Pomnite še princezinje Lucilije? — Ali se je spominjate v svojih hišah?“

O tem zadnjem vprašanji omeščal se je nagloma glas puščavnikov, a le za dve, tri sekunde.

„Do današnjega dne molimo za njo!“ odgovoril je glas iz množice.

„Prašam vas vse, Podlesci: ali pomnite in se spominjate princezinje Lucilije?“

„Pomnimo!“ začul se je odgovor puščavniku, iz sto grl, kakor kadar zašumé morski valovi.

Usta Refundova so zdrhtela, oči njegove obstale so za hip na očeh orjaških debel, ki so obrobjali okrog in okrog in večinoma obrobldajo še dandanes dolinico Svetogothardsko, a v istem trenutku počivale so zopet kakor na vseh obrazih zbranega ljudstva.

„Ni se vas sramovala! — Izkazovala vam je dobrote! — Ljubila vas je! — Potegovala se je za vas! — Tolažila je vas! — Rada je govorila v vašem jeziku, rada se je pogovarjala o vas! — Ali se spominjate vsega tega, Podlesci?“

„Spominjamo!“ začulo se je zopet otcu Jarolímu v odgovor iz stoterih ust, kakor kadar gozdi najbolj ob enem zašumé.

„Naj počiva v večnem miru in večna luč naj ji sveti!“

„Amen!“ kakor bi z jednim glasom izgovorilo sto mož.

„Na njenih potih spremljal jo je mlad mož. Ali ste ga opazili? — Ali ste ga videli?“

„Videli!“

„Pripovedovali so o njem, da je grof . . . Ali ste to tudi slišali?“

„Slišali!“

„Ta mlad grof pripravil je gospodičino Lucilijo v grob! O tem niste slišali, Podlesci. Potem se je zgubil in po njem ni bilo več ni duha ni sluba. In veste-li, kdo je bil, in odkod je bil pokončatelj življenja vaše dobrotnice? — Sam zli duh je bil in prišel je iz najgorečjega pekla. In šel je k Luciferju po mezdo. Ko pa jo je zapravil, raztočil, prišel je zopet na svet. A zdaj ostavil je grofovski obraz v peklu, vzel je líčino, kakor bi prihajal iz vašega rodu . . . Mnoga leta potikal se je

mej vami, zapeljeval vas, dokler vas ni zapeljal. Danes ste vsi v njegovih mrežah. Gorjé vašim ženam, gorjé vašim otrokom! Uničil vas je in vse ogoljufal, saj je otec laži od nekdej. Vaša trupla ostanejo na vislicah, vaše duše pa odnese do knežje temnosti, da bi zopet mogel zapravlјati, tratiti . . .“

„O kom govorite, oče Jarolím?“

Metljar prekinil je puščavnikov govor, zasmehljivo se pri tem posmehujoč. Starodavna puška visela mu je čez ramo, z desnico pa se je opiral ob ročaj rjaste francoske sablje.

„Z volčjo meglo zastrte so vaše oči in misli opredene s pajčevinami! A še je čas! Zdramite se! Mreže peklenke raztrgajte in vrzite je na vrat svojemu zapeljivcu. Zadrignite mu vrat, in boj, katerega ste začeli proti svojim zatiralcem s hudim duhom, dobojevali bodete srečno z manoj in božjo pomočjo!“

„Prašam vas, pobožni mož, kje je ta naš zapeljivec? Vezi imamo pripravljene, dreves je dosti na okolu, lepa peščica nas je tu, in dokler bo na Podlesji kak človek, moral bo pomniti, kako so nekdej predniki živega vraga obešali!“

A otec Jarolím delal se je, kakor bi Jiřiškega Jirasa ne slišal. Niti ozrl se ni nanj.

„Možje, bratje, — poslušajte me dalje! Vse to govoril sem vam v primerah po načinu mojstra odrešenika našega! Kdor ima ušesa, da sliši, poslušaj in kdor ima oči, da vidi, glej!“

Puščavnik umolknil je zopet za dve ali tri sekunde. Videti je bilo, kakor bi se pripravljaj na zadnji in najizdatnejši udarec proti otcu laži.

„Pred davnimi leti živel je v tukajšnjem kraji človek, katerega ni porodila človeška mati, temveč katerega je sam pekel splodil. Imenoval se je Refunda. Vaši predniki bili so takrat še vsi na skrivnem Husiti. V naše cerkve hodili so samo na videz, svete zakramente prejemali so tudi na videz — vse na videz, za Refundo pa so hodili vsi, kakor omamljenci. V gozdovih oznanjeval jim je prokleto vero, v gozdovih učil je je krivega boga. — Ali me poslušate, možje, bratje? — Čujte dalje! Občeval je s hudim duhom, vsemu vedel je pomoči, vsakemu znal je škoditi, na skrivnem podpihoval je vaše dede, da so ustali tako, kakor vi, odšli iz svojih hiš in koč, kakor vi in bili ujeti, obešeni,

raztrgani, kakor bodete vi. Potem ujeli so tudi njega; trikrat so ga obesili, a krvnik ni nikdar zvršil svojega dela, kajti vrv strgala se mu je vselej. In na noben način ga niso mogli pripraviti ob življenje, dokler ni jedenkrat sam zginil iz ječe. Nihče ni vedel, kam se je zgubil in nihče ni več slišal o njem. Oni-le tam pa je njegov sin, kri njegove krvi, kost njegove kosti! A v zlobnosti presega otca, v peklenski hudobnosti nadglavuje Luciferja in potuhnjeni zvitosti mu ni nihče pod solncem raven. — Možje, bratje! — Rekli ste: vezi imamo pripravljene, dreves je dosti na okoli, lepa peščica nas je tu, in dokler bo na Podlesji kak človek, moral bo pomniti, ko so nekdanj predniki živega vruga obešali! Torej, možje, bratje! Ne bojte se, ne bo vam storil žalega. Vrvi na njegov vrat in na drevo ž njim!“

„Mi vas ne razumemo, oče Jarolím!“

Metlarju Razhodi zmaknila se je starodavna puška z leve rame.

„Mi ne pojmemo vaših besed, pobožni mož!“

Jiřiški Jiras stopil je o teh besedah za nekaj korakov pred puščavnika samega.

„Kakor da bi jih morali razumeti! — Kakor da bi jih morali pojmiti! — Ali so apostelji vedno v vsem razumeli Krista? In imeli so drugačne glave in drugačno pamet, kakor je vaša! In niso li rekli: Trda je ta beseda, in kdo jo more slišati? — Le storite, kar vam ukažem! In jaz zapovedam: Onega · le teles in duš svojih uničevalca zvežite takoj! Sicer pridejo na Podlesje hujši časi, kakor je bil žvepleni ogenj nekdanj sipajoč se kakor v potokih na Sodomo in Gomoro!“

Refunda opiral se je še vedno ob trhli hrast, kakor bi bile vse te besede oblaček, katerega razžene najmanjša sapica, kakor bi se ne jedna beseda ne tikala njega. Le njegovi pogledi, ostri kakor severni veter, in prodirni kakor hud mraz, videti so bili, kakor da se zadirajo v vseh sto obrazov najedenkrat še uporneje. In okrog tesno stisnjenih ust premaknili sta se včasih po licih, obledelih do sivožoltosti, brazdici, a le tako kakor senca.

„Idite, oče Jarolim, z Bogom, ne brigajte se za nas, raje molite na stara leta in v strahu božjem pripravljajte se na večnost!“

Metljar Razhoda odgovoril je za vse in vsem govoril iz srca.

„Torej so v resnici vaša ušesa do dobra zaprta, in prijateljskemu svetu vaša srca zabita? — Teme pekla so vas obsenčile, in vsi ste že polni zlega duha! Gorje — gorje — gorje! — V imenu trojedinega Boga . . .“

„Ne imenujte po nepotrebnem božjega imena, pobožni mož!“

„Ali boš molčal, jazbec? — V imenu najsvetejše Trojice . . .“

Otec Jarolim umolknil je za hip in dvignil nasproti neubogljivcem medni križec rožnega venca.

„V imenu devetih zborov angeljskih zaklinjam vas, da bi se odtrgali od svojega zapeljivca, da bi se spomnili večne rešitve svojih duš!“

„Slepar ostudni! — Škoda tvojih sivih las za take besede! — Sreča tvojih sivih las, da odideš od tu zdrav!“

Refunda, kateremu so bruhnile te besede iz ust, naglo se je zravnal, napel prsi, razkoračil se in ostrim, bodečim pogledom zmeril puščavnika od glave do roba razcapanega habita.

„Odidi zli duh, kjer je tvoje mesto, in kjer je tvoje vladarstvo v imenu . . .“

„Ali si slišal? Sreča tvojih sivih las, da si še zdrav!“

Postava Refundova je zrastle na videz za tretjino. Podlesci, katerim se je preje včasih pojavil na utrujenih obrazih posmeh z bok gorečnosti Jarolimove, postali so najedenkrat resni, in čudo, da jim niso izstopile oči izpod obrvi. Mnogemu se je zdelo, kakor bi se v istini nebo spoprijemalo s peklom.

„Volite mej Bogom in vragom. — Ali razumete, Podlesci? — Ko so vas kumi držali na rokah, odrekli ste se vsi satanu. Dà, tako je: mej Bogom in vragom!“

Otec Jarolím dvignil je desnico še više in medni križec pri rožnem vencu zalesketal se je v poslednjih žarkih solnca, ki je ob jednem obsinilo s temnorudečim žarom upali, suhi obraz Refundov, kakor bi bil omočen v sveži krvi.

„Mej manoj in tem z mešanecem!“

Refundov glas razlegal se je po dolini s peternim jekom.

Oči otca Jarolíma zalesketale so se v radostnem svitu, in na sedemdesetletni ali večletni obraz namestil se je smeh zadovoljnosti. Medni križec v njegovi desnici zarudel je še temneje. Brazdice na uvelom obrazu puščavnikovem pa se niso dolgo zibale v nasmehu.

Metljar Rozhoda stopil je za kakih pet korakov bliže. Puško imel je zopet na levi rami in desnica počivala mu je še na ročaji rjaste sablje.

„Vi, Refunda, da bi mogli Podlesce uničiti? — Vi Refunda, ki ste prinesli v naše gozde vest, da češki narod še živi, da češki jezik še ni onemel, in da ga nam, ako se ne udamo, nihče ne iztrga iz ust? — Vi, Refunda, ki ste v naše gozde prinesli vest, da v Pragi zopet tiskajo knjige v našem jeziku, ki ste knjige raznašali mej Podlesci, kakor za lakote kruh? — Vi, Refunda, ki ste nam v glavah vzbudili pamet in zdramili srce v naših prsih? — Brez vas ugasnil nam bi bil spomin v glavah popolnoma in naše srce podobno bi bilo ledu, kakor kedar kalni potok najhuje zamrzne. — Na Podlesji, Refunda živi zahvalno ljudstvo. Reveži smo, polovica nas je beračev, našega ni nič — go-

spoda pravijo, da niti telesa neso naša, duše bojda da že itak nemamo — a kdor nam stori kaj dobrega, zapišimo si dobro v glavo, mi na Podlesji ne pozabimo svojih dobrotnikov. Vi pa ste nam storili toliko dobrega da vas nikedar ne pozabimo na Podlesji. Rečem Podlesci! — Pravični Bog povrni vse dobrote Refundi! Rečem Podlesci! — Vsemogočni Bog ga živi in dolgo ohrani!

„— — ga živi in dolgo ohrani!“

Odmev ponavljal je že tretjikrat grmeči vskrik iz stoterih možkih grl in besede iz dna duše in notranjega srca in zahvalnih nedrij: Vsemogočni Bog ga živi in dolgo ohrani!“ letele so tako daleč, kolikor doseže Podlesje. Podlesje pa zavzema lep del zemlje. Nekaj milj v širjavo in daljavo.

„Vi ste zapadli peklu! — Nesrečneži! Izgubljeno življenje! Blôdne duše! — In veste, kaj pomeni zadnja beseda?“ Glasni glas otca Jarolima vspremenil se je najedenkrat v zamolklega. „Ko bo danes polunoči ne pozabite ozreti se po dolini. Videli boste same luči, drugo poleg druge. Migljale vam bodo pred očmi, kakor mušice! Poslušajte, Podlesci: — Ali veste, kdo je v teh lučicah? Duše

vaših predcev! Gledat pojdejo potomcev svojih! Pridejo vas posetit in vas poteptat na zemljo, da bi iz vas vseh postale take blodilke! In večne veke ne bode v teh gozdih miru, večne veke ne bo v vaših hišah zadovoljnosti, sreče in miru, večne veke bode te blôdne duše — —“

Puščavnik umolknil je zopet za dve, tri sekunde. Refunda opiral se je zopet ob trhli, razdejani hrast, kakor ne bi bil čul nobene besede groženja. Nad dolinico Svetogodhardsko razprostiral se je že somrak ter se dotikal z velikanskima perutima čel stoletnih debel, ki so stala na okrog, kakor bi onemela, kakor bi izgubila tudi sapo.

„In kdor vas bi hotel kedaj zagovoriti, rešiti, kdor bi se kedaj spomnil, da nimate miru, da ne veste, kaj je sreča, postane sam blôdna duša! — Ali ste čuli? Ali ste razumeli? — Izgubljena življenja, nesrečneži, blôdne duše!“

„Izgubljena življenja, nesrečneži, blôdne duše!“ zagrmeli so najedenkrat lesi iz stoletnih prsij in zmajali svoje od vetra razmršene glave, da so se zatresli Podlescem v rokah cepci, kose, vile in rjaste sablje.

„In vi mu verujete? — Vi se bojite njegovih groženj? — Vi se mu ne posmehujete?“

Refunda zagovoril je že drugič močnim glasom da je preupil gozdove. A sto mož še molči, še sklanja glave k tlom in čudno orožje trese se jim še vedno v rokah, kakor bi po vseh njihovih udih bil mraz.

Podlescem sedle so nejudenkrat na prsi povesti iz starih dob, kakor netopirji. Stoprav o somraku, o šumenji lesov, prišlo jim je živo na misel, da so v dolinici Svetogodhardski.

„Le še dva, tri tedne, Podlesci! — In na strehe vaših hiš in koč zasjeje se pomladno solnce, kakor nikedar poprej v prešlih dneh. Ali hočete zdržati teh nekoliko dnij?“

„Verujemo vam, Refunda, kakor svetemu pismu! Naj se zgodi, kakor hoče, mi zdržimo!“

Bil je ta glas metljarja Rozhode. A čuti je bilo, kakor bi se vender nekoliko tresel in kakor mu ne bi dostajalo prejšnje zvočnosti.

„Kaj bi pa tudi imeli od tega, Refunda, ako bi se vrnili, — zdaj na pomlad, ko nas bo gospôda najbolj potrebovala!“

„Res je! — Mesto goved nas bi zapregli, s senom nas krmili — —“

„A za Boga večnega, ne bodo — nikedar ne bodo!“

„Ko smo že jedenkrat začeli, če treba preminemo in poginemo! Bodo vsaj jedenkrat otroci mogli reči: „naši otcí skrbeli so za nas, hoteli so nam pripraviti boljše čase, da jih neso pripravili in se jim ni posrečilo, za to niso mogli!“

— — Škoda, da zbok somraka ni bilo videti Podlescem v obraz! Videli bi, kakšen je revež, kadar se oprijemlje zadnje bilke nadeje, okrog katerega se vse razsipa, kateremu so se vse nakane spremenile v meglene podobe, — le tla, na katerih stoji, še ta ga drže le tako, da se včasih zatresejo noge pod njim in se mu v glavi vrti: videli bi, kakšni so ljudje, ki neso užili na svetu ničesar razven bede, ki na svetu neso poznali ničesar razven uboštva

A — kaj bi pripovedoval, česa na svetu neso poznali in česa neso užili? Podlesec ni hotel družega, kakor da bi živel mej svojimi lesovi v miru, kakor so tu živeli nekdanj njegovi predniki. Pod-

lesec pustil je vsakega na miru, a mir hotel je tudi za-se. Ko pa je prišlo tako daleč, da ga neso mogli imeti niti v cerkvi, niti po smrti, skipela mu je kri in zato segel je po orožje, katero je dosegel. Upor na Podlesji bil je jeden iz najzadnjih. Gospôdi zdelo se je, da Podlesci nemajo čutov, da so v polu-drugem stoletji odreveneli. In skoro bilo je tako videti. A ko so jim začeli trapiti tudi duše, zavedli so se hipoma, kakor človek, ki leži tri dni in tri noči v nezavesti, nad katerim že pojo, čegar rakev že odnašajo . . . Ali se ni zgodilo, da so besede „a porta inferi erue Domine animam ejus“ — prebudile najedenkrat mrtveca, da se je zravnal v rakvi, da je pogrebce obšla groza, upapolnega dediča morda tudi besnost, in da je mrtvec še — mnogo let živel?

Po Svetogothardski dolinici zaplapolali so ognji, a vrag vedi, da drevje ni hotelo živo goreti. In vetri so se vender umirili, lesovi molčali so zopet kakor mutci.

Tudi pogovor umolknil je brzeje, nego so ognji ugasnili.

Sreča, da je nastalo južno vreme. V Svetogothardski dolinici je sicer za vetrom, a kam ne prodere hreščeči mraz! Včasih dogodilo se je, da ga neso zadrževali niti težki kožuhi Podleški. In oni bili so vender uzor toplosti. Za tak kožuh spravljaj je Podlesec zlasti, ako je bil ubožnejši — kočar ali bajtar, novce tri ali štiri leta, zato ga je večkrat nosil vse življenje. Otčev kožuh bil je sinu najdražja dedščina.

A današnja noč bili bi lahko strpeli brez njih. Obesili so jih lahko po okolnih drevesih, da bi se prezračili. Postalo je skoro toplo.

Podlesci sedeli so z zaprtimi usti na drvenih skladovnicah. Adventni vetrovi činili so zlo po tukajšnji dolini. Njihovi besnosti ušla neso niti debla, ki so imela pet, šest palcev oboda. V dolinici Svetogothardski bilo je skoro povsod kakor v pralesu. Dogajalo se je, da je moral človek iti čez celo brezdno po podrtem hrastu kakor po klopi.

Podlescem švigale so po glavi vse pripovedke o tej dolini, kakor bi jih bili stoprav včeraj slišali. Saj se je govorilo in govori se pogostoma še danes: „Kadar bo v Podlesji najhuje, postala bo

Svetogothardska dolina vsem najbrezskrbnejše zavetje.“ Kar je bilo v Čelih vojsk, ne jedna segla ni v to dolino. Niti Prusaki za sedemletne vojske neso uničili pravljíčinega zastora. In oni prišli so pač povsod in zasledili najodleglejo vasico. A s temi družile so se še druge pripovedke o dolini. — Ko so jih začeli pravljíčarji pri ognjišči pripovedovati in so plameni plapolali, neso ljudje niti ganili se, roki imeli so sklenjene, poslušali so kakor zamaknjeni in mnogi ni zaspal potem vso noč. In če je zaspal, videl je vse ravno tako, kakor je pripovedoval pravljíčar in s strahom zakričal je v sanjah, da so slišali po vsej hiši.

Bile so pripovedke „o blôdnih dušah“.

In marsikatera seljakinja dala je potem za sveto mašo — v osvobojenje in pokoj duš.

V Svetogothardski dolinici so se bajè shajale in povpraševale druga drugo, kako dolgo mora še čakati, kako dolgo bo še blodila? In potem začele so vse jokati. Slišali so bajè njih žalostno plakanje po vsem Podlesji.

„Bila je mej tukajšnjim ljudstvom čudna vera“. Pravljíčar je pri teh besedah vselej umolknil. „Tako,

kakor ne bi bili verovali v Boga. Mej njimi ni bilo nobenega reveža in nobenega bogatina! Ali kaj bi pravil o tem, kako in kaj so verovali in česa neso verovali! Saj se je vsem povsodi že ta vera stopila. Ko pa so je svarili, niso si dali ničesar reči in si niso. Ko pa so jih pregovarjali, ostali so trdovratni. Ko pa so se jim grozili, zbesneli so. Dvignili so roke nad svaritelji in prelili njihovo krv. Potem poslal je Bog na Podlesje kugo, umrlo je vse — le v te-le hiši ostal je živ seljak s seljakinjo in s svojimi otroki, kakor Noe s svojo rodbino po potopu sveta.“ — Pravljičar ravnal se je vedno po tem, v kateri hiši je bil, kako so ga v kaki vasici vsprejeli. In zato zagotovil je potem seljaka, da je bil njegov praded otec zdanjih Podlescev.

Tako nastale so prve blodne duše na Podlesji. In o njihovem življenji po smrti vedel je vsak pravljíčar kaj družega. To pravljíco pa si je vselej prihranil za nazadnje. Morali so ga pa prisiliti, govoriti mu neprestano, in potem stoprav jo je povedal. Običajno bil je uvod pri vsaki jednak. V Svetogothardski dolinici rasto baje korenine — praproti in komur pride, da ne ve, v čevlje, najeden-

krat zgreši pot, ne najde je več in blôdi, da doblôdi. Te korenine zasejale so ondu blodne duše. Ako se peljejo zvečer s konji mimo prepada, ne morejo z mesta. Konji hrkajo, spenjajo se, bijejo, plaše se, in že se je večkrat zgodilo, da so pridirjali splašeni domov brez voza, voznika našli so ubitega in voz na kose razdejan v propadu!

— — — — —

In vse take pripovedke zbudil je Podlescem danes v glavah puščavnik, ki je znal do najmanjših podrobnosti te pravljice in je vedel, da je v Svetogothardski dolini po noči lučic brez števila.

Metljar Razhoda je že obžaloval, da je predlagal, naj bi se umaknili pred vojaki v to sotesko da se ne bodo upali za njimi in če se bodo upali, da živa duša ne odide odtod. Predvčeranjega dogodka mej puščavnikom in Refundo se nikdar ni nadejal.

Tišino v dolinici Svetogothardski rušila je včasih le ujeda, katere bistro oko je razločilo temne obrise shuljenih postav in iz katere kljuna se je čulo krokotanje, po katerem si je marsikateri Podlesec potegnil kučmo niže na ušesa in se tesneje

zavil v kožub, [dasi mu je stal pot na čelu in na licih.

Najedenkrat zamigljalo je na zapadnem brdu nekaj lučic, a ugasnile so takoj. Jedva pa so izginile, prikazal se je na nasprotnem konci cel roj; te pa niso ugasnile. Letele so bliže in bliže in včasih ponižale so se prav do zemlje. Katera ugasnila je za hip, a zopet priletela je druga svetlejša, kakor bi jih kdo izčaroval. Podlescem sedale so na glavo, na rame, drug videl jo je drugemu na prsih . . . Seljaki pa so bili vsi na drvah, kakor bi bili prikovani, nikdo se ni niti ganil, usta imeli so tesno zaprta, glave povešane in na prsih težo, kakor bi ležali pod debli.

„Kaj hočete od nas blôdne dušice?“

Metljar Razhoda se je jedini iz vsega tabora upal spregovoriti. A že za zadnjo besedo dostajalo mu je jedva glasu. Ustal je, hotel je lučico s prsij in leve rame odgnati, a ni se mu posrečilo, veša se ni niti ganila. Zdelo se je, da plamen raste v očigled, da se širi po njegovih prsih, da so se mu oči od svetlobe zapirale.

„Čemu nimate miru, blôdne dušice?“

Za metljarjem ozval se je Skûra, a tudi njemu zastajal je glas čutno v grlu. In v istemu hipu skočila mu je lučica premo v oči.

„Zato nimamo pokoja, ker nam ga vi ne daste!“

To očitjanje razlegalo se je po dolini, kakor kadar vsa drevesa, kar jih je tu okrog, zašume najedenkrat. Podlescem vrtelo se je od strahu v glavi in zdelo se jim je, kakor bi vsa ta dolina postala najedenkrat — samojedin plamen.

„In kako bi nam mogli dati mir, ko ga sami ne bodete imeli večne veke. Zlih otcov hujši otroci, škorpjoni iz jazbečje krvi!“

Krovec Skûro je naglo ustal, pogladil si čelo z roko, kakor kadar se včasih ni mogel takoj spomniti, kaj je gospod župnik na Okroublini povedal pri „veliki“ maši, in se obrnil proti oni strani, odkoder je prihajal strašni krik. Lučica ozarila je na njegovem obrazu, na katerem je zrak ječe ostavil sledove, da jih ne otre niti roka smrtna, izraz, ki je pričal do tega trenutka, da mu „furijskega“ duha niti v okrajnem mestu v celih treh tednih niso mogli izgnati. Krovec Skûro zavedel se je popolnoma.

„Ali še nisi odšel? — Koža zapeljiva! — Pusti naše otce v miru in brigaj se raje za svoj pokoj! — Vi Podlesci pa — glave po konci, zdramite se, proč z babjimi vražami! — Rečem vam, Podlesci! Kaj bi se bali duš svojih prednikov? Ali bi vam mogle storiti kaj žalega? Ali bi vam hotele škodovati? — Vi norčki!“

Krovec oziral se je po shuljenih postavah, kakor ko je v Jiřicah pri krojači njega dni ponavljal od besede do besede prvo propoved novega kaplana v Okrouhlini.

„In ako bi se jim zahotelo in bi prišli, pozdravil bi jih, kakor se pozdravljajo stari znanci po dolgih letih ločitve. Rekel bi jim: Le pogledjte svoje otroke in vnuke, premotrite jih le do mozga. — In ako ste tu mej nami, mile dobre dušice, blagoslovite svoje potomce, kakor blagoslavljate nas, potem počivajte v miru! Ako pa smo vam, duše na sramoto, ako smo vam Podlesci na nečast, potem popteptajte nas, prekolnite nas! — In če ne morete radi tega spati, ker ste imeli svoje glave in ker je vam v glavah zrastel drugačen razum, potem naj tudi mi nimamo pokoja, naj tudi mi pridemo mej

vas, naj tudi postanemo blôdne duše! Potem vas bo vsaj več in naj to zvedo tudi na Dunaji, da žive v Podlesji blodne duše in da jih je prirastlo nekaj stotin!“

Na te besede dvignili so se Podlesci s padlih dreves, bilo jim je, kakor bi jim najedenkrat padale teže s prsij, oči so se jim jasnile, kakor te-le lučice, in že so trdo stiskale kose, cepce, vile in vse kmetsko orožje, kajti v roke vračala se jim je moč, v krv življenje in v glavo nepremagljiva odločnost.

„Dobro ste rekli! Naj postanemo blôdne duše! Bomo vsaj mej svojimi!“

S tem besedami stisnil je krovcu žuljavo desnico — seljak Květ. Prihitel je v dolino pred nekolikimi hipi, a prišel ni sam. Na njegovi strani premikala se je še druga postava.

Najedenkrat zgubile so se lučice druga za drugo, druga za drugo je ugasnila in v meglah preminila . . . , Blodne duše šle so spat in počivat, kajti danes priznali so se jim otroci in od zdaj zavzeli so njih mesta Podlesci s kosami, cepci in vilami A predno so se izgubile lučice, plavale so nad

Svetogothardsko dolino častitljivo, lahko, s polno svetlobo, kakor bi v istini te može duše njihovih prednikov blagoslavljal.

V dolini migljala je le še jedna — poslednja. Zdelo se je, da nekoga išče in da čaka natašče nekoga. Bila je nekako kalna, lesk njen bil je, kakor bi bil porošen s solzami, včasih dvignila se je v višavo, poletavala nad dolino in jedenkrat bi bila že skoro ugasnila. Najedenkrat pa je zopet zaplapolala z jasno svetlobo, bliskoma splavala je doli in sedla na mlado blede lice devojčino ter se tresla, kakor bi bila čelo poljubila. Devojki zmuznila se je ruta nazaj z glave, na belem čelu njenem bilo je videti, da je zatrepetala zlata zvezda, na bledih licih da so ji razcevele solzice, v globokih, modrih njenih očeh, da so se prikazale čaše spominčič . . .

V dolini Svetogothardski zavladala je tišina, kakor je bila popreje. Podlesci otirali so si danes oči že drugič, a zdaj, da bi si za ves bodoči čas, kar bodo živi — zapomnili to krasoto, da bi si udolbli ta obraz v spomin na veke.

Gospodična Lucilija! — Vi ste tudi mej blodnimi dušami? — Ako ste vi mej njimi, potem hočemo mej nje vsi — vsi!“

Metljar Rozhoda hotel je pasti k nogam divni prikazni, da bi se konči obleke mogel dotakniti, a seljak Květ ga je prestregel.

„Gospodična Lucilija!“ razlegalo se je po dolini kakor iz jednega grla. Podlesci odkrivali so glave, ravno tako, kakor so sicer pozdravljali knežjo hčer po njenih sprehodih po tukajšnjih gozdih.

„Srečno znamenje! — Videli bodete, tovariši, da srečno!“ razkladal je metljar.

Lučica zaplapolala je še jedenkrat s trepetajočim svitom, razlila se po vsem obličji devojkinem in potem izginila, kakor bi pala v vodo.

V nočni temini pa se je stiskala mladostna devojka h Květu, položila mu obe lici na prsij, seljak nagnil je utrujeno glavo na njeno čelo in tesneje pritisnil k sebi Světluško, — tudi blodno dušico.

„Hotela nas je okrepiti, hotela nam je povedati, da ne bo dolgo trpelo — da bomo dobili na Podlesji svobodo in da si jo v maji popeljemo na vozech z zelenim smrečjem ovenčanih. Slišite Pod-

lesci! Potem pa bomo vriskali, da se bodo lesi tresli, potem slavili bomo na Podlesji leto za letom — praznik svobode . . .“

Metljar Rozhoda zavriskal je že zdaj iz polne puše in še iz polnejšega grla, kako si bodo tu na Podlesji svobodo odičili, kako jo bodo okrasili in kakor zaklad branili.

„Glej! — To nadejo vzbudila jim je tvoja hči v najtežjem trenutku! — Kako blagoslovljeni so njeni koraki!“

Seljak Květ ozrl se je bistro okrog sebe, a videl ni nikogar. Le tih vetrec, topel kakor vspomladi, vel je po kronah stoletnih hrastov, uzibljal v naročji jedino njegovo dete — Světluško.

Prvi solnčni žarek, ki je zjutraj prodril skozi temne glave dreves naklonjenih nad dolinico, priletel je na obraz Refundov. Stari mož, ki je bil zadnjega včerajšnjega dogodka le molčeča priča, bival je poleg Květa, kateremu je še vedno v naročji spala Světluška. Oba govorila sta že precej časa z zamolklim glasom. Nad njima pel je drozd ljubeznjivo pesemco, kakor bi hotel z laskanjem iz teh glav odpoditi resne misli in ja razveseliti.

Metljar Rozhoda stal je kakih dvajset korakov dalje, tudi njega je žvrgoleči drozd prebudil iz spanja. Podlesci dvigali so veselo v jutranjem svitu glave in nekateremu preletela je usta tudi šala, kakor tičko iz grla ljubeznjiva pesem.

Najedenkrat stisnil je Refunda Květovo roko močneje, pogledal mu v obraz, pokimal molče z glavo in stopil z brda niže mej tolpe. In solnčni žarki videti so bili, kakor bi šli za njim, v polnem produ osvetlili so njegovo visoko postavo.

„Včerajšnjo noč, Podlesci, bili ste v hudem ognji, a prišli ste iz njega kakor svetlo, čisto zlato“, začel je govoriti z glasom, kakor kadar najglasneje zazvoni Okrouhelski srednji zvon. „Včerajšnja noč mi je najmilejše spričevalo, da do današnjega dne ni spomin na princezino Lucilijo zginil iz vaših glav. Zahvalno, ljubeznjivo ljudstvo ste, in takemu ljudstvu bilo bi greh dalje tajiti, kar bi bil vam že davno rad povedal. A bal sem se, da bi zgubili vero v mene in s to vero tudi ljubezen. — In zato zakrivala je to ta-le halja vsa prešla leta. Danes pa več ni onega strahu. Da bodete vedeli, komu ste zaupali toliko let, da bodete na svoja ušesa slišali

iz njegovih ust, čujte, Podlesci! — Spominjate se, da je v vaše vasice spremljal gospodičino Lucilijo mlad mož. Starejši iz vas vedó dobro, da so za onih let počile vojske na vseh straneh sveta. V Češko pridrli so Bavarci s Francozi. Razglašali so, da nesejo zemlji na svojih praporjih svobodo in narodu srečnejših dnij. Ne vem, je li bi storili tako, a to vem, da se jim njihove nakane neso posrečile, in da so potem prišli nad Češko hujši časi. Mlad mož, kateri se je udomačil v vaših vaseh s knežjo hčerjo, in kateremu so se ob njeni strani priljubile vaše slamnate strehe, da se jih ni mogel odvaditi niti v letih poznejših, pristopil je k Bavarcem, v Svetovidski cerkvi na Hradčanih zaklical je „mnoga in srečna leta kralju Karolu“ — a za to moral je iz Češke. Ko pa se je ločil od Lucilije, obljubil ji je, da bo, ako bo kedaj mogel, prva njegova naloga, da se vrne iz tujine v te kraje. Morebiti še niste pozabili, da je bil oni mož krvi Kolovratov. Ne dolgo potem korakali so skozi te gozdove Bavarci in Francozi nazaj. Bil je škripajoč mraz. Francozi hoteli so si krv ogreti v razkošji. Jiřicani se gotovo še dobro spominjajo tega. Hoteli so takrat

ondu slaviti svatbo. Nevesta bila je sama krasota, in lici sta ji kar goreli. Zunaj bil je mraz, da so ušesa in nos zmrzavali. Francozi trepetali so 'od mraza, a o rožah na nevestinem obrazu topila se je kri, da so jih hoteli potrgati . . . Ti, Květ, si takrat šeli jedva odrastel.“

Refunda se je za trenotek oddahnil, — počil.

V vaši hiši prikazal se je, kakor iz jasnega neba bavarski činovnik, iztrgal je nevesto surovim rokam, prebôl srce jastrebu, ženin se je takrat oddahnil, a svatbo so vender jedva napravili . . .“

„Neso je napravili, Refunda! Mesto svatbe imeli smo takrat pogreb. Vse vidim še, kakor bi bilo včeraj. — In vender je temu že nad štirideset let, kmalu jih bo petdeset. Ženin moje sestre se ni oziral več po drugi nevesti, ostal je star mladeneč. Saj si ga poznal, često si govoril ž njim in rekal si, da je to poštena duša. Ko je umiral, stal si pri njem. Bil je Adamec.“

Refunda oddahnil se je o teh besedah nekoli-krat globoko, kakor bi zbiral moči za daljni govor.

„Oni bavarski častnik bil je tisti mlad mož, ki je spremljal princezinjo Lucilijo na njenih spre-

vodih. Potem minilo je dvajset let, iz katerih je vsako tretje bilo podobno črnim oblakom, kadar se nizko nad zemljo valé, kadar grmi v njih, da bi človek oglušil, kadar se bliska v njih, da bi oslepil, kadar se usipa iz njih, da povsod vse popolnoma gine. Mladi mož bil je daleč za mejo, a grozne vihre iz mile Češke slišal je na sto milj in včasih prišlo mu je v tujini na misel, da se morda ta zemlja prodaja z vsem, kar mu je bilo v nji milega. Mej tem postal je petdesetletnik. In včasih zdelo se mu je, da obljube gospodičini Luciliji ne bode nikdar moči izpolniti.“

Refundi pošla je sapa popolnoma in na čelu prikazale so se mu težke kaplje vročega potu. Tudi upalo, suho obličje menjalo je dvakrat barvo.

„Kaj je skusil v tujini in kaj je užil? Dragi, dobri ljudje, ne hotite vedeti. Svojemu rodu ni se mogel in smel nikdar prištevati. Ime njegovo bilo je namreč mej izdajalci domovine. Nadeje, katere je polagal v nastopke vojsk za svoj narod, razpršile so se kakor aprilski oblaki, tekmeči podajali so si roke preko glav ubozega ljudstva in proslavljali mir nad tisoč mrličev. In za vse usluge ni imela

tujina za-nj nič nego pelin, v tujini mu je korak za korakom plavala pred očmi postava iz domovine. Šepetala mu je: Vrni se, vrni in sleci dozdanjo obleko svojo, rodno ime zakoplji, zapri tudi ti svoje, ako oni tebe zapirajo, idi na Podlesje, in ljudstvo ondotno napravilo ti bode radost, kakeršne še nisi poznal. In on ubogal je konečno, vrnil se na Češko, vzel na-se haljino, kakeršno nosite vi, da bi ga nikjer ne poznali, a da bi se mu vse vaše duše odprle, dal si je ime, katero je v tukajšnjih lesih, v tem zavarovanem, pozabljenem kraju živel dolga leta v hvaležnem spominu . . . In potem gledal je v Pragi, kje je kaka češka knjiga, kje kak češk spis in prašal, kje tiskajo češki pisane knjige: pokazali so mu z nasmehom revno sobico, v kateri so bili skladi čeških knjižic, in on zaplesal je v duhu na stara leta in začel one knjige raznašati mej vas. Od takrat je poznate življenje starčevo. In zdaj veste, Podlesci, kdo je Refunda in komu ste zaupali.“

Stotera usta šepetala so začudeno: „Slutili smo — rekali smo — grof Kolovrat!“

„Knežji poslanci!“ zakričal je najendenkrat z brda Podlesec na straži.

V istem hipu razlegla se je po dolini jezdečja tromba in gori mej drevjem prikazale so se uniforme uradnikov njegove Jasnosti. Spremljalo je je nekaj vojakov.

„Kaj neso?“ začul se je močno glas Refundov. Po dolinici pa se je vznemirilo vse, kakor kadar nad tukajšnjimi črnimi borovci zakrožijo z močnim zvižganjem severne vihre.

Knežjim uradnikom bilo 'je nekako tesno pri srci; z gradu odjezdili so norčujoč se, a čim dalje so jezdili v gozde, tem očitvidneje so umolknili, da so nad Svetogothardsko dolinico jedva dihali.

„Kaj nam nesete?“

„Njega Jasnost knežja opominja svoje podance poslednjikrat, da bi spominjajoč se . . .“

Uradnik je zajeceljal. Mimogrede švignilo je njegovo oko v dolino, ni li kje položena puška k licu namerjena na njegovo čelo, „da bi spominjajoč se svojih žen in svoje dece, vrnili se v svoje vasi še za časa, in da jim hoče biti vsem milostljiv gospod . . .“

„In drugega nam ne nosiš nič?“

„Sicer pa Njegova Milost pusti zavladati strogo pravico.“

„Idi, dragi gospod, z Bogom in povej onim, ki so te poslali, da bode s knezom za Podlesce govoril Refunda sam.“

Podlescem bliskale so se o teh besedah oči v pomladnem solnci, kakor kadar prestrašenim mornarjem na razburjenem morji s črnimi oblaki zasvetijo severne zvezde . . . V tem trenutku ne bi omarhivali in naj bi se proti njim valile cele vrste belih sukenj. Saj je ž njimi mož, ki se ni sramoval njihovih koč že takrat, ko si je dovolil za njimi vreči kamen zasmeha vsak lopov z vranjo glavo, s kraguljim kljunom in jastrebljimi kremplji, in še vedno hrani v srci ono ljubezen, kakeršno je hranila zanje ondaj hči kneževa. Saj jim bodeta oba pomagala v teh dneh! — Slišali so tako iz njegovih ust na svoja ušesa. Oguljufal pa jih Refunda ni nikdar, ali bi mogel misliti hudo ž njimi grof Kolovrat, ženin princezinje Lucilije? — Bilo je torej vender res, kar so povsod govorili o njem, da ni njihove krvi temveč rodu, ki pripada prvim v češkem kraljestvu!

Podlescem izcimilo se je vse to kakor je prav v glavah stoprav, ko je bil Refunda že na potu h knezu.

Kneževim uradnikom pa je pal kamen s srca, ko so bili dobri dve uri od Svetogothardskega dola. Tudi vojaki dihali so svobodneje.

Velicastne palače starodavnega češkega plemstva raztrošene po Mali strani in na Hradčanih propadale so vidno v minilem stoletji. Ako so se včasih odprla težka hrastova vrata pri njihovih uhodih, zaškripala so vselej, kakor bi stokala, da jih pozablajo. Na mnogem dvorišči zelenel je travnik in sem ter tija kazali so se mahoviti kupi. Kadar pa je človek stopil na hodnik, ovel ga je zrak, kakeršen je v rakvah, katere le takrat prezračijo, kadar pride od daleč vest, da je zopet umrl član rodovine.

Kako čudo tudi! Skrinje, v katerih so se nekdam hranili privilegiji kraljestva češkega, v katerih so ležali zapisi čeških kraljev z velikimi pečati, v katerih so ležale pogodbe naroda z voljenimi vladarji bile so prazne, listine sam Bog ve kje in skrinj lotili so se črvi, križema jih glodajoč. Sed-

meri ključi do češke krone rjaveli so in v kraljevem gradu na Hradčanih je baje strašilo! Najvišji dvorni grof zahteval je podvojene straže.

In v temnih, zamišljenih domih je tudi strašilo. — Kaj? Takemu strahu reka se: slaba vest. To strašilo je najhujše od vseh. Prodira tudi mej mehke blazine in pristopa k postelji, ne zabrani mu nobeno zlato sukno. Tudi ni treba, da bi človek čakal z mrzlimi potnimi kapljami na obrazu od jednajste do dvanajste.

Dedje zdanjih posestnikov kupili so palače večinoma po groši, na pogodbenih listinah bila je sem ter tija verna češka kri, in bogatirji v temnih, atlasovih oblekah z snežnobelim ovratnikom, kojih obrazi so viseli v obednicah polni prahu in pajčevin, bili so vedni buditelji vesti. In pomagalo tudi ni, ko so jih odnesli gori pod streho. Strašil je gospode odmev njihovih korakov po temnih hodnikih, in tudi jim ni nič koristilo, ko so razprostrli po tleh težke preproge. Slišali so zopet dvakrat, trikrat svoj glas. In zato na Dunaj! Od Vltave do Dunaja je dovolj daleč, strašila iz Prage ne pojdejo

za njimi in če se bodo le upala, ostrupili je bodo z Dunajskim zrakom ali potopili v Donava valove.

Za prvih marcijevih dni mogli so Pražani v jedni iz najturobnejših palač Pražkih opazovati najedenkrat živo gibanje kakor bi se stari, od Vltave davnno v severno morje odneseni časi vračali. Ali ako bi okrasili sobe ne vem s čim, ako bi po stenah v sobah obesili najdražje preproge, da bi podobnih ne imel niti perzijski šah, ne zastrli bi mračnega izraza, ki je povsod zrl na človeka. In ako bi povsod požgali in nalili v vse kote najmočnejših dišav, zadušljivega zraka, katerega so dihala pluća, ne bi odgnali.

V tej palači bival je sicer jeden iz najslavnejših rodov češkega kraljestva. In zato tožilo se je, ko je umrl, tudi stenam po bogatirjih in niso pa niso se mogli navaditi nove gospode.

Pred nekoliko dnevi prispel je sem knez z vso svetlo družino. Pripeljali so se v temni, brezzvezdni noči kakor duhovi. Na dvorišči pa so migale baklje kakor pred dvesto leti, ko je v veliki dvorani ležal od tisoč voščenic ozarjen predposlednji potomec vi-sokega domačega rodu.

Bežali so z Dunaja pred — kugo. Takrat prinesla je vselej, kadar so se začeli doli Turki gibati, vest na sever tudi do najpozabljeneje vasice — kuga. Dunaj pa je ležal črnemu poslancu s turških bojišč vedno na cesti. Ni bilo niti mogoče drugače misliti, nego da se je ondu ustavil in nekaj časa mudil. Predno so ga pa v cesarskem mestu dosti pogostili, stalo je to vselej nekaj dobrih tisoč glav.

Gospod knez pretegnil je na poti štiri konje tako hitro je bežal pred strašnim gostom, dih njegov pa ga je, kakor se je zdelo, spremljal do Prage, v Pragi do njegove palače in v palači do sobe, v kateri sta pod težkim nebom od zelenega damasta ležala na posteljci dva dečka, podobna drug drugemu tako, da je knezu prišlo včasih na misel: „Ako bi se starejši ne imenoval Makso in mlajši Hugon, ne mogel bi ju niti vselej razločiti.“ Razven za konje živel je knez ves za oba otroka. Ljubav njegova do otrok pa se je najlepše pokazala s tem, da mu ni bilo štirih konj, najhitrejših tekačev žal, da bi bil kar najhitreje s kuginega torišča. Dva — „Bliška“ in „Strelo“ kupil je stoprav pred letom od

Habichtsburga za štiri tisoč zlatov in predvčerajnim dobil jih je na jedenkrat nekje za Třebono ondotni konjederec v roko.

Danes je pa starejši — Makso — popoludne zbolel. Hijacintove njegove oči prevleklo so se kakor z meglo, pod njimi napravili so se modri krogi, sveži, cvetoči obraz je nekako hitro upal in po glavi dečkovi mogli bi prižgati užigalec. Ko se je začel prijemati za glavo in tožiti, da ga boli, slišal bi bil knez raje, da je povodenj zrušila vse mline, da so veliki ribniki z bok množine vod njegovo posestvo preplavili na deset milj daleč.

„Skrij me — ne daj me! — Poglej, kako grabi oni-le mož po meni! Proč odtod, proč!“

In deček držal se je za glavo in hotel vun na hodnik. Knez moral se je truditi, da ga je udržal.

„Žuga nam, grozi. — Ali ne slišiš? Zbežimo! — Otec ustreljenca je! — Ali veš? — Ali se spominjaš? — Takrat na lovu?“

Le s težavo posrečilo se jim je, da so mladeniča spravili v posteljo, zmešnjave pa, ki je nastala sedaj v palači, ni popisati. Bilo je tu slišati kakih pet jezikov, — razvezali so tudi lakaji svoje

jezike. Drug drugega ni razumel in drug čez drugega so klicali. In k temu pridehtela je še komornica na hodnik lomeč roki, češ, da kneginja že tretjič omedleva. In trpelo je dobre četrte ure, predno so upregli konje in se odpeljali po zdravniško pomoč.

„Mesto očij ima jame, mesto las suho travo — samo kost — roki mu kreščiti, kakor velo listje . . . Oče moj! — Oče! —“

In deček je stegal roki po knezu, katerega še nikedar ni nazval tako, katerega je vedno imenoval le francoski. Danes prvokrat v materinščini.

„Brani me, oče!“ . . .

Kakor deček, ravno tako govore v Podlesji. In kako mu pristoja, kakor bi na sto zvončkov zvonili! — Naučil se je nekaj besed od lakajev in včasih je slišal, da tako kličejo strgani, debeli otroci na njih posestvu svoje roditelje. Danes pa so mu prišle besede na jezik, kakor bolezen v glavo.

Knez ni se niti ganil od postelje. Sedel je nad ljubljencem s sklenenima rokama in z očmi uprtimi v obledeli lici dečkovi, ki sti se pokrivali polagoma s čudno modrikasto barvo.

Okrog gospe kneginje bile so v njeni sobi vse služabnice. Prihajala ji je omedlevica za omedlevico. Kadar pa se je zavedla za nekaj hipov, vselej prišla jej je iz ust grozna beseda: kuga. In vselej morali so jej podati zrcalo, ako se ji ne prikazujejo na krasnem, dvaintridesetletnem obrazu madeži, katere so Dunajski zdravniki proglasili za brezdvobene znake strašne bolezni. A obraz njen bil je le za spoznanje bledejši — usta še vedno tako temnorožna, in o zloglasnih madežih nikjer niti sledu.

V detečji sobi čul se je s postelje poluzastrene z zelenim damastom včasih krik, kateri se je zaril knezu vselej v srce kakor strelica vržena od izurjene roke italijanske. In vselej v onem čudnem jeziku, po čegar glasu je gospa knjeginja vselej omedlela.

„Ne dajte me — branite me, oče!“

In gospod knez razumel je te besede tudi tako naglo, kakor bi ga deček nikoli ne bil drugače klical. Kadar baje séde nesreča na zidke ponosnih palač in gleda skozi visoka okna z ostrim nasme-

hom v sobe s krasom in veličastvom napolnjene, spremeni se modra kri včasih v čisto rudečo.

In pred očmi plaval mu je tudi mož, vsak trenotek jasneji in razločnejši — revež v razcapani obleki, z razmršenimi sivimi lasmi, ki zahteva od njega otroka nazaj, ki dviga desnico k listopadovim oblakom in ne odmakne oči ž njegovih sinov, kakor bi grozil, da bo zgubil tadva otroka, ko se bo najmanj nadejal. Njegovi Jasnosti prišlo je takrat na misel: „Knežji otrok in tisoč tlačanskih — in še je kakor safir proti grudi zemlje!“ — Danes pa je začel o tej misli, ki je ž njim zrastle in se starala, v istini dvojit.

Deček dvignil se je najedenkrat na postelji, z obema rokama objel kneza okrog vratu in zopet klical tako plašno, da bi ga pred tem zlim možem, ki stoji pri njegovi glavi, skrnil in ubranil. In pomoči očeeve klical je vedno v onem Podleškem jeziku, katerega so mu Bog vé kako in kje privedli vetri v mlado glavo.

Doli na dvorišči zaropotala je kočija: pripekljali so zdravnika. Poiskali so v Pragi najslavnejšega. Gospod knez šel mu je na hodnik nasproti.

„Vsak korak, gospod poplačam vam z zlatom, ako ga ohranite. Večno hvalo vam bomo dolžni, jaz in vsa moja rodovina!“

Gospod knez prosil je skoro s sklenuima rokama -- in s solzami v očeh.

„Storil bodem, kolikor je v moji m ôči!“

Skozi okna knežje palače prodirali so prvi žarki solnčni in nad temenom Žižkova nasmihalo se je nad Prago marcevo solnce prorokujoč z jasnim svitom, da prihaja že v Češko solnce pomladno z vso družino. Zadnjič prepevali so tudi že nad Petřinom škorjanci iz polnih grlec, da so prekričali zvonove loretanske, ko so začeli o poludne v čarovnem soglasji: „Ave Marija!“

Z vso silo prodirali so skozi visoka okna v sobo, v kateri je starejši princ na postelji težko sôpel. Na belem čelu delal se je dečku biser za biserom. Bile so kaplje usodnega potu. Roki imel je krčevito stisnjeni v pesti in tudi vlažni od potu. Ležal je tako v nezavesti že dobro uro. Usta njegova modrela so, kakor plavica v juniji, na obrazku

pa so se mu prikazovali temnomodri madeži drug za drugim.

Gospod knez stal je na strani z očmi uprtimi na dete, sklenjeni roki viseli sta mu od ram kakor brez moči, v bledem njegovem obrazu javil se je izraz, ki je pričal o brezmernem gorji. Gospod knez ni se ganil od dečka vso noč. Sam dajal je uro za uro ljubljencu hladilnega leka. Nič ni koristilo, da je zdravnik po vseh močeh svaril ga pred nalezem. Knez ni dovolil.

Gospa knjeginja pošiljala je samo povpraševati o stanju bolezni Maksove, in ko so ji povedali, da je vedno jednako opasno, in da svetli njen soprog pri postelji dečkovi prenočuje, morali so imeti za njo vedno pripravljeno ostro dišavo. Gospa knjeginja bila je sicer mati obeh dečkov, a materinske ljubezni, take, kakeršno čuti na Podlesji za svojo krv beračica, ni poznala. Dečka bila sta s tujim mlekom oddojena, s tujimi besedami odzibana, na tujih rokah odpestovana, tuja usta naučila so ju besedo „oče“ — „mati“. Svetla mati hodila ji je pogledat le iz dolgega časa in nikedar ni se zamudila dalje nego nekoliko [minut, ker „pamža“

nista imela za njo nikake zanimivosti. Potem pa sta se pred njo odgajala dečka, skrivala glavi za krila svojih pestunj in vselej zaplakala, ker je na knjeginji vse šumelo, in kadar je ganila z roko, zahreščal je težki atlas, kakor kadar veter zaveje v velo listje. Gospa knjeginja bi bila najraje pred strašnim nastopnikom bežala dalje na sever. V duhu si je želela, da bi bila sto milj daleč iz tega kraja, kajti po vseh kotih obraza švigala ji je — kuga. Roditeljske skrbi ostavila bi bila najraje gospodu, knezu . . . Bila je v polnem, bujnem cvetu. Navadila se je povsod občudovanja, le črni gost s turških bojišč ni poznal občudovanja in nikedar se ni še na nikogar ozrl. Služabniki pripovedovali so si, da ko jo je jedenkrat prosil sam deželni glavar za na ples, da ni šla ž njim in da mu je odrekla. Tako visoko je mislila . . .

„Doli pri uhodu stoji, Vaša Svetlost, neki kmet in se nikakor ne dá odgnati!“ naznanil je komornik na pragu pri vratih detečje sobe. A govoril je z nekako zamolklim glasom, kakor bi se bal usta odpreti, in kakor bi vlekel sapo na-se. Menda se je tudi bal kuge. Tudi lakajska služba in lakajska udanost ima svoje meje.

Gospod knez preslišal je slugo popolnoma. Še vedno stal je poleg postelje, ravno tako, kakor bi tajinstvena roka brisala z grba njegovega najznačilnejše barve, katere so cesarji prvotnemu znaku prednikov vitezov drugo za drugo pridavali za izvrstne službe, pričenjajoč od tridesetletne vojske, kakor bi kras za krasom s knežje krone padal v prah . . .

Komornik oglašal je že tretjič z vedno tišjim in tišjim glasom neodbitnega kmeta.

„In ako ga Vaša Jasnost ne pusti pred-se, sédel bo na kamen in se ne ganil in ne šel proč, ako bi imel ondu tako sedeti do sodnjega dne! Visok mož je, obraz pa ima kakor vosek, kakor bi bil mrlič . . .“

Poteze na knježjem obrazi zadrhte so nekoli-krat in v istem hipu izvil je skozi modri dečkovi ustni zamolkel krič, roki pa sta se premaknili, kakor bi podili od sebe prikazen z luknjami mesto očij, z lasmi kakor vela trava, z besedami kakor igle in z dihom kakor oster, leden mraz.

„Svetlost!“

Knez zamahal je samo odporno z roko in stopil prav tik postelje. Iz poluodprtih ust prinčevih čul se je le še zamolkel stok.

Minilo je kakih pet minut, dveri v sobo odprle so se z nova, v njih prikazala se je glava drugega sluge, ki je prinesel vest, da je mladi princ tudi pred polu ure legel.

Gospod knez pozabil je vse navade in vsa ličenja, katera so mu takoj položili v pvoje v zibel, zgrabil se z obema rokama za glavo in čudo, da nista omahnili nogi pod njim.

„Za živa si baje zame molila, na smrtni postelji si baje odpustila in da se zdaj po tako dolgih letih spominjaš mene in prihajaš po mojo srečo — po jedino srečo, katero sem poznal v vsem svojem življenji! — Lucilija — Lucilija! Moriš ta nedolžneža, ki ne moreta za otca! — Sestra moja! Ustani — ustani —“

Gospod knez držal se je še za glavo z obema rokama tako močno, kakor se bi bal za njo, da se mu ne razpoči, kakor bi hotel, da bi mu minili dnevi v letu ne zadeli se v senci, kajti gnali so se

mu proti čelu močno, kakor burni vetrovi, kakor razburjene vode, kakor sivi oblaki polni toče . . .

Na postelji zastokal je zopet deček, a zdaj že slabo. Roki omahnili sta mu na bele blazine, glava obrnila se je proti oni strani, kjer je stal knez . . . potem še jedno zaitenje, a tudi tako tiho . . . Gospod knez tega ni niti opazil.

„Sestra Lucilija! — Usmili se — ustani!“

Komornik, ki je že tretjič odprl dveri, ni niti veroval svojim ušesom, da je knez mogel tako govoriti, a oči so ga prepričale, da je njega Svetlost v istini sama. Prišel je zopet z nekim glasom, a zdelo se je, da je v zadregi, ali naj se obrne, ali naj moti knežjo milost. Že je storil dva koraka nazaj najedenkrat pa se je prestrašil, stopil zopet na prag in rekel jecljaje:

„Oni seljak se ne dá in ne dá odbiti! Sedel je res na kamen pri vratih . . . Ponaša se, da bo kugo odtod odgnal, da jo bo odtod spodil . . . Zdi se mi, svetlost, da sem ga večkrat videl na posestvu. Pravili so o njem, da mnogo ume, da baje kjer in komur hoče, povsod pomaga.“

„Da kugo odtod odžene in spodi? Pripelji ga takoj sem!“

Gospod knez izgovoril je te besede, kakor v polusnu, in stoprav zdaj obstale so njegove oči na posteljici, na kateri je njegov ljubljenec ležal že kakor mrtev. In zopet zgrabil se je z obema rokama za glavo in vskriknil, da so ga morali čuti na hodnik. Potem zagnal se je k postelji in obe lici zaril globoko v mehke, snežnobeke blazinice, kakor bi hotel imeti isti dan pogreb z otrokom.

V sobi pri vratih pa je že bival visoki sloki mož v suknjeni halji, v ozkih kožnatih hlačah, na nogah z razhojenimi čevlji, na katerih so se lesketale medre zapone. Čepico, črno kučmo z belkastim robom držal je v levici. Oči imel je poluzaprte, in obraz njegov podoben je bil pokvarjenemu pergamentu, na katerem so peroti časa že davno zbrisale poslednjo črko. Usta njegova bila so tesno zaprta, kakor bi ne hotel niti z dihom gospoda kneza dramiti iz globoke žalosti. Trpelo je precej časa, da je tako stal kakor duh, in predno je knez opazil, da ima svedoka svojih solz in svojega težkega gorja.

Gospod knez je stopil pogledavši kmeta z zarošenimi očmi, zopet k postelji, dečku skoro k zglavju.

„Prišel si prepozno . . .“

Gospod knez je skoro le zašepetal, da bi ne bilo poznati bolesti njegove.

„Prišel sem v najugodnejši čas, Svetlost!“

Pri teh besedah, ki so tudi tiho prišle kmetu iz ust, odprli sta se mu jedva ustni.

„Ali znaš mrtvece buditi? — Človek!“

Knez govoril je to z brzostjo, z neko nestrpnostjo, z glasom tresočim se, kakor travica v šumečem vetru.

Seljak zmajal je samo z glavo, in oči njegove obstale so stoprav zdaj na posteljci, na zamodrelem obrazu dečkovem.

„Ali se vam je dogodila nesreča, gospod knez? — Bog blagovoli vse nadaljne zlo odvrniti od vašega rodu!“

„Česa torej hočeš od mene, ako nočeš mojemu ljubljencu pomoči?“

Gospod knez postal je zdaj zopet odločen, in to vprašanje zvenelo je že osorno.

„Na jednom iz vaših najvećjih posestev živi dobro, delavno in spoštljivo ljudstvo. Za svojega gospoda dalo bi, ako je le količkaj ž njim, življenje in dušo svojo. Kolikrat je že dokazalo, kako ljubeznjiva in detinska je njegova udanost nasproti gospodom. Uradniki Vaše Svetlosti žalili so to ljudstvo že v najčutljivejših točkah njegovega značaja. Uradniki Vaše Svetlosti posmehovali so se vsemu, ko je bilo in bode temu ljudstvu najsvetejše in najnedotakljivejše . . . In ljudstvo to imajoč nikjer zavetja, nikjer uslišanja, odločilo se je, da si samo pomore . . .“

„In zato je bodo vodili zopet nazaj v njegove luknje v okovih in lancih“, prekinil je z močnim glasom knez kmeta. „In kdo si ti, ki si upaš do mene, ki prihajaš v tem trenutku zagovarjat upornike, nemirneže?“

Le blagovoli me pogledati, gospod knez! — Ali me res več ne pozna Tvoja Jasnost?“

„Proč od tu! — Nad truplom otroka . . .“

„Je najprimernejši trenotek, da se dogovoriva o naših stvareh!“

„Naših — naših stvarih? Proč od tu — proč!“

Gospod knez hotel je k dverim, a kmet zastopil mu je pot in dveri hitro zaprl, zdelo se je, da so se zaklenile.

„Blagovoli Tvoja Jasnost potrpeti!“

„Ti, v tej obleki, — moj, knežev upnik?“

„Tvoj, knežev upnik — v tej priprosti obleki, kakor najrevnejši tlačan na tvojih posestvih. Bitje, ki mi je odstopilo dolg, odšlo je že davno v večnost! — Blagovoli se prepričati Tvoja Milost . . .“

Seljak segel je s koščeno desnico v nedrije, izvlekel šop papirjev zavit v svilo in zvezan z modrimi, zdaj že obledelimi pentljicami, skrbno ga je odvil, pentlje odvezal in molče podal list knezu, a oči njegove uprle so se nanj s tako ostrojtjo, da ni bilo možno, da bi ošabni plemenitaž premaguje se mogel skriti notranjo zimnično razburjenost.

Zdelo se je, kakor, da gospoda kneza oči ne hote ubogati. Prav pred oči prinesel je list. Pisava bila je nekako obledela, orumenela, minila je že lepa vrsta let, ko je je roka napisala in pisarja v istini ni bolela glava že dolgo časa. Gospod knez

čital je četrtič list, a nogi drhteli sta pod njim, izloženi pod najedenkrat hreščal in se udiral. — Potem zgrabil je z levico steber, ki je še s tremi drugimi podpiral „nebo“, dvignil glavo in z jedva slišnim glasom vprašal: „In tvoje ime?“

„Refunda!“

„Tvoje prejšnje ime?“

Gospod knez oprl se je ob steber z vso težo svojega telesa.

„Poglej še jedenkrat v listino!“

Na listu bilo je s tresočo roko zapisano: „Ako se kedaj še spomniš mene in ti bo žal tega, kar se je dogodilo in boš hotel kaj spominu svoje sestre na voljo storiti, ne prosim te ničesar drugega, nego da bi ljudstvu na Podlesji, katero se mi je tako priljubilo, postal ljubeznjiv otec. Bodi brez skrbi, da ti je moja duša davno odpustila. — Lucilija.“

„Ti si Kolovrat? — Ti da si, v tej obleki in tej podobi?“

„Sem!“

Refunda izgovoril je to besedo z močnim razločnim glasom, zravnal se, dvignil glavo, napel prsi.

— In zdelo se je, da je najedenkrat zrastel za dobro tretjino.

„Sem grof Kolovrat in prihajam v imenu tvoje ranjke sestre!“

Refunda polagal je vsaki besedi ojstrejši in ojstrejši prigras.

„Ali pozabljaš, da si do današnjega dne izgnanec, da bi lahko takoj . . .“

„Tudi tega nadejal bi se od tebe! To grožnjo sem pričakoval, ali veruješ, gospod knez! Vender ostane to samo tvoja volja.“

Proč od tu. — Pomoč — pomoč!“

„Oho, gospod knez! — Še nekaj se imava pogovoriti!“

„Ako hočeš drugje. — Dà! A tu nad mojim detetom?“

„Tem pozornejši boš, tem bolje in bolj prav me boš razumel in tem resničnejše pojmil!“

Refunda stiskal je knezu obe roki kakor z železnimi kleščami. Imel je v koščenih rokah velikansko moč. Nihče bi se ne nadejal tega v njegovi sloki postavi.

„Pomoči klical bi zaman! Sama sva tu! Služabništvo je na hodnikih, — zapovedal sem jim, da bi se ne upali motiti me v zdravljenji, sicer bi vsi knežji rodbini in sebi največ škodovali. Mnogi poznajo me jako dobro pod zdanjim mojim imenom in bojé se me, kakor hudobnega duha! — Gospod knez, ali si ljubil tega svojega otroka?“

Gospodu knezu zdelo se je, da mu iz Refundovih ust veje v obraz oster, leden veter.

„Vprašam, ali si ljubil tega svojega otroka?“

„Kako me le moreš vprašati? — Da bi ga ohranil živega, polovico svojih posestev bi dal.“

Knez odgovarjal je zopet poslušno kakor učenec učitelju.

„In na tvojih posestvih ima tudi revež tako rad svoje dete, kakor ti, — ako ne raje, kajti ko ne bo mogel hoditi od hiše do hiše za miloščino, doraste mej tem dete in ga preživi!“

„In ali jim jemljem otroke — Kolovrat?“

„Še več jim jemlješ! — Čuj! Služabniki tvoji odganjajo od ljudstva mir. Imena jim ne morejo odvzeti, ker nikakega nimajo, zato kradejo jim torej jedino srečo, katero poznajo v življenji, mir . . . In

ako je iz hiš in koč odgnan mir s silo in iz srca podanega ljudskega izruvan mir, vprašam te, ali ni to huje, nego da bi jim otroci pomrli, nego da bi na Podlesji vse umrlo, kar diha življenje? . . . In ker mora ljudstvo trpeti tudi zato, ker govori tako, kakor se je naučilo od matere, kakor je govoril njegov prednik pred sto leti, povej mi gospod knez, kaj je vredno tako življenje? — — In zato so se v Podlesji dvignili, da bi si dopomogli do boljših časov. Ali razumeš, gospod knez? Ako hočeš, daj staviti vislice povsodi, kjer je tvoj grad, kjer je tvoj dvor, kjer je vas tebi podana, naroči smrti, da bi šla na Podlesje . . . Zdaj te bo ubogala!“

Refunda utihnil je za trenotek.

Gospod knez opiral se je še vedno ob umetno izrezljani steber nad postelco.

„Poslednjo voljo svoje rajнке sestre poznaš. Jaz izpolnil sem jo natanko . . .“

Refunda je zopet umolknil, in njegove oči uprle so se prodirno v blede, zmodrelo obličje dečkovo. Na nenavadno resnem obličji njegovem zazibal se je smehljaj — zmagoslaven. Tako se smehlja vojvoda, ko je sredina njegova že predrta, ko sta

obe krili odtrgani, in ko se najedenkrat v ozadji zbok domišljene zmage ošabnega neprijatelja dvigne siv oblak dima in se ozove gromovit: „ura“ pomožnih polkov. Bistrim očesom Refundovim ni ušlo, da so se usta dečkova premaknila.

„Ako bi ohranil tega svojega ljubljenca živega, rekel si pred trenutkom, dal bi polovico svojih posestev! — Jaz nečem od tebe polovice tvojih posestev, ne zahtevam od tebe niti vinarja, jaz te prosim le tega, da bi izpolnil voljo rajnke svoje sestre, — da bi olehčal ljudstvu breme, da bi se ga usmilil, — da bi mu odpustil . . .“

„Ti da bi mogel in hotel moje dete oživeti? Za to ne bi se ti nikdar ne mogel dovolj zahvalnega storiti.“

Refunda stopil je k postelji, uprl pogled v zamodrelo dečkovo obličje še prodirneje, potem prijel ga je za roko, stisnil jo z vso silo v koščeni desnici svoji in položil mu levico na čelo. Razumel je njegovo stanje bolje nego obupani otec, ki je zmatral svoje dete že izgubljeno. Usta prinčeva so se najedenkrat odprla, globok vzdih izvil se iz njih, potem drugi — tretji —

„Tvoje dete živi.“

Refunda izgovoril je te besede s tihim, jedva slišnim glasom,

In v istem hipu začulo se je od postelje zopet v onem jeziku, katerega govori narod na Podlesji:

„Oče!“

„Dobrotni Bog!“

„Svoja kri te spominja v jeziku tlačenegga ljudstva tvoje dolžnosti? — Ali slišiš? —“

„Vse storim — vse! — Ljubljencek moj!“

In knez pritiskal je svoje lice na obraz dečkov s katerega je angelj življenja s tajinstveno roko otiral sledove Morane, ki je razprostrla strašne peruti nad mlado žrtvijo.

„Spet sem pri tebi . . . In več me ne odtrgajo . . . Ne vidim več črnega voza!“ Deček od-dahnil se je zopet globoko in ovil roki okrog glave kneževe. „Tako daleč sem bil. Peljali so me v temni noči, ravno tako, kakor ko smo zadnjič bežali z Dunaja. In res odpeljali bi me ti na veke — ne bila bi se več videla — a najedenkrat ustavila nas je visoka gospa, bila je tako zelo podobna po-

dobi v kotu salona naše palače na Dunaji — vzela me je v naročje, letela z manoj do sem, položila me na to posteljo in pri tem zašepetala: „Pozdravi od mene svojega otca“ — —“

Deček je umolknil in oči njegove sklenile so se v leško, okrepčujoče spanje.

Knez držal je še dečka v svojih rokah, kakor bi se bal, da utegne z nova pridirjati voz vlečen od veternih konj in mu zopet odpelje jedno milih detet in bi se ž njim nikedar — nikedar potem ne videl.

„Ali jo vidiš oče? — Zopet gre — tam pri onem starci z upalim, suhim obrazom, smeblja se mu, sklanja se k njemu, dotika se njegovega čela, poglej, onega moža poljublja — na glavo poklada mu venec spominčic —“

V isti sobi stojita si nasproti dva moža, jeden mlajši v bogati obleki od sivkastega baržuna in drugi, starši za dobrih deset ali več let, v priprosti obleki, gledata si v oči in obema se zdi, da si ne vidita dobro vanje.

„— — Sicer sem rodni njen brat, a ti imel si večje pravo do nje. Ali mi moreš in hočeš podati za njo roko?“

Starejši dviga molče desnico, gleda potem v umetno izložena tla in koščena njegova roka stisne, mehko, lepo — kneževo.

„In tvoja beseda?“

Refunda pogledal je zopet ostro, prodirno knezu v obraz.

„Prepričal se boš, kako jo bom izpolnil. Še danes odpošljem poslanca!“

„Kolovrat pa ostane vedno za-te pokopan!“

Gospod knez je hotel nekaj omeniti, a oči Refundove prepričale so ga o trdnem sklepu.

„Vsaj to mi povej, kje si dobil tako čudno ime, in kaj ti je nagnilo, da tako živiš?“

„Danes, gospod knez, imel boš gotovo še drugih skrbij, nego bi poslušal pripovedovanje starega človeka, katero bi ti, kdo ve ako ne, konečno omrzelo. Kadar bodo boljši časi in ako se kje drugje srečava v življenji, vse ti povem.“

V sosedni sobi čuli so se koraki, govor, in pozlačena kljuka pri vratih. Zdaj odprl je Refunda sam in lahko se naklonivši, šel po nekaterih sobah z brzim a zraven tako gotovim korakom na hodnik,

kakor bi se bil po uloženem in oglaženem podu kretal od nekdanjih let.

Lakaji gledali so le drug drugega začujeni, kakor bi bili odreveneli od strahu pred tem človekom, katerega so često videli na posestvih kneževih, in kateri je že drugič odbajal od kneza, kakor bi bila drug drugemu ravna.

V sobo, v kateri se je stoprav zdaj zbiral knez kakor iz težkega snà, in začel v istini verovati, da se je tu smrt samo igrala z mladim življenjem, kakor se sokol igra z grlico, ustopil je zdravnik z radostno novico, da se je bolezen mlajšega princa nepričakovano obrnila na dobro in imel je na jeziku že najizbranejše besede, s katerimi je hotel Njegovi Svetlosti izraziti neopisno sočutje vsled zgube starejšega princa, ko se je deček na postelji prebudil, zaploskal z rokama in klical, kolikor so slabe njegove moči dopuščale: „Onega starega moža pripelji, oče — z upalim, suhim obrazom — onemu se zahvali! — Bil je tako reven, tako truden — v tako obnošeni obleki . . .“

— — — — —

Refunda korakal je že k sveti Marjeti s tako brzim korakom, jedva da sta ga nogi nosili. Želel si je, da bi imel danes orlja krila, da bi mogel leteti po zraku in povedati Podlescem, da bodo imeli lepše čase, da se bode letos pomladno solnce nasmehljalo Podlesju, kakor se že ni smehljalo sto in sto let . . . In vsa okolica zdela se je Refundi tako najedenkrat spremenjena, vasice, skozi katere je moral iti, bile so, kakor bi z nova oživele, obrazi ljudij, katere je srečaval, kakor nadihnjeni nove nade, da se nad češko zemljo že začenja svitati, vrhovi dreves, goli še, brez nobenega listka in brez popkov, kakor bi se njemu klanjali, in kaj oni modri vrhovi na daljnem obzorji severnem! — Refundi je lice zardevalo . . . Takega izraza, kakor danes v istini še nihče ni videl! In hodil je dolgo miljo od Libořa h Kněževasi leto na leto po večkrat! In nosil od tod v žepih, pod pazduho in v zvežnji v češke vasi iz Prage — škrate . . . Včasih se je tudi nasmehljajal, oko pod belimi, gostimi obrvmi zalesketalo se je često in okrog bledih ust zazibal se mu je tudi včasih svit radosti, ko so tako nestrpno od njega jemali one škrate — male knjižice na grobem pa-

pirji s švabskimi črkami, ko so na knjižicah napise tako rekoč požirali, ko so šle knjižice potem skrivno iz roke v roko . . . Takrat bilo je res Refundi, da so se mu od veselja oči kalile, a tako, da nihče — niti najbistrejši pogled — tega ni opazil. A kaj je bilo vse to proti danes! Tako rad, s tako hitrostjo še nikdar ni potoval proti tej strani, kjer so v širokem polukrogu temneli borovci, in se je za njimi skrival pozabljen kot češke zemlje, njegovo milo Podlesje.

Po cesti od Prage k Ruzynu jezdili so trije jezdeci. Refunda se je stegnil, kakor bi hotel zbrati vso svojo silo in zdirjati ž njimi za stavo . . .

Nad Svetogothardsko dolinico so vrhovi stoletnih brastov popolnoma onemeli. Kar je Refunda odšel, ganila se ni v njih niti vejica. Tako molči človek, kedar stoji pred sodnjim stolom, sodnik jemlje v roko popir, popravlja si očala, da bi z jednozvokim glasom prečital razsodbo . . . Z novim jutrom vzletali so tu škerjanci, a jedva so se očutili nad dolino, zaprli so kljunčke krilca zavesljala so hitreje po zraku, — nad tukajšnjimi lesi so le zamigljali.

V dolini in po obeh brdih bilo je toliko ljudij, kakor bi bile blodne duše oživele in se spremenile v ljudi. Pomladno solnce svetilo jim je s polno močjo v obraze, na katerih se je danes zrcalila odločnost, ki se ne zna umakniti. Včasih prihitelo je nekaj mož, okolu prišlecev zbrala se jih je takoj kopa, vsi so govorili z zamolklim glasom. Le mračni pogledi in nagubana čela pričali so, da vesele novice ne morejo v dolino najti poti.

Sredi doline stala je gruča Podlescev z odkritimi glavami. Na travniku oprt ob star parobec, okrog katerega so klili zvončki, sedel je starec z obvezano glavo, in nad njim sklanjal se je mlad mož v črni obleki, tiho mu nekaj šepetajoč. Trpelo je nekaj dobrih minut, predno se je mož v črni obleki dvignil. Sivec podal mu je roko, stisnil jo močno, odprl oči in rekel:

„Bog vam poplačaj, čestiti gospod, vsak korak!“

Potem pristopili so nekateri možje bliže, spogledali se in zmajali z glavami.

„No, kako je Skûra?“

„Dobro, tovariši. Le, da bi še ućakal, da bode tudi vam dobro! Ako bi tu umrl, ĉe Źe umrem, pokopajte me pod temi drevesi, na tukajšnji samoti. Ugajalo mi je tu od nekedaj Źe zaradi blodilk! Tako, tovariši! Kje pa ste vender? Podajmo si Źe roke!“

MoŹje podajali so mu drug za drugim desnico. Duhovnik ozrl se je stoprav zdaj po dolini, prej ni imel ĉasa za to. Prihiteli so po njega Źe pred dnevom. Prosi ga baje poslednje tolaŹbe ranjen seljak, o nikomer drugem neĉe slišati. Prinesli so ga v dolino na smreĉji z razsekano glavo in ni jim dal miru, dokler se niso podali na Okrouhlino: ĉeŹ, da ne bi mogel preje umreti. Kdo bi tudi trdi glavi Jiřiškega krovca mogel in znal tako govoriti, kakor kaplan z Okrouhline?

V oĉesu mladega duhovnika se je vĉasih nekaj zasvetilo, pribledelo obliĉje se je zarudelo, kakor mu bi prihajala v glavo misel, ki mu je klila Źe davno v prsih, a je zdaj vzrastla in dozorela hitro, ne da bi mislil . . .

Na juŹni strani razlegel se je na jedenkrat hruŹĉ, zmeŹani glasovi, glasni kriki, nekaj moŹ je bliskoma prihitelo z brda v dolino.

„Od treh stranij gredo! Hočejo nas napasti!
K orožju!“

Srbčani, Milinščani, Pozdenci gori! Letiborci
k petim hrastom! Našinci k meni! Pokažemo jim,
po čem so naše kose in cepci!“

Tako klical je metljar Razhoda, z rjasto sablo
na vse strani, kakor bi bil rojen za vojvodo. Po
dolini se je vse vznemirilo.

„Jiřičani semkaj le! Mi se ne ganemo!“

Květ, ki se je bil pred nekolikimi hipi vrnil s
četo upornikov, obstal je najedenkrat pred duhov-
nikom in ni hotel verjeti svojim očem.

„Vi, častiti gospod, tu mej nami?“

„Oče, nisem vas že mogla pričakati,“ odgo-
vorila je mesto duhovnika devojka, ki je doslej stala
ne daleč pod velikansko smreko vedno imajoč oči
uprte k tolpi, v katere sredi je Skůra dokončaval,
zdaj stisnila se je k očetu.

Mlademu duhovniku razširila se je rdečica do
belega čela.

„Skrijte se! Ujeli vas bodo tu, — bežite!“

„Jaz, Květ — bežati?“

„Odpeljali vas bodo, častiti gospod! — In potem ne vidimo vas več!

Sam Bog ve, od kje so prišle te besede Světluški na jezik. Duhovnik je zdrhtel, kakor ko so mu prinesli pisanje, da leži v rojstni hiši otec na smrtni postelji.

„Očitajo mi, da sem tega upora jaz kriv! Naj imajo torej v nečem prav! Jaz ostanem mej vami!

„Da ostanete?“ ušlo je Světluški, in glas njen se je tresel kakor prvi cveti zvončkov, ko jih veter oveje. Duhovnik uprl je v njo oko, kakor bi jej hotel reči: „Mene varuješ in sama hitiš v pogubo? Že radi tebe ostanem tu!“

„Naše življenje je že na tem: ali se bomo imeli dobro, ali poginemo, ali bomo živeli v miru pod svojo streho, ali trobneli v tej dolinici! A v a še življenje!“

Duhovnik upiral je še zdaj oči v devojko, ki se je stiskala k očetu z očividnim strahom — morda za samo sebe? Jedva . . . V plahih očeh čital ji je še razločneje: „Storite, kakor vam svetuje moj otec! Čas je že!“

„Naj poginem mej vami, če treba!“

Te besede čule so se po dolini, da so se zbog njih zalesketale Podlescem oči kakor bliski in upali obrazi zardeli kakor zarja. In okrog duhovnika zbralo se je ljudij, kakor bi bil v cerkvi na prižnici in kakor bi bil svojo prvo propoved, katero je imel na Okrouhlini ponavljal, a temeljiteje.

„Dobri ljudje, kdo s celega sveta bi tako govoril z nami? Kdo bi nam tako zaupal? Že zato moramo zmagati, ker bodete vi mej nami! — Vi me ne poznate, čestiti gospod, vi se tej haljini čudite, kje se jemlje to pod njo, a jaz vas poznam, in polu leta vas poznam, in dal bi svoje življenje za vas! — Sicer je revno, gospôda bi rekli, le za na vislice — a vi takih ne zametujete!“ Metljar Razhoda govoril je te besede z vzvišenim glasom in z desnico na srci. „Ko bo jedenkrat, častiti gospod, že trava rastla na vaši gomili, za otroke vseh Podlescev vam obljubljam, da bodo molili za vas, da bodo blagoslavljali vaše ime in da bodo pripovedovali svoji deci, kako je nekedaj prišel na Okrouhlino duhovnik, kako je njihovim otcem in dedom prvič drugače govoril v cerkvi, kakor se je ondu čulo po

sto let, kako je šel mej nje, ko jim je bilo najhuje, da bi jih potolažil in naudušil za potrpljenje!“

Ob istem času korakale so k Svetogothardski d'vinici po gozdnih potih vrste pešcev in se stiskale v ožji in ožji krog kakor bojni zmaj, ki je pred leti iz Smečenskih lesov zablodil na lov. Vojaki korakali so molče, a bilo jim je na obrazu videti, kako gore po boji.

Močen oddelek grenadirjev ostal je že nad brdom naprej bila je cesta zaprta. Drevje drug vrhi drugega položeno delalo je dosti dobro zaseko. Mej skladovnicami gledalo je nekaj glav in molela ustja starih pušk. A bila je tu nema tišina. Najedenkrat zaropotal je boben, glave mej skladovnicami so se skrile in potem razlegel se je strel, kakor bi imeli tu granate. Vojaki naskočili so z nasajenimi bodali zaseko. Ropotanje bobnov bilo je vedno silnejše, kakor kadar nastane vihar in se nizko nad slamnatimi strehami tero oblaki. V desetih minutah belela je zaseka od belih plaščev cesarskih grenadirjev. Na povelje Rozhode opustili so seljaki skladovnice brez strela in brez odpora.

Boben zaropotal je zopet in poveljnik je razglašal, da se živa duša ne gane odtod, ako se ne udado takoj.

„Naj se torej živa duša ne gane! Na zadnje brdo, Podlesci!“ velel je metljar Razhoda kakor star general, kadar veli svojim vojakom v štirikot.

Podlesci so se umikali. Mej vojsko slišati je bila sem ter tujà glasna kletev, da se proti tem jazbecem dela toliko okolišev. Seljaki pripravljali so se na drugi strel in na napad.

„Vojaki, prisegali ste sicer zvestobo svojim praporom, a pomnite, da ste s temi tu ista kri, da se, kadar odslužite svoja leta, kadar odložite belo suktnjo, vrnete k svojim roditeljem, bratom, sestram in svojim krajanom! Pomnite, da vam bo tudi v vaših bodočih stanovanjih zadušljivo, da se bo tudi pod vašimi strehami težko živelo, žalostno, pa si bodele tudi žeteli, da se vam olehča. Vojaki, kadar tem možem snamejo z nog le del onih bremen, pod katerimi se jim glave sklanjajo do trave, kadar jim le toliko olehčajo stanje, da bi mogli mirneje dihati, vrnejo se sami radi v svoje vasi. Ne zahtevajte krvi teh revežev!“

Te besede, ki so priletele k vojakom z nasprotni strani, niso stale brez upliva na njihovo srce, tako jim še nikedar nihče ni govoril, kakor mladi mož v duhovski obleki izstepivši iz vrst upornikov v ospredje. Ob njegovi strani stala je devojka s sklenenima rokama in skozi tesno skleneni ustni čulo se je iz globin golobičje duše:

„Častiti gospod!“

A duhovnik storil je, kakor ne bi bil slišal, še nekaj korakov naprej.

„Vojaki spomnite se svojih otcv, svojih majk, svojih sester, svojih nevest . . .

Zdaj zaropotali so bobni, kakor bi bili prevlečeni s črnim suknom in vojaki stopali so mej grmičjem v dolino z vseh strani z nasajenimi bodali. Podlesci stali so molče.

Najedenkrat čul se je strel — še trenotek in duhovnik omahnil je v naročje mlade devojke.

Svetla bodala bliskala so v pomladnem solnci Podlescem že mej očmi, nastavili so že svoje orožje, da bi mrzlo orožje odbili, ko so nad zaseko zatrobili lovski rogi in mej črnimi borovci zaplapolali beli praporci. Najvišje na brdu zabobnali so bobnarji

drugače, kar je grenadirje prestrašilo. Nekaj jezdecov, po vsem sodeč gospodskih služabnikov, poskakalo je z utrujenih konj, jeden podal je glavnemu poveljniku list s knežjim pečatom, ostalci pa so se spustili doli k Podlescem.

„Njegova knežja milost odpusti vam vse! Ukazuje vam, da bi se v miru vrnili v svoje vasice! Podelil vam je svobodo. Potrjeno dobite od uradov. — Oglaševali vam jo bodo po vseh cerkvah!“

Podlesci niso se niti zmenili za te besede kneževih služabnikov, le orožje stiskali so močneje v rokah. Bili so to isti obrazi, ki doslej neso imeli za nje drugega izraza nego zasmehljivega, bili isti jeziki, ki doslej za nje niso imeli drugega nego gnjusne priimke: kaj čuda, da jim niso verovali. Častniki stopili so skupaj, in kakor se je čulo iz njihovih govorov, jedva so jim prišli kneževi sluge prav.

„Zdaj ne lažejo. Verujte jim. Naravnost od gospoda kneza prihajamo in nosimo vam ne-le odpuščanja, temveč mnogo več: svobodo!“

Neštevilni pogledi obrnili so se v ono stran, od kjer se je čul glas, in neštevilne oči gledale so v znano, orumenelo obličje Refundovo.

„Zaplešite Podlesci! Naj zvedo o tem v najkritejših vasicah. — Naj slišijo tudi vaši otroci, ki so še v zibelkah, kako so njihovi oči prvič pozdravili svobodo!“

Podlesci pogledali so najprej drug drugega in potem Refundo. Ko pa je izgovoril, zavriskali so najedenkrat, kakor iz jednega grla. Prvi iz vseh stisnil je Refundi koščeno desnico Razhoda.

Le za uro pozneje, Refunda, in v Svetogothardski dolinici bilo bi mrličev, kolikor je drevja na okrog, in na Podlesji udov in sirot, kolikor je na ti-le borovnici iglic. Pripravljeni smo bili na smrt. Saj je naša svoboda stala vender dvoje drago življenje!“

Metljar Razhoda pokazal je k trhlenemu parobcu, ob katerega se je še vedno opiral Jiříški krovce, kakor bi stari glavi iskal blaznice. Refunda pristopil je k njemu, vzel povešeno roko njegovo v svojo desnico in z gorečim stiskom ločil se od mrliča.

„In drugi?“ vprašal je zategnjeno.

„Gospod kaplan z Okrouhline! Poklicali smo ga k Skûri, in potem ostal je mej nami. Moral bi biti tu, morali bi ga slišati, kako je govoril vojakom na dušo!“

Refunda rekel je povesivši glavo: „Škoda — večna škoda!“ Potem ozrši se s prodirnimi pogledi po množicah govoril z žalostnim glasom: „Takih duhovnikov vam bodo javaljne pošiljali sem, morda jedenkrat vašim otrokom, vaši vnukom . . . In vendar koliko se jih narodi pod slamnatimi strehami kakor vi, in koliko jih zraste mej narodom, ki čutijo in mislijo kakor vi! A koliko, dobri ljudje, pozabi jih tega, koliko jih zaduši spomin na rodno kočo v svoji glavi, in koliko se jih odtuji vašim srcem, vašim nakanam, vašim tožbam! . . .“

Podlesci niso več zavriskali v dolinici. Nekaj rok kopalo je v vlažno pomladno zemljo grob. Z daleka zvenelo je le temno ropotanje vojaških bobnov, mej katerim so vojaki odhajali odtod; — nad sveže nagomljenim grobom pa se je čula iz stoterih grl starodavna: „Počivajte v miru, verne duše!“ Le čulo se je, da besedo „verne“ temni

vrhovi okolnih dreves preglušavajo z naglim šumenjem, in da nad dolinico Svetogothardsko — nad grobom čistega Podlesca leti pesem: Počivajte v miru, blô dne duše!“

Glava gospoda župnika v Okrouhlini ni se še vse življenje toliko namislila, kakor za letošnje zime. Dopis prihajal je za dopisom, zdaj od okrajnega, zdaj od vrhnega urada. Gospodu župniku že ni teknila jed. Najzadnje korakale so skozi Podlesje tri stotnije pešcev, gospod župnik ukazal je, da so nesli častnikom, kar je imel najboljšega, privlekel je tudi od nekje dve lagvici Porenčana, katerega je nekedar dobil za nauk, ki se je možila gospodičina predstojnikova, a vojakom se vendar ni mogel priljubiti. Videli so v župniku tudi potuhnjenega Podlesca! — Vojaki so sicer odšli, a gospodu župniku ni bilo laglje: čisto nepričakovano zginil je iz župnije gospod kaplan, in zaman pričakovali so ondu njegove vrnitve.

Župnik pečatil je baš zopet pismo, ko je pri dirjal k njemu ves zasopljen cerkvenik.

„Kaj je novega, Fortunat?“

„Ali častiti gospod že veste, kam je šel gospod kaplan?“

Župnik zatajil je sapo, cerkvenik pa ni dolgo napenjal njegove radovednosti na škripce.

„Pristopil je k upornikom! Tak gospod in se tako spozablja! To vemo zdaj gotovo. Tudi Jiříški Květ je zopet mej njimi, zdaj tudi s hčerjo!“

„Ali res? — Mej uporniki? — Tu imamo — tu imamo! Nečuvena reč! — O tem pripovedovali si bodo še ljudje, ko bomo mi že segnili! Idite s tem le pisanjem na okrajni urad! Ah, ab, — to so zdaj časi! Bog, Bog naš! — Oskrunil je naš stan in sebe večno osramotil!“

Kmalu potem, ko je cerkvenik odšel, pridrdral je k fari kmetsk voz, in Katra zaklicala je gospodu župniku: Z Bogom!“

„Kam?“

„V Jiřice.“

„Ali že zopet? In h komu?“

„Nisem vprařala.“

„Vedno in vedno le Jiřice! rekel je župnik nejevoljno in začel manj hitro kakor navadno delati

priprave za tako pot. Potem ogrnil se je s plaščem z robom v cel krog.

„Kdo je bolan pri vas?“ vprašal je sedši na voz zakrivaje se skrbno s koci.

„Gospod kaplan!“ odgovoril je voznik kratko in švignil po konjih.

Gospod župnik ni imel časa za novo vprašanje. Tako rekoč kakor blisk bili so v Jiřicah in še hip, in konja obstala sta pred Květovo hišo. Bilo je tako v njej, kakor bi ondu dolgo časa nihče ne bival. In vender je seljak pustil konje in vso goved ondu. Pogledali so pač Jirasovi večkrat, a tuja skrb človeku nikdar ne priraste k srcu. Hlevi bili so odprti, goved zmršena in v konjušnji rezgetali so žalostno belci, da se nihče ne briga za nje, da so jim žlebi prazni že tretji dan — Le na pragu sedelo je jedino bitje, pravi varuh vsega posestva. Bil je Lisec. Sedel je pri vežnih vratih, kakor bi bil priklenen. Oči pa je imel povsod po dvorišči, nihče ni smel ničesar premakniti. Kadar pa je zalajal, bilo je vselej čuti, kakor da koga kliče, da se mu po nekom toži, in ker nihče ni prišel, povsil je za nekoliko časa glavo in pomigal z re-

pom . . . Ljubeznjiva, zvesta žival! In kolikokrat na dan zalajal je tako žalostno!

„Ali bode te že na stvori izstopili, častiti gospod?“

„Tu; — takoj!“

Gospod župnik za hip ni niti opazil, kdo ga je nagovoril. Mej potjo in v Jiřicah ni dvignil glave, da bi mu nihče ne videl v obraz. Pred hišo rešil se je najprej koca, potem ogrnil se je s plaščem in še se ni ozrl. Živčasta desnica pomogla mu je z voza. Na Podleške vozove je teško stopati in še težje izstopati.

Stoprav zdaj je pogledal, kdo mu je prišel nasproti. A prestrašil se je nekoliko, in jezik mu je za hip zastal.

Gospoda župnika spremljal je v svojo hišo sam Květ.

Oba ustopila sta molče v sobo. Lisec zasvetil je le močneje z očmi in ž njimi nekako nezaupno meril gospoda župnika. A s praga se ni ganil.

„Gospod kaplan da je pri vas — bolan?“

Gospod župnik obstal je v veži in ostro pogledal Květa v obraz.

„In vi ste ga skrivali pri sebi?“

Gospod župnik ni niti čakal seljakovega odgovora. Imel le nedvojbeno še kako očitane na jeziku, a Květ odprl je že dveri v sobo z besedami: „Blagovolite zvršiti svojo dolžnost!“

V seljakovi sobi bila je neprijetna tišina. Le stara lesena ura pri vratih je hrkala, a tako, kakor bi se vsak hipec hotela ustaviti. Človeku, ki je ustopil, zazdelo se je, kakor bi mu v njegov obraz z vso silo zavèl dih nesreče. Glave se je polaščala že omedlevica, in oči za hip niso videle.

Gospod župnik se tudi takoj ni mogel zavedeti. Trpelo je nekaj minut, predno se je ozrl in predno je ugledal na levi strani v sobi posteljo in na postelji smrtnobledo obličje, z zaprtimi očmi in s tesno sklenjenima ustnicama . . . Zraven klečala je s sklenenima rokama mlada devojka z očmi neodvratno uprtimi v smrtnobledo obličje na postelji, sledeč z zimnično pazljivostjo vsak migljaj v na videz mrtvih potezah. Na mizi belel je čist prt in goreli sta voščenci pobarvani s pestrimi cvetlicami.

Devojka se je začuvši v sobi korake dvignila, poljubila gospodu župniku roko in ostavila sobo.

Smrtnobledo obličje na postelji se je premaknilo, oči so se odprle, obstale na prišleci in okolu tesno zaprtih ust se je nekaj zazibalo. Ali je bil morda nasmeh, ali pozdrav! Moj Bog! Kak nasmeh, ko so oči že skaljene s perutjo Morane, ko se nad usta že nagiba tajinstvena roka, da bi na nje pritisnila pečat večnosti! . . . Kako se more le pokazati nasmeh na ustih, ko zginja v temni megli mlado življenje, nad čegar zibelko so že spletale Rojenice nit, ki je vodila po poti samega odrekovanja. In vender so se nasmehala ta usta, odpirala se — oči jasnile so se za trenotek, glava dvigala se je više, a ni se mogla. Bila je tako slabotna . . .

Gospod župnik govoril je z zamolklim glasom in s postelje zvenelo je na njegovi nšesi le šepetanje, slabo, tiho, le včasih prerušeno od težkega, zlo naznanjujočega hropota, ravno tako, kakor stara lesena ura pri vratih, kateri je bilo videti, kakor da obstane vsak hipec.

Za precej časa odprle so se stoprav dveri in izstopil je gospod župnik. Krenil je proti nasprotnemu pragu, ki je vodil v izbo, kjer je bil Květ s Světluško.

„Dobri ljudje! — Razžalil sem vaju! Ali mi odpustita?“

Gospod župnik ustopil je ves spremenjen. In pri tej prošnji tresel se mu je glas, kakor bi se bal, da mu odrečeta, da mu ne odpustita.

„Poglej, Světluška, tijà. — Postrezi! Vse je tako nepričakovano! — Blagovolite sestii!“

Seljak Květ ponudil je gospodu župniku star, hrastov stol, v čegar naslonjalu je bilo urezano človeško srce.

„Pravim vam, sosed! — Razžalil sem vas jako! — Krivi so hudobni, kuščarski jeziki . . . Kam zavedo človeka! — Vi molčite, Květ?“

„Ali vam je, častiti gospod, toliko na odpuščenji takega človeka, kakor sem jaz?“

„Res toliko, sosed . . .“

„Nimam vam ničesar odpuščati . . .“

„Vender, sosed — obstajam odkritosrčno. Človek mnogokrat ne more za se, mnogokrat niti ne ve, kako vsklije njegoví duši zaničevanje . . . Današnji dan mi je težka, pretežka kazen! Bog vé, ako ne omagam pod njo . . . Sosed Květ!“

V izbi je bilo tiho, v nasprotni sobi tudi, gospod župnik stisnil je z obema rokama desnico Květovo, nad streho tukajšnje hiše pa je plavala smrt.

„Ali jo vidite? — Poglejte! Morate jo videti! Slišite, kako brešči z zobmi, kako globoko diha? — Prehitro je letela, utrudila se je, počiva, a gorje, gorje, da nad hišo Květovo! Že drugič in prišla bo tudi tretjič, četrtič, dokler bo živa duša pod streho. — O vedela sem, kamor zlete moji lasje, povsod bo zlo! Najraji leteli so k Ouřadi. In za nekoliko dnij imeli so ondu pogreb — zadnji bil je najlepši. Vidite? vidite? Koso brusi . . . Skrijte se, zalezite se, bežite, zaprijte okna . . . Hu! — Že se dviga, že steguje roko s koso . . . Br!“

Stara Skůrka, katere glas se je razlegal po vasi, kakor upitje hripave sove, podprla si je boka in razkoračila z obrazom naravnost proti Květovi hiši, kakor bi hotela vsi vasi pokazati, da se ona ne boji smrti, in da ji more smelo gledati v oči. In kjer so jo danes slišali, povsod zapirali so dveri z zapahi in okna zapahovali z oknicami, dasi je bilo do večera še dosti daleč. —

Gospod župnik sedel je še vedno pri Květovih v sobi s seljakom glavo imajoč oprto ob desnico in poslušajoč pripovedovanje Květovo s tako pazno pozornostjo, kakor morda še nikdar v življenji, le da se ga je včasih polotil zadušljiv kašelj. A seljak Květ je vselej prenehal, da bi gospod župnik ne preslišal nobene besede. —

„Do Jiřic smo imeli najbliže“, končal je Květ svoje pripovedovanje.

Potem pripravljaj se je gospod župnik na odhod, a predno je odšel, pogledal je še jedenkrat v sobo. Oči gospoda kaplana bile so zaprte, usta tesno stisnjena, roki skleneni — le globoko, hropljivo dihanje bilo je še znamenje, da iz mladega telesa še ni odletela duša. Gospod župnik ni hotel motiti poslednjega smrtnega spanja svojega mladega druga, in potem zvrtilo mu je najedenkrat v zadušljivi sobi v glavi, pred očmi se je stemnilo in že se je začel opotekati. Květ prestregel ga je še o pravem času. Gospodu župniku bilo je videti, kakor da mu je jezik odrevenel v zadušljivem zraku, podal je seljaku samo roko, da bi ga odvedel.

Pri postelji ostala je Světluška sama.

Ura pri vratih bila je zategnjeno šest. Hreščeče njeno ropotanje zbudilo je mladega duhovnika. Odprši oči privzdignil je glavo, kakor bi se hotel prepričati, kam so ga zanesli. V sobi bilo je že polutema.

„Že se temni — moj Bog — kako bom prišel le domov — tako tuj, neznan kraj — poti nikjer — tudi ona zvezda mi ugaša — doma pa me že čakajo — kje sem neki — — saj bom preminil tu — Jezus Kristus! — In nikjer žive duše, dobre duše. — Mila mamica, kam so vam pripeljali sina. — Ne bodete ga pričakali — ne bodete ga videli več — k vam je tako daleč iz tega kraja, vedno dalje in dalje zagažam — draga mamica, kdo vas bo potem tolažil — in jaz ne morem nazaj — kam so me speljali . . .“

Poleg postelje stiska mlada devojka tesno usta, da bi zadušila ihtenje, in lice zakriva si z rokama, da bi s silo zadržala glasno plakanje, in plavi, mehki lasje vijo se v bogatih kitah na nedrije, ki se tudi v težkem, nenavadnem dihanji dvigajo.

„Ali res tu ni žive duše? Dragi ljudje, dobri ljudje! — Usmilite se me —“

Mladi duhovnik hotel se je z vso silo dvigniti na postelji in odhiteti v krajino, ki se je razprostirala pred njegovimi očmi, kakor gola, temna puščava, v kateri je ugasnila poslednja lučica — tudi ona veša . . .

Pri nas ste, v naši sobi — častiti gospod!“ rekla je tiho, boječe Světluška naklonivši se nad posteljo.

„Pri vas — pri vas — v vaši sobi?“

Mladi duhovnik položil je roko na čelo, kakor bi se hotel zavedeti, a ni se mogel. Vedno plavala mu je pred očmi temna, pusta krajina, brez človeške duše, brez živega bitja, nad katero so ugasnile vse zvezde, s katere so tudi odbegale veše.

„Pri Květovih, častiti gospod — v Jiřicah!“

„Pri Květu — v Jiřicah in ti — ti si?“

„Světluška“

Devojka je skoro le še šepetala in kakor nevedé še niže naklonila glavo nad skaljenimi očmi, nad obrazom smrtnebledim, nad mladim, ugašajočim življenjem. Čutila je, kako sta ji najedenkrat za-

rdeli obe lici, tako nenadoma, in ustrašila se je, da bi nihče — niti to kalno oko — ne uzrl rudečice, ki se ji je tako naglo razlila po obrazu, kakor bi bila zarja, ki je nedavno nad črnimi lesi polagoma umirala, vso svojo krasoto — najlepši bager naznanjajoč prijetni, pomladni čas ostavila na dekletovem obrazu.

„Světluška? — Torej vender jedna duša — najdražja — najmilejša. Ako kedaj — — potolaži, Světluška, moje ubogo mamico — — ako jo vidiš — —“

Na postelji zganila se je bila mrzla roka, kakor bi iskala nečesa, in našla je tako rekoč nevede. Počivala je na čistem, devojkinem čelu. Bilo je vroče, razbeljeno. Plavi, mehki lasje ovili so se okrog mrzle roke. —

Ura pri vratih se je ustavila. V sobi motilo je tišino le tiho, zamolklo jokanje. Po vasi pa se je najedenkrat čul trušč, kakor kadar je prvič po letni vihar. Bili so slišati streli iz pušk, čulo se je vriskanje in čez Jiřiške strehe letela je v vse kote na Podlesji radost.

„Juhuhu! Svobodo, svobodico imamo na Podlesji! Oglaševali so nam jo knežji sluge na konjih, v rokah imeli so bele praporce. Naj bi se vrnili v svoje vasi, da nam gospod knez odpušča, da nam olehča tlako, da bomo imeli čase, kakeršnih ni bilo nikdar na Podlesji! In vse to dobimo napisano, s pečati potrjeno. In veste-li, kdo nam je do tega pomogel? Refunda! Bil je pri gospodu knezu — —“

„Ogoljufal vas je, prodal za ubornejše novce kakor Judež Jezusa Krista! Kamenati bi ga morali, ko ste ga prvič videli. In tako dolgo vas je šuntal, da vas je speljal — vse zavoljo gospôde, tega so tudi hoteli, da bi vas ubilo. Le čakajte svobode, pričakali je bodete! Kadar pridejo po vas z lanci in okovi! Kakor je zapeljal gospodičino Lucilijo, tako zdaj zapeljuje tudi vas. Zapeljal jo je kakor vas — in potem je zbežal, pristopil je k Francozom, izdal cesarico — — Njegovo ime visi morda do današnjega dne na vislicah. Takoj pred štiridesetimi leti bi moral biti obešen, njegov grb razbil je krvnik, zanikali so ga lastni bratje, otec ga je razdedil. Jaz jedini strgal sem mu lícino z obraza, jaz jedini, verni sluga gospodičine Lu-

cilije, ki se je, ko je umirala, spominjala vas Podlescev!“

„Čemu pa nam, oče Jarolím, tega že davno niste povedali?“

„S slepoto so bile vaše oči pokrite — in ne veste, da je Gospod zapovedal govoriti vernikom stoprav v dnevih bede in sužnosti?“

„Ali ste, oče Jarolím že pozabili, za čegavega sinu ste v Svetogothardski dolinici Refundo proglašili? — Idite, sveti mož, nas varuje Bog slepote, a oči vaše zastira z meglami,“ odgovoril je puščavniku metljar Razhoda.

„Pojdem — pojdem! A kadar vam sklonijo glave k nogam, spomnili se me bodete! Ko se na Podlesji začuje jok in škripanje z zobmi, bo to pravična kazen — tudi za danes!“

V ta prepir zazvonel je zvonec — in zadonel je s tako žalostnim glasom, da ga niso, kar so ga iz Prage pripeljali, čuli tako nikoli. V vasi je vse najedenkrat utihnilo in se odkrilo! Tudi otec Jarolím sklenil je veli roki in povetil belo glavo. Zapadni vetrec nesel je glas zvončev daleč v stran

pod okno priproste kočice, kjer je klečala priletna starka moleč k Materi Božji za jedinega sina . . .

Duhovnik na postelji dihal je hitreje in hitreje. Bela, mrzla roka njegova počivala je še vedno na čistem, devojkinem čelu.

„Umira! — Moliva, Světluška!“

V Jiřicah pa se je v tem hipu čulo iz vseh ust šepetanje: „Pri Květovih umira Okrouhelski gospod kaplan! . . .

Na nedeljo Laetare oznanjali so v Podlesji propovednic, da milostljivi predstojnik odpušča vsem, ki so se udeležili upora, da kani gospod knez svojim podanikom olajšati tlako, da bo pozabil vse in bo narodu dobrotljiv otec. Poleg tega bil je oglašen cesarski odlok, da je nekdamni, starodavni način pokopavanja zopet dovoljen. Potem sledile so dolge molitve za posvetnega vladarja, za odvrnitev kuge, lakote in vojske.

V Okrouhlini čital je te liste administrator: gospod župnik prosil je takoj po smrti kaplanovi, da bi mu dovolili zasluženi pokoj. Željo njegovo izpolnili so zdaj nepričakovano brzo.

Podlesci bili so zopet, kakor njihovi predniki — popolne ovce. Orali in posevali so gospôdsko polje, podirali gospôdske gozde in dan na dan pričakovali svobode, katero so jim zadnjič obljubovali knežji služabniki. Ako bi ne bili tega slišali tudi iz Refundovih ust, skoro bi se jela vera v gospodske obljube jim omajevati. Gospoda pa so bili kakor od masla in tolažili narod, da jim je že nedostajalo besed za to. Na urad ni bil klican nihče. Valpta iz Domašic prestavili so nekam h Krumlovu, direktorja dali so v pokoj, nadzornika poslali so v hribe, justicijar se je zahvalil. Na okrajnem uradu so tudi vse preobrnil. A jedenkrat za razkošnega pomladnega dne zazvonili so na Podlesji vsi zvonovi, kjer je bil kakšen, v stolpib, na kapelicah, po tramovih, v vaseh: zvonili so gospodu knezu večni mir. Kneževi služabniki pa so hodili od vasi do vasi in povsod pravili, da je svoboda že na potu, da naj le pobožno molijo za gospoda kneza. Podlesci so verovali, upali — le ljubiti še neso mogli.

Najdalje zvonili so gospodu knezu v puščavi pod Srbčem. Ljudje gledali so s strahom proti lesu in ako jim je bilo iti mimo potoka, nad katerim je

sivela puščavnica, pomikali so se le mimo olš šumečih od radosti s prvim zelenjem. Z brda čul se je v dolino glas še hripavejši kakor glas razbitega zvonca na pokončnem tramu.

„Knezu našemu zvonim na pot — a jedva drugam, nego v pekel! Zato, ker sem mu povedal o vsakem koraku njegove sestre, ker sem sledil njenega ženina kakor pes divjačino, dal me je kot v plačilo — v puščavo, da bi tu molil za njegove in za svoje grebe! In ko sem pričakal tu človeka, ki mu je zapeljal njegovo sestro, cesarico in svojo zemljo izdal, in ko sem ž njegovega obraza strgalličino: kaj je storil ž njim? Niti lasu mu ni skrivil. Šel sem cesarskim uradom povedat, da se v Podlesji potika človek — izdajalec, a kaj sem dosegel tam? Izganjajo me iz mojega zavetja, iz moje puščave. Kaj tedaj s takim življenjem! Vašemu knezu sem že odzvonil, vaši sreči tudi, in zdaj zazvonim sebi. Kam? Naj bo v nebo ali v pekel, povsod se spoznam!“

In po krajini razlegal se je zopet razbiti zvonec. Prišle so namreč zadnjič na vse sodnije okrožnice, v katerih so se temeljito obnavljali cesarski

ukazi, kar se tiče razrušenja vseh puščavnic po samotah. Jarolim je vedel o njih dobro, segli so mu s studeno roko k srcu in k poslednji mrvici razuma. Ko je bil pred leti kamornik pri gospodični Luciliji in bil jednemu iz sosednih velmož snúbec, ne bil bi se nadejal, da bo jedenkrat sam sebi zazvonil zadnjo uro in da bo umrl v puščavniški obleki: obljubljal mu je takrat velmožni dedič Lucilijin oskrbniško mesto na najlepšem posestvu. Kolovrat pa mu je srečo nehote pokazil . . .

V vrbovji za Jiřicami peli so zopet slavčki, a navadili so si na daljnem jugu grlica na same žalostne pesmi. Veselja žvrgoleli so visoko pod oblaki škornjanci, v globlje v gozdu odzival jim je drozeg, včasih umešala se je umes tudi kukavica. Na lokah začele so šmarnice ples z zvončki. Vid jemlje, tako vse miglja in se sveti. Poleg vsega dišava tako ugaja, da bi človek najraje zaspal v najzaželenjši sen! Oveje potnika na uro daleč in ga vabi za saboj, kakor bi ga hotela s čarobno silo omamiti in gozdnim vilam oddati.

Poleg Jiřiškega potoka korakala sta razkošnega nedeljskega popoldne v maji dva moža. Mu-

dilo se jima najbrže ni, kajti često sta se ustavljala. Govorila sta malo. Ločje zožilo se je tu v jedno samo progo, a zelenelo je tudi v najsvežejši barvi. Vrbe z olšjem umaknile so se samemu protju, a zato migljalo je na tisoče modrikastih zvončkov potok šumljal je prosteje, in visoko nad kristalno vodico objemali so se stari črni borovci

Moža — Květ in Refunda — zavila sta na levo proti mlademu gozdu po skoro zarastli stezici, ki se je vila po dosti strmem brdu. Za malo časa bila sta na vršičku, s katerega je moglo oko preleteti Podlesje na milje daleč in široko. Solnce stalo je še precej visoko. Starejši ozrl se je na okrog, zastrl z levico pogled, pogledal proti jugu, kjer je nad temnimi lesi rudela streha knežjega dvora, potem obrnil se je proti vzhodu, kjer so zeleneli Jiřiški vrti in v njihovem zelenji sivele slamnate strehe. Nekam na desno beled je stolp Okrouhelske cerkve.

Pod vitko jelko na vršičku videli so se sledovi nekdanje mahove klopice, a davno že ni več počivala tu živa duša. Prirastlo je nekaj vrst zele-

nejšega in mehkejšega mahu in okrog klopnice rastlo je kakih šest stebel bujne praproti, s katero znajo bojda ljudje na Podlesji izvajati neverojetne stvari.

Oba sedla sta tija. Ozirala sta se po krajini, ozirala v minolost, govorila o davnih letih svojega življenja in o dogodkih, ki so se stoprav pred kratkim časom končali. Odprli sta se tu stari srci na iztežaj, desnici obeh mož iskali sta se mnogokrat in stisnili močno, kakor bi se nikdar ne hoteli ločiti. Vender je prišel čas ločitve.

„Iz rodu Kolovratov sem“, rekel je starejši mož ustajaje. „Ljudje govore, da se v Področovu baje mramorni kamen na Kolovratski rakvi poti. In takrat neki vselej jeden iz Kolovratov umrje. Vrsta je sedaj na meni — najstarejši sem iz njih. Morebiti se vidiva danes poslednjikrat v življenji!“

Oba moža držala sta se objeta. Nad njunima glavama umolknil je kos najedenkrat, in v igličji je nekaj zašumelo — Morana? . . .

Kvèt odšel je potem, — ostal je le Refunda. „Lucilija!“ zašepetal je nanagloma. „Pod tem drevsom užila sva najkrasnejše trenutke, tukaj sem

prisegel, da izpolnim tvojo voljo, ako bodo zado-
stovale sile moje. Danes pa ti morem reči: Posled-
njo voljo tvojo sem izpolnil. Ljudstvo na Podlesji
bo vender srečnejše. To ljudstvo pomni te do da-
našnjega dne. Lucilija, nisi se goljufala o njem! —
A več ti povem, več, draga nevesta moja, kadar te
zopet vidim!“

Stari mož ozrl se je še jedenkrat na Podlesje,
razprostirajoče pred njim ves svoj majski kras in
vse lepote bujne cvetane. A videl ni dobro, imel je
oči polne solz. Šinila mu je namreč najedenkrat v
glavo slutnja, da zre zadnjikrat te lesove — zadnji-
krat te slamnate, od mahu ozelenele strehe, in po-
stalo mu je tako težko za vedno — na veke ločiti
se od kraja, od kota v češki zemlji skoro pozab-
ljenega, od vasic, od streh, iz katerih mu je v nje-
govem blodnem življenji bila skoro vsaka dom, kjer
bi ga bili na rokah nosili.

A vender se je dvignil in za nekoliko hipov
stal je že na gozdni poti, ki je vodila proti samo-
stanu Avguštincev pod Ročovem.

V istem času zvijala je za gumni Květove
hiše ljubeznjiva devotka veneč od lôčnih cvetic,

najkrasnejše so v njem spominčice. Včasih dvignila je glavico, najbrž motilo jo je šumenje veje v vrhovih jablan, ki so belele in rdele že v poslednjem cvetji, poletavale so ondu z vejice na vejico penice.

„Ali grem tu prav h Květovim, gospodična?“
čul se je najedenkrat pred njo tih glas.

„Dobro, starka! Koga iščete? Otec odšel je baš!“

„Ti si Květova?“

Starki bilo je okolu šestdeset let; bila je utrujena, morala se je nekolikrat oddahniti, predno je mogla dalje govoriti. Glavo pokrivala ji je temna ruta in krilo imela je od pepelnatega tofeta.

„Zahvalit se vam prihajam, da ste mojega sina, mojega ljubljenca pokopali! Poplačaj vam Bog stokrat!“

In starka je zaihtela, sklenila roki in pogledala devojko, ki je njenemu sinu mesto nje opravljala poslednjo službo.

„Ali ste vi njegova mamica? — Pozdraviti in potolažiti vas imam od njega . . .“

In Světluška skrila je svoji lici v temno ruto starkino. In ko sta stali obe tako nemogoč niti govoriti zbok solz, čul se je še drug glas:

„Po smrti kakor za živa! In jaz nisem ostavil nadeje do tega hipa. A zdaj zagrebem jo v črno temno prst na kakem grobu Okrouhelskem. Le če se mi posreči!“

Iz soteske stopil je najedenkrat mladeneč v vojaški obleki, z upalim zarumenelim obrazom, z zardelimi očmi opiraje se ob težko puško. Stal je za bruško na nasprotnem bregu precej časa, z očmi tako rekoč požirajoč devojko spletajočo venec.

„Sveta Marija Področevska!“

Světluška je zaupila, kakor bi ji grabil dušo, in z vso silo stisnila se k starki, da bi jo ubranila pred sinom Ouřadovim.

„Ne boj se, Světluška! — Govoriti hočem le s to-le staro ženo. — Vi mati, imela ste sina, jedino svojo radost — jaz uropal sem vam ga. Jaz ustrelil sem ga takrat v oni dolinici. More-li biti, da bi me ne preklinjala, da ne bi klicala na morilca svojega sina božje kazni, povejte mi, s čim bi mogel dobiti vaše odpuščanje.“

„Ti?! — Grozni človek!“

Obeh žensk polastila se je groza tako, kakor bi se imeli spremeniti v kamen. Mladeneč videl je

v njih svoje grozodejstvo kakor v zrcalu. Zaman poskušal je dobiti še besedo iz njiju — nemota polastila se je tudi njegovega jezika, konečno odvrnil se je nevedé in nehoté začel bežati odtod, kakor Kajn od trupla bratovega. Stoprav v daljini izvil se je iz njegovih prsij obupen krik in se razgubljal polagoma

Starka dvignila je glavo in uprla pogled na vrt, je-li se ne vrača oni mož v beli suknji, a že ni bilo nikogar videti. Le z vrha košate jablane padalo je poslednje belordeče cvetje.

Starka obstala je z zaplakanimi očmi na majskem nebu.

„Ali je res, da v tem kraji duše mrličev niti po smrti nimajo miru?“ — Ali je res, da oni, ki hoče pomoči drugim, zablodi sam in postane blodilka? — Ako si tudi ti, sin moj blodna duša, le pridi k svoji materi, ona te spozna mej tisočerimi drugimi, pritisne te na materinsko srce, na katerem moraš najti miru“

Světluška ozrla se je, zavedevši se iz omedlevice, plašno okrog sebe in še tesneje stisnila se k starki.

Na belo, skoro prozorno lice njeno zavel je večerni vetrec najkrasnejši jablanov cvet.

Nad Podlesjem krožile so že dolgo lastavice s penicami. Glave Podlescev bile so letos za cele stote laglje in okrog srca jim je bilo voljno, kakor ptičkom visoko v modrojasnem zraku. Na predstojnih uradih začeli so gospôda govoriti češki, tudi mej narodom pripovedovalo se je, da je rajnki knez v poslednji svoji volji polagal sinovoma na srce, da bi se naučila jezika podanega ljudstva temeljito in ga nikjer ne zametavala.

V Jiřicah potekalo je življenje zopet tako tiho, kakor potok mimo vasi za majovih večerov, ko so po bregovih v vrbovji peli slavci. Pri Květovih šlo je tudi vse po starem. Žena je možu in mati hčeri seveda nedostajala. Světluška hotela je na vso moč, da bi pri njih ostala mati gospoda kaplana, a kmetici ožile so se stare prsi mej tukajšnjimi gozdi. — Res ni imela nikogar na tem svetu, a želela je, da umrè v svoji kočici in počiva poleg svojega moža.

Grob mladega duhovnika na Okroubelskem pokopališči krasili so od pomladi do jeseni z venci naj-

lepšega cvetja, katero je nabirala Svetluška po lokah in gozdih. Zelenel je v sveži, bujni travi, kakor bi bil pokrit z dragim baržunom.

Kvčet postal je redkobesedneji, često sedeval je sam samcat zamišljen na vrtu pod starimi jablani upiraje oči v ono stran, kjer je prihajal Refunda. A na čelo prišel mu je včasih mrak, kakor bi se dvignil iz črnih gozdov — a z Okrouhline od dveh svežih grobov? — Svetluška priskočila je, zagledavši otca zamišljenega, in poljubivši starega moža v obraz, kakor lastavica, kadar se dotakne s krilcema zamišljenega obličja in hoče ž njega zapoditi teške misli. Kvčet umaknil se je vselej hčeri zlahka, obstal na nji za bip z očmi in potem obrnil se je k temnim, črnim gozdom za Jiřicami. Zdelo se mu je vedno, da tudi v pomladi nad tukajšnjim razkošnim krajem vise listopadove megle, in v takih trenutkih ni se mogel nikedar ubraniti spomina na prorokovanje o blodnih dušah, katere je za mladih let slišal od pravljicarjev.

„Kadar bodo na istem grmu po zimi in po leti cvele rože z lilijami, kadar bo najlepša nevesta na Podlesji vila od njih venec in ga mesto svojemu

ženinu obljubila blodnim dušam, potem stoprav imele bodo večne veke mir!“

Svētluška bila je na Podlesji najlepša in rože cvēle so ji na obrazu z lilijami po zimi in po leti, — Ali je bila nevesta? Ženini odhajali so iz hiše drug za drugim, ne da bi bili kaj opravili in bilo jih je cela vrsta na leto. Mej ljudstvom govorilo se je, da se v istini zgublajo nekaj časa blodne duše, da se v Svetohradski dolinici bliščita le še dve

Le jednega pogrešali so v svojem olehčanem stanji, da bi njih zdanje življenje delil ž njimi Refunda. Kar ga je takrat spremil Kvēt za Jiřice, videl ga ni nihče več, Razhoda, ki je s svojo robo zopet hodil od vasi do vasi, raztrosil je vest, da so baje lani v maju pokopali pri Avguštincih v Področevem človeka, ki je bil na las podoben Refundi. Podlesci zato niso niti mogli pričakati Področevske božje poti, da bodo mogli poklekniti na grob svojega največjega dobrotnika.

Tudi z Ouřadove hiše otrlo je minilo leto strašni lik. Skūrkinio prorokovanje se vender ni izpolnilo. Sicer tudi starke ni bilo več. Odšla je hitro za krovcem. Kedar je solnce jasno sijalo, videti je

bilo, da je njena streha z zlatom pošita, a bili so le popolnoma novi škopniki ržene slame. Hiša je zopet oživila. Gospodarila je Ouřadova vdova. Ko jo je bil mož z doma odpodil, odbežala je k sorodnikom nekam za Oharko. Ko pa se je čez nekaj časa zopet vrnila, niso je mogli pri Květovih niti spoznati; — lase imela je bele, kakor mleko in obličje postarano, kakor sedemdesetletnica. Květ pa ji je bil prav brat. — Mislila je na sina ustajajoč, in legajoč. Katera mati bi mogla pozabiti otroka, o katerem sluti, da je nesrečen, da nima v širnem svetu nikjer stanja, nikjer miru, nikjer zavetja? Nekedaj potožila je bratu: „Moj Bog! Za koga gospodarim tako? Ali se pač spomni“, — ime sinovo bilo ji je na jeziku — „da ima mater, da ima svojo hišo? Mati Področevska! Ali mi je prišlo kedaj v spanji v glavo, da bo sam uničil svojo zibelko!“

In potem niso se zopet dotaknili prešlih dni z nobeno besedo.

Nad črnimi lesi podajala in stiskala so si roke leta z leti, pomlad za pomladjo sipala je nad tukajšnjo krajino vso svojo, krasoto jesen za jesenjo

podirala je zopet to krasoto, dokler se ni najedenkrat za poletnih dnij zazdelo, da so se mirne tihe vasice na Podlesji najedenkrat spremenile. Prignalo se je takrat temà vojakov. Nikedar še neso videli takih vojakov. Bili so od daleč, a Podlesci so jih vender razumeli, začetkoma malo težko, potem pa kakor bi bili vsi rodni bratje.

„Imamo kamenito mamico, belo Moskvo — imamo dobrega otca, belega carja, in v nebu močnega varuha, svetega Nikolaja“, rekali so vojaki. In tem otrokom bele Moskve in belega carja prinesli bi Podlesci zadnji grižljaj. Še danes se jih spominjajo čez sedemdeset let. In ko so v zboru začeli svoje dumke, kakor bi bili na domačih ravninah, stopale so Podlescem solze v oči. Komu bi tudi ne zarosele oči, ko je mladeneč zapel željo po domovini!

Rusi korakali so skozi Podlesje proti Lipskemu. Ši so poplačat Francozom, da je zbok poseta Napoleonovega njih bela mamica očrnela na smrt. In ko so se potem nekoliko časa po vaseh tresla okna in so gozdovi drhteli v koreninah, spominjali so se Podlesci Rusov, koder so hodili, da

bi je Bog na priprošnjo močnega varuha svetega Nikolaja vsega zlega obvaroval. Slutili so, da grmenje topov velja ruski krvi, vernim mladeničem. In res: trije svetli polki carske straže dokrvaveli so pri Ohlumu do malih ostankov. A Napoleonu so poplašali!

In potem zašumeli so na Podlesji vsi gozdovi slaven, glasen Te Deum, in ko so se poleg tega še omajali v Področevu veliki samostanski zvonovi, tolažili so se povsod, da je bila ta francoska vojska zadnja na svetu.

Menihi reda sv. Avgušтина v Področevem odložili so slavlje miru na Veliki Šmaren, ko se na okolnih brdih vse rdí popotniških bander in vse ceste belé kril družic, in čisti gozdni zrak trepeče zbok glasne godbe in zvonkih pesnij. Petnajstega avgusta vsakega leta biva v Področovu vse Podlesje: od otrok, katerih burno krv majke vse leto mirijo, češ, da je vzamejo saboj na božjo pot, od mladenčev in devojk, ki prihajajo v prostorno krčmo plesat, do mož in žen, ki se zatekajo sem s svojimi skrbmi in križi, do starcev in stark, ki hodijo lês leto za letom prosit Matere Božje srečne zadnje ure.

Sloka, bela stolpa samostanska gledata tako smelo in tako domače v nebo, kakor bi bil z nju-nih pozlačenih križev do sedeža večne radosti le jeden korak. V veličastnem poslopji romar niti ne ve, kaj bi preje gledal; — vse se sveti in blišči, vse pozdravlja tu človeka, tako prijateljski, tako ljubeznjivo. Čuda, da se angeljcem na oltarjih okrogli obrazi ne razplinijo od večnega smehu, tudi svetniki božji gledajo človeka, kakor stari, dobri prijatelji. Dolina sprazni se stoprav tedaj, ko se zlate glave stolpov rdé v večerni zarji.

Letos pa se je sešlo lês naroda kakor mravljincev, kadar za letnih dnij prorokujejo dež. Od božjega jutra bila je v cerkvi glava pri glavi, in vrste jele so postajati redkeje stoprav proti trem popoldne. A krog velikega oltarja delale so še sedaj množice živo ograjo. Včasih čuli so se tudi zamolkli vskliki, kakor stok, in živa ograja premaknila se je po vsi širini, in vender ni nihče omahnil.

Popotniki dotikali so se steklene skrinje, v kateri je stal kip Bogorodice, bliščeč z biseri in

drugimi kamenji, s katerimi je bilo njeno krilo kakor posejano. Dobre štiri petine morale so se zadovoljiti le z dotikanjem mašnih desk, kdor pa se je dotaknil kristalnega stekla, prekrižal si je trikrat oko, da bi se rešil vseh očesnih bolezni.

Na samostanskem stolpu bila ura je že pet. Velikanske orgle donele so v zadnjem akordu, a pri oltarji bivala je še vedno v polukrogu precej številna množica romarjev. Bili so večinoma taki, ki se niso upali v prejšnjo gnečo, ali katere so drugi prehiteli ali odrinili na stran.

Na epistolni strani klečal je revež na obe očesi slep in brez desne roke. Od daleč podoben je bil sedemdesetletnemu kmetu, stoprav, če je kdo bliže stopil, mogel je opazovati, da je revež podoba življenja v moški sili uničenega. Grobi plašč pričal je, da je rusk vojak, kakeršnih so pred nedavnim videli na Podlesji cele roje. Oči imel je obrnjene h kristalni skrinji in suhi njegovi ustni pregibali sta se počasi. Zdelo se je, da hoče danes nebeško milosrčnost prisiliti. Klečal je tako tu od poludne, — ljudje padali so čez enj, a on ni niti zašepetal, natančneje pogledal ga je malokdo, o božji poti

biva tu takih revežev iz vseh stranij Podlesja: ljudsko revščino vabi za saboj tudi slaboten žarek nadeje.

„In brez rok je! Le pogledjte, mamica!“ čul se je ne daleč od reveža zvonek glas devojke.

„Tam le, babica! In slep je na obe očesi!“ zašepetala je druga devojka in potegnila zgubano starko za suho desnico.

Videti je bilo, da obe dekleti človeške revščine v taki obleki še nista videli. Oči njune počivale so na upalem obrazu slepčevem z nepopisno sočutnim pogledom. Otroka bila sta popolna angeljčka. Človek bi mislil, da sta priletela, da bi menjala z onima, katera nad Materjo Božjo držita velikansko krono. A pripeljala ja je danes prvič mamica od kje iz mirne vasice na Podlesji.

Seljakinja Podleška uprla je svoj pogled tudi proti oni strani, kamor je kazalo dekletce. — Na prvi pogled videlo se je, da je mati obeh dekletec. Starka gledala je k Materi Božji, kakor bi se bila zagledala na njena usta, katera so se ji zdela, da se odpirajo, kakor bi ji hotela zašepetati čudno, nepričakovano novico. Seljakinja Podleška bila je

že pri slepci, naklonila se je nad njim, prijela ga za roko in poklicala tiho: „Vavřina!“ Okrog majke pa sta skakali obe devojki, kakor penici.

Bila je Světluška s svojima hčerkama. Pred nekolikimi leti položil ji je otec na srce na smrtni postelji, da bi se, ko ga pokoplje, omožila, da bi tako njih hiša ostala Květovi krvi. Světluška je ubogala.

„Ali me kdo pozna tu?“ rekel je revež s temnim glasom, kakor bi se zbudil iz spanja. „Ali se nisem še dosti spremenil?“

„Vavřina, kako te tu srečava?“

Slepec dvignil je naglo glavo in segel z roko po ženi in njenih hčerkah.

„Ali je možno? Ali se ne motim? Ti si — Světluška? — In ti deklici?“

„Jaz sem, Vavřina, to sta moja otroka — in tam-le tvoja mamica!“

Take slike, kakeršna je sledila zdaj, še nihče ni videl tukaj, dasi tukajšnji samostan stoji že dobrih petsto let na mestu prejšnjega Kolovratskega vrta.

„Grob njegov, zdelo se mi je, kakor bi mi s svojo prstjo ležal na prsih do današnjega dne, in vedno kakor bi mi rakev trobila na uho: večne veke blôdna duša, večne veke proklete. Da bi se te teže rešil, kaj sem pretrpel! Da bi ne videl nikdar več tukajšnjega kraja, podal sem se v deželo, kjer je več en led in sneg, daleč odtod na sto milj . . . Potem pa sem bil pri Lipskem, ondu sem zgubil vid in roko — nekaj dni je temu, kar so me odpustili iz Prage slepega.“

Videti je bila še dosti dobro na njem bolezen.

„Blagoslovite me, stara, verna mamica moja, napravite mi križ na čelu, kakor ste ga delali včasih dečku.“

Slabotna starka objela je z obema rokama glavo sinovo in po dolgih, težkih letih grozne skušnje pritiskala jo je na prsi tako goreče, kakor ko je prvič pritiskala k sebi dete Vavřino. Po cerkvi pa se je razleglo tudi ihtenje onih, ki preje o Vavřini nikoli niso slišali besede.

Ko so potem hoteli odvesti slepeca iz cerkve, nista ga nogi hoteli nositi, opotekal se je — o-po-

tekal, obledel kakor stena in omedlel. Morali so ga odnesti, za kar pa se je mnogo ljubeznjivih rok ponudilo. Zunaj hoteli so ga položiti na najbližji travnik, a glava povesila se mu je na prsi in vse telo izgubilo je svojo moč.

„Omedleva!“ klicali so gledalci, katerih se je množica zgrnila na okolu. In začeli so ga buditi — ko se je zdelo, da se zaveda, stresel se je, zdihnil nekolikrat glasno in zopet utihnil kakor stop — na veke. Malokdo je slutil kake stare in nove rane je ta ura v njegovi duši obnovila, da je bila nit njegovega življenja pretrgana na veke.

„Sin moj! Nesrečno moje dete! Jedva te najdem, že me zopet ostavljaš! Mati Božja, prosi zanj! — Prosi za nesrečneža!“

Starka padla je na truplo polu v nezavesti.

V istem trenutku zaplakali sta tudi Světluškini deklici obupno z materjo — za strička, katerega nikdar nista videli, niti o njem slišali, a kateremu bi bili vendar tako radi z nedolžnima ročicama lajšali vso boleost, ki je bila s tako razločnimi črkami uklesana v njegovo mračno obličje.

Romarji na okolu so jedva dihali; za nekaj hipov pokleknili so tudi oni in z očmi proti nebu obrnjenimi molili: „Večni mir mu daj, o Gospod, in večna luč naj mu sveti!“

Od tega hipa pa so bajè v Svetogothardski dolinici ugasnile lučice popolnoma. A blòdne duše žive v hvaležnem spominu na Podlesji do današnjega dne.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK

00000447080

